

Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού
Π.Μ.Σ. Πολιτιστική Διαχείριση
Διπλωματική Εργασία

Τουρκικές σειρές και Ελληνική ταυτότητα στην Ελλάδα της κρίσης:

Έρευνα πρόσληψης των τουρκικών σήριαλ
από το Ελληνικό τηλεοπτικό κοινό.

Επιβλέπουσα: Ι. Βώβου

Φοιτήτρια: Γεωργία Ψυχογιού
4111M011

Εξάμηνο 4^ο
Ιούνιος 2013

**Στην Zeynep Albayrak, τη δασκάλα μου,
και στον «Πειρασμό» που με έμαθε τούρκικα.**

Νιώθω πλουσιότερη.

**Ευχαριστώ την καθηγήτριά μου κα Ι. Βώβου, την Μαρία – Ελευθερία
Συρίγου για την ένθερμη υποστήριξή της και όλους όσους δέχτηκαν
να μου παραχωρήσουν συνεντεύξεις και να συμπληρώσουν τα
ερωτηματολόγιά μου.**

ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα διπλωματική, με αφορμή την πολεμική κυρίως στα μέσα σχετικά με την πληθώρα των τούρκικων σήριαλ που κατέκλυσαν την ελληνική τηλεόραση μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης ερευνά το τι σκέφτεται πραγματικά το κοινό σε σχέση με το θέμα, με μια μεγαλύτερη έμφαση στην εθνική διάστασή του.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	6
Η «Τούρκικη Σαπουνόπερα» ως «φαινόμενο».....	6
Στρατηγικό βάθος, ήρεμη δύναμη και δημόσια διπλωματία: Η Τουρκία τον 21 ^ο αιώνα	9
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	14
Ερευνητικές υποθέσεις	15
Μεθοδολογία	19
Λίγα λόγια για το ερωτηματολόγιο.....	21
ΠΙΑΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΝΗΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	24
Α. Έθνος	24
Η έννοια της εθνικής ταυτότητας	24
Η ελληνική εθνική ταυτότητα	25
Τουρκία: ο «άλλος» που η Ελλάδα αγαπά να μισεί.....	29
ΜΜΕ και Ελληνοτουρκικές σχέσεις.....	32
Β. Τηλεόραση	34
Η σαπουνόπερα ως είδος.....	34
Σαπουνόπερα, εθνική ταυτότητα και δημόσια διπλωματία.....	36
Το τουρκικό τηλεοπτικό τοπίο.....	38
Τα χαρακτηριστικά της τούρκικης σαπουνόπερας	40
Η ΕΡΕΥΝΑ	45
Ερωτηματολόγια	45
Το Δείγμα	45
Το πλαίσιο	47
Ελλάδα – Έλληνες	47
Ευρώπη – Ε.Ε. – Ελλάδα	49
Τουρκία – Ελλάδα, Τούρκοι	52
Συνολικά «εμείς και ο κόσμος»	55
Τηλεοπτικές συνήθειες	56
Οι Έλληνες και τα Σήριαλ	57
Ελληνικές σειρές	57
Ξένες σειρές	58
Τούρκικα σήριαλ	61
Συνήθειες παρακολούθησης	63

Πρόσληψη	65
Σε σχέση με άλλα σήριαλ	65
Ως παραγωγές	68
Σε σχέση με την «πολιτισμική εγγύτητα» των δύο λαών.....	68
Εθνική ταυτότητα	73
Τουρκία – Ευρώπη	73
Χαμένες πατρίδες	74
Σαν παλιά ελληνική ταινία (Eski Türk filmleri gibi...)	75
Ελληνοτουρκική «φιλία»	76
«Ζώντας επικίνδυνα»	79
Το «εμπόδιο» της γλώσσας	82
Ειδικές περιπτώσεις επιτυχίας	84
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ	86
Επίλογος	90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	
Ερωτηματολόγιο	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	
Ερωτήσεις συνέντευξης	101
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	
Πίνακες απαντήσεων ερωτηματολογίων που δεν περιλαμβάνονται στον κύριο κορμό του κειμένου	102
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4	
Οι τουρκικές σειρές στην τουρκική τηλεόραση	113
Ευρετήριο	114
Οι τουρκικές σειρές στην ελληνική τηλεόραση	115
Συνόψεις υποθέσεων.....	115
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	135

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η «Τούρκικη Σαπουνόπερα» ως «φαινόμενο»

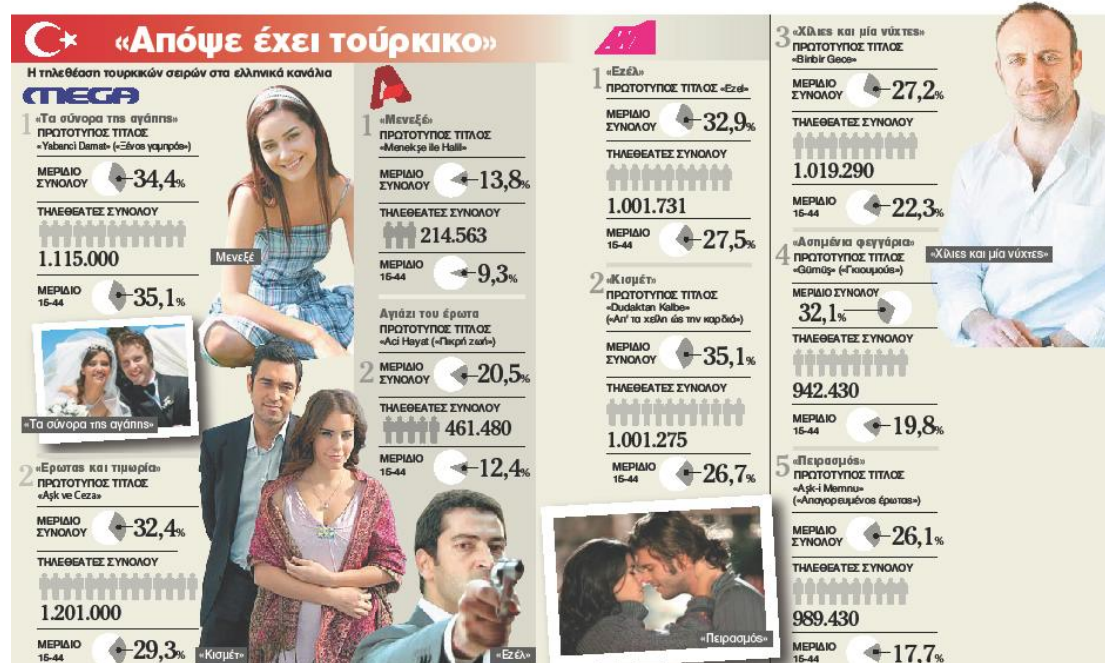
Τα τελευταία 3 χρόνια, η ελληνική τηλεόραση – κυρίως η ζώνη 18:00 – 20:00, αλλά αργότερα και η ζώνη υψηλής τηλεθέασης 21:00 – 23:00 – κατακλύστηκε από το φαινόμενο «Τούρκικη Σαπουνόπερα». Από το 2010 έχουν προβληθεί στη χώρα μας 25 περίπου τούρκικες σειρές, χωρίς να μετράμε τουλάχιστον 3 με 4 άλλες οι οποίες έχουν κυκλοφορήσει αποκλειστικά σε dvd, συνοδεύοντας τηλεοπτικά περιοδικά.

Η πρώτη επαφή του ελληνικού κοινού με τις τουρκικές σειρές υπήρξε η σειρά «Yabancı damat», η οποία εξελίχθηκε σε ελληνοτουρκική συμπαραγωγή και προβλήθηκε στη χώρα μας με τον τίτλο «Τα σύνορα της αγάπης» από τον τηλεοπτικό σταθμό MEGA από το 2005 ως το 2008. Η σειρά υπήρξε, σε μεγάλο βαθμό, παράγωγο της βελτίωσης της σχέσης μεταξύ των δύο χωρών μετά τους σεισμούς που τις έπληξαν διαδοχικά το 1999 και τη συνακόλουθη βοήθεια που πρόσφεραν η μία στην άλλη. (Βώβου 2009) Ωστόσο, η πραγματική «έκρηξη» σημειώθηκε – συμπτωματικά; – μετά το ξέσπασμα στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης το 2009. Μια πολύ πιθανή εξήγηση για τη στροφή αυτή, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, από την πλευρά των ελληνικών καναλιών, θα μπορούσαν να είναι τα διαρκώς μειούμενα κέρδη τους και η ανάγκη κάλυψης του τηλεοπτικού χρόνου με προϊόντα χαμηλότερου κόστους σε σχέση με παραγωγές εγχώριες ή εισαγόμενες από άλλες χώρες. (Τσολάκης σε Αναστασιάδης 21/9/2011)

Από την άλλη πλευρά, η εξαγωγή της τηλεοπτικής της παραγωγής αποτελεί και για την ίδια την Τουρκία σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Ωστόσο, πρόκειται ήδη για μια δυναμική βιομηχανία, θα μπορούσαμε να πούμε, και μάλιστα σε άνθηση. Μερικοί αριθμοί αρκούν για να επιβεβαιώσουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Τουρκικές σαπουνόπερες προβάλλονται αυτή τη στιγμή από 300 κανάλια σε πάνω από 20 χώρες του κόσμου, από το Ιράν ως το Μαρόκο, τη Συρία και την Αίγυπτο κι από 'κει στα Βαλκάνια (Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία), από το Κόσοβο ως το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν. Με κόστος από 500 ως 15.000 δολάρια το επεισόδιο αποφέρουν πια ετησίως περίπου 60 εκατομμύρια δολάρια στην τουρκική οικονομία, ενώ, σύμφωνα με

δηλώσεις του τούρκου υπουργού πολιτισμού και τουρισμού Abdurrahman Arici, στόχος είναι το ποσό αυτό να φτάσει τα 100 εκατομμύρια δολάρια. (Hürriyet Daily News 12/10/2012) Πρόσφατα, δε, υπογράφηκαν και οι πρώτες συμφωνίες για ριμέικ στα ισπανικά κάποιων από τις πιο επιτυχημένες σειρές σε συνεργασία με εταιρείες παραγωγής τηλενουβέλων της Λατινικής Αμερικής¹.

Στην Ελλάδα, οι σειρές που έχουν προβληθεί φαίνεται να απολαμβάνουν σταθερά ποσοστά τηλεθέασης τα οποία κυμαίνονται περίπου στο 30% του γενικού κοινού, αλλά κινούνται συχνά ικανοποιητικά και στο λεγόμενο «δυναμικό κοινό» (ηλικίας 15 – 44 ετών). Αυτά τα αρκετά υψηλά ποσοστά τηλεθέασης σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι σειρές προβάλλονται υποτιτλισμένες και όχι μεταγλωττισμένες έχουν προκαλέσει ανησυχία σε μερίδα του ελληνικού τύπου, αλλά και του κοινού. (π.χ. Επίκαιρα 07/10/2010) Η φύση της ανησυχίας αυτής έχει να κάνει με εθνικιστικού τύπου αισθήματα και εντάσσεται στο γενικότερο κλίμα καχυποψίας, η οποία χαρακτηρίζει ιστορικά τις σχέσεις των δύο λαών. Νομιμοποιούνται όμως πραγματικά τέτοιου είδους ανησυχίες;

¹ <http://www.acunn.com/video/izle/iste-guney-amerikanin-ask-i-memnusu/364899>

(Ορίστε ο ισπανικός «Πειρασμός»)

Από μία άποψη η επιτυχία της «τουρκικής σαπουνόπερας» μπορεί να θεωρηθεί αναμενόμενη. Σίγουρα, τα μειωμένα λόγω κρίσης εισοδήματα οδηγούν τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερους Έλληνες στο να αναζητούν διεξόδους διασκέδασης μέσα στο σπίτι και τα σήριαλ αποτελούν μια τέτοια διέξοδο. Όταν η προσφορά περιλαμβάνει τουλάχιστον 3 τούρκικες σειρές ημερησίως, είναι λογικό αυτές να αποσπούν ένα «σεβαστό» ποσοστό τηλεθέασης. Άλλες πιθανές αιτίες του φαινομένου μπορεί να είναι η εγγύτητα της κουλτούρας των δύο λαών, κυρίως σε ό,τι αφορά στις οικογενειακές σχέσεις, η νοσταλγία των χαμένων πατρίδων, αλλά και πολύ απλά το επίπεδο παραγωγής, το οποίο είναι αρκετά συχνά πολύ καλό, ειδικά σε σχέση με τα εγχώρια καθημερινά σήριαλ. Όσον αφορά, δε, στον υποτιτλισμό μπορεί να θεωρηθεί και αυτός ένας παράγοντας μείωσης κόστους, αφού είναι φτηνότερος σε σχέση με τη μεταγλώττιση, και δεν χρειάζεται να γίνεται κατ' ανάγκη αντιληπτός ως γλωσσικός επεκτατισμός από την πλευρά της γείτονας ή ως κατευθυνόμενη επιλογή, όπως από κάποιους εικάζεται².

Σ' αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί π.χ. ότι στη Μ. Ανατολή ο τρόπος προβολής των ίδιων αυτών προϊόντων είναι εντελώς διαφορετικός. Για παράδειγμα, η σειρά «Gümüş» (Ασημένια Φεγγάρια, ANT1, 2010 - 11), η οποία γνώρισε τη μεγαλύτερη επιτυχία ως σήμερα στο αραβικό κοινό και άνοιξε το δρόμο στην μαζικότερη «εισβολή» του είδους στην αραβική χερσόνησο, προβλήθηκε με τον τίτλο «Noor» μεταγλωττισμένη στην καθομιλουμένη συριακή διάλεκτο, λογοκριμένη και επαναμονταρισμένη σε 160 περίπου επεισόδια των 45 λεπτών αντί των 100 επεισοδίων της μιάς ώρας που ήταν το αρχικό της φορμάτ. Μάλιστα, η επιλογή της συγκεκριμένης μεταγλώττισης στη συγκεκριμένη διάλεκτο, έναντι της επίσημης αραβικής γλώσσας όπως συνηθίζεται, συνέβαλε τα μέγιστα στην επιτυχία της σειράς, καθώς, όπως υποστηρίζουν οι έρευνες, την κατέστησε πιο φιλική και διασκεδαστική προς το κοινό. (Buccianti 2010)

Από μια άλλη άποψη, ωστόσο, η αναγνώριση στα τούρκικα σήριαλ μιας μορφής διπλωματίας όχι μόνο δεν είναι αβάσιμη, αλλά αποτελεί γεγονός παραδεδομένο και από το τουρκικό υπουργείο πολιτισμού και τουρισμού, το

² Φήμη της οποίας την πηγή δεν κατάφερα έπ' ουδενί να εξακριβώσω, αλλά την οποία άκουσα από πολλούς ανθρώπους τόσο πριν την έρευνά μου όσο και κατά τη διάρκειά της.

οποίο κοινοποίησε πρόσφατα την πρόθεσή του να στηρίξει οικονομικά την προβολή τούρκικων σήριαλ σε χώρες του εξωτερικού προσφέροντάς τις δωρεάν σε τηλεοπτικούς σταθμούς ανά τον κόσμο. Συμφωνίες έχουν ήδη υπογραφεί με 7 εταιρείες πώλησης τηλεοπτικών προγραμμάτων και στόχος της κίνησης αυτής της τουρκικής κυβέρνησης αποτελεί η εξάπλωση της επιρροής της τουρκικής κουλτούρας με την είσοδό της μέσω της τηλεόρασης σε κάθε σπίτι των χωρών στις οποίες οι σειρές θα προβάλλονται. Επίσης, η Γενική Διεύθυνση Διαφήμισης του Υπουργείου Πολιτισμού της γείτονας διοργάνωσε στις 12/12/2012 τελετή βράβευσης με στόχο την παροχή κινήτρων στον τομέα των τηλεοπτικών σειρών διότι, όπως αναφέρεται στη σχετική πρόσκληση της προς τις μεγάλες εταιρείες παραγωγής, «με τις σειρές που κάνουν στηρίζουν την οικονομία και τη διαφήμιση της χώρας»³.

Παρ' όλ' αυτά, αυτό δε σημαίνει ότι τα τούρκικα σήριαλ συνιστούν υποχρεωτικά στην Ελλάδα απειλή για τον πολιτισμό μας ή την εθνική μας κυριαρχία. Η παρακολούθηση και η επιλογή τους από τόσους Έλληνες όμως, παρά την ιστορική αντιπάθειά μας για τους παραγωγούς τους, ίσως λέει κάτι για την εθνική μας ταυτότητα τη δεδομένη στιγμή.

Στρατηγικό βάθος, ήρεμη δύναμη και δημόσια διπλωματία: Η Τουρκία τον 21^ο αιώνα

Η Τουρκία από την εποχή της ίδρυσής της το 1923 υπήρξε ένα κοσμικό (δηλ. όχι θεοκρατικό) κράτος με δυτικό προσανατολισμό. Το πολιτικό της σύστημα αποτελεί ως σήμερα εξαίρεση ανάμεσα στα κράτη με κατά βάση μουσουλμανικό πληθυσμό. Τις βάσεις γι' αυτό έθεσε ο πατέρας του τουρκικού εθνικού κράτους, ο πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης Κεμάλ Ατατούρκ. Ο στρατός αποτελεί ακόμα και σήμερα σημαντικό παράγοντα ρύθμισης της πολιτικής ζωής της χώρας και λειτουργεί στη συνείδηση του Τουρκικού λαού ως εγγυητής του δημοκρατικού πολιτεύματος και της κοσμικότητας του κράτους, ιδιαίτερα απέναντι στην απειλή του ισλαμισμού. (Bozdoğan & Kasaba 1997)

³ <http://t24.com.tr/haber/cumhurbaskani-gulun-tarihi-diziler-icin-yorumu-ne-oldu/218535>

Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, και ειδικά μετά την άνοδο στην εξουσία, το 2002, του μετριοπαθούς ισλαμιστικού κόμματος AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi, Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης), η χώρα μοιάζει να έχει αρχίσει να «αλληθωρίζει» προς ανατολάς. (Çandar 2009) Αν και οι περισσότεροι σοβαροί αναλυτές θεωρούν τον παραπάνω ισχυρισμό ανακριβή και αναγνωρίζουν στην «εποχή Νταβούτογλου», την οποία διανύουμε, τη «φυσική» συνέχεια και μετεξέλιξη της πολιτικής του Τουργκούτ Οζάλ και της κυβέρνησης συνεργασίας που προηγήθηκε του AKP, το γεγονός παραμένει πως η Τουρκία βρίσκεται σήμερα σε μια περίοδο επαναπροσδιορισμού της ταυτότητάς της και επαναδιαπραγμάτευσης της θέσης της στο διεθνές στερέωμα. (Aras 2009)

Στο βιβλίο του «Στρατηγικό βάθος: Η διεθνής θέση της Τουρκίας» ο Αχμέτ Νταβούτογλου, υπουργός εξωτερικών και κύριος εμπνευστής της παρούσας εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, επιδιώκει να συλλάβει τη χώρα μέσα από ένα εννοιολογικό πλαίσιο που να μην είναι πια ευρωκεντρικό αλλά να στηρίζεται στην ίδια την Τουρκία: στην ιστορία της, στη γεωγραφία της, στην πολιτική και κοινωνική πραγματικότητά της. Εκείνο που αναδύεται είναι μια νέα τουρκική αφήγηση. Η αφήγηση αυτή είναι το αποτέλεσμα της σύλληψης ενός νέου γεωγραφικού χώρου τον οποίο καταλαμβάνει πια η χώρα στο φαντασιακό των πολιτικών, αλλά και των πολιτών της. Ο χώρος αυτός ξεπερνά τα φυσικά της σύνορα και επεκτείνεται νοητά σε μια σφαίρα επιρροής η οποία περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο έθνη της βαλκανικής και της Ασίας, τα οποία έχουν ως κοινό παρανομαστή την οθωμανική αυτοκρατορία, αλλά και άλλες περιοχές όπως η Αφρική, η Άπω Ανατολή και η Λατινική Αμερική. Το «στρατηγικό βάθος» της χώρας ορίζεται ακριβώς από τα όρια αυτής της νέας φαντασιακής γεωγραφίας. Στη βάση αυτής της νέας γεωγραφίας η τουρκική ιστορία και ο τουρκικός πολιτισμός αναθεωρούνται. Ίσως για πρώτη φορά μετά την ίδρυσή της η Τουρκία αναθυμάται και αποδέχεται το οθωμανικό της παρελθόν και αντικρίζει τον κόσμο μέσα από την ανανεωμένη αυτοπεποίθηση που της εξασφαλίζει η πολιτική της σταθερότητα, αλλά και η θέση της ως 15^η ισχυρότερης οικονομίας του πλανήτη. Η νέα αυτή αφήγηση της Τουρκίας αντικατοπτρίζει τη νέα ταυτότητα που η χώρα επιθυμεί να υιοθετήσει για να υπερπηδήσει παλιά

λάθη και να χαράξει μια νέα πορεία στο κοινωνικό και πολιτικό της μέλλον. (Kalin 2011)

Στη βάση αυτής της νέας αφήγησης η Τουρκία επιθυμεί να αναδειχθεί σε τοπική δύναμη και να εδραιώσει αποτελεσματικότερα τη θέση της ως διεθνούς παίκτη σε μια παγκόσμια σκηνή της οποίας το κέντρο βαθμιαία μετατοπίζεται – ειδικά μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 – από την Ευρώπη στην Ασία και από τον Ατλαντικό στον Ειρηνικό. Συγκεκριμένα, η Τουρκία επιθυμεί να αναλάβει το ρόλο ειρηνοποιού στην περιφέρεια του διεθνούς συστήματος. «Ειρηνοποιός», όμως, σημαίνει «ενδιάμεσος» και συνεπάγεται την οικοδόμηση σχέσεων αμοιβαίας εμπιστοσύνης και συνεργασίας με την διεθνή κοινότητα, άρα και απεμπόληση βλέψεων κυριαρχίας. Μ' αυτήν την έννοια, λοιπόν, ο όρος «νεο - οθωμανισμός» ως χαρακτηρισμός που αποδίδει τη σημερινή εξωτερική πολιτική της Τουρκίας δεν είναι δόκιμος, καθότι υπονοεί πρόθεση κηδεμονίας των όμορων κρατών της, γεγονός που αντιβαίνει στους παρόντες στόχους της, όπως περιγράφηκαν παραπάνω. Για την επίτευξη των στόχων αυτών, η Τουρκία στρέφεται πια ως προς την εξωτερική της πολιτική στην ιδέα της ήρεμης δύναμης, η οποία ορίζεται ως η ικανότητα να παίρνεις αυτό που θέλεις μέσω της άσκησης γοητείας και έλξης αντί εξαναγκασμού ή εξαγοράς. Δείκτης της ήρεμης δύναμης μιας χώρας αποτελεί το κατά πόσο θεωρείται θελκτική και άξια να ορισθεί ως υποδειγματική για άλλες χώρες. Παράγοντες που ενισχύουν την ήρεμη δύναμη είναι μεταξύ άλλων ο πολιτισμός, οι τέχνες, η τεχνολογία, η καινοτομία, ο τουρισμός, οι πλατφόρμες οικονομικής συνεργασίας, το κοινωνικό κεφάλαιο, η διαφανής δημοκρατία, ο σεβασμός στις ελευθερίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. (Kalin 2011)

Μια πλατφόρμα για την εφαρμογή της ήρεμης δύναμης αποτελεί και η λεγόμενη «δημόσια διπλωματία», η οποία αποτελεί, μάλιστα, στρατηγική προτεραιότητα για την Τουρκία σήμερα, όπως αποδεικνύει η δημιουργία ειδικού σχετικού γραφείου στο τουρκικό πρωθυπουργικό γραφείο. (Kalin 2011)

Εφαρμοσμένη από πολλές χώρες ως ένα ενεργό επικοινωνιακό εργαλείο η δημόσια διπλωματία είναι η προσπάθεια μιας χώρας να μοιραστεί μια συνεπή και πειστική έκθεση της εθνικής της αφήγησής με τον υπόλοιπο κόσμο. Πρόκειται για μια μορφή διπλωματίας η οποία αναγνωρίζει την

αυξανόμενη σημασία της κοινής γνώμης στην άσκηση πολιτικής και επιδιώκει την ανάπτυξη άμεσων σχέσεων με τους πολίτες άλλων χώρων. Η δημόσια διπλωματία ασκείται τόσο από κρατικά όσο και από μη κρατικά κανάλια και, αν και προωθεί αναμφισβήτητα τα συμφέροντα και τις αξίες της χώρας που εκπροσωπεί, έχει περισσότερο ως στόχο την οικοδόμηση μιας στρατηγικής γλώσσας επικοινωνίας διπλής κατεύθυνσης ανάμεσα στα δύο μέρη, παρά μια μονόδρομη επικοινωνία προπαγανδιστικού τύπου. Την ίδια στιγμή, όμως, διαφέρει από την απλή πολιτιστική ανταλλαγή ως προς το ότι εξυπηρετεί συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Η δημόσια διπλωματία έχει γενικά περιορισμένες δυνατότητες – η αλλαγή βαθέων πεποιθήσεων των ανθρώπων μέσα σε μία μέρα δεν είναι, βέβαια, εφικτή - αλλά με μετριοπαθείς στόχους μπορεί να καταφέρει πολλά, ειδικά όταν πρόκειται για την οικοδόμηση γεφυρών ανάμεσα στις κουλτούρες. (Melissen 2005)

Όσον αφορά στην Τουρκία, στόχος της δημόσιας διπλωματίας της αυτή τη στιγμή είναι να εξιστορήσει στον κόσμο τη νέα εθνική αφήγηση της χώρας με τον πιο αποτελεσματικό, πειστικό και ευσύννοπτο τρόπο. (Kalin 2011)

Τα σήριαλ ως μέσο δημόσιας διπλωματίας θα μπορούσε να ειπωθεί ότι έχουν αποδώσει ήδη καρπούς για την Τουρκία, όσον αφορά κυρίως στις χώρες του αραβικού κόσμου.

Αποτελέσματα έρευνας από το Τουρκικό Ίδρυμα Οικονομικών και Κοινωνιολογικών ερευνών έδειξε ότι πια το 61% των Αράβων θεωρούν την Τουρκία μοντέλο για τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. (Apikian 2010) Αν και η έρευνα είχε πιο πολύ πολιτικό χαρακτήρα, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε απόψεις της κοινωνικής ζωής σημειώνει η Dima Issa (2011), η οποία ερευνήσε το ρόλο που παίζουν οι τουρκικές σειρές στη ζωή των γυναικών του Κατάρ. Όπως υποστηρίζει η ίδια, όλοι οι αραβόφωνοι που πήραν μέρος στην έρευνά της θεωρούν σήμερα την Τουρκία ως ένα έθνος το οποίο ισορροπεί δυτικές και αραβικές αξίες, και πιστεύουν ότι το γεγονός αυτό αντανακλάται επαρκώς στις σειρές. Την ίδια στιγμή, η Buccianti (2010) διατείνεται ότι οι Άραβες τηλεθεατές ανακάλυψαν μέσα από τις σειρές αυτές τον «άλλον», μια γειτονική χώρα που η ιστορία είχε αποξενώσει. Είναι γνωστό ότι ο αραβικός εθνικισμός υπήρξε στην ουσία μια αντίδραση στην πολιτισμική ηγεμονία της επανάστασης των Νεοτούρκων. Είναι επίσης γνωστό ότι οι αραβοτουρκικές σχέσεις στο πρόσφατο παρελθόν και ειδικά στην προ- Νταβούτογλου εποχή

υπήρξαν τεταμένες, καθώς η Τουρκία είχε πάρει θέση υπέρ του Ισραήλ στο παλαιστινιακό (Buccianti 2010). Τέλος, για την ίδια την Τουρκία οι χώρες τις αραβικής χερσονήσου αποτελούν τον πολιτιστικό της «άλλο» πολύ περισσότερο από ό,τι η Ελλάδα ή η Ευρώπη. Όμως, κερδίζοντας την καρδιά και το νου των τηλεθεατών, οι σειρές προκάλεσαν την αναθεώρηση των «χαμένων χρόνων» της αραβοτουρκικής φιλίας και μια επαναξιολόγηση της τουρκικής κουλτούρας από το αραβικό κοινό. Ένα αίσθημα εγγύτητας ανάμεσα στις δύο κοινωνίες γεννήθηκε μέσα από την αποκάλυψη της ταυτότητας ανάμεσα σε πολλές αξίες. Η εκμάθηση της τουρκικής γλώσσας αυξήθηκε, όπως αυξήθηκε αρκετά και ο τουρισμός από τον Κόλπο, καθώς οι επισκέπτες έλπιζαν να δουν τους αγαπημένους τους ηθοποιούς ή τα σπίτια στα οποία έμεναν οι αγαπημένοι τους χαρακτήρες. (Kimmelman 2010)

Ωστόσο, η αποδοχή της τουρκικής σαπουνόπερας από την αραβική κοινωνία δεν υπήρξε ούτε καθολική ούτε ανεμπόδιστη. Στις σειρές αυτές οι γυναίκες είναι ακάλυπτες και μπορεί να τις δει κανείς από επιχειρηματίες μέχρι ανύπαντρες μητέρες. Επίσης, οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα είναι πιο ισότιμες σε σύγκριση με τα πρότυπα του αραβικού κόσμου και οι άντρες είναι ρομαντικοί και ευαίσθητοι στις ανάγκες των γυναικών. Έτσι, ως αποτέλεσμα της προβολής τους, παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των διαζυγίων σε αρκετές χώρες του αραβικού κόσμου, καθώς οι γυναίκες ζητούσαν περισσότερα από τους συζύγους τους και οι άντρες εξοργίζονταν από το ξεμυάλισμα των συζύγων τους με τους άντρες της οθόνης. Μ' αυτή την έννοια οι σειρές λειτούργησαν απλά ως πυροκροτητές για να εκφραστούν έμφυλες και σεξουαλικές εντάσεις που υπήρχαν ήδη στην περιοχή. (Buccianti 2010), παρά δημιούργησαν νέα προβλήματα. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή ανάγκασε τον μέγα μουφτή της Σαουδικής Αραβίας να εκδώσει ένα διάβημα στο οποίο αποκαλούσε τις τουρκικές σειρές κακόβουλες και ισχυριζόταν ότι «καταστρέφουν την ηθική των ανθρώπων και είναι ενάντια στις αραβικές αξίες.» (Mokhtar 2008) Και το θέμα δε σταματά στο ιδεολογικό επίπεδο. Η επιτυχία του τουρκικού δράματος αποτέλεσε πρόκληση για το αραβικό «mosalsalat», την αραβική εκδοχή της σαπουνόπερας, γεγονός που επέβαλε την αναθεώρηση των πρακτικών και του ύφους αυτής της βιομηχανίας στα σενάρια της οποίας π.χ. το ρομάντζο έχει πια πολύ πιο περίοπτη θέση από πριν. (Buccianti 2010)

Παρ' όλ' αυτά είναι αμφίβολο το κατά πόσο αυτό το είδος διπλωματίας θα έπρεπε να θεωρείται πραγματικά «απειλητικό», καθώς οι στόχοι της δημόσιας διπλωματίας – και λόγω της φύσης της – έχουν περισσότερο να κάνουν με την συντήρηση και προαγωγή καλών διεθνών σχέσεων παρά με οτιδήποτε άλλο. (Melissen 2005)

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Έχοντας ως αφετηρία αυτό το μετριοπαθές ιδεολογικό πλαίσιο, δεν παύω να διαπιστώνω ως ερευνήτρια σε κατ' ιδίαν συζητήσεις με ανθρώπους γύρω μου μια σχεδόν «σχιζοφρενική», θα έλεγα, σχέση με τα συγκεκριμένα τηλεοπτικά προϊόντα και για το λόγο αυτό θεωρώ σκόπιμη μια έρευνα πρόσληψής τους από το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό.

Πιστεύω ότι κάτι τέτοιο, στην περίοδο κρίσης που διανύει η χώρα μας, η οποία μεταφράζεται και σε κρίση (εθνικής) ταυτότητας, ίσως αποδειχτεί εξαιρετικά επίκαιρο και ίσως φέρει στο φως ενδιαφέροντα στοιχεία για το πώς βλέπουμε τους εαυτούς μας τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Μην ξεχνάμε ότι η σκιά της ιστορίας που ενώνει τους δύο λαούς παραμένει βαριά και ότι η σημασία του τούρκου ως «άλλου» στη διαμόρφωση της εθνικής μας ταυτότητας είναι δεδομένη.

Σ' αυτό το σημείο και πριν προβούμε στην ανάλυση των ερευνητικών υποθέσεων, θα ήταν ίσως χρήσιμο να ορίσουμε την έννοια της πρόσληψης. Κατά την Ségur (2009) «η πρόσληψη ορίζεται ως η διαδικασία που πραγματοποιείται τη στιγμή της επαφής με το τηλεοπτικό περιεχόμενο.» Η Ségur τονίζει πως η υποδοχή του τηλεοπτικού περιεχομένου «δεν είναι σταθερή, οι μέθοδοί της εξελίσσονται και ειδικότερα αλλοιώνεται μετά την κατανάλωση μεμονωμένων περιπτώσεων, καθώς η ροή υπερισχύει του προγράμματος. (2009)» Ωστόσο, «εντέλει, η απόδοση του νοήματος [στο τηλεοπτικό προϊόν από το τηλεοπτικό κοινό] είναι ο ορισμός που πιο συχνά αποδίδεται στην διαδικασία της πρόσληψης κατά την έρευνά μας» (Ségur 2009) και αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιώ και εγώ τον όρο στην εργασία μου, ονομάζοντάς την έρευνα πρόσληψης των τουρκικών σήριαλ από το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό.

Ερευνητικές υποθέσεις

Η αμηχανία τουλάχιστον κάποιων από τους Έλληνες ως προς τις τουρκικές σαπουνόπερες μπορεί να διαβαστεί ως σύμπτωμα μιας κρίσης ταυτότητας που βιώνει αυτή τη στιγμή το έθνος λόγω των επιδεινούμενων οικονομικών συνθηκών και των κοινωνικών και πολιτικών τους επιδράσεων.

Η διαπραγμάτευση της ταυτότητας ασφαλώς και δεν είναι κάτι καινούριο. Η ίδια η φύση της ταυτότητας άλλωστε – ατομικής και εθνικής – ως κατασκευής την ορίζει ως μια έννοια δυναμική. «...[Η] ταυτότητα είναι διαδικασία, όχι ουσία» (Edensor 2002) και ως εκ τούτου ανακατασκευάζεται διαρκώς και εξελίσσεται μέσα στο χρόνο. Η διαφορά σήμερα είναι ότι οι Έλληνες δεν είναι την εποχή αυτή το ίδιο υπερήφανοι που είναι Έλληνες όσο ήταν στο παρελθόν – ακόμα και 5, 6 χρόνια πριν. Αντιλαμβάνονται τη χώρα τους ως δεχόμενη επίθεση, όχι μόνο από τις διεθνείς αγορές, αλλά και από τους ευρωπαίους εταίρους της και γνωρίζουν ότι το brand name της χώρας στο εξωτερικό είναι συνώνυμο μεταξύ άλλων με την αναποτελεσματικότητα, την τεμπελιά και την απάτη. Αυτή η κατάσταση αφυπνίζει σε κάποιους εθνικιστικά αισθήματα τα οποία βρίσκονταν εδώ και καιρό σε νάρκη ενώ σε άλλους προκαλεί ξеноφοβία. Δεν είναι τυχαίο που η ακροδεξιά σημείωσε ιστορικά υψηλά ποσοστά στις τελευταίες εκλογές (2012). Σ' αυτό το συγκείμενο, η υποδοχή κάθε τι ξένου με έναν κάποιο βαθμό καχυποψίας και σκεπτικισμού από μέρους των ελλήνων είναι αναμενόμενη και πόσο μάλλον όταν αυτό το «κάτι ξένο» προέρχεται από την Τουρκία.

Περιέργως πώς όμως, αυτή η κρίση ταυτότητας στην οποία μπορεί να αποδοθεί η εχθρική συμπεριφορά των ελλήνων απέναντι στις τουρκικές σαπουνόπερες μπορεί να αποτελεί επίσης και ένα κλειδί σχετικά με το γιατί τείνουν να τις παρακολουθούν τόσο πολύ. Ένα σημείο στο οποίο δεν έχει δοθεί αρκετή προσοχή είναι το γεγονός ότι η αντιπαράθεση ανάμεσα στην παράδοση και την νεωτερικότητα, την ζωή της υπαίθρου και της πόλης είναι πολύ έντονη στο τουρκικό μελόδραμα. Αυτή η αντιπαράθεση ανάμεσα στο κέντρο και την περιφέρεια, μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική των παρούσων σχέσεων της Ελλάδας με άλλες χώρες της Ε.Ε. όπως η Γερμανία π.χ.. Το δράμα που εκτυλίσσεται στις τουρκικές σειρές βοηθά πιθανόν τον Έλληνα να επανεκτιμήσουν τη θέση τους στο διεθνές στερέωμα.

Στις τουρκικές σειρές εκφράζεται μια αντίσταση στις πιεστικές έξωθεν απαιτήσεις για αλλαγή πρακτικών τις οποίες θεωρεί κανείς ως μέρος της ταυτότητάς του και ταυτόχρονα παρουσιάζονται τρόποι να αποδεχτεί κανείς αυτή την ανάγκη. Κάποιες σειρές έχουν, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, ακόμα και ως κύριο θέμα τους την ανάγκη αυτή – κατά την αντίληψη συγκεκριμένων κέντρων εξουσίας (κράτος, Ε.Ε, αστική ελίτ που παράγει τις σειρές) – αλλαγής μέσα στην τουρκική κοινωνία κάποιων αντιλήψεων και συνηθειών (π.χ. Σιλά, Φατμαγκιούλ). Όμως, αν και οι σειρές αυτές επιδιώκουν, τονίζοντας τα πιθανά οφέλη από μια τέτοια αλλαγή, να φέρουν την Τουρκία πιο κοντά σ' αυτό που κάποιοι ονειρεύονται να γίνει, ταυτόχρονα δεν παύουν σε κάθε ευκαιρία να υπενθυμίζουν τη σημασία της διατήρησης της ουσίας του παραδοσιακού αξιακού συστήματος της χώρας για την συντήρηση της ενότητας και της μοναδικότητάς της. Αυτό μπορεί να είναι ένα πολύ ισχυρό σημείο ταύτισης για το ελληνικό κοινό την παρούσα στιγμή.

Επιπλέον, είναι πιθανόν μέσα από τις τουρκικές σειρές οι Έλληνες να μπορούν να αναγνωρίσουν ταυτόχρονα τον εαυτό τους στον Ανατολίτη που δεν έχει ακόμα ενταχθεί πλήρως στο πολιτιστικό σύστημα της Ευρώπης και να βρουν παρηγοριά σε ένα αίσθημα ανωτερότητας ως προς τους γείτονές τους εξ Ανατολών, θεωρώντας εαυτούς ως συγκριτικά πιο προωθημένους στο δρόμο του εκσυγχρονισμού από τους Τούρκους. Η πολιτισμική εγγύτητα των δύο λαών φαίνεται αδιαμφισβήτητη. Οι Έλληνες αναγνωρίζουν στα προγράμματα αυτά οικεία τους φαγητά, μουσικές, χειρονομίες, λέξεις, τοποθεσίες και αξίες που προσομοιάζουν πολύ τις δικές τους, ειδικά σε ό,τι αφορά στους ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς και ένα αίσθημα περηφάνιας. Με αυτό ως δεδομένο, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει το γεγονός ότι κάποια από τα πιο κεντρικά κλισέ πάνω στα οποία βασίζεται η πλοκή αρκετών σήριαλ, όπως είναι η ιδέα ότι η τιμή της οικογένειας ενσαρκώνεται από τις γυναίκες της, οι οποίες έτσι χρειάζεται να είναι υπό την προστασία, αλλά και τον έλεγχο, των ανδρών, θεωρούνται απαρχαιωμένες κοινωνικές νόρμες στην ελληνική κοινωνία. Παρ' όλ' αυτά, αυτό το γεγονός, αντί να είναι μειονέκτημα, να λειτουργεί δηλ. ως στίγμα⁴ (Goffman 1967), πιθανόν να λειτουργεί τελικά

⁴ Κάποιες σειρές έχει γίνει προσπάθεια να στιγματιστούν στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας ωστόσο. Τέτοια παραδείγματα είναι η «Φατμαγκιούλ» και ο «Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής». Συγκεκριμένα, η «Φατμαγκιούλ», με αφορμή τη φράση «Μπορεί το

υπέρ των σειρών αυτών, εφόσον τις κάνει να θυμίζουν πολύ έντονα μελοδράματα και κωμωδίες του ελληνικού σινεμά του 40, του '50 κα του '60. Αυτές οι ταινίες, αν και παλιές, αντιπροσωπεύουν την χρυσή εποχή του ελληνικού κινηματογράφου και η αγάπη που τους τρέφουν οι Έλληνες είναι κάτι παραπάνω από αξιοσημείωτη. Συνεπώς, ακόμα και αυτά τα απαρχαιωμένα κλισέ μοιάζουν οικεία και όχι ξένα στο ελληνικό κοινό. Μ' αυτόν τον τρόπο οι τουρκικές σειρές ίσως ξυπνούν στους τηλεθεατές ένα αίσθημα νοσταλγίας για «τον παλιό καλό καιρό» όπου όλα ήταν πιο απλά πιο αγνά και τους καθησυχάζουν, σε καιρούς αβέβαιους, παρουσιάζοντάς τους ένα κόσμο κατανοητό και προβλέψιμο μέσα από την πρότερη εμπειρία, πολύ περισσότερο από ότι μπορούν να επιτύχουν κάτι τέτοιο σειρές Βορειοαμερικανικές π.χ.. Οι τουρκικές σαπουνόπερες μπορεί να μη θεωρούνται στην Ελλάδα προοδευτικές ή ριζοσπαστικές, όπως συμβαίνει στις χώρες της αραβικής χερσονήσου (Tunç σε Moore 2012), αλλά ενδεχομένως αγγίζουν μια ευαίσθητη χορδή στην συλλογική ψυχή των ελλήνων απευθυνόμενες στον Ανατολίτη μέσα της, ενώ την ίδια στιγμή κάνουν τους Έλληνες να νιώθουν πιο Ευρωπαίοι από όσο ίσως στην πραγματικότητα είναι.

Από την άλλη πλευρά, ενώ η Τουρκία είναι ίσως αρκετά οικεία ώστε οι Έλληνες να ταυτίζονται με κάποιες πλευρές της, είναι ακόμα και αρκετά διαφορετική και μουσουλμανική ώστε να θεωρείται εξωτική. Η Κωνσταντινούπολη, οι μιναρέδες στην κορυφογραμμή της, οι θέες στο Βόσπορο, τα άγρια τοπία της Ανατολίας, οι αμμουδερές παραλίες της Αντάλιας κάνουν προφανώς τους Έλληνες να φαντασιώνονται τη μυστηριακή Ανατολή και συνιστούν έναν εναλλακτικό κόσμο, ένα καταφύγιο από τα καθημερινά προβλήματα σε μια εποχή που αυτά γίνονται ολοένα και πιο πιεστικά και που η κατάθλιψη χτυπάει την πόρτα όλο και περισσότερων από αυτούς. Φυσικά, υπάρχουν και άλλες παράμετροι των σήριαλ που

θύμα να ερωτευτεί τον θύτη;» με την οποία κατέληγε το τρέιλερ της σειράς, θεωρήθηκε από μερίδα του τύπου ότι προωθεί την κουλτούρα του βιασμού και το τμήμα Φεμινιστικής πολιτικής/ Φύλου του ΣΥΡΙΖΑ – ΕΚΜ κατέθεσε μάλιστα επιστολή διαμαρτυρίας στο ΕΣΡ, με την απαίτηση να απαγορευτεί η προβολή της σειράς στην Ελλάδα. (Λουκίσσα Ντ. 15/2/2013) Όσον αφορά στον «Σουλεϊμάν», γίνεται συχνά λόγος για παραχάραξη της ιστορικής αλήθειας των γεγονότων που παρουσιάζονται και για παραποίηση της εικόνας των Ευρωπαίων σ' αυτήν.

υποστηρίζουν αυτήν την λειτουργία της «φυγής». Το επίπεδο της παραγωγής, οι όμορφοι ηθοποιοί, τα εντυπωσιακά σπίτια, τα πολυτελή αυτοκίνητα, τα μοδάτα ρούχα, όλα αυτά συντελούν στην θέαση ενός κόσμου που μπορεί να είναι μακριά από τον μέσο τηλεθεατή, αλλά δεν παύει να είναι γοητευτικός και ελκυστικός. Βέβαια, αυτό το χαρακτηριστικό της έμφασης στα υλικά αγαθά και τη χλιδή δεν αποτελεί ιδιαιτερότητα μόνο της τουρκικής σαπουνόπερας. Αυτό που, ωστόσο, είναι ιδιαίτερο στις τουρκικές σαπουνόπερες είναι το γεγονός ότι η κοινή ιστορία των δύο εθνών μπορεί να κάνει τους Έλληνες να αισθάνονται έστω και αμυδρά πιο πολύ μέρος αυτού του εξιδανικευμένου κόσμου από ότι συμβαίνει με σαπουνόπερες προερχόμενες από άλλες χώρες. Το γεγονός ότι η Ιστάνμπολ δεν έγινε ποτέ Ιστάνμπολ στην ελληνική γλώσσα, αλλά παρέμεινε πάντοτε «Κωνσταντινούπολη» λέει πολλά γι' αυτό το ζήτημα. Οι Έλληνες φαίνεται πως νιώθουν ένα συναισθηματικό δέσιμο με αυτά τα χώματα, το οποίο, ακόμα κι αν δεν περιλαμβάνει πάντα τους ανθρώπους που τα κατοικούν σήμερα, παρ' όλ' αυτά καταφέρνει κάθε φορά να εξάπτει τη ελληνική φαντασία.

Έχοντας πει όλα αυτά, δε θα πρέπει να ξεχνάμε και τους πρακτικούς παράγοντες που μάλλον έχουν συμβάλει την δημοτικότητα των προγραμμάτων αυτών. Το γεγονός ότι περίπου έξι σειρές προβάλλονται αυτή τη στιγμή στην ελληνική τηλεόραση στα μεγαλύτερα κανάλια και μάλιστα κάποιες από αυτές στη ζώνη της υψηλότερης τηλεθέασης, ακόμα και σε ανταγωνιστικά δίκτυα το ένα «απέναντι» στο άλλο, σημαίνει ότι το κοινό, το οποίο είναι αναγκασμένο να περνά περισσότερες ώρες στο σπίτι, λόγω του μειωμένου του εισοδήματος, δεν έχει πάντα εναλλακτική προς τις τουρκικές σαπουνόπερες αν αποφασίσει να δει τηλεόραση. Ακόμα και αν δεν είναι κανείς μεγάλος φαν του είδους, κάποια στιγμή θα βρεθεί να παρακολουθεί κάποια από αυτές.

Είναι, όμως, οι τουρκικές σαπουνόπερες ένα εποχιακό φαινόμενο ή έστω ένα φαινόμενο της εποχής; Ως πότε θα συνεχίσουν να υπάρχουν στην ελληνική τηλεόραση; Μόνο όσο συνεχίζεται η κρίση; Μέχρι το ελληνικό κοινό να τις βαρεθεί και να γοητευτεί από την επόμενη τηλεοπτική μόδα; Μήπως ήρθαν για να μείνουν και μετά τη συγκυρία αυτή; Αποτελούν πραγματικό κίνδυνο για τη χώρα κατά τη γνώμη του κοινού; Με ποιον τρόπο και πόσο σημαντικό; Και αντίστροφα, μπορούν να αποτελέσουν πραγματική γέφυρα

ώστε οι δύο λαοί να καταφέρουν να γνωριστούν λίγο καλύτερα; Τι σημαίνει η παρουσία τους για τις σχέσεις μας με τους γείτονές μας και με τους εαυτούς μας την παρούσα χρονική στιγμή και για το μέλλον μας;

Μεθοδολογία

Με σκοπό τη διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων και υποθέσεων κατέφυγα αρχικά σε ένα ερωτηματολόγιο 77 ερωτήσεων και, σε δεύτερο χρόνο, σε ημιδομημένες εις βάθος συνεντεύξεις. Τόσο για τους συμμετέχοντες στην έρευνα με τα ερωτηματολόγια όσο και για όσους συμμετείχαν στην έρευνα ως υποκείμενα των συνεντεύξεων έθεσα εξ αρχής δύο (2) όρους.

Ο πρώτος ήταν ότι οι συμμετέχοντες θα έπρεπε να είναι όχι απλώς Έλληνες πολίτες, αλλά και ελληνικής καταγωγής. Με αυτόν τον τρόπο απέκλεισα πληθυσμιακές ομάδες όπως οι μετανάστες και οι μειονότητες, οι οποίοι αποτελούν φυσικά και αυτοί, ως κάτοικοι της χώρας μας, κοινό των συγκεκριμένων σήριαλ. Λόγω, όμως, του ότι με ενδιέφερε ιδιαίτερα η εθνική διάσταση του θέματος, δεν ήθελα να περιπλέξω το δείγμα μου με άτομα τα οποία – κατά πάσα πιθανότητα – διαθέτουν διαφορετική αντίληψη σχετικά με την Ελλάδα και τη Τουρκία από τον μέσο Έλληνα.

Ο δεύτερος όρος ήταν τα υποκείμενα να έχουν παρακολουθήσει, ακόμα και αποσπασματικά, τουρκικές σειρές για κάποιο διάστημα, έτσι ώστε να είναι σε θέση, έστω στοιχειωδώς, να εκφράσουν προσωπικές θέσεις σχετικά με τα συγκεκριμένα πολιτιστικά προϊόντα και όχι να αναπαράγουν απλά προσωπικές προκαταλήψεις ή απόψεις που έχουν ακούσει γι' αυτά από τρίτους η διαβάσει στον τύπο. Σημειώνεται εδώ ότι η έρευνα δε θέλει να επικεντρωθεί σε κάποιο ή κάποια από αυτά τα σήριαλ συγκεκριμένα, αλλά να καταγράψει περισσότερο τον τρόπο πρόσληψης του είδους από το ελληνικό κοινό, αλλά και το τι θα μπορούσαν να αποκαλύπτουν οι διάφορες αποκλίσεις στις προτιμήσεις και τις αναγνώσεις του.

Η σύνθεση του δείγματος των υποκειμένων των συνεντεύξεων αποφασίστηκε με βάση δημογραφικά στοιχεία από την εταιρεία Nielsen Hellas, η οποία είναι υπεύθυνη για τις μετρήσεις της τηλεθέασης στην Ελλάδα.

Με τη βοήθεια στοιχείων, τα οποία μου παραχωρήθηκαν από την εταιρεία⁵ κατέληξα στο ότι θα ήταν σκόπιμο το δείγμα των συνεντευξιαζόμενων να έχει αντίστοιχα δημογραφικά χαρακτηριστικά με εκείνα του γενικού πληθυσμού το οποίο παρακολουθεί τα συγκεκριμένα τηλεοπτικά προϊόντα. Με τον τρόπο αυτόν θεώρησα ότι τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν ίσως να θεωρηθούν πιο γενικεύσιμα. Τα συγκεκριμένα άτομα τα οποία πήραν μέρος στην έρευνα με τις συνεντεύξεις αρχικά υπήρξε η πρόθεση να επιλεγούν τυχαία με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας, αλλά, δυστυχώς, τελικά αυτό δεν κατέστη δυνατό για όλο το δείγμα. Ως αποτέλεσμα κάποιοι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν με τον συγκεκριμένο τρόπο και κάποιοι άλλοι ως επί τι πλείστον ως δείγμα ευκολίας και σε ομαδικές συνεντεύξεις.

Τα ερωτηματολόγια, για τα οποία θα γίνει αναλυτικότερη συζήτηση σε επόμενο κεφάλαιο, απαντήθηκαν από 69 άτομα. Στις συνεντεύξεις με αρχικό δείγμα – στόχο όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα, συμμετείχαν τελικά πάνω από 20 άτομα, αν λάβουμε υπόψιν μας και τις ομαδικές συνεντεύξεις.

ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ για συνεντεύξεις με βάση τα στοιχεία της Nielsen.

	100	20
Γυναίκες	65	14
15 – 24	19	4
25 – 44	18	4
45+	29	6
Άντρες	35	6
15 – 24	8	1
25 – 44	10	2
45+	16	3

Φυσικά, στα πλαίσια μιας τέτοιας έρευνας το κοινό θεωρείται εκ προοιμίου ενεργό (active audience) και νοήμον υποκείμενο το οποίο συμμετέχει στην δημιουργία του νοήματος του υπό ανάγνωση κειμένου, το οποίο ενίοτε απορρίπτει, και όχι παθητικός δέκτης των μηνυμάτων του πομπού. Η άποψη αυτή, ωστόσο, δεν είναι σε καμία περίπτωση η μοναδική που έχει εκφραστεί σχετικά με το πώς το κοινό επηρεάζεται από τα μηνύματα

⁵ βλ. αντίστοιχο αρχείο στον συνοδευτικό ψηφιακό δίσκο της εργασίας

των μέσων, πώς τα προσλαμβάνει και πώς τα ερμηνεύει. (Παπαθανασόπουλος 1997) Οπωσδήποτε υπάρχουν αμφιβολίες στην επιστημονική κοινότητα για τη νομιμότητα των ερευνών πρόσληψης, την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων τους και την ορθότητα ακόμα και της χρήσης του όρου «κοινό» για να περιγραφεί το ακροατήριο της τηλεόρασης. Ο Dayan (σε Βώβου 2010) π.χ. σημειώνει:

«Στην περίπτωση του κοινού το συλλογικό υποκείμενο είναι επινοημένο σε πρώτο πρόσωπο, από ένα «Εμείς». Στην περίπτωση των ακροατηρίων, αυτό το υποκείμενο είναι ουσιαστικά επινοημένο σε τρίτο πρόσωπο. Κατασκευάζεται από τρίτους και προορίζεται για τρίτους. Δίνοντας το λόγο σε θεατές που δεν τον ζήτησαν, νομιμοποιώντας τον, τους κάνουμε σε ημι – δημόσια πλαίσια να συγκεκριμενοποιούν κάποιες αντιδράσεις που συχνά δεν αποτελούν προϊόν συλλογισμού ή τεκμηρίωσης. Τους ενθαρρύνουμε λοιπόν να υιοθετήσουν έναν ρόλο, να προβούν σε μια «αυτοπροβολή» Προκύπτει έτσι έναν ιδιαίτερο πλασματικό δημιούργημα: οι θεατές αποκτούν κριτικό λόγο για μια δραστηριότητα η οποία είναι εν πολλοίς ασυνείδητη. Δίνοντας το λόγο σε μια αλληγορία, οι έρευνες πρόσληψης επινοούν ένα φανταστικό κοινό στο οποίο δίνουν το λόγο.»

Ωστόσο, οι έρευνες πρόσληψης κοινού αποτελούν σήμερα κοινή πρακτική στο χώρο των μέσων ακόμα και με τις εκπεφρασμένες επιφυλάξεις οι οποίες δεν θα πρέπει βέβαια να αγνοούνται.

Τα ερωτηματολόγια της έρευνας μοιράστηκαν τον Μάρτιο του 2013 και οι συνεντεύξεις συλλέχθηκαν τον Απρίλιο με αρχές Μαΐου του ίδιου έτους. Οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων παρατίθενται στο Παράστημα 2, σελ.101 της παρούσας εργασίας.

Λίγα λόγια για το ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο της έρευνας προέκυψε ουσιαστικά από συστηματοποίηση των ερωτήσεων τις οποίες σχεδιάζα να θέσω στους συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις και δεν ακολουθούν κάποιο πρότερο αντίστοιχο πρότυπο. Ο κύριος κορμός του συντάχθηκε με βάση τις ερευνητικές υποθέσεις και με στόχο τη συλλογή πληροφοριών που θα

μπορούσαν να τους δώσουν ικανοποιητικές απαντήσεις. Ωστόσο, δεν διερευνά αποκλειστικά το φαινόμενο αυτό, καθώς επιχειρεί να ρίξει φως και στο ευρύτερο πλαίσιο όπου εντάσσεται το φαινόμενο αυτό, σχετικά με την εθνική μας ταυτότητα, την τοποθέτησή μας απέναντι στην Ευρώπη και την Τουρκία αυτή τη στιγμή, αλλά και τις γενικότερες τηλεοπτικές μας συνήθειες.

Μία έννοια η οποία με απασχόλησε ειδικά κατά τη σύνταξη του ερωτηματολογίου ήταν αυτή της «πολιτισμικής εγγύτητας (cultural proximity)». Όπως λέει ο Castelló (2010),

«...Η ιδέα ότι τα κοινά προτιμούν τηλεοπτική μυθοπλασία η οποία τους είναι κοντά πολιτισμικά είναι πολύ ανεπτυγμένη στις μελέτες για τις σαπουνόπερες και τις τηλενουβέλες. [...] Οι συγγραφείς που μιλούν για την «εγγύτητα» στην τηλεόραση συνήθως θεωρούν πως σημαίνει ότι ο ραδιοτηλεοπτικός σταθμός και η στοχευμένη από αυτόν κοινότητα μοιράζονται ένα σύνολο πολιτισμικών αναφορών και αξιών. Πρόκειται για μια κοινωνικοπολιτισμική έννοια η οποία αποτελεί την βασική πρώτη ύλη για τον προγραμματισμό των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών (de Moragas & López 2000). Αυτός ο όρος ισχύει για κάθε είδους προγράμματα σε ότι αφορά τις κοινωνικές και πολιτισμικές αναπαραστάσεις. [...] Οι διαλεκτικές πάνω στην κοινωνία που προτείνονται σε επίπεδο παραγωγής προσλαμβάνονται ως κοντινές, αλλά αυτή η πρόσληψη δεν είναι μόνο εθνική, πολιτιστική ή γλωσσική. Η πολιτισμική εγγύτητα ενσωματώνει επίσης, εκπαιδευτικά, γνωσιακά και συναισθηματικά στοιχεία και πλευρές σχετικές με το άμεσο περιβάλλον του κοινού. [...] Οι [εθνικές] σαπουνόπερες θεωρούνται συχνά προϊόντα εγγύτητας με μια γεύση εντοπιότητας προς ικανοποίηση του τοπικού κοινού (Dunleavy 2005).»

Με στόχο τη μέτρηση της πολιτισμικής εγγύτητας μιας συγκεκριμένης (καταλανικής) σειράς προς το (καταλανικό) κοινό για το οποίο παραγόταν ο Castelló (2010) ζήτησε, μεταξύ άλλων, με τους συνεργάτες του από ομάδες κοινού να απαντήσουν και σε ένα ερωτηματολόγιο «το οποίο αξιολογούσε ποσοτικά το βαθμό στον οποίο συμφωνούσαν με πλευρές των κοινωνικών και πολιτισμικών αναπαραστάσεων της πλοκής. Τους ρωτήσαμε αν πίστευαν ότι η σειρά είναι ρεαλιστική, ξεκαθαρίζοντας ότι η έννοια σημαίνει «προσομοιάζει την πραγματικότητα». Έπειτα τους ρωτήσαμε αν βρίσκουν τους χαρακτήρες οικείους (συλλογική εγγύτητα) και επίσης αν οι ιστορίες τους βοηθούσαν να σκεφτούν τα δικά

τους προβλήματα (προσωπική εγγύτητα). Τέλος τους ρωτήσαμε αν τα προγράμματα ήταν πολύ καταλανικά (εθνική εγγύτητα).» Τις ίδιες ερωτήσεις (εκτός της τελευταίας) θεώρησα σκόπιμο να τις συμπεριλάβω και στο δικό μου ερωτηματολόγιο με σκοπό να διαπιστώσω το βαθμό πολιτισμικής εγγύτητας που νιώθουν οι Έλληνες ότι έχουν γι' αυτούς τα τουρκικά σήριαλ.

Βέβαια, ο Castelló διερευνά την πολιτισμική εγγύτητα μιας τοπικής και όχι μιας εισαγόμενης παραγωγής και οι τουρκικές σαπουνόπερες φυσικά δεν παράγονται στην Ελλάδα, ούτε με στόχο το ελληνικό τηλεοπτικό κοινό. Όπως παραδέχεται σε σχετικό ρεπορτάζ στο BBC⁶, ο Kerem Çatay, παραγωγός της εταιρείας παραγωγής Ay Yarım, μιας από τις μεγαλύτερες στην Τουρκία, τα σήριαλ σχεδιάζονται ώστε και στοχεύουν να έχουν επιτυχία στο τουρκικό κοινό. Μόνο σε δεύτερο χρόνο υπάρχει η σκέψη για εξαγωγή τους. Εξάλλου, το πιο ισχυρό χαρτί που διαθέτει μια σειρά για να πωληθεί στο εξωτερικό είναι η επιτυχία της στην εγχώρια αγορά. Με αυτήν την έννοια, λοιπόν, μπορούμε να συμπεράνουμε, βασισμένοι και στη θεωρία, ότι οι τουρκικές σειρές δημιουργούνται ώστε να είναι πολιτισμικά εγγύτερα στην τουρκική κοινωνία.

Ωστόσο, εφόσον το πόσο κοντά πολιτισμικά στο ελληνικό κοινό είναι τουρκικά σήριαλ είναι κάτι που όπως ήδη αναφέρθηκε απασχολεί και τη δική μου έρευνα, θεώρησα πως θα μπορούσα, για να μετρήσω την έννοια αυτή, να προσαρμόσω τις ερωτήσεις του Castelló για το ελληνικό κοινό και τα τουρκικά σήριαλ στο ερωτηματολόγιό μου. Το γεγονός του προγραμματισμού των τουρκικών σήριαλ από τα ελληνικά τηλεοπτικά δίκτυα σημαίνει, με βάση τον Castelló, ότι τα ίδια τα ελληνικά κανάλια τις θεωρούν πολιτισμικά προϊόντα μέσω των οποίων θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν με τους (Έλληνες) τηλεθεατές τους, άρα προϊόντα μιας κάποιας πολιτισμικής εγγύτητας με το ελληνικό κοινό. Αυτή είναι μια πρώτη σκέψη που ενισχύει τη νομιμότητα μιας τέτοιας κίνησης. Εκτός από αυτό, όμως, υπάρχει και ένα δεύτερο επιχείρημα που στηρίζει μια τέτοια απόφαση. Σε άλλο σημείο του άρθρου του ο Castelló (2010) τονίζει: «Η εγγύτητα βρίσκεται στους χαρακτήρες και τα προβλήματά τους. Πρόκειται για ζήτημα «αντιπροσώπησης». Για τον Güell οι χαρακτήρες πρέπει να είναι «πολύ αντιπροσωπευτικοί», ενώ για τον Rovira κάποιοι χαρακτήρες αναπαριστούν ένα «συγκεκριμένο αρχέτυπο. [...] Η πολιτισμική εγγύτητα δεν είναι

⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=vVW19d89S8E>

μόνο εθνική, γλωσσική ή εδαφική ούτε δομείται μόνο τη στιγμή της πρόσληψης ή αποκλειστικά από τον τηλεθεατή. Μάλλον, η πολιτισμική εγγύτητα αναφέρεται περισσότερο στην ικανότητα δημιουργίας υπερ – αφηγηματικών συνδέσεων με αναγνωρίσιμες ιστορίες και θεωρούμενα –δεδομένα νοήματα τα οποία μοιράζονται παραγωγοί και καταναλωτές των τηλεοπτικών προϊόντων.» (Ιταλικά δικά μου.)

Για το ερωτηματολόγιο αναλυτικά ο αναγνώστης παραπέμπεται στο Παράρτημα 1 , σελ. 93 της παρούσας εργασίας.

ΠΙΑΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΝΗΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

A. Εθνικά

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας

Σύμφωνα με τον Antony Smith (2000), τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της εθνικής ταυτότητας είναι τα εξής:

1. Μια κοινή ιστορική εδαφική επικράτεια – η πατρίδα
2. κοινοί μύθοι και ιστορικές μνήμες
3. μια κοινή, μαζική δημόσια κουλτούρα
4. κοινά νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα μέλη
5. κοινή οικονομία και ελευθερία μετακίνησης εντός της επικράτειας

Συνεπώς το έθνος μπορεί να οριστεί ως κατονομασμένος ανθρώπινος πληθυσμός που μοιράζεται μια ιστορική εδαφική επικράτεια, κοινούς μύθους και ιστορικές μνήμες, μια μαζική, δημόσια κουλτούρα, κοινή οικονομία και κοινά για όλα τα μέλη νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις. (Ιταλικά στο πρωτότυπο.)

Ταυτόχρονα, ο Smith ξεκαθαρίζει ότι υπάρχουν δύο κυρίαρχες αντιλήψεις για το έθνος. Ενώ η δυτική αντίληψη για το έθνος ορίζει πως κάθε άτομο πρέπει να ανήκει σε κάποιο έθνος, το οποίο όμως μπορεί να το επιλέξει το ίδιο, η μη δυτική ή εθνοτική αντίληψη δεν αφήνει τέτοια περιθώρια. Κατά τη μη δυτική αντίληψη για το έθνος, το τελευταίο θεωρείται πρώτα και κύρια μια κοινότητα βασισμένη στην κοινή καταγωγή. «Συγκριτικά με τις μη δυτικές περιπτώσεις, η γέννηση των εθνών στη Δύση οφείλει πολύ λιγότερα στον εθνικισμό και σε κινήματα που επιχειρούν να δημιουργήσουν «έθνη εκεί που δεν υπήρχαν». Η σημασία αυτού του στοιχείου και επομένως ο ρόλος της «επινόησης» και της

«κατασκευής» για τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας ποικίλει σημαντικά και εν πολλοίς εξαρτάται από το προϋπάρχον εθνοτικό μόρφωμα, ενώ επηρεάζεται επίσης από τη φύση και τις δραστηριότητες των προγενέστερων πολιτιστικών συστημάτων και θεσμών.» (Smith 2000) Οπότε, η εθνική ταυτότητα, όπως και οι άλλες ταυτότητες, έχει να κάνει με τη χρήση πόρων, όπως είναι η ιστορία, η γλώσσα και η κουλτούρα, στη διαδικασία του γίνεσθαι μάλλον παρά του είναι. Όχι «ποιοι είμαστε» ή «από πού προερχόμαστε» τόσο, όσο «ποιοι μπορεί να γίνουμε». (Hall 1996)

Παρ' όλ' αυτά, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε ότι η δημιουργία της εθνικής ταυτότητας είναι μια καθαρά συνειδητή διαδικασία ελεύθερης επιλογής ταυτίσεων. Η εθνική ταυτότητα δεν σχηματίζεται αναγκαστικά ούτε κυρίως ως συνειδητή, ενσυνειδητή ταύτιση, αλλά ως δεύτερη φύση, από το αμυδρώς συνειδητό σύνολο υποθέσεων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο «εμείς» σκεφτόμαστε και δρούμε. (Edensor 2002) Μάλιστα, η δυναμική διαδικασία του σχηματισμού της ταυτότητας ή ταύτιση, συμβαίνει τόσο στην καθημερινή ζωή όσο και σε πιο θεαματικές συλλογικές συγκεντρώσεις, τόσο στην εκδραμάτιση της πρακτικής γνώσης όσο και στην ξεκάθαρη κατάφαση ή τον πανηγυρισμό των κοινών αξιών και χαρακτηριστικών. Όλα αυτά αποτελούν εξίσου μέρος μιας ευρύτερης κοινωνικής διάστασης της εμπειρίας, της σκέψης και της δράσης.

Ωστόσο, ουσιοκρατικές αντιλήψεις για το ποιοι είμαστε «εμείς» σε αντιπαράθεση με «αυτούς» μπορούν να προσφέρουν αποκλειστικές εθνικές ταυτότητες, σε αντίθεση με άλλους πιο ασαφείς συμπεριληπτικούς σχηματισμούς. (Edensor 2002) Στην πραγματικότητα, πιο ανοικτές (ανεπίσημες, “demotic”) και πιο κλειστές (κυρίαρχες, “dominant”) διαλεκτικές για την εθνική ταυτότητα (Baumann 1996&1997) συνυπάρχουν μέσα σε μια κοινωνία και η χρήση τους εναλλάσσεται ανάλογα με τις συνθήκες και από τα ίδια ακόμα υποκείμενα. (Μαδιανού 2007)

Η ελληνική εθνική ταυτότητα

Η σύγχρονη Ελλάδα είναι μάλλον μια διαδικασία και όχι μια δομή. Ως τέτοια χαρακτηρίζεται από σοβαρές εντάσεις και ακόμα και αντιφάσεις χωρίς να αποσυντίθεται ή να χάνει τον ιστορικό της χαρακτήρα και τη συνέχειά της.

Έχοντας παράξει κατά την αρχαία, την κλασική και την ελληνιστική περίοδο έναν μεγάλο δικό της πολιτισμό, πάνω στον οποίο στηρίζεται ένα σημαντικό μέρος του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού, η Ελλάδα έχει τη «νόμιμη» αξίωση να είναι και να αισθάνεται κατεξοχήν ευρωπαϊκή. Όμως, η σύγχρονη Ελλάδα είναι επίσης κληρονόμος ενός άλλου σημαντικού χριστιανικού πολιτισμού, του Βυζαντινού, ο οποίος κατά το μεγαλύτερο μέρος του Μεσαίωνα και μέχρι σήμερα βρίσκεται σε ένταση με τη δυτική λατινική χριστιανοσύνη. Ο ελληνισμός και η ορθόδοξη χριστιανοσύνη, είτε σε συνδυασμό και σύνθεση είτε σε ένταση και σύγκρουση, ανάλογα με τις ιστορικές, κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές συνθήκες, αποτελούν τη βάση της σύγχρονης ελληνικής ταυτότητας και την έχουν συχνά διαιρέσει. (Kokosalakis & Psimmenos, 2002)

Στην ταραχώδη πολιτική ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, από την ίδρυσή της το 1830 ως εθνικό κράτος μέχρι σήμερα, αυτή η μακρά και περίπλοκη πολιτιστική κληρονομιά σε μόνιμα διαλεκτική σχέση με την νεωτερικότητα και τη Δύση, έχει αποτελέσει το βασικό πλαίσιο της αναπαράστασης της ελληνικής ταυτότητας και του ελληνικού εθνικισμού. Η ιδιαιτερότητα και οι μετασχηματισμοί αυτού του εθνικισμού, ο οποίος έμοιαζε σε κάποιες ιστορικές στιγμές ασυνεπής και αντιφατικός, μπορούν να εξηγηθούν από το γεγονός ότι η σύγχρονη Ελλάδα έχει προσπαθήσει να μετασχηματίσει τη μακρά ιστορική και πολιτισμική της ταυτότητα σε πολιτική ταυτότητα, χωρίς, ωστόσο, να τα έχει καταφέρει πλήρως ακόμα. Αυτή συνθήκη – στο συγκεκριμένο μιας ασαφούς πολιτισμικής σύντηξης του ελληνισμού και της ορθοδοξίας με την «Ευρώπη» ή «η Δύση» πάντα στο παρασκήνιο – έφτιαξε το πλαίσιο μιας ταραχώδους πολιτικής διαδικασίας οικοδόμησης έθνους διάτρητης από ρήγματα, εντάσεις και αντιθέσεις. Θα μπορούσε να πει κανείς χωρίς υπερβολή ότι η κρίση ταυτότητας αποτελεί το κεντρικό πρόβλημα της νεοελληνικής κοινωνίας, το καταστατικό στοιχείο του σύγχρονου ελληνισμού και τον άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η σύγχρονη ιστορία μας. (Τσαούσης 1983)

Ωστόσο, όπως έχουν δείξει κοινωνικές έρευνες, οι όψεις του εθνικισμού και οι εντάσεις της ελληνικής ταυτότητας δεν έχουν να κάνουν με μια ουσιοκρατική αντίληψη ενός κάποιου «χαρακτήρα» των Ελλήνων, αλλά είναι ευθέως συνδεδεμένες με τα οικονομικά συμφέροντα και τις ταξικές δομές και

μετασχηματισμούς. Οι εντάσεις στη σύγχρονη ελληνική ταυτότητα έχουν γεννηθεί σε μεγάλο βαθμό από πολύπλοκα εσωτερικά και εξωτερικά πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά συμφέροντα από τη μια και από τις φιλοδοξίες της χώρας για εκσυγχρονισμό από την άλλη. Σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο οι εντάσεις αυτές ξεδιπλώθηκαν μέσα στο πλαίσιο και τη διχοτομία ανάμεσα στην παράδοση και τη νεωτερικότητα. Η σχέση αυτή, η οποία υπήρξε κάποιες φορές συναισθηματικά φορτισμένη, έως και πολωμένη, συνεχίζει να είναι τεταμένη μέχρι σήμερα και εκφράζει ως ένα βαθμό την μετεξέλιξη της ιστορικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στην ελληνορθόδοξη Ανατολή και την λατινική καθολική Δύση. (Kokosalakis & Psimmenos, 2002)

Από την άλλη πλευρά, η ασάφεια και η ένταση αυτή πάνω στο κεντρικό ζήτημα της ταυτότητας θεμελίωσε από την αρχή στην Ελλάδα την κυριαρχία του κράτους πάνω στην κοινωνία. Σ' αυτό συντέλεσαν μοναδικοί πολιτισμικοί και κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες και πάνω από όλα τα συμφέροντα, η επιρροή και η παρέμβαση σημαντικών τρίτων (γείτονες, παγκόσμιοι οργανισμοί, ξένες (υπερ)δυνάμεις). Για παράδειγμα, η μοναρχία ήταν ένας ξένος εισηγμένος θεσμός και εκσυγχρονισμός για τη βαυαρική διοίκηση σήμαινε πάνω από όλα ένα κεντρικό γραφειοκρατικό κράτος (Legg & Roberts 1997). Αυτό έθεσε τις παραμέτρους για μια πολύ συγκεντρωτική δημόσια διοίκηση που έχει επιβιώσει μέχρι σήμερα. Ως αποτέλεσμα, η ταυτότητα του έθνους και η φαντασιακή σύλληψη για το τι αποτελούσε το εθνικό συμφέρον κατασκευαζόταν σε κάθε συγκεκριμένη περίοδο από την πολιτική ελίτ της χώρας, ενώ η πολιτική έγινε το πιο κυρίαρχο κομμάτι της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής. Η κυριαρχία του κράτους πάνω στην κοινωνία σήμανε επίσης ότι στη σύγχρονη Ελλάδα ένας κατασκευασμένος εθνοτικός εθνικισμός επικράτησε του πολιτικού εθνικισμού. (Kokosalakis & Psimmenos 2002)

Αυτός ο εθνοτικός εθνικισμός επιβιώνει και σήμερα και σε συνθήκες κρίσης βρίσκεται μάλιστα σε έξαρση, καθώς η ακροδεξιά κερδίζει διαρκώς έδαφος πολιτικά και κοινωνικά. Η Ελλάδα, εξάλλου, έχει πια εκτός από τους εξωτερικούς εταίρους της – το NATO, την Ε.Ε. και φυσικά τα γειτονικά μας κράτη – και εσωτερικούς. Μιλάμε για μετανάστες, ελληνικής καταγωγής (Βορειοηπειρώτες, Ρωσοπόντιους) ή μη. Οι μετανάστες στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι πάνω από ένα εκατομμύριο και έχουν πολιτισμικές κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Γενικά όμως θα μπορούσαμε να

πούμε ότι έχουν θετική επίδραση κυρίως σε οικονομικό επίπεδο. (Kokosalakis Psimmenos, 2002) Δυστυχώς, με την ανεργία να ξεπερνά πλέον το 30% το γεγονός αυτό δεν είναι προφανές για όλους τους Έλληνες. Κι αυτό, τη στιγμή που το μεταναστευτικό ρεύμα των ίδιων των Ελλήνων προς το εξωτερικό ξαναρχίζει.

Από την άλλη είναι ίσως ο εξαναγκασμός της φυγής ακριβώς, με τον ρατσισμό που συνεπάγεται, σε συνδυασμό με την διεθνή ταπείνωση λόγω του χρέους και την *de facto* οικονομική εξάρτηση της χώρα από την Ε.Ε., η οποία ευνοεί έναν πιο κλειστό ουσιοκρατικό λόγο για την ταυτότητα αυτή την εποχή όχι μόνο σε σχέση με τους ξένους εντός συνόρων, αλλά και με τα «αδέρφια μας», τους ευρωπαίους εκτός.

Η μειονεξία των Νεοελλήνων απέναντι στη Δύση και τον πολιτισμό της δεν είναι φαινόμενο τωρινό, σημειώνει ο Γιανναράς (1989). Είναι μάλλον ένα συλλογικό υποσυνείδητο διαμορφωμένο σε ιστορική διαδρομή τριών τουλάχιστον αιώνων. Ταπεινωμένος ο ελληνισμός από την τουρκική κατάκτηση, βυθισμένος στη φτώχεια και την απαιδευσιά, άρχισε να ταυτίζει τα «φώτα» του πολιτισμού και την πρόοδο με την οικονομική ανάπτυξη, τον πολιτικό φιλελευθερισμό και την τεχνολογική εξέλιξη της Δύσης. Ο δημόσιος βίος του τόπου μας, η πολιτική και κοινωνική μας ζωή, δεν έχει πάψει να ακολουθεί το μονόδρομο των δυτικών προτύπων «ανάπτυξης» και «προόδου», δεν έχει πάψει να ρυθμίζεται από τη λειτουργία του συλλογικού υποσυνείδητου της εθνικής μας μειονεξίας. Από τη μία, βέβαια, μέσω αυτής της διαδικασίας η ελληνική κουλτούρα εξοικειώθηκε με αυτό που αποκαλείται μετανεωτερικότητα ή ύστερη νεωτερικότητα και οι εξελίξεις της παγκοσμιοποίησης δεν έρχονται ως εκπλήξεις γι' αυτήν. (Kokosalakis & Psimmenos, 2002) Από την άλλη, όμως, η μειονεξία αυτή δεν αμφισβητήθηκε ποτέ κριτικά, ούτε πολεμήθηκε ενεργά. Υπερاناπληρώθηκε μόνο συμπλεγματικά με την επίκληση ιστορικών τίτλων, αισθητικών και φολκλορικών ωραιοποιήσεων ή με την αντιπαραβολή του εμπορικού και επιχειρηματικού «δαιμονίου» της φυλής. (Γιανναράς 1989)

Ωστόσο, θα ήταν λάθος ακόμα και σήμερα να θεωρήσουμε την ευρωπαϊκή ταυτότητα ασύμβατη με την εθνική για τους Έλληνες. Οι δυο τους λειτουργούν συμπληρωματικά διότι αποτελούν έννοιες διαφορετικής τάξης. Η ελληνική εθνική ταυτότητα κατανοείται ως η βάση της αντίληψης του ότι

ανήκουν στο «εμείς» και όχι στο «οι άλλοι». Η ευρωπαϊκή ταυτότητα κατανοείται ως μια ταυτότητα συνεργασίας και μοιράσματος κάποιων κοινών προνομίων με «άλλους». (Σερρέτη 2004) Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από το ότι «[σ]το γενικό πλαίσιο της σχέσης Ελλάδας – Ευρώπης, οι Ευρωπαίοι παρουσιάζονται σαν κάτι το διαφορετικό, το ξένο, το ξεχωριστό από τους Έλληνες. Στο πλαίσιο όμως του λόγου για τον Ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Τουρκίας η ταυτότητα των Ελλήνων μεταμορφώνεται ξαφνικά σε απόλυτα ευρωπαϊκή. Οι Τούρκοι βέβαια δεν έχουν καμία σχέση με τη ευρωπαϊκή ταυτότητα, αφού είναι καθαρά μη Ευρωπαίοι, άλλοι, Ασιάτες.» (Κοκοσαλάκης 2004). Αυτό τουλάχιστον επιβεβαίωναν οι έρευνες μέχρι πρόσφατα. (Σερρέτη 2004) Σήμερα ίσως απλά τα πράγματα σε σχέση με την Τουρκία και την Ευρώπη έχουν γίνει πιο θολά.

Τουρκία: ο «άλλος» που η Ελλάδα αγαπά να μισεί

Οι ταυτότητες, όπως σημειώνει ο Stuart Hall (1996), «κατασκευάζονται μέσω της διαφοράς, όχι έξω από αυτή... Μόνο μέσα από τη σχέση με το Άλλο, με αυτό που δεν είναι, με αυτό που έχει ονομασθεί το συνταγματικό του «εκτός» μπορεί να κατασκευαστεί το θετικό νόημα οποιουδήποτε όρου και να οριστεί έτσι θετικά η ταυτότητά του. Οι ταυτότητες μπορούν να λειτουργήσουν ως σημεία ταύτισης και προσκόλλησης μόνο λόγω της ικανότητάς τους να αποκλείουν, να αφήνουν εκτός. Η ενότητα η εσωτερική ομοιογένεια, την οποία ο όρος ταυτότητα χρησιμοποιεί ως καταστατική δεν είναι φυσική, αλλά κατασκευασμένη μορφή οριοθέτησης».

Στο ελληνoturκικό συγκείμενο «κάθε πλευρά συλλαμβάνει τον «άλλο» ως πιθανή απειλή ή πρόκληση προς την ταυτότητά της και αντιλαμβάνεται της πράξεις του ανάλογα, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο. (Millas, 2004) Κατά τον ψυχαναλυτή και ερευνητή συγκρούσεων Vamik Volkan (1988) στην αναπαράσταση του άλλου ως κακού και γεμάτου αρνητικά χαρακτηριστικά προβάλλει κανείς εκείνα τα μέρη του εαυτού του που προσπαθεί να αρνηθεί. Η προβολή αυτή χρησιμεύει στην αύξηση της αυτοπεποίθησης, σε αντιδιαστολή με τον αξιοκαταφρόνητο «άλλο». Σ' αυτό το πλαίσιο Έλληνες και Τούρκοι φορτώνονται ο καθένας την αρνητική σκιά του άλλου. Χρειάζονται ο ένας τον άλλο, αλλά μόνο ως εικόνα του εχθρού.

Η αντιπαλότητα Ελλάδας – Τουρκίας είναι από τις λίγες με τόση διάρκεια παλιές έχθρες στον κόσμο ανάμεσα σε γείτονες. Παρ' όλο που οι συνθήκες της Λοζάννης (1923) και των Παρισίων (1947) έχουν διευθετήσει οριστικά το θέμα των συνόρων μεταξύ των δύο χωρών, που δεν υπάρχουν εκπεφρασμένες εδαφικές διεκδικήσεις από καμία πλευρά (με εξαίρεση ίσως το «αγκάθι» της Κύπρου) από το 1929 και έπειτα και που έχουν υπάρξει ιστορικά περίοδοι σύγκλισης (δεκαετία 1930, 1945 – '54), οι οποίες καταδεικνύουν ότι μια οριστική λύση της μεταξύ τους έντασης δεν είναι και τόσο ανεδαφική προοπτική, «η αντιπαλότητα [φαίνεται να] είναι προαιώνια και συναισθηματική και [να] αψηφά τη λογική» (Kissinger, 2000). Η αντικειμενική σύγκρουση συμφερόντων φαίνεται να είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου της ελληνοτουρκικής αντιπαλότητας. Αυτό που καθιστά τον συμβιβασμό της ανέφικτο είναι μάλλον το βάρος μιας φανταστικής ιστορίας, επιλεκτικά βασισμένης σε τραύματα και δόξες που συγκροτεί τις αντίστοιχες εθνικές αφηγήσεις, σε συνδυασμό με τις επιλεγμένες συλλογικές τους ταυτότητες, οι οποίες είναι κατασκευασμένες πάνω στην υποτίμηση και την δαιμονοποίηση του άλλου.

Μια από τις πιο επίμονες πεποιθήσεις και στις δύο χώρες είναι ότι η ελληνοτουρκική διαμάχη είναι προαιώνια με σημείο εκκίνησης είτε τη μάχη του Manzikert το 1071 μεταξύ Βυζαντινών «Ελλήνων» και Σελτζούκων «Τούρκων» είτε, κατά την τουρκική εκδοχή, με τη θρυλική μάχη της Τροίας (με τους Τρώες προγόνους των σημερινών Τούρκων). Ακολουθεί μια δεύτερη περίοδος σύγκρουσης, αυτή των ετών 1453 – 1821, την οποία οι Έλληνες θεωρούν ως 400 χρόνια κατοχής και σκλαβιάς, ενώ οι Τούρκοι τη βλέπουν ως εποχή - πρότυπο ανεκτικότητας και πολυπολιτισμικότητας, κατά την οποία οι Έλληνες άνθησαν όσο καμιά άλλη μη μουσουλμανική κοινότητα. Η τρίτη περίοδος είναι αυτή από το 1821 ως σήμερα (ή ως το 1999 για τους πιο αισιόδοξους). Το «προαιώνιο» της έχθρας αυτής δεν είναι μόνο δημοφιλής θέση για την κοινή γνώμη και των δυο χωρών, αλλά αποτελεί και αναπόσπαστο μέρος των εθνικών τους αφηγήσεων. (Heraclides 2011)

Δε χρειάζεται να ειπωθεί ότι οι κυρίαρχες πεποιθήσεις και στις δύο χώρες για την ύπαρξή τους ως εθνών πριν την εποχή της νεωτερικότητας και για τον άλλο ως προαιώνιο εχθρό και έδρα του κακού είναι μεταγενέστερα κατασκευάσματα. Οι αντίστοιχες εθνικές ιστορικές αφηγήσεις είναι μάλλον

αναδρομικές παρά ιστορικές. Ξεχνούν ή αγνοούν σκόπιμα συγγένειες, περιόδους ειρηνικής συμβίωσης και κοινής άνθησης ανάμεσα στις δύο κοινότητες σ' αυτό που θα μπορούσε να θεωρηθεί μια κοινή «Οθωμανολεβαντίνικη κληρονομιά» και κουλτούρα αιώνων στα Νότια Βαλκάνια και την Εγγύς Ανατολή, η οποία έληξε οριστικά με τη δραματική υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών του 1922 – 24, που περιλάμβανε περίπου 2 εκατομμύρια ανθρώπους. (Heraclides 2011)

Στην Ελλάδα, η κατασκευασμένη αυτή νεωτερική εθνική αφήγηση έχει ως εξής: Παρά τις επιμέρους ενστάσεις, όλοι οι ειδικοί συμφωνούν ότι οι Έλληνες έχουν «εθνική» ιστορία τουλάχιστον 3000 χρόνων, ότι είναι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων και ότι οι Τούρκοι είναι ο παραδοσιακός τους εχθρός, «απολίτιστοι» και ουσιαστικά «βάρβαροι» μέχρι και σήμερα. Συμφωνούν επίσης σχετικά με την «τουρκική σκλαβιά» η οποία απόκοψε την Ελλάδα από το φυσικό της περιβάλλον, την «πολιτισμένη Ευρώπη». Κατά την κυρίαρχη ελληνική οπτική οι Τούρκοι είναι εγγενώς εισβολείς, επεκτατικοί και επιθετικοί και ο χειρότερος, πιο μοχθηρός εχθρός που θα μπορούσε να φανταστεί κανείς. Σε γενικές γραμμές θα μπορούσε να ειπωθεί ότι οι Έλληνες έχουν εμμονή με τους Τούρκους. Υπάρχει ένας παράλογος φόβος της Τουρκίας. Το κυρίαρχο στερεότυπο για την Τουρκία ακόμα και σήμερα είναι ότι διαθέτει έναν επιθετικό και αιμοδιψή στρατό και ότι ο στρατός συνεχίζει να έχει το πάνω χέρι στα ζωτικά εθνικά ζητήματα σε μια υπερβολικά εθνικιστική κοινωνία υπό το άλγος του милитарισμού. Ανάμεσα στα άλλα, θεωρείται ότι η Τουρκία κατασκευάζει και ένα μουσουλμανικό τόξο στα Βαλκάνια εναντίον της Ελλάδας. (Heraclides 2011)

Στην ελληνική περίπτωση η αρνητική εικόνα των τούρκων ως οπισθοδρομικών βαρβάρων που ρέπουν στη διάπραξη φρικαλεοτήτων είναι ουσιώδες συστατικό της ελληνικής αυτό – εικόνας και ταυτότητας. Στόχος είναι η λήθη. (Millas 2004) Ειδικότερα η έννοια της σκλαβιάς/ κατοχής είναι ουσιαστική για την κάθαρση από κάθε ίχνος συνύπαρξης και συνεργασίας ανάμεσα σε μουσουλμάνους και Έλληνες (Ρωμιούς) κατά την οθωμανική κυριαρχία. Είναι επίσης ουσιαστική και για την κάθαρση από τα εγκλήματα των Ελλήνων κατά τις ανθρωπότητες το 1821, στους Βαλκανικούς πολέμους, στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1919 – 22, αλλά και στην Κύπρο την περίοδο 1963 - 67.

Η τάση να παρουσιάζονται οι Τούρκοι ως ο αντίποδας του πολιτισμού οφείλεται πάνω από όλα στο ότι η Ελλάδα αυτοπροσδιορίζεται ως η χώρα που ενσαρκώνει την πεμπτουσία του πολιτισμού και της ιστορίας. Το τελικό αποτέλεσμα αυτής της ταυτότητας είναι μια υπεροπτική πολιτισμική αλαζονεία και μεγαλομανία, η οποία στην πραγματικότητα αποκρύπτει μια υπαρξιακή ανασφάλεια που υποθάλλει αμυντικό εθνικισμό. Επιλέγοντας να ταυτιστούν με τους αρχαίους Έλληνες και τους άλλους μεγάλους ευρωπαϊκούς πολιτισμούς αντί με λαούς του δικού τους διαμετρήματος οι σημερινοί Έλληνες νιώθουν μικροί. Αυτό συνδυάζεται και με ένα αίσθημα μοναξιάς (έθνος «ανάδελφον»), παρόλο που η Ελλάδα ανήκει στη μεγάλη οικογένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Αισθήματα για τα οποία είπαμε παραπάνω ότι σήμερα έχουν ενταθεί.)

Οι Έλληνες, ισχυριζόμενοι ότι προέρχονται από τους αρχαίους Έλληνες, γίνονται συνώνυμοι με το λίκνο του πολιτισμού και μέτοχοι της ευρωπαϊκής κουλτούρας. (Gourgouris 1996) Για να στηρίξουν, όμως, το επιχείρημα ότι είναι οι προστάτες του πολιτισμού, πρέπει να πείσουν εαυτούς και όλους για τη βαρβαρότητα του «άλλου», για την απαξία του τουρκικού πολιτισμού (Γεράσιμος 1988). Επιπλέον, μην ξεχνάμε ότι ο τούρκος υπήρξε για αιώνες και για την Ευρώπη ο «πρωταρχικός άλλος» και ο «βάρβαρος» (Neumann 1999). Έτσι, οι Έλληνες, ως καθαρόαιμοι Ευρωπαίοι, οικειοποιούνται και αυτή την έκφραση της ευρωπαϊκής ταυτότητας (Πεσματζόγλου 1993) και θεωρούν εαυτούς ως την εμπροσθοφυλακή του ευρωπαϊκού πολιτισμού ενάντια στους βαρβάρους (Tsoukalas 1999), ως γνήσια τέκνα των προγόνων τους, που εφηύραν την δημοκρατία.

MME και Ελληνοτουρκικές σχέσεις

Κάνοντας μια ανασκόπηση του ρόλου που έχουν παίξει ιστορικά τα MME και των δύο χωρών στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι κατά τεκμήριο η λειτουργία τους υπήρξε εμπρηστική και ότι συνέτεινε στη διατήρηση και αναπαραγωγή των αρνητικών στερεότυπων που τρέφουν εκατέρωθεν ο ένας για τον άλλο οι δύο λαοί, αν και η προσέγγιση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από πλευράς MME έχει περάσει από διάφορες φάσεις.

Στην Τουρκία, μετά από μια περίοδο απόλυτου κρατικού ελέγχου την οποία διαδέχτηκε μια εποχή πλήρους ανευθυνότητας, το σκηνικό έχει αρχίσει να αλλάζει. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει αυξανόμενη τάση για πιο ισορροπημένη και υπεύθυνη ενημέρωση, ενώ η κάλυψη από τα ΜΜΕ έχει προσαρμοστεί στη νέα πλατφόρμα που δημιουργήθηκε με την προσέγγιση των δύο λαών, πλατφόρμα φιλίας κι ευαισθησίας μετά τους σεισμούς που έπληξαν τις δυο χώρες. Όλα τα μέσα άρχισαν να συμβάλλουν στην προσπάθεια για εξομάλυνση των προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών μέσα από προσεκτικές και με φιλικό περιεχόμενο μεταδόσεις. Ο τρόπος προσέγγισης των προβλημάτων διαφέρει κατά πολύ από αυτόν του παρελθόντος. (Turam 2002)

Στην Ελλάδα, η πληροφόρηση που φτάνει απ' την Τουρκία, παρ' ότι εξόφθαλμα ελλιπής, δίνει αρκετά στοιχεία για την κατάσταση των πολιτών, την εσωτερική πολιτική, την καθημερινή ζωή (Ανδριωτάκης 2005).

Παρ' όλ' αυτά, η εμπορευματοποίηση στην ενημέρωση ακόμα δεν έχει εκλείψει. Η παρουσίαση των γεγονότων γίνεται κατά τεκμήριο από την οπτική γωνία της αρνητικής εικόνας που έχει από νωρίς αποκτήσει η πλειοψηφία του κοινού. Έτσι αναπαράγονται διαρκώς τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις των μεν για τους δε. Η εξέταση των θεμάτων με τρόπο επιστημονικό έρχεται σε αντίθεση με τις προκαταλήψεις τόσων ετών, δεν καταναλώνεται εύκολα και συνεπώς δεν «πουλάει» στο ευρύ καταναλωτικό κοινό των μέσων. Όπως αναφέρει θεωρητικός των ΜΜΕ W. L. Bennet, με τη μετάδοση «δραματοποιημένων» ειδήσεων που δίνουν περισσότερη έμφαση στο θυμικό, στη μορφή παρά στη ουσία οι ειδήσεις μετατρέπουν τα προβλήματα σε «πολιτικά θεάματα που καταπνίγουν οποιαδήποτε απόπειρα για σοβαρό διάλογο ενώ παράλληλα δημιουργούν στα ακροατήρια την επιθυμία για γρήγορες λύσεις.» (Μακρής 2005).

Τέλος, τα εμπορικά προϊόντα των ΜΜΕ των δύο χωρών απεικονίζουν συνήθως μία μόνο πλευρά της ζωής ή κακές απομιμήσεις αυθεντικής λαϊκής έκφρασης και γνήσιας τέχνης του άλλου που φέρνουν απλά «έθνικ» μόδες στη ζωή μας (Μιαρίτη 2005) και δεν συμβάλλουν ουσιαστικά στην πραγματική επικοινωνία των δύο λαών.

Ίσως μέσα από τα σήριαλ να είναι η πρώτη φορά που η καθημερινότητα του ενός λαού γίνεται τόσο άμεσα προσιτή στον άλλο.

B. Τηλεόραση

Το είδος ενός προγράμματος αποτελεί βασική κατηγορία που διαμορφώνει την πρόσληψή του από το κοινό καθώς ορίζει ένα πλαίσιο κωδίκων και προσδοκιών μέσα στο όριο των οποίων ο τηλεθεατής τοποθετεί την ανάγνωσή του. (Βώβου 2011) Με αυτό το δεδομένο, πριν προχωρήσω στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνάς μου, θεωρώ σκόπιμο να προβώ σε μια συνοπτική ανάλυση της σαπουνόπερας ως είδους αρχικά και έπειτα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της τούρκικης εκδοχής της, καθώς και του πλαισίου μέσα στο οποίο αυτή παράγεται.

Η σαπουνόπερα ως είδος

Η σαπουνόπερα ως είδος έχει ήδη αρκετά μεγάλη ιστορία. Ξεκίνησε από το ραδιόφωνο στην Αμερική της δεκαετίας του 1930 και με την εφεύρεση της τηλεόρασης μεταπήδησε και στο νέο μέσο. Η αφήγηση ιστοριών σε συνέχειες εμφανίστηκε στα έντυπα μέσα και τις εφημερίδες ήδη από τα 1850 και ήταν μια τακτική η οποία χρησιμοποιούνταν κατά κύριο λόγο με στόχο την αύξηση των πωλήσεων και τη διείσδυση σε νέες ομάδες κοινού. Επίσης, ταινίες σε συνέχειες βοήθησαν στη δημιουργία ενός σταθερού κινηματογραφικού κοινού τη δεκαετία του 1910. Ωστόσο, η ιδιαιτερότητα της σαπουνόπερας δεν έγκειται αποκλειστικά στο γεγονός της διακεκομμένης και ελεγχόμενης από τον παραγωγό αφήγησης. (Hagedorn 1995)

Παραδοσιακά ως σαπουνόπερες ορίζονται σειρές, ως επί το πλείστον καθημερινές, οι οποίες προβάλλονται κατά της διάρκεια της ημέρας, έχουν μικρό κόστος παραγωγής, χρηματοδοτούνται συνήθως από εταιρείες παραγωγής ειδών οικιακής χρήσης με στόχο την προώθηση των προϊόντων τους και απευθύνονται σχεδόν αποκλειστικά σε ενήλικο γυναικείο κοινό. Πρόκειται για σειρές των οποίων το περιεχόμενο περιστρέφεται κυρίως γύρω από θέματα που αφορούν την οικογένεια και τις ανθρώπινες σχέσεις, την ιδιωτική δηλ. σφαίρα, την παραδοσιακή σφαίρα των γυναικών, και των οποίων η αφήγηση περιλαμβάνει την ταυτόχρονη διήγηση περισσότερων από μίας παράλληλων ιστοριών που αφορούν ισότιμους χαρακτήρες και που συνολικά δεν συντείνουν σε κανένα τέλος. Το ανοικτό τέλος μάλιστα αποτελεί

το πιο βασικό ίσως στοιχείο της παραδοσιακής σαπουνόπερας. Επίσης, το χρονικό διάστημα που περνά στο πρόγραμμα είναι ανάλογο με εκείνο που περνά στη ζωή του τηλεθεατή ανάμεσα στα επεισόδια και δεν εξαρτάται από την οργάνωση της αφήγησης. Κάποιες φορές η αφήγηση μπορεί να αναφέρεται και σε επίκαιρα σημαντικά γεγονότα του πραγματικού κόσμου. Τέλος, το είδος στηρίζεται πολύ στην αίσθηση της οικειότητας και της προβλεψιμότητας τις οποίες αποπνέουν στο θεατή τόσο η σκηνογραφία όσο και οι χαρακτήρες, το παρελθόν, τις σχέσεις και την προσωπικότητα των οποίων ο τηλεθεατής είναι ικανός να ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή, ακόμα κι αν απουσιάζουν από την τρέχουσα αφήγηση. Χαρακτηριστικό στοιχείο της μορφής της αποτελεί, τέλος, το λεγόμενο «cliff hanger», η διακοπή δηλ. της δράσης σε ένα κρίσιμο σημείο με την επισήμανση «συνεχίζεται». (Geraghty 1991)

Σήμερα, το είδος, εκτός του ότι έχει εξελιχθεί καθ' αυτό, έχει επηρεάσει και την αφήγηση όχι μόνο άλλων ειδών τηλεοπτικών σειρών, αλλά και την τηλεοπτική αφήγηση γενικότερα, ακόμα και σε ό,τι αφορά σε προγράμματα τόσο διαφορετικού ύφους όσο για παράδειγμα τα δελτία ειδήσεων. (Wittebols 2004)

Στις μέρες μας, εκείνο που ορίζει ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα ως σαπουνόπερα, περισσότερο από κάποιο μορφικό χαρακτηριστικό, είναι κυρίως η ιδιότητά του να φέρνει στη δημόσια συζήτηση θέματα που θεωρούνται ιδιωτικά και γενικώς να προκαλεί το γενικευμένο ενδιαφέρον και την απορία της κοινής γνώμης. Κλασικό παράδειγμα τέτοιας γενικευμένης απορίας του κοινού από τη δεκαετία του '80 αποτελεί το περίφημο: «Ποιος πυροβόλησε τον J.R.;» (τηλεοπτική σειρά «Dallas», 1983).

Η απόλαυση που αντλείται από αυτές τις σειρές έγκειται σε ένα συνδυασμό προβλεψιμότητας και αγωνίας και στην παρηγορητική αίσθηση συνέχειας που προσφέρουν. Αποτελούν ένα φανταστικό, αλλά οικείο κόσμο μακριά από τα προβλήματα της καθημερινότητας (escapism) και προσφέρουν μια (τηλεοπτική) κοινότητα η οποία έρχεται σε αντίθεση με τον ατομικισμό που επικρατεί στην κοινωνία και στην οποία ο τηλεθεατής μπορεί να συμμετέχει χωρίς να του ζητείται τίποτα. Επιπλέον, στον κόσμο της σαπουνόπερας, όσα προβλήματα και αν υπάρχουν, όσο δύσκολα κι αν είναι, η τάξη στο τέλος πάντα αποκαθίσταται, έστω κι αν είναι για να διαταραχτεί

ξανά. Πρόκειται δηλαδή για ένα είδος που αναπτρώνει ελπίδες και βλέπει τη ζωή μάλλον με αισιοδοξία. Τέλος, το γεγονός ότι πρόκειται για προϊόντα μαζικής κουλτούρας με ευρεία αποδοχή βοηθά στην ένταξη του ατόμου και στην πραγματική κοινωνία και δημιουργούν κοινό έδαφος για συζήτηση μεταξύ «θαυμαστών» τους και μη, αλλά και ασφαλές έδαφος για τη διαπραγμάτευση κοινωνικών ζητημάτων. Ο διάλογος στον οποίο δίνουν έναυσμα τόσο για την εξέλιξη της ιστορίας τους όσο και για τα θέματα με τα οποία καταπιάνονται αποτελούν μέρος της διασκέδασης που το είδος προσφέρει. (Geraghty 1991)

Σαπουνόπερα, εθνική ταυτότητα και δημόσια διπλωματία

Το είδος της σαπουνόπερας θα μπορούσε να είναι για το σημερινό κόσμο αυτό που ήταν το μυθιστόρημα και η εφημερίδα για το 19^ο αιώνα και να υποστηριχτεί ότι έχει την ίδια λειτουργία δημιουργίας εθνικής συνείδησης με αυτό, κάτι, μέσα από την ταυτόχρονη συμμετοχή στο οποίο, δημιουργείται η συνείδηση μιας κοινότητας. (Άντερσον 1997) Ειδικά για τα πιο πετυχημένα δείγματα του είδους μπορεί να βιώσει κανείς την αίσθηση του ανήκειν σε μια μεγαλύτερη ομάδα μέσα από την ευλαβική σχεδόν συμμετοχή στο τηλεοπτικό γεγονός της από κοινού παρακολούθησης του αγαπημένου του σήριαλ. Δεν είναι λίγες οι φορές που έχει παρατηρηθεί στο παρελθόν το φαινόμενο οι δρόμοι να αδειάζουν κατά την ώρα προβολής συγκεκριμένων σειρών. Αυτό βέβαια μπορεί να ισχύει είτε πρόκειται για εγχώριες είτε για ξένες σειρές. Το σημαντικό εδώ είναι η κοινή εμπειρία.

Από την άλλη πλευρά, η Ana Lopez στο δοκίμιό της στο βιβλίο “To be continued...”(1995) σημειώνει ότι «οι τηλενουβέλες έχουν βοηθήσει στη δημιουργία ενός τηλεοπτικού «εθνικού», η φαντασιακή κοινότητα συσπειρώνεται γύρω από συγκεκριμένες εικόνες του εαυτού της. Ακολουθώντας τα βήματα του κινηματογράφου, η τηλεόραση καθιστά όλο και περισσότερο τη βίωση του έθνους μια απτή και καθημερινή δυνατότητα. Με άλλα λόγια η κατά τα άλλα αόρατη ενότητα της (πολιτικής) ιδέας του έθνους γίνεται μέρος της καθημερινής ζωής. Μ’ αυτό τον τρόπο η τηλενουβέλα έχει γίνει ένας προνομιούχος τόπος, όπου πολιτιστικές, γεωγραφικές, οικονομικές και ακόμα και πολιτικές διαφορές μεταφράζονται σε μια διαλεκτική της

εθνότητας.». Το ίδιο θα μπορούσε να ειπωθεί και για τις σαπουνόπερες γενικότερα καθώς παίζουν σημαντικό ρόλο «στην παραγωγή και την αναπαραγωγή των εικόνων που οι λαοί φτιάχνουν για τον εαυτό τους και μέσω των οποίων τους αναγνωρίζουν οι άλλοι. (Martín – Barbero 1995). Ωστόσο, «ακόμα και εισαγόμενες τηλενουβέλες μπορούν να χρησιμοποιηθούν προγραμματικά για την οικοδόμηση του έθνους.» (Lopez 1995) Μ' αυτή την έννοια κάθε σαπουνόπερα που δίνει βήμα έκφρασης σε μια εθνική ανάγκη ή στην ψυχολογική κατάσταση ενός έθνους σε μια δεδομένη στιγμή μπορεί να θεωρηθεί ότι συντελεί στην οικοδόμηση – ή σωστότερα ίσως τη διαρκή επανοικοδόμηση – του έθνους. Παραδείγματα τέτοιων περιπτώσεων θα μπορούσαν να είναι η σειρά «Los ricos también lloran» όταν προβλήθηκε στη Ρωσία, η οποία επέτρεψε να εκφραστούν τα συναισθήματα κατωτερότητας που ένιωθαν οι Ρώσοι τη δεδομένη στιγμή (Baldwin 1995) και οι λατινοαμερικάνικες σαπουνόπερες κατά την προβολή τους στην Κούβα, οι οποίες ξαναέδωσαν στον αποκομμένο κουβανέζικο λαό την δυνατότητα να αισθάνεται μέρος της λατινοαμερικανικής υποηπείρου (Lopez 1995).

Αυτά σε σχέση με τη σαπουνόπερα ως μέσο οικοδόμησης του έθνους. Γιατί, όμως, η σαπουνόπερα αποτελεί και τόσο αποτελεσματικό μέσο δημόσιας διπλωματίας;

Το γεγονός ότι μεταδίδεται από την τηλεόραση της επιτρέπει να φτάσει σε κάθε σπίτι και να διεισδύσει στις ζωές όλων σχεδόν των κατοίκων μιας χώρας, έστω και περιφερειακά. Το γεγονός ότι πρόκειται για ένα προϊόν του οποίου η προβολή κρατάει μήνες και έχει την ικανότητα να δημιουργεί πιστό κοινό, ακόμα και να «εθίζει», σημαίνει ότι γίνεται κομμάτι της καθημερινότητας των τηλεθεατών και έχει το χρόνο να τους γίνει οικεία και να καταστήσει οικείους τους κώδικές και τις αξίες που εκπροσωπεί. Οι αξίες αυτές αντανακλούν, όπως ειπώθηκε, την κυρίαρχη ιδεολογία της κοινωνίας που τη δημιουργεί. Η επιτυχία του είδους στη διάδοσή τους, ωστόσο, έγκειται στο ότι δεν είναι διδακτικό, αλλά αφήνει τους τηλεθεατές να της ενστερνιστούν ελεύθερα και τις περνάει παράλληλα με ιστορίες γεμάτες ίντριγκα που κρατάνε το ενδιαφέρον. Έρευνες που έχουν γίνει πάνω στη χρήση τους ως μέσου για την αλλαγή της συμπεριφοράς του κοινού σε σχέση με θέματα που αφορούν τη δημόσια υγεία, έχουν στηριχτεί ακριβώς σ' αυτό το επιχείρημα και έχουν επιβεβαιώσει την αποτελεσματικότητά τους (Rosin

2006). Εξάλλου, πρόκειται για μια δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, την οποία ο τηλεθεατής συνδέει με ευχάριστα συναισθήματα χαλάρωσης και φυγής από την καθημερινότητα, οπότε τελικά συνδέει και τη χώρα «καταγωγής» του σήριαλ με αυτά. Από την άλλη πλευρά, το περιεχόμενό τους, το οποίο επικεντρώνεται στις διαπροσωπικές σχέσεις αφορά τους ανθρώπους παγκοσμίως και όλοι μπορούν να σχετιστούν με αυτό σε όσο διαφορετικούς πολιτισμούς και αν ανήκουν. Μ' αυτόν τον τρόπο οι σαπουνόπερες ταξιδεύουν πιο εύκολα από άλλα πολιτιστικά προϊόντα. Εδώ θα πρέπει να ειπωθεί πως το ίδιο ισχύει και για τις τουρκικές σειρές. Οι τουρκικές σειρές εκείνες οι οποίες πωλούνται περισσότερο και ευκολότερα είναι κυρίως αισθηματικά δράματα ενώ οι νεανικές σειρές και τα sitcom είναι δυσκολότερο να εξαχθούν. (İlgaz Büyükbaykal 2011) Τέλος, το γεγονός ότι οι σαπουνόπερες δημιουργούν «φαν» και οδηγούν στη δημιουργία κοινοτήτων σε συνδυασμό με τα σημερινά μέσα επικοινωνίας σημαίνει την επικοινωνία τουλάχιστον μερικών από τους τηλεθεατές με ανθρώπους από τη χώρα καταγωγής της και την εγκαινίαση ενός διαλόγου μεταξύ τους «από τις ρίζες».

Το τουρκικό τηλεοπτικό τοπίο

Η ιστορία της τηλεόρασης στην Τουρκία αρχίζει στις 31 Ιανουαρίου 1968 με την πρώτη ασπρόμαυρη αναμετάδοση του κρατικού καναλιού TRT. Η τηλεόραση συνεχίζει να είναι ασπρόμαυρη μέχρι την 1^η Ιουλίου 1984, ενώ το κρατικό μονοπώλιο σπάει κι αυτό μέσα στη δεκαετία του 1980 με την εισαγωγή της δορυφορικής τηλεόρασης. Η ιδιωτική τηλεόραση ξεκινά στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Από το έτος 2000 περίπου, δε, έχουμε και τα πρώτα πολύ σημαντικά συμβόλαια συνεργασίας ανάμεσα σε τουρκικά κανάλια και διεθνείς επιχειρήσεις όπως μεταξύ άλλων η Time Warner Group, το CNN και το NBC. Παρόμοιες συνεργασίες κερδίζουν διαρκώς έδαφος και από το 2011 σύμφωνα με νέο νόμο το επιτρεπτό ποσοστό μεριδίου ξένου κεφαλαίου στα τουρκικά μέσα αυξήθηκε από το 25 στο 50%. Ταυτόχρονα έχουν αρχίσει ήδη οι από κοινού επενδύσεις τουρκικών και διεθνών εταιρειών στο χώρο της τηλεόρασης σε τρίτες χώρες. (İlgaz Büyükbaykal 2011)

Μαζί με τα ιδιωτικά κανάλια γεννιέται και το RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu – Ανώτατο Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο), το οποίο

ρυθμίζει τις τοπικές και εθνικές συχνότητες, χορηγεί άδειες αναμετάδοσης και θέτει τους όρους και τα στάνταρτ λειτουργίας των ραδιοτηλεοπτικών καναλιών. Επίσης επιβλέπει την εφαρμογή των διεθνών συμφωνιών και των νόμων που διέπουν την αναμετάδοση. Το RTÜK δείχνει μεγάλη ευαισθησία στα τυχόν παράπονα των τηλεθεατών, αλλά και στην διαφύλαξη της κοινωνικής ηθικής και της δομής της τουρκικής οικογένειας. Για το λόγο αυτό «ελέγχεται» το περιεχόμενο κυρίως των εγχώριων (τουρκικών) σειρών, οι οποίες θεωρείται ότι ειδικά αυτές, σε σχέση με άλλα προγράμματα, δεν θα πρέπει να παρουσιάζουν σεξουαλικές σκηνές. (İlgaz Büyülbaykal 2011)

Σήμερα στην Τουρκία υπάρχουν 15 κρατικά τηλεοπτικά κανάλια εθνικής εμβέλειας και πλήθος ιδιωτικών (πάνω από 14 εθνικής εμβέλειας και πάνω από 400 τοπικά (Turam 2002)). Εκτός της ελεύθερης ραδιοφωνίας και τηλεόρασης υπάρχει επίσης δορυφορική, συνδρομητική, καλωδιακή και διαδικτυακή τηλεόραση. Τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα από τα ιδιωτικά κανάλια εθνικής εμβέλειας της ελεύθερης τηλεόρασης ανήκουν σε 5 επιχειρηματικούς κολοσσούς οι οποίοι ανήκουν σε 5 οικογένειες (Aydın Doğan, Ahmet Çalık, Turgay Ciner, Mehmet Emin Karamehmet, Ferit Şahenk) και οι οποίοι δραστηριοποιούνται τόσο στον τύπο, όσο και σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως είναι ο τραπεζικός.

Υπάρχει γενικώς η αντίληψη ότι, ενώ αρχικά η ιδιωτική τηλεόραση βελτίωσε λόγω ανταγωνισμού την ποιότητα των τηλεοπτικών προγραμμάτων και άνοιξε το δρόμο στην πολυφωνία και την αντικειμενικότερη ενημέρωση, σήμερα η υπερβολική προσκόλληση στην εμπορικότητα και ο συγκεντρωτισμός στο ιδιοκτησιακό τους καθεστώς συντελούν στην υποβάθμιση του περιεχομένου των προγραμμάτων που μεταδίδονται. (İlgaz Büyülbaykal 2011)

Για ποιους παράγεται όμως κυρίως το τουρκικό τηλεοπτικό προϊόν; Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2000 σχετικά με την οικονομική διαστρωμάτωση του πληθυσμού και της οποίας τα αποτελέσματα φαίνονται αναλυτικά στον πίνακα που ακολουθεί, το χάσμα ανάμεσα στις ομάδες πληθυσμού με τη μέγιστη και την ελάχιστη καταναλωτική δύναμη στην Τουρκία είναι τεράστιο και εκείνοι που συνθέτουν τον πληθυσμό με τις μέγιστες δυνατότητες κατανάλωσης αποτελούν λιγότερο από το 14% του συνόλου των κατοίκων της. Ωστόσο, «όλη σχεδόν η οικονομική

δραστηριότητα της χώρας είναι οργανωμένη για να εξυπηρετήσει και έχει ως αποδέκτη τα ανώτερα οικονομικά στρώματα του πληθυσμού ενώ τα κατώτερα οικονομικά στρώματα αγνοούνται. [...] Το ίδιο συμβαίνει και με τα ΜΜΕ.» (Turam 2002)

Ομάδα	Αριθμός νοικοκυριών	Ποσοστό πληθυσμού	Μηνιαίες δαπάνες (δολ.)
A	558.000	4,5	5.200
B	1.277.200	10,3	2.270
C1	2.095.600	16,9	780
C2	1.711.200	13,8	637
D	4.538.400	36,6	412
E	2.207.200	17,8	266

Τα χαρακτηριστικά της τούρκικης σαπουνόπερας

Οι τούρκικες σειρές που έχουν προβληθεί στη ελληνική τηλεόραση δεν είναι σαπουνόπερες με την κλασική έννοια του όρου.

Κατ' αρχήν, πρόκειται για σειρές με κλειστού τύπου αφήγηση (αρχή, μέση, τέλος που «απαντάει» στα ερωτήματα της αρχής και βγάζει συγκεκριμένο «νόημα»), οι οποίες αποτελούνται από έναν μέχρι το πολύ τρεις κύκλους με περίπου 40 επεισόδια ο καθένας. Τα επεισόδια αυτά στην Τουρκία προβάλλονται σε εβδομαδιαία βάση συνήθως στη ζώνη υψηλής τηλεθέασης 20:00 – 23:00 και απευθύνονται σε ποικίλο κοινό, όχι κατά κύριο λόγο στις γυναίκες – νοικοκυρές.

Επίσης είναι αναθέσεις καναλιών σε εταιρείες παραγωγής και δε χρηματοδοτούνται από κάποια εταιρεία οικιακών ειδών. Τα κέρδη στην εγχώρια (τουρκική) αγορά προέρχονται για τους τηλεοπτικούς σταθμούς από την τοποθέτηση προϊόντων διαφόρων εταιρειών μέσα στις σειρές και τη πώληση διαφημιστικού χρόνου κατά την προβολή τους. Ως παραγωγές είναι αρκετά ακριβές. Η ποιότητά τους ανεβαίνει σταθερά και είναι σε γενικές γραμμές τουλάχιστον αξιοπρεπείς.

Μια άλλη διαφορά είναι ακόμα ότι στην Τουρκία, στην οποία η κινηματογραφική παραγωγή δεν είναι το ίδιο ανεπτυγμένη, το να παίζει ένας

ηθοποιός σε σαπουνόπερα μπορεί να σημαίνει το απόγειο της καριέρας του και το είδος έχει δημιουργήσει το δικό του σταρ – σύστημα ή μάλλον ΤΟ σταρ – σύστημα της χώρας. Μ' αυτόν τον τρόπο το σύνολο των χαρακτήρων και το σενάριο κάθε σειράς είναι αφηγηματικά υποδεέστερα από ένα δίδυμο συνήθως αστέρων με τους οποίους το κοινό καλείται να ταυτιστεί και των οποίων περιμένει την επόμενη τηλεοπτική μετενσάρκωση μετά το τέλος κάθε σειράς, κάτι το οποίο έχουν κοινό με τις λατινοαμερικάνικες τηλενουβέλες. (Lopez 1995)

Τηρουμένων των αναλογιών, ωστόσο, και με δεδομένο ότι καμιά σειρά δε συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά ενός είδους, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι σειρές αυτές έχουν πολλά κοινά στοιχεία με τις σαπουνόπερες. Με μια πρώτη ματιά θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στον τρόπο που διαχειρίζονται τον τόπο και το χρόνο (αφήγηση παράλληλη με το «εδώ» και το «τώρα» του τηλεθεατή), στο ότι βασικό στοιχείο της πλοκής τους αποτελούν οι ιδιωτικές ζωές των χαρακτήρων, ότι τα διάφορα προβλήματα τίθενται σε ατομική, όχι κοινωνικοπολιτική, βάση και στο ότι, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, φαίνεται να κινητοποιούν την κοινή γνώμη των χωρών στις οποίες προβάλλονται, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας φυσικά.

Το σημαντικότερο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της τουρκικής εκδοχής του είδους, το οποίο η Alexandra Buccianti (2010) χαρακτηρίζει υβρίδιο, έγκειται, όπως η ίδια υποστηρίζει, στην μεγάλη έμφαση στο πατριαρχικό μοντέλο δομής της κοινωνίας και της οικογένειας. Διευρύνοντας και διευκρινίζοντας ίσως κανείς την παραπάνω διαπίστωση, και με δεδομένο ότι όλες οι σαπουνόπερες «κατηγορούνται» πως φυσικοποιούν και υπερασπίζονται πατριαρχικές δομές και αξίες, θα μπορούσε να πει πως ειδοποιός διαφορά της τουρκικής σαπουνόπερας είναι η παρουσίαση μιας κοινωνίας στην οποία, όχι γενικά οι πατριαρχικές αξίες, αλλά συγκεκριμένα η παράδοση και τα έθιμα, ακόμα και ως εθνικό δίκαιο, παίζουν ως σήμερα σημαντικό ρόλο στη ζωή των ανθρώπων. Πρόκειται για μια κοινωνία ανάμεσα στην παράδοση και την νεωτερικότητα όπου ο «πόλεμος» των αξιών δεν έχει κριθεί ακόμα.

Η πλοκή όσων σειρών έχουμε παρακολουθήσει την Ελλάδα τείνει να μοιάζει περισσότερο με τις λατινοαμερικανικές τηλενουβέλες, με την έννοια ότι βασικό θέμα τους αποτελεί συχνότερα ο αδύνατος έρωτας μιας φτωχής

κοπέλας με έναν πλούσιο νέο, και τα υπόλοιπα σεναριακά μοτίβα της σαπουνόπερας συνυφαίνονται ως δευτερεύοντα στον κορμό αυτής της κύριας πλοκής. Βασική διαφορά είναι, όμως, ότι τα τούρκικα σήριαλ έχουν κατά τεκμήριο κακό τέλος, με κάποιον από τους δύο εραστές συνήθως να πεθαίνει τελικά. Το κακό αυτό τέλος αντανακλά την κοσμοθεωρία του Ισλάμ, όπου δεν είναι η ατομικότητα και το συναίσθημα που «πρέπει» να επικρατήσουν στον κόσμο, αλλά η μοίρα ως «γραμμένο» και οι κοινωνικοί κανόνες. Κάτι αντίστοιχο θα μπορούσε να ειπωθεί και για τη βία, η οποία, όσο το σεξ λείπει ή μάλλον αποσιωπάται και αφήνεται να εννοηθεί, τόσο αυτή περισσεύει. Αν και το αίμα καλύπτεται με «αράχνη» με τον ίδιο τρόπο που η άσεμνη γλώσσα καλύπτεται με ηχητικές παρεμβολές, όταν οι σειρές προβάλλονται στην τουρκική τηλεόραση, τα όπλα, η σωματική και η λεκτική βία, το έγκλημα και η αυτοδικία είναι πολύ συχνά στις τούρκικες σαπουνόπερες. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί μεταξύ άλλων και στη διαφορετική αντίληψη που το κοράνι πρεσβεύει σχετικά με τη βία, χωρίς αυτό να σημαίνει φυσικά ότι η σε κάθε περίπτωση καταδίκη της από τον χριστιανισμό έχει εμποδίσει τους χριστιανούς να κάνουν ή να παρουσιάζουν στα πολιτιστικά τους προϊόντα εγκλήματα. Παρ' όλ' αυτά, υπάρχει ίσως ένας παραπάνω λόγος για τη βία να βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη όταν το κοράνι την επαινεί, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι ασκείται ως μέσω υπεράσπισης των συμφερόντων της ομάδας ή της τιμής του ατόμου.

Γενικώς, όπως έχουν γίνει παραλληλισμοί μεταξύ της πλοκής «δυτικής» σαπουνόπερας και ιστοριών από τη Βίβλο, έτσι έχουν παρατηρηθεί και ομοιότητες μεταξύ των τουρκικών σειρών και των πρωταρχικών κειμένων των τούρκων, π.χ. παραδοσιακών ιστοριών, θρησκευτικών κειμένων, λαϊκών παραμυθιών κτλ. (Özmen & Yıldızhan 2004).

Για το τουρκικό μελόδραμα όπως το έχουμε γνωρίσει στην Ελλάδα θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ισχύει ό,τι και για την λατινοαμερικάνικη τηλενουβέλα, φυσικά με κάποιες αποκλίσεις.

«Η επιτυχία της (λατινοαμερικάνικης) σαπουνόπερας εξηγείται καλύτερα αν την εντοπίσει κανείς στο πεδίο των μετασχηματισμών που καθιστούν δυνατή στις αστικές μάζες την οικειοποίηση της προφορικής τους παράδοσης, αλλά και στην ικανότητά της να κάνει μια αρχαϊκή αφήγηση αποθήκη προτάσεων

για τον εκσυγχρονισμό κάποιων διαστάσεων της ζωής. Η σαπουνόπερα αποδεικνύεται έτσι η έκφραση μιας «δεύτερης προφορικότητας» (W. Ong), στην οποία οι μακροσκελείς πρωταρχικές ιστορίες αναμειγνύονται με την αποσπασματικότητα των εικόνων του κινηματογράφου, της τηλεόρασης και της διαφήμισης. Η σύνδεση της λατινοαμερικάνικης σαπουνόπερας με την προφορική κουλτούρα της επιτρέπει να εκμεταλλεύεται το σύμπαν των θρύλων, των τρομακτικών ιστοριών και των ιστοριών μυστηρίου που ταξίδεψαν από την επαρχία στις πόλεις, πόλεις που «επαρχιοποιήθηκαν» την ίδια στιγμή που τα έθνη της Λατινικής Αμερικής αστικοποιήθηκαν. Οι ιστορίες αυτές, όπως και η διαδικασία της αστικοποίησης, συνδέονται με το μελόδραμα. Το μελόδραμα μιλάει για μια πρωταρχική κοινωνικότητα, της οποίας η μεταφορά συνεχίζει να είναι η πυκνή και λογοκριμένη πλοκή του σφιχτά πλεγμένου ιστού των οικογενειακών σχέσεων. Παρά την υποτίμησή της από την πολιτική και την οικονομία αυτή η κοινωνικότητα ζει πολιτιστικά και από την τοπικότητά της, οι άνθρωποι, μελοδραματοποιώντας τα πάντα, παίρνουν τη δική τους εκδίκηση στην αφαίρεση που επέβαλε η πολιτιστική αλλοτρίωση και η εμπορευματοποίηση της ζωής. Από την άλλη πλευρά, το μελόδραμα είναι και ο λόγος που η κινητήριος δύναμη πίσω από την πλοκή της λατινοαμερικάνικης σαπουνόπερας είναι πάντα η άγνοια της ταυτότητας, ο αγώνας της αναγνώρισης από τους άλλους. Μήπως αυτή είναι η μυστική σύνδεση ανάμεσα στο μελόδραμα και την πολιτιστική ιστορία της Λατινοαμερικανικής υποηπείρου; (Martín – Barbero 1995)»

Η Τουρκία συνεχίζει να είναι μια χώρα με ζωντανό εν πολλοίς προφορικό πολιτισμό – απόδειξη η απαγγελία ποίησης, η αναφορά λαϊκών παροιμιών και η διήγηση παραμυθιών και παραδόσεων, οι οποίες βρίσκουν συχνά θέση στο σενάριο των σειρών – ενώ ταυτόχρονα το ρεύμα της αστικοποίησης συνεχίζει να είναι εκεί έντονο ακόμα και σήμερα, όπως και η προσπάθεια εκδυτικισμού/ εκσυγχρονισμού της χώρας. Όλα αυτά ίσως δικαιολογούν την ομοιότητα των τουρκικών σειρών με τις λατινοαμερικανικές σαπουνόπερες, αλλά επίσης μπορούν να εκληφθούν και ως τεκμήρια για το γεγονός ότι ως είδος αποτελεί έκφραση της ανάγκης ενός έθνους να ορίσει την ταυτότητά του απέναντι στις συνθήκες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας, αλλά και να επαναστατήσει ενάντια σ' αυτές. Ίσως

μάλιστα δεν είναι τυχαίο για την εξέλιξη των ειδών αυτών με τόσο παρόμοιο τρόπο που και στην Τουρκία, όπως και στην Λατινική Αμερική, υπάρχει «σύγκρουση/ συνάντηση» του λεγόμενου Δυτικού πολιτισμού με το σύστημα αξιών πολιτισμών ξένων προς αυτόν. Φυσικά, κάποιο ρόλο στη διαμόρφωση του είδους με αυτόν τον τρόπο μπορεί να έχει παίξει και η παγκοσμιοποίηση, αλλά, ακόμα και αν θεωρήσουμε τις τουρκικές σαπουνόπερες προϊόν αντιγραφής ή έστω προσαρμογής των λατινοαμερικάνικων, οι οποίες είχαν κατακλύσει παλιότερα την παγκόσμια τηλεοπτική αγορά, πρέπει να υπάρχουν κι άλλοι λόγοι πέρα της εμπορευσιμότητας που επιλέχθηκε, αλλά και είχε επιτυχία και εντός Τουρκίας, το συγκεκριμένο πρότυπο και όχι άλλο.

Κλείνοντας είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί, αν και είναι ίσως ως ένα βαθμό αυτονόητο, ότι τα τουρκικά σήριαλ δεν αποτελούν ρεαλιστική αντανάκλαση της τουρκικής κοινωνίας, όσο κι αν προωθούν τις κυρίαρχες αξίες της. Ο Emir Turam (2002) εκφράζει, άλλωστε, την άποψη ότι η τουρκική τηλεόραση στο σύνολό της διαστρεβλώνει την πραγματικότητα, ως αποτέλεσμα της τάσης της να αγνοεί τους φτωχούς και να προσανατολίζει το περιεχόμενό της στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις γεγονός που σημαίνει ότι τα γυρίσματα γίνονται σε βίλες, στην παραλία του Βοσπόρου – οι περισσότερες σειρές γυρίζονται στην Κωνσταντινούπολη, μερικώς ή εξ ολοκλήρου – σε μεγάλα ιδιωτικά νοσοκομεία, ακριβά εστιατόρια και «ιν» νυχτερινά μαγαζιά κτλ. Όταν, δε, απεικονίζεται η επαρχία, και πάλι βρίσκεται κανείς στα μεγαλύτερα αρχοντικά και στα πιο εξωτικά τοπία. Σπίτια, ρούχα, παπούτσια, ταξίδια, αυτοκίνητα... Οι άνθρωποι και στις τουρκικές σαπουνόπερες, όπως και στα αμερικανικά πρότυπά τους, υποφέρουν «με στυλ» στις πιο όμορφες κι εντυπωσιακές γωνίες της χώρας. Η μεσαία (αστική) τάξη μπορεί να εκπροσωπείται, αλλά ποτέ δεν λείπουν οι πλούσιοι. Πέραν αυτού, από τις τουρκικές σαπουνόπερες απουσιάζουν σχεδόν παντελώς οι μειονότητες, θρησκευτικές και εθνικές, οι μετανάστες και άλλες περιθωριακές κοινωνικές ομάδες, οπότε φαίνεται να μην αποκλείονται μόνο οι οικονομικά ασθενέστεροι αλλά και κάθε κομμάτι της κοινωνίας που δεν ανήκει στο κυρίαρχο ρεύμα. Φυσικά, αυτό ισχύει για τις σαπουνόπερες παγκοσμίως καθώς, στοχεύοντας στο μεγαλύτερο δυνατό κοινό, προσπαθούν να απευθύνονται στις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες και συμπεριλαμβάνουν βασικά αυτές (Rosen 1986).

Η ΕΡΕΥΝΑ

Ερωτηματολόγια

Το Δείγμα

Στην έρευνα ερωτηματολογίων συμμετείχαν συνολικά 69 άτομα, 9 άνδρες και 61 γυναίκες. Η κατανομή τους ηλικιακά «κατά AGB» φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

2, 3.	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
15 – 24	0	10	10
25 – 44	4	25	29
45 -	4	23	27
Δ.Α.	1	2	3
Σύνολο	9	60	69

Σε σχέση με το κοινό που παρακολουθεί τις σειρές αυτές κατά τις μετρήσεις της Nielsen (βλ. σελ. 20) οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι αναλογικά κατά τι νεώτεροι και κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοστό γυναίκες (87% σε σχέση με το 65% των επίσημων στοιχείων).

Το 50% όσων απάντησαν την συγκεκριμένη ερώτηση (την 6) είναι άγαμοι, το 44% έγγαμοι και το 6% διαζευγμένοι. Από τους έγγαμους το 16% δήλωσαν ότι έχουν από 1 έως 3 παιδιά. Επειδή όμως το ερωτηματολόγιο δεν απαιτούσε σαφώς την δήλωση των τέκνων δεν είναι δυνατόν να ξέρουμε αν αυτό το ποσοστό ανθρώπων με παιδιά είναι και το πραγματικό στον αντίστοιχο πληθυσμό.

Γεωγραφικά το δείγμα καλύπτει κυρίως την περιοχή της πρωτεύουσας και της συμπρωτεύουσας (60% Αττική, 25% περιοχή Κεντρικής Μακεδονίας – κυρίως Θεσσαλονίκη, 3% περιοχή Δυτικής Μακεδονίας και 12% υπόλοιπη Ελλάδα – Βοιωτία, Ηλεία, Ημαθία, Ήπειρος, Θράκη, Κιλκίς). Ένα ζήτημα που προκύπτει είναι ότι η επαρχία δεν αντιπροσωπεύεται σχεδόν καθόλου εφόσον μόνο ένας συμμετέχων έχει ορίσει την περιοχή κατοικίας του ευθαρσώς ως «επαρχία». Από την άλλη, ούτως ή άλλως το 60% του πληθυσμού της χώρας κατοικεί στην Αθήνα, οπότε από αυτήν την άποψη το δείγμα μπορεί να

θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό. Επίσης, θετική ως προς τα εξαγόμενα αποτελέσματα μπορεί να θεωρηθεί η ισχυρή παρουσία της Βόρειας Ελλάδας στο δείγμα. Οι Βορειοελλαδίτες έχουν συχνά πιο προσωπική εμπειρία σε σχέση με τους Τούρκους, γεγονός που μπορεί να τους κάνει είτε πιο ανοιχτούς είτε πιο προκατειλημμένους σχετικά με το θέμα, σε κάθε περίπτωση όμως μπορεί να δώσει ενδιαφέρουσες απαντήσεις στα ερωτήματα. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να ειπωθεί ότι το 65% από το 20% του συνολικού δείγματος που κατάγεται από περιοχές οι οποίες σήμερα ανήκουν γεωγραφικά στην Τουρκία κατοικεί στη Μακεδονία. Το 47% του δείγματος που διαμένει στη Μακεδονία δηλ. δηλώνει ότι έχει μικρασιατική ή ποντιακή ή Πολίτικη ρίζα σε σχέση με μόνο το 7% των κατοίκων της Αθήνας.

Από πλευράς μόρφωσης το δείγμα αποτελείται κατά 44% από απόφοιτους ανώτερων και ανώτατων σχολών (ΑΕΙ, ΤΕΙ, ΙΕΚ κτλ), κατά 20% από κατόχους μεταπτυχιακών τίτλων, κατά 19% από κατόχους διδακτορικών και μετα – διδακτορικών τίτλων, κατά 11% από αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο - λύκειο) και κατά 6% από αποφοίτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (δημοτικό). Η επαγγελματική τους κατάσταση φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 18% των ερωτηθέντων δηλώνουν άνεργοι, το 10% συνταξιούχοι και το 6% ημιαπασχολούμενοι.

5. Επάγγελμα	Αριθμός	Άνεργος	Ημιαπα/νος	Συνταξιούχος
Εκπαιδευτικοί	14			1
Ιδιωτικοί υπάλληλοι	9			
Δημόσιοι υπάλληλοι	3			
Φοιτητές	3	2		
Αρχιτέκτονες	2			
Οικιακά	2			
Ιατροί	2			
Έμποροι	2			
Τραπεζίκοι	2			
Κοινωνιολόγοι	2		1	
Βιβλιοθηκονόμοι	1			
Δικηγόροι	1	1		

Δημοτικοί υπάλληλοι	1			
Γυμναστές	1		1	
Λογιστές	1			
Τεχνικοί	1			
Πληροφορικόταροι	1			
Διαφημιστές	1			
Δ.Δ.Ε.	16	10		6
Σύνολο	69	13	2	7

Σε ό,τι αφορά το κοινωνικό – οικονομικό τους περιβάλλον οι ερωτώμενοι απαντούν ως εξής: 7% το ορίζει ως χαμηλό, 9% το ορίζει ως μεσαίο – χαμηλό, 62% ως μεσαίο, 19% ως ανώτερο – μεσαίο και 3% ως ανώτερο. Είναι πιθανόν η οικονομική κατάσταση του δείγματος να είναι καλύτερη από αυτήν του γενικότερου πληθυσμού.

Τέλος, ως προς την πολιτική του τοποθέτηση, το δείγμα φαίνεται να «γέρνει» προς τη δεξιά με το 43% να δηλώνει ότι ανήκει στην κεντροδεξιά και τη δεξιά (8%). Το γεγονός αυτό συνάδει με τη φαινομενική τάση συντηρητικοποίησης της κοινωνίας που παρατηρείται. Το 17% δηλώνει κεντρώο, το 8% κεντροαριστερό και το 15% αριστερό. Εκείνο όμως το οποίο είναι, θεωρώ, η σημαντικότερη τάση του δείγματος είναι ότι, σε αντίθεση με το 8% που αρνήθηκε να απαντήσει – ίσως και λόγω του ότι δεν ένιωθε να αντιπροσωπεύεται από τους παραπάνω πολιτικούς χώρους – το 17% δημιούργησε μια δική του επιλογή, το «ΤΙΠΟΤΑ», το οποίο έπειτα κύκλωσε. Αυτό το γεγονός είναι ένα πρώτο δείγμα – το οποίο επιβεβαιώνεται αργότερα από τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου – για την έκπτωση της πολιτικής σκηνής στη χώρα μας στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Το πλαίσιο

Ελλάδα – Έλληνες

Οι λέξεις που χρησιμοποίησαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα για να χαρακτηρίσουν την Ελλάδα σήμερα είναι στην πλειοψηφία τους αρνητικές, ενώ οι θετικές έννοιες που συνδέουν ακόμη με την πατρίδα τους έχουν να

κάνουν κυρίως με το τοπίο, το κλίμα και το παρελθόν της, με μια «τουριστική» θα λέγαμε αντίληψη για τη χώρα και όχι με το ανθρώπινο δυναμικό της ή την πραγματικότητα της ζωής σ' αυτήν σήμερα. Ποιο είναι όμως ακριβώς το πορτρέτο της Ελλάδας για τους Έλληνες σήμερα;

Η χώρα ταυτίζεται με την «ύφεση» και την «οικονομική κρίση», τη «φτώχεια» και την «ηθική καταρράκωση», με νούμερο ένα πρόβλημα που αποτυπώνεται να είναι η «ανεργία». Το παρόν της χώρας ορίζεται από λέξεις όπως «ρευστότητα», «αποδιοργάνωση», «κρίση ταυτότητας», ενώ για το μέλλον της οι Έλληνες εμφανίζονται το λιγότερο «απαισιόδοξοι», καθώς επικρατεί η αντίληψη ότι η χώρα παραμένει «αδρανής» απέναντι στις προκλήσεις των καιρών και είναι «ανήμπορη να φέρει σε πέρας τις αλλαγές» που θα οδηγούσαν στην ανάπτυξη. Μάλιστα, επικρατεί η αίσθηση ότι η χώρα δεν προσπαθεί καν να βρει δικές της λύσεις στο αδιέξοδο («ανεκμετάλλευτη») στο οποίο έχει περιέλθει, αλλά παρουσιάζεται «δουλική» και «υποταγμένη» στις επιταγές της Ευρώπης, η οποία, παρά τις επικρίσεις για τη σκληρότητά της, νοείται, όπως θα δούμε παρακάτω, ως μοναδική σανίδα σωτηρίας. Ωστόσο, από μία πλευρά, οι Έλληνες αναγνωρίζουν σε μεγάλο βαθμό πως μέρος της ευθύνης για την κατάσταση τούς ανήκει, τονίζοντας πολλές από τις παθογένειες του ελληνικού κράτους («διαφθορά», «οικογενειοκρατία»), το οποίο δεν εμπιστεύονται πια. Ταυτόχρονα, όμως, αντιμετωπίζουν τη χώρα ως αδικημένο και δύναμο θύμα των καταστάσεων και στέκονται απέναντί της με συναισθήματα οίκτου μάλλον, παρά περηφάνιας. Η λέξη «αλληλεγγύη» αναφέρεται μόνο μία φορά και ελάχιστοι, μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού, είναι εκείνοι που χαρακτηρίζουν τη χώρα «δυνατή», «ελεύθερη» ή «υπερήφανη». Ως θετικά στοιχεία προβάλλονται οι φυσικές καλλονές της χώρας, με λέξεις οι οποίες ανακαλούν στη μνήμη παλιές καμπάνιες του ΕΟΤ («ήλιος», «θάλασσα», «καλοκαίρι», «διακοπές», «τουρισμός», «φιλοξενία»), ενώ η άλλη ομάδα λέξεων που συνεχίζει να σημαίνει «Ελλάδα» για τους Έλληνες είναι οι «ιστορία», «παιδεία», «παράδοση», «ορθοδοξία», οι οποίες όμως αναφέρονται από μικρό αριθμό ερωτηθέντων και δεν έχουν πάντα θετικό πρόσημο, καθώς συνοδεύονται από λέξεις όπως η «οπισθοδρόμηση». Η Ελλάδα του 2013 είναι μια χώρα καλή για διακοπές, αλλά ακατάλληλη για μόνιμη διαβίωση, μια χώρα για λύπηση και με αμφίβολο μέλλον.

Το ίδιο αρνητική είναι η εικόνα των Ελλήνων και για τους εαυτούς τους, αν και στο λαό αναγνωρίζονται περισσότερα «ελαφρυντικά» και θετικά χαρακτηριστικά από ότι στη χώρα, η οποία ταυτίζεται συχνά στη συνείδηση των ερωτώμενων με το κράτος. Οι Έλληνες είναι ένας λαός «αγανακτισμένος», «απογοητευμένος» και «απελπισμένος», ένας λαός «προδομένος» και «εγκλωβισμένος», ο οποίος αντιμετωπίζει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται με «ηττοπάθεια» και ο οποίος «εθελotuφλεί» ακόμα, «αδρανής», «φοβισμένος» και «μπερδεμένος» μέσα στη «φτώχεια» του και «διστάζει να κάνει αλλαγές», ακολουθώντας ως «πρόβατο» και «θύμα» την εξουσία. Αυτό δε σημαίνει πως για ό,τι του συμβαίνει φταίει μόνο η εξουσία, διότι έχει και ο ίδιος αρκετά ελαττώματα. Κατά τα καταγραφόμενα από την έρευνα οι Έλληνες αξιολογούν τους εαυτούς τους ως «ατομιστές» και «φιλοτομαριστές», «βολεψάκηδες», «καλοπερασάκηδες» και «τεμπέληδες», «ξεροκέφαλους», «κομπλεξικούς», «στενόμυαλους», «ρατσιστές», «υπανάπτυκτους» και «απολίτιστους». Το στερεότυπο που προωθούν τα τελευταία χρόνια οι ευρωπαίοι εταίροι μας για τις χώρες του Νότου χαίρει ευρείας αποδοχής και από εμάς τους ίδιους όπως φαίνεται, αν και δε λείπουν εντελώς οι φωνές που επιμένουν πως και «εργατικοί» και «φιλότιμοι» είμαστε. Ένα μικρό ποσοστό ερωτηθέντων αυτοπροσδιορίζεται με όρους που δηλώνουν «θυμό» και ένα ακόμα μικρότερο ποσοστό αναγνωρίζει στο ελληνικό λαό ακόμα και τώρα αρετές όπως η «αισιοδοξία», το «κουράγιο» και η «υπομονή», ο «δυναμισμός» και η «αγωνιστικότητα». Επίσης, βασικό στα χαρακτηριστικά μας μοιάζει να παραμένει το «δαιμόνιο» της φυλής και στις δύο του όψεις, τόσο ως «ευρηματικότητα» και «εξυπνάδα», όσο και ως «πονηριά», «λαμογιά» και «κομπίνα». Τέλος, στα θετικά μας προσμετράται η φιλοξενία και ο ζεστός μας χαρακτήρας. Συνοψίζοντας, θα λέγαμε, όμως, ότι η απογοήτευση γι' αυτό που είμαστε και ο κακός μας χαρακτήρας εκφράζεται πολύ πιο έντονα στα ερωτηματολόγια από τις πιο θετικές απόψεις και μόνο σε ένα ερωτηματολόγιο οι Έλληνες ήταν ξεκάθαρα «σε καλό επίπεδο».

Ευρώπη – Ε.Ε. – Ελλάδα

Στο ερωτηματολόγιο η Ευρώπη ως απολιτικός και γεωγραφικός χώρος που κατοικείται από ποικιλία λαών οι οποίοι δεν ανήκουν όλοι στην Ε.Ε. και η

ίδια η Ε.Ε. ως πολιτικός και οικονομικός θεσμός διαχωρίστηκαν και ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να χαρακτηρίσουν την καθεμία τόσο ανεξάρτητα όσο και σε σχέση με την Ελλάδα. Είναι αλήθεια ότι από τις απαντήσεις φαίνεται πως στο μυαλό των περισσότερων ελλήνων η Ευρώπη είναι πια συνώνυμη με το θεσμό της Ε.Ε. και ότι σιγά – σιγά η τελευταία αρχίζει να γίνεται συνώνυμη με ένα και μόνο κράτος, τη Γερμανία.

Η Ευρώπη για τους Έλληνες, ανεξάρτητα από τη στάση που κρατά απέναντί μας, είναι και η ίδια «σε κρίση», «ανάστατη» και «μπερδεμένη». Είναι «ασταθής», «ανίσχυρη», «ανθελωτική» και «διχασμένη», «κουρασμένη», «παραπαίουσα», «παρακμασμένη» και «γηραιά». Η Ευρώπη έχει πια «απομυθοποιηθεί» και «το μέλλον της είναι αμφίβολο». Σε επίπεδο θεσμών παραμένει «συντηρητική», «αργοκίνητη», «άτολμη» και «αδρανής», «χωρίς όραμα και φαντασία» και παρατηρείται ότι υπάρχει «ανάγκη συστημικής αλλαγής» στον τρόπο που λειτουργεί. Ακόμα, προφανώς (και) λόγω της στάσης της προς την Ελλάδα, αλλά χωρίς η ερώτηση να αναφέρεται σ' αυτό, η Ευρώπη χαρακτηρίζεται «επηρεμένη», «απολυταρχική», «ανηλεής», «επεκτατική», «κερδοσκόπος» και «μη αλληλέγγυα», «καταπιεστική» και «προκατειλημμένη». Ταυτίζεται με την «οικονομία», το «Δ.Ν.Τ.», την «Αμερική» (προφανώς Η.Π.Α.) και κυρίως τη «Γερμανία» και θεωρείται «παγκοσμιοποιημένη», αν και κάποιοι συνεχίζουν να δίνουν έμφαση στην «ποικιλία» και την «πολυπολιτισμικότητά της». Παρ' όλ' αυτά, όσο κι αν στο μυαλό των Ελλήνων απομυθοποιείται σιγά – σιγά η εξιδανικευμένη εικόνα της Ευρώπης που μπορεί να είχαν στο παρελθόν, για αρκετούς από τους συμμετέχοντες στην έρευνα η Ευρώπη συνεχίζει να είναι, εκτός από «τουριστικός προορισμός», συνώνυμη με την «ελπίδα», την «εξέλιξη», τον «πολιτισμό» και την «πρόοδο», μια «ευκαιρία για καλύτερη ζωή» και «ανάπτυξη» και μια υπολογίσιμη ακόμα «δύναμη επιρροής στο παγκόσμιο στερέωμα», «ελεγχόμενη» μεν, αλλά τουλάχιστον «οργανωμένη» και «πειθαρχημένη» σε αντίθεση με μας τους ίδιους.

Όταν η ερώτηση επικεντρώνεται ακριβώς πάνω στη σχέση Ευρώπης – Ελλάδας η «ανωτερότητα» της Ευρώπης σε κάθε σχεδόν επίπεδο (οικονομικά, πολιτισμικά, τεχνολογικά) αναγνωρίζεται, ωστόσο η στάση της Ευρώπης απέναντι στη χώρα μας (κατά-)κρίνεται με σφοδρότητα. Η Ευρώπη καταγγέλλεται ως «αγνώμων», «άδικη», «ανεύθυνη» και «εγωκεντρική».

Γίνεται αντιληπτή ως μια «επικίνδυνη» και «εχθρική» «αποικιοκρατική» «δύναμη» η οποία μας έχει «προδώσει», δρώντας «καταπιεστικά», «ξεδιάντροπα» και «τιμωρητικά» με «στόχο τα δικά της συμφέροντα», και παρά τα όσα μπορεί να διατείνεται είναι «επιφανειακή», «μεγαλόστομη», «υποκριτική» και «ψεύτικη» και η «διαφθορά» την έχει αγγίξει κι εκείνη. Η Ευρώπη «μας ζηλεύει» και «μας φοβάται», έστω και λίγο, καθώς δείχνει να «μην μας εμπιστεύεται», αλλά να είναι «καχύποπτη» απέναντί μας, «νευρική» και «ενοχλημένη» με τη στάση μας. Ακόμα και εκείνοι από τους ερωτηθέντες που χαρακτηρίζουν την Ευρώπη «ακριβοδίκαρη», «αποφασιστική», «τυπική» και «συνεπή» παρατηρούν ότι παραμένει «άκαμπτη», «απόλυτη», «αυστηρή» και «αμετακίνητη» στις πολιτικές της, «απαθής» προς την κατάστασή μας, «τεχνοκρατική» και «επιτηρήτρια». Για την Ευρώπη είμαστε «άκρο» και «Νότος» – εκτός Ευρώπης θεωρεί την Ελλάδα μόνο ένας συμμετέχων, αλλά η Ευρώπη συνεχίζει να είναι για μας μια «αναγκαία», «καταναγκαστική» «εξάρτηση», ένα «πλαίσιο» αναφοράς και η μόνη ίσως «βοήθεια» που μπορούμε να περιμένουμε, αν και η λέξη «συμπονετική» απαντάται μόνο μία φορά στα ερωτηματολόγια.

Στην ερώτηση η οποία έχει να κάνει με την Ε.Ε. οι απαντήσεις επικεντρώνονται πιο ξεκάθαρα στους θεσμούς και την οικονομία. Η λίστα των επιθέτων που έχουν να κάνουν με την «αναλγησία», την «υποδούλωση», τον «αυταρχισμό» και τη «ανισονομία» μακραίνει, όπως μακραίνει και η λίστα με τα επίθετα που εκφράζουν την «διάλυση», την «παρακμή» και την «αδυναμία» του θεσμού να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων. Πια επίθετα όπως «γηναιά» ή «πολυπολιτισμική» δεν απαντώνται. Στη θέση τους υπάρχει ένας ολόκληρος κατάλογος λέξεων που περιγράφουν την Ε.Ε. ως έναν «συνασπισμό φοβικών καπιταλιστών», «κεφαλαιούχων», «τραπεζιτών», «πλουτοκρατών» και «μασόνων», ο οποίος είναι «αντιλαϊκός», «υλιστικός», «φιλοχρήματος», «άπληστος», «τοκογλύφος», «συμφεροντολόγος» και «πονηρός». Ο συνασπισμός αυτός φαίνεται να ταυτίζεται με το «Βερολίνο», τη «Γερμανία» και το «Δ.Ν.Τ.» και να σχετίζεται με φαινόμενα «ντόμινο» και «οικονομικής καταστροφής.» Από την άλλη η Ε.Ε. ως θεσμός χαρακτηρίζεται «αναποτελεσματική», «ανεπαρκής» και «απροετοίμαστη». Είναι «ασταθής», «ανοργάνωτη», «αποπροσανατολισμένη» και «αποσυντονισμένη», «γραφειοκρατική», «οπισθοδρομική», «προβληματική» και «σπάταλη». Από

μία φορά μόνο απαντώνται οι λέξεις «βοηθός» και «καθοδηγητής» και σπάνια λέξεις όπως «ανάπτυξη», «ευημερία», «ειρήνη», «ελπίδα», «προσπάθεια», «μορφωμένη», «ευέλικτη», «σταθερή».

Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι χαρακτηρισμοί που αναφέρονται στην Ε.Ε. σε σχέση με τη χώρα μας. Εδώ οι λέξεις ασκούν όμως ακόμα πιο δριμεία κριτική στη σκληρότητα της Ε.Ε. απέναντί μας, καθώς ο κύριος όγκος τους αναφέρεται ακριβώς σ' αυτήν. «Απάνθρωπη», «αδίστακτη», «ανηλεής», «αφαιμακτική», «δυνάστης», «εισπράκτορας», «εντολέας», «ηγεμονική», «μη βοηθητική», «χειριστική», «υποδούλωση» και «κοινωνικός ρατσισμός» είναι μερικές μόνο από τις λέξεις που οι συμμετέχοντες στην έρευνα χρησιμοποίησαν για να την περιγράψουν. Σημειώνεται και πάλι η «αναγκαιότητα» της ως «σωσίβιας λέμβου», ωστόσο, όπως και η λέξη «υπομονή», η οποία αφορά μάλλον και τα δύο μέρη αυτής της σχέσης. Κατά τα άλλα επαναλαμβάνεται η άποψη ότι η Ε.Ε. είναι «μη δημοκρατική», «μη ευέλικτη» και «ανεπαρκής» να δώσει λύση στα προβλήματα των καιρών. Είναι «προκατειλημμένη» και «καχύποπτη» απέναντί μας, αλλά «μας φοβάται» κιόλας και είναι και «διεφθαρμένη», τουλάχιστον περισσότερο από όσο θέλει να ισχυρίζεται για τον εαυτό της. Μικρός αριθμός ερωτηθέντων, πάντως, φαίνεται να αναγνωρίζει την Ε.Ε. σε σχέση με την Ελλάδα ως (πιο) «βιομηχανοποιημένη», «μορφωμένη», «ισχυρή» και «δυναμική».

Τουρκία – Ελλάδα, Τούρκοι

Η γνώμη των Ελλήνων για την Τουρκία είναι διχασμένη θα μπορούσαμε να πούμε, ή αλλιώς αντανakλά τον αντιθετικό χαρακτήρα και της ίδιας της χώρας. Ο χαρακτήρας αυτός επισημαίνεται μάλιστα καθαυτός από μια σειρά χαρακτηρισμών όπως οι «ανισότητες», «κρίση ταυτότητας» και «ταξική». Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, από τη μία πλευρά, οι (συμμετέχοντες) Έλληνες παρατηρούν την ανοδική πορεία της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια και τη σημειώνουν στις απαντήσεις τους κυρίως με τη λέξη «αναπτυσσόμενη», η οποία κάνει την εμφάνισή της στα περισσότερα ερωτηματολόγια. Το επίθετο αυτό πλαισιώνεται συχνά από λέξεις και φράσεις όπως «αισιόδοξη», «έξυπνη», «ανερχόμενη», «δύναμη», «ενέργεια», «ισχυρή (και οικονομικά)»,

«εκσυγχρονισμός», «με προοπτικές», «μεγάλα ανοίγματα σε πολλούς τομείς». Η εικόνα αυτή, όμως, δεν είναι η μοναδική που ζωγραφίζουν οι Έλληνες για τη γείτονα. Στην άλλη όψη του «αναπτυσσόμενη» συναντάμε επίθετα όπως «βάρβαρη», «απολίτιστη», «νομαδική», «υπανάπτυκτη», «αναχρονιστική», «οπισθοδρομική», «αντιευρωπαϊκή», «θεοκρατική», «φανατική», «σεξιστική», «φονταμενταλιστική», «ρατσιστική», «εθνικιστική», «βαθύ κράτος», και «δημοκρατική δικτατορία». Οι λέξεις αυτές, σε συνδυασμό με τα «διαρκής απειλή», «διεισδύουσα», «διπρόσωπη», «εκδικητική», «επεκτατική», «επιθετική», «επικίνδυνη», «προκλητική», «στρατηγική» και άλλες παρόμοιες, οι οποίες κάνουν ήδη από την «ουδέτερη» ερώτηση για την Τουρκία την εμφάνισή τους, μπορούν να μας οδηγήσουν στο συμπέρασμα πως οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν αφήνουν τον εαυτό τους να παρασυρθεί από το θαύμα της ανάπτυξης που παρατηρούν στην Τουρκία, το οποίο το προσεγγίζουν με νευρικότητα, καχυποψία και ίσως ακόμα και φόβο. Επίσης, συνεχίζουν να την θεωρούν κατώτερη της Ελλάδας τουλάχιστον στους τομείς του πολιτισμού, των ηθών και των δημοκρατικών θεσμών. Ένα πολύ μικρό ποσοστό μόνο περιγράφει την Τουρκία με επίθετα όπως «μαγική», «γοητευτική», «όμορφη» και «πολιτισμός» και εδώ επικρατεί μάλλον μια θεώρησή της ως τουριστικού προορισμού, καθότι σημειώνονται επίσης ταυτόχρονα λέξεις και φράσεις όπως «πόλος έλξης», «προορισμός», «φτηνότερη αγορά». Οι τελευταίες λέξεις, όμως, θα μπορούσαν να εκληφθούν ακόμα και ως αναγνώριση της ανταγωνιστικότητας της Τουρκίας σε σχέση με τη χώρα μας στον τομέα του τουρισμού. Συνολικά, εκφέροντας άποψη για την Τουρκία, πάντως, οι ερωτώμενοι διαφοροποιούν την Τουρκία από την ελληνική πραγματικότητα, είτε με θετική ή με αρνητική χροιά. Χαρακτηριστικά, μόνο μία φορά απαντάται η έκφραση «αρκετά κοντά στα δικά μας» και καμία άλλη αντίστοιχη φράση ή λέξη.

Το μοτίβο του διχασμού των απόψεων ή μάλλον της διχασμένης άποψης είναι ορατό και στις απαντήσεις της ερώτησης που ζητά χαρακτηρισμό της Τουρκίας σε σχέση με την Ελλάδα. Εδώ, πέρα από την αναπτυξιακή πορεία και δυναμική της χώρας και την οικονομική της ισχύ, οι συμμετέχοντες στην έρευνα παρατηρούν πως η Τουρκία «διοικείται από πατριώτες», είναι «εργατική», έχει «αρχές και αξίες», είναι «έξυπνη πολιτικά», «ισχυρότερη διαπραγματευτικά», «οργανωμένη» και

«στοχευμένη» στις ενέργειές της. Αυτές οι φράσεις σκιαγραφούν μια χώρα σχεδόν στον αντίποδα της Ελλάδας, όπως αυτή έχει περιγραφεί παραπάνω. Μόνο ένα ερωτηματολόγιο τοποθετεί την Τουρκία σε χειρότερη μοίρα από την Ελλάδα. Στα «αντικειμενικά», τώρα, μειονεκτικά σημεία της Τουρκίας σε σχέση με την Ελλάδα βρίσκει κανείς τα επίθετα «αμόρφωτη», «απολίτιστη», «θρησκευτικά φανατισμένη», «οπισθοδρομική» και «συντηρητική», πολύ λιγότερα δηλ και ηπιότερα από ό,τι στην προηγούμενη ερώτηση. Και, παρόλο που γενικά εκφράζουν τα ίδια πράγματα, απαντώνται με μικρότερη συχνότητα. Την ίδια στιγμή, βέβαια, τα επίθετα που αφορούν στη στάση της Τουρκίας απέναντι στη χώρα μας παραμένουν σχεδόν αποκλειστικά αρνητικά, πληθαίνουν, εμπλουτίζονται και κερδίζουν σε δριμύτητα. «Υπεροπτική», «επίμονη», «αδιάλλακτη», «θρασύς», «αδίστακτη», «ασεβής», «ανθελληνική», «ζηλόφθονη», «εποφθαλμιούσα», «ηγεμονική», «ιμπεριαλιστική», «πονηρή», «ύπουλη» είναι μερικά από τα «καινούρια» επίθετα που βρίσκουμε σ' αυτήν τη κατηγορία. Οι Τούρκοι πολύ απλά είναι «κακοί γείτονες» και, αν και κάνουν ίσως «προσπάθεια να μας προσεγγίσουν» και φαίνονται «φιλικοί», η φιλία τους είναι για κάποιους «λυκοφιλία». Παρά την πολιτική στάση της Τουρκίας, βέβαια, εδώ οι φωνές που μιλούν για ομοιότητα ανάμεσα στις δύο χώρες είναι αρκετές, ενώ υπάρχουν και άλλες λέξεις, οι οποίες θα μπορούσε να ειπωθεί πως είναι ουδέτερες και εκφράζουν πιο πολύ γεγονότα παρά κρίσεις όπως τα «πολυκοινοτική» και «τουρισμός». Η Τουρκία μοιάζει να μας μοιάζει περισσότερο από ό,τι νομίζουμε, αν το καλοσκεφτούμε ίσως, αλλά, όταν το καλοσκεφτόμαστε, θυμόμαστε και τις πληγές του παρελθόντος μας και δυσπιστούμε απέναντί της πιο πολύ.

Για τον τουρκικό λαό οι ερωτηθέντες εξέφρασαν πολύ πιο θετική συνολικά άποψη από ό,τι για την Τουρκία ως κράτος και οι θετικοί και αρνητικοί χαρακτηρισμοί ήταν πολύ πιο ισορροπημένοι σε συχνότητα και πλήθος. Οι Τούρκοι, λοιπόν, ως λαός είναι, κατά τους απαντούντες στα ερωτηματολόγια, κατ' αρχήν «άνθρωποι» - σημαντικό να διευκρινίζεται ίσως στις εποχές που ζούμε, όσο αυτονόητο κι αν είναι – «αγαθοί», «απλοί», «ευγενικοί», «προστατευτικοί», «καλοί», «τίμιοι», «φιλικοί», «επικοινωνιακοί», «φιλόξενοι», «γλεντζέδες», «χαλαροί», «κοινωνικοί», «παθιασμένοι», «μερακλήδες», «ωραίοι» και «μουσικόφιλοι», ενώ «μας

αγαπάνε» και «θέλουν τη φιλία μας». Στα θετικά τους στοιχεία, κατά τους συμμετέχοντες, συγκαταλέγονται ακόμα τα εξής: Είναι «έξυπνοι», «καταφερτζήδες», «προνοητικοί», «αγωνιστές», «δραστήριοι», «εργατικοί», «φιλότιμοι», «επαγγελματίες», «πεισματάρηδες», «πειθαρχημένοι», «ενωμένοι», «με ομαδικό πνεύμα», «συσπειρωμένοι», «πατριώτες», αλλά και «εξευρωπαϊσμένοι». Το προφίλ αυτό του καλοκάγαθου εργατικού γλεντζέ, όμως, προσκρούει σε αυτούς που θέλουν τους τούρκους «αυστηρούς», «δύσκολους» και «καταπιεσμένους», αν και τα αρνητικά τους στοιχεία συνοψίζονται βασικά σε δύο άλλες κύριες κατηγορίες επιθέτων εκ των οποίων η πρώτη μπορεί να συμπυκνωθεί στα «αμόρφωτοι», «απολίτιστοι» και η δεύτερη στα «ανατολίτες», «συντηρητικοί», «φανατικοί». Μια δεύτερη κατηγορία επιθέτων περιλαμβάνει τα «αντιευρωπαϊστές», «υπανάπτυκτοι» «φαλλοκράτες», «προγονόπληκτοί», «παραδοσιακοί», «παλιομοδίτες», «οπισθοδρομικοί», «θρήσκοι», «φονταμενταλιστές», «τυραννικοί». Δίπλα δε σ' εκείνους που υποστηρίζουν ότι οι Τούρκοι μας αγαπάνε υπάρχουν άλλοι που θεωρούν ότι είναι «ανθέλληνες», «εκδικητικοί», «υποκριτές», «πονηροί», «μεγαλομανείς» και «προκλητικοί». Παρά τις αρκετές επικρίσεις, όμως, εδώ αυτοί που αναγνωρίζουν ομοιότητες μεταξύ των δύο λαών είναι περισσότεροι. Για ένα σεβαστό ποσοστό του δείγματος οι Τούρκοι είναι «οικείοι», «όμοιοι», «σαν τους Έλληνες – ιδίως στα τουριστικά μέρη», έχουν το «ίδιο (εθνικό) φαντασιακό με μας» και «βράζουμε» τελικά «και οι δύο λαοί στο ίδιο καζάνι», όσο κι αν στη συγκεκριμένη συγκυρία οι τούρκοι είναι πιο «ισχυροί» και αυτό μας αγχώνει λιγάκι.

Συνολικά «εμείς και ο κόσμος»

Η συνολική εικόνα που προκύπτει από τα παραπάνω επιβεβαιώνει το γεγονός ότι οι Έλληνες βιώνουν κρίση ταυτότητας. Την περίοδο αυτή η λέξη «Έλληνας» έχει ακόμα και στο μυαλό των Ελλήνων περισσότερο αρνητικές παρά θετικές συνυποδηλώσεις και η λέξη «Ελλάδα» τους γεμίζει μάλλον με θλίψη και αυτό – οίκτο παρά υπερηφάνεια και ψυχική ανάταση. Την ίδια στιγμή η αίσθηση ότι αποτελούμε περιφέρεια, ακόμα και διοικητική, μιας Ευρώπης την οποία δεν μπορούμε να εννοήσουμε ξέχωρα από την Ε.Ε. και η οποία νιώθουμε ότι έχει αναλάβει ρόλο τοποτηρητή στην καλύτερη

περίπτωση, έχει ως αποτέλεσμα να βλέπουμε πια τους εαυτούς μας ως υπόδουλους παρά ως ισότιμους «αδελφούς» των Ευρωπαίων. Τα συμπλέγματά μας λοιπόν απέναντι στην Ευρώπη εντείνονται. Τέλος, ακόμα κι αν η δυσπιστία μας προς τον πολιτικό κόσμο και τις πολιτικές της Τουρκίας σε διεθνές επίπεδο παραμένει δεδομένη, το τουρκικό οικονομικό θαύμα μας έχει κάνει να κοιτάζουμε την Τουρκία και με έναν κρυφό θαυμασμό, αλλά και ένα υποβόσκον άγχος για το τι θα μπορούσε αυτή η νέα αυτοπεποίθησή της να σημαίνει για μας. Προς το λαό της είμαστε γενικά πιο φιλικοί, αλλά δεν σπεύδουμε όλοι με την ίδια ευκολία να επαινέσουμε τις αρετές του και κρατάμε ακόμα ως ένα βαθμό τις επιφυλάξεις μας για το κατά πόσο ή όχι όλη αυτή η νέα πρόσοψη της Τουρκίας κρύβει από πίσω της κάτι αληθινό.

Τηλεοπτικές συνήθειες

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα με τα ερωτηματολόγια βλέπουν κατά μέσο όρο 14 ώρες την εβδομάδα τηλεόραση, που ανάγεται σε 2 ώρες περίπου ημερησίως. Ωστόσο 19 άτομα (περίπου 28%) βλέπουν πάνω από 20 ώρες την εβδομάδα τηλεόραση εκ των οποίων οι δέκα (14,5%), κυρίως συνταξιούχοι και άνεργοι, βλέπουν πάνω από 30 ώρες.

Τα προγράμματα που παρακολουθούν φαίνονται στον παρακάτω πίνακα. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο είναι νομίζω ότι το 50% των συμμετεχόντων δηλώνουν ότι παρακολουθούν ντοκιμαντέρ. Το ότι οι περισσότεροι παρακολουθούν ειδήσεις, ταινίες, σειρές και κατά δεύτερο λόγο ενημερωτικές εκπομπές ήταν μάλλον αναμενόμενο.

22. Είδος προγράμματος		%
Ειδήσεις	44	64
Πρωινά μαγκαζίνο	7	10
Μεσημεριανά μαγκαζίνο	11	16
Τηλεπαιχνίδια	6	9
Ντοκυμαντέρ	35	50
Ενημερωτικές εκπομπές – ток σόου	21	30
Ταινίες	59	86

Ελληνικές σειρές	38	55
Ξένες σειρές	52	75
Άλλο (μαγειρική)	1	1,5

Οι Έλληνες και τα Σήριαλ

Ελληνικές σειρές

Το 64% του δείγματος απάντησε ότι παρακολουθεί στην τηλεόραση ελληνικές σειρές. Ως προς τα είδη οι προτιμήσεις τους παρατίθενται αμέσως έπειτα σε σχετικό πίνακα. Είναι αξιοσημείωτο ότι αγαπημένο είδος ελληνικών σειρών είναι οι κωμωδίες (68%) με τις δραματικές (23%) και τις αστυνομικές (25%) να έρχονται πολύ πιο πίσω. Οι καθημερινές, οι οποίες είναι κυρίως οι σειρές τις οποίες έχουν αντικαταστήσει τα τούρκικα σήριαλ, προτιμώνται από το 27% των ερωτηθέντων.

24. Είδος σειράς (κατηγορίες μη αλληλοαποκλειόμενες)	(44)	100
Κωμωδίες	30	68
Δραματικές	10	23
Αστυνομικές	11	25
Καθημερινές	12	27
Κοινωνικές	4	9
«Ποιοτικές» (χαρακτηρισμός συμμετέχοντα)	1	2
«Όλα»	1	2

Από τους 29 (65% όσων παρακολουθούν) οι οποίοι έδωσαν συγκεκριμένες σειρές το 48% παρακολουθεί αυτήν την εποχή τα «Κλεμμένα όνειρα» και το 28% παρακολουθεί το «Με τα παντελόνια κάτω» και το «Πίσω στο σπίτι». Αντίθετα, από τις ελληνικές (ελληνόφωνες) σειρές σε πρώτη προβολή στην ελληνική τηλεόραση, το «Βαλς με 12 θεούς» μόνο ένα άτομο δηλώνει ότι το παρακολουθεί. Ωστόσο, το κοινό συνεχίζει να παρακολουθεί τις επαναλήψεις, κωμωδίες και αστυνομικά: το Καφέ της Χαράς, Άκρως

Οικογενειακό, Κωνσταντίνου και Ελένης, 7 Θανάσιμες Πεθερές, Singles, 10^η Κήρυγμα, Αυτοψία, Κόκκινος κύκλος, 10^η Εντολή, Ιστορίες του αστυνόμου Μπέκα.

Τα «Κλεμμένα όνειρα» ήταν και η αγαπημένη σειρά του 28% εκείνων που δήλωσαν προτίμηση. Οι υπόλοιποι δήλωσαν κατά 32% παλιές ελληνικές κωμωδίες (Είσαι το ταίρι μου, Απαράδεκτοι, 10^η Εντολή, 50 – 50, Στο πάρα 5, Άκρως Οικογενειακό, Δυο Ξένοι) και κατά 24% παλιές δραματικές και αστυνομικές σειρές (Τα παιδιά της Νιόβης, Το νησί, Καρυωτάκης, Βέρα στο δεξί, 10^η Εντολή).

Ξένες σειρές

Το ποσοστό του δείγματος που παρακολουθεί ξένες σειρές (εκτός των τουρκικών) είναι μεγαλύτερο, καθώς το 78% των συμμετεχόντων παραδέχεται ότι βλέπει. Εκείνο που γίνεται φανερό από την πρώτη ματιά είναι ότι οι ξένες σειρές τις οποίες παρακολουθούν οι έλληνες τηλεθεατές αυτήν την εποχή πέραν των τουρκικών είναι στο σύνολό τους αγγλόφωνες και στην συντριπτική τους πλειοψηφία αμερικανικής παραγωγής.

28. Είδος σειράς (μη αλληλοαποκλειόμενες κατηγορίες)	(54)
Κωμωδίες	22
Δραματικές	20
Αστυνομικές	21
Φαντασίας	2
Εποχής	5
Κοινωνικές	5
Καθημερινές	7
Αισθηματικές	2
Πολιτικές	2
Δικηγορικές	1
Ιατρικές	2
Κομεντί	1

Μυστηρίου	1
Αισθηματικές κομεντί	1
«HBO»	1

Ένα δεύτερο γεγονός που τραβάει την προσοχή είναι το ότι οι ξένες σειρές έχουν μεγαλύτερη ποικιλία ως προς τα είδη τους και είναι έτσι σε θέση να ικανοποιήσουν περισσότερο τα ειδικά γούστα των τηλεθεατών, γεγονός που φαίνεται από το ότι στις αγαπημένες κάποιων τηλεθεατών συναντάμε σειρές οι οποίες αντιπροσωπεύουν είδη για τα οποία δεν υπάρχουν αντίστοιχες ελληνικές παραγωγές και πιθανόν δεν έχουν γυριστεί και ποτέ, π.χ. σειρές φαντασίας όπως το “Supernatural”. Ταυτόχρονα όμως βλέπουμε ότι τα είδη σειρών που προτιμώνται πιο πολύ παραμένουν τα ίδια: κωμωδίες, δράματα, αστυνομικά. Με μία διαφορά όμως: εδώ η κωμωδία και το δράμα δεν διαφέρουν τόσο σε ποσοστό προτίμησης από τους τηλεθεατές, πράγμα που μπορεί να ερμηνευθεί με την υπόθεση ότι οι έλληνες προτιμούν τις ελληνικές κωμωδίες από τις ξένες ή ότι οι ελληνικές δραματικές σειρές δεν φτάνουν την ποιότητα των αμερικανικών. Το ότι η κωμωδία είναι είδος το οποίο «μεταναστεύει» με επιτυχία δυσκολότερα πάντως το υποστηρίζει και η θεωρία.

29. Σειρά (Τίτλος)		30. Αγαπημένη
Arrow	2	
Big bang theory	1	1
Borgen	3	2
Criminal minds	2	1
CSI	7	1
Downton abbey	13	9
Elementary	1	
Friends	11	10
Fringe	3	
Game of thrones	5	1
Goodwife	1	1
Gossip girl	2	1

Grey's anatomy	3	3
Grimm	1	
House MD	2	1
Homeland	1	
How I met your mother	1	
Joy	1	
Killing	1	
Law and order	4	
Mentalist	2	1
Mike and Molly	1	
NCIS	1	
Nip tuck		1
Person of interest	1	
Power conspiracies	1	
Private practice	1	
Rules of engagement	1	
Sex and the city	2	1
Spartacus	1	
Suits	1	
Supernatural	1	
The closer	5	1
Vampire diaries	1	
When a man loves a woman		1
Ο Μεγάλος Πέτρος της Ρωσίας	1	
Δεν απαντώ		9
Σύνολο ατόμων που απάντησαν	(54)	(36)

Εξάλλου, με δεδομένο ότι αρκετές από τις σειρές που αναφέρονται δεν έχουν προβληθεί ακόμα από την ελληνική τηλεόραση, μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι το ελληνικό κοινό παρακολουθεί αυτές τις σειρές από το

διαδίκτυο ή από άλλες πηγές, αλλά παρά την αλλαγή του μέσου πρόσληψης συνεχίζει να τις θεωρεί «τηλεόραση», αλλιώς δεν θα τις συμπεριλάμβανε πιθανώς στις απαντήσεις του σε αυτήν την κατηγορία.

Αγαπημένες ξένες σειρές με διαφορά έχουμε τα «Φιλαράκια» (Friends) και μια σειρά – έκπληξη, το “Downton Abbey”. Πρόκειται για σειρά εποχής βρετανικής παραγωγής, η οποία προβάλλεται από τη NET, ενώ από τις μη αμερικανικές σειρές ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να συγκεντρώνει και το «Borgen», πολιτικό δράμα δανικής παραγωγής το οποίο επίσης προβάλλεται από την NET. Το «περίεργο» στην προφανή επιτυχία των δύο τελευταίων σειρών έγκειται στο ότι πρόκειται για σειρές της κρατικής τηλεόρασης, η οποία συνήθως συγκεντρώνει πολύ μικρότερα ποσοστά τηλεθέασης από τα ιδιωτικά κανάλια. Βέβαια, αν λάβουμε υπ’ όψιν το ότι στα ιδιωτικά κανάλια οι μόνες ξένες σειρές σχεδόν που δεν προβάλλονται σε επανάληψη είναι τα τούρκικα σήριαλ, είναι ίσως αναμενόμενο ο κόσμος να στραφεί ακόμα και στην κρατική τηλεόραση για την ψυχαγωγία του. Να σημειώσουμε, δε, ότι και οι δύο αυτές σειρές είναι υψηλότατων προδιαγραφών και έχουν σημειώσει τεράστια επιτυχία όχι μόνο στη χώρα παραγωγής τους αλλά και σε άλλες χώρες του εξωτερικού.

Τούρκικα σήριαλ

32.	Τίτλος	Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πολύ συχνά	Ανελλιπώς	Σύνολο	Αγα/μένο
1	Ασημένια Φεγγάρια	60	0	7	1	1	9 (13%)	0
2	Έρωτας και τιμωρία	53	7	4	2	3	16 (23%)	0
3	Έρωτας στην Εξορία	69	0	0	0	0	0	0
4	Η νύφη	68	0	1	0	0	1 (1,5%)	0
5	Κισμέτ	52	6	2	6	3	17 (24%)	4
6	Λαλέ, έρωτας στην Κων/λη	63	5	0	1	0	6 (9%)	0
7	Μενεξέ	62	4	0	0	3	7 (10%)	2
8	Μοιραίος έρωτας	56	3	7	1	2	13 (19%)	1
9	Πειρασμός	47	5	5	7	5	22 (32%)	2
10	Ρώτα την αγάπη	67	2	0	6	0	8 (12%)	0
11	Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής	17	15	5	15	17	52 (75%)	15 (26%)

12	Στα βάθη της Ανατολής	64	2	2	0	1	5 (7%)	0
13	Τα σύνορα της αγάπης	39	4	7	9	10	30 (43%)	5 (9%)
14	Το αγιάζι του έρωτα	60	4	1	1	3	9 (13%)	0
15	Το κορίτσι που αγάπησα	51	13	2	2	1	18 (26%)	0
16	Φατμαγκιούλ	44	11	5	4	5	25 (36%)	2
17	Χίλιες και μία νύχτες	28	7	8	11	15	41 (59%)	15 (26%)
18	Adanalı	65	3	0	0	1	4 (6%)	1
19	Asi	49	8	4	3	5	20 (29%)	4
20	EZEL	44	7	1	5	12	25 (36%)	8 (14%)
21	Karadayı	67	1	1	0	0	2 (3%)	0
22	Sıla	44	11	7	3	4	25 (36%)	1
23	SON	59	6	2	1	1	10 (14%)	0
24	Starfish	67	1	1	0	0	2 (3%)	0
25	Kuzey Güney	0	0	0	0	1	1 (1,5%)	0

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες (30%) δήλωσαν ότι άρχισαν να παρακολουθούν τα τούρκικα σήριαλ από το 2010, δηλ από τον πρώτο χρόνο που άρχισαν να προβάλλονται μαζικά στην ελληνική τηλεόραση. Επίσης ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό περί το 20% δήλωσε ότι ξεκίνησε να παρακολουθεί τούρκικα τη φετινή τηλεοπτική σεζόν (2012 – 13), κάτι που όπως φαίνεται από το αναλυτικό διάγραμμα των απαντήσεων των ερωτηθέντων οφείλεται στην προβολή της σειράς «Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής», ειδικά για το αντρικό κοινό. Το 55% των ανδρών ξεκίνησε να βλέπει τούρκικα το 2012 και δεν έχει δει άλλη σειρά από τον Σουλεϊμάν. Για τους άντρες κυρίως τηλεθεατές, όπως προκύπτει και από τις συνεντεύξεις, οι τουρκικές σειρές αποτελούν «γυναικείο» προϊόν εξ ορισμού χαμηλής ποιότητας και η παρακολούθησή τους θεωρείται ταμπού και «υποτιμητική» δραστηριότητα. Παρ' όλ' αυτά, ο «Σουλεϊμάν», σήριαλ εποχής και ιστορικού περιεχομένου, τους έδωσε το άλλοθι για να παρακολουθήσουν και αυτοί τούρκικο, διότι μπορούν να το δικαιολογήσουν τόσο στους εαυτούς τους όσο και στον περίγυρό τους ως κάτι «σοβαρό», γεγονός που συνάγεται από τα «συμφραζόμενα» των μαρτυριών τους. Το ίδιο ισχύει, θα μπορούσε να ειπωθεί, και για κάποιους από τους πιο μορφωμένους συμμετέχοντες οι οποίοι στις παρατηρήσεις τους σημειώνουν πώς γενικώς δεν βλέπουν τούρκικα γιατί τα θεωρούν χαμηλής ποιότητας

προγράμματα, αλλά βλέπουν τον «Σουλεϊμάν» επειδή είναι «ιστορικός», αν και θεωρούν πως, σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον, παραποιεί την ιστορία.

Πρέπει να σημειωθεί ακόμα ότι ένα 10% μόνο λέει ότι άρχισε να βλέπει τούρκικα σήριαλ το 2005, οπότε και προβλήθηκε στην Ελλάδα το πρώτο τούρκικο σήριαλ με τον τίτλο «Τα σύνορα της αγάπης» και θέμα έναν ελληνοτουρκικό έρωτα. Ταυτόχρονα, όμως, το 43% των συμμετεχόντων σημειώνουν ότι το έχουν δει, που σημαίνει ότι οι υπόλοιποι το είδαν μάλλον τα επόμενα χρόνια σε επανάληψη και πάντως πριν τη μαζική εισβολή του είδους στις οθόνες μας. Αν λάβουμε υπόψη μας το γεγονός αυτό, η σειρά αυτή φαίνεται πως έχει μυήσει στον κόσμο των τουρκικών σήριαλ το 43% των συμμετεχόντων και είναι σημαντική από αυτή την άποψη γιατί αποτέλεσε για κάποιους το κριτήριο για την περαιτέρω αφοσίωσή τους ή όχι στο είδος. Το 10% αυτών που την είδε δεν έχει δει καμία άλλη σειρά πέρα από αυτήν και κάποιος σημειώνει και εδώ στις παρατηρήσεις του: «Είδα το πρώτο, δεν μου άρεσε, δεν ξαναείδα κανένα άλλο».

Συνήθειες παρακολούθησης

Από την έρευνα προκύπτει ότι το 68% των ερωτηθέντων παρακολουθεί τα τούρκικα σήριαλ μόνο από την τηλεόραση, αλλά δεν λείπουν και αυτοί οι οποίοι τα παρακολουθούν από DVD (9%), από το web tv των ελληνικών καναλιών (20%), αλλά και από το διαδίκτυο γενικότερα, σε εξειδικευμένες ιστοσελίδες ή στο YouTube (14%).

Το 60% παρακολουθεί τις σειρές μόνο του ενώ το 40% με κάποιο μέλος ή μέλη της οικογένειάς του. Με φίλους δήλωσαν ότι τα παρακολουθούν μόνο 2 συμμετέχοντες. Έχει σημασία ότι δηλώνεται το φύλο και η ιδιότητα των ανθρώπων με τους οποίους βλέπουν τούρκικα σήριαλ οι τηλεθεατές. Αν και από τους 26 που απάντησαν στην ερώτηση δίνοντας συγκεκριμένες πληροφορίες, το 35% χρησιμοποίησε τον γενικευμένο όρο «οικογένεια», οι υπόλοιποι διευκρίνισαν περισσότερο τις απαντήσεις τους. Συγκεκριμένα είπαν ότι παρακολουθούν: 47% με τη μητέρα τους, 18% με τη γιαγιά τους, 12% με την αδελφή τους, 35% με τον/ την σύντροφό τους, και 24% με τους γονείς τους. Από τα παραπάνω θα μπορούσαμε με σχετική ασφάλεια να συμπεράνουμε ότι οι μητέρες είναι η κύρια πληθυσμιακή ομάδα με την οποία

οι τηλεθεατές μοιράζονται την συνήθεια παρακολούθησης των τούρκικων σήριαλ σε ποσοστό που μπορεί να φτάνει συνολικά ως και το 80%, ενώ ακολουθούν τα υπόλοιπα θηλυκά μέλη της οικογένειας.

Εν τω μεταξύ, το 53% παρακολουθεί τα σήριαλ με προσοχή ενώ το υπόλοιπο 48% τα παρακολουθεί κάνοντας μαζί και κάτι άλλο, τρώγοντας, κάνοντας δουλειές του σπιτιού όπως σιδέρωμα, κάνοντας γυμναστική ή μιλώντας στο τηλέφωνο. Μόνο το 24% των τηλεθεατών δηλώνει ότι οργανώνει το πρόγραμμά του από συχνά ως πολύ συχνά για να μπορεί να παρακολουθεί τα αγαπημένα του τούρκικα σήριαλ και το 17% δηλώνουν ότι τους πειράζει πολύ έως πάρα πολύ το να χάνουν επεισόδια. Παρ' όλ' αυτά το 46% φροντίζει να αναπληρώνει αυτά τα «χαμένα» επεισόδια είτε μέσω web tv (40%), είτε αγοράζοντας DVD (6%), είτε γράφοντάς το (3%), είτε γενικότερα μέσω διαδικτύου από εξειδικευμένες ή μη ιστοσελίδες (28%).

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι για τους μισούς περίπου τηλεθεατές τα τούρκικα σήριαλ είναι κάτι το περιστασιακό, κάτι που δεν επιδιώκουν δηλ. και που ακόμα και την ώρα που το κάνουν δεν του δίνουν ιδιαίτερη σημασία, ενώ τους υπόλοιπους μισούς θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό «φαν» του είδους, καθότι φαίνεται πως τα παρακολουθούν με προσοχή, κατά καιρούς τουλάχιστον φροντίζουν να διαμορφώνουν το πρόγραμμά τους με τρόπο ώστε να μπορούν να τα εντάξουν σ' αυτό και κατά τεκμήριο ενδιαφέρονται αρκετά για την υπόθεση ώστε να αφιερώνουν χρόνο και χρήμα στην αναπλήρωση των κενών τους και στο να είναι ενήμεροι για τις εξελίξεις σ' αυτά. Ακόμα και οι «φαν», πάντως, δεν φαίνεται να μοιράζονται το πάθος τους αυτό στο διαδίκτυο, καθότι ελάχιστοι επισκέπτονται σχετικές διαδικτυακές κοινότητες και ακόμα λιγότεροι συμμετέχουν σ' αυτές. Ο λόγος ίσως έχει να κάνει με την κατά μέσο όρο μεγάλη ηλικία των τηλεθεατών.

Από το να τα συζητά στο διαδίκτυο, το 60% των τηλεθεατών, είτε θεωρεί εαυτόν «φαν» του είδους είτε όχι, προτιμά να συζητά τα σήριαλ στην καθημερινότητά του, με τους κοντινούς του ανθρώπους, τόσο στο οικογενιακό περιβάλλον (51%) όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον: 19% τα συζητούν με συναδέλφους από τη δουλειά τους και 38% με φίλους και φίλες τους – (σε ποσοστό 50/50). Κατά μέσο όρο τα συζητούν «καμιά φορά», δηλ. όχι πολύ συχνά, αλλά υπάρχει και ένα ποσοστό περίπου 20% όσων τα

συζητούν για τους οποίους η ανάλυση των επεισοδίων αποτελεί μέρος της διαδικασίας παρακολούθησης, από την άποψη ότι τα αναλύουν κάθε μέρα ή σχεδόν κάθε μέρα με συγκεκριμένα άτομα, έστω και για περιορισμένο χρόνο. Πάντως, η έρευνα δείχνει ότι το 91% του συνόλου των τηλεθεατών παραδέχονται ότι βλέπουν ή έχουν δει τούρκικα σήριαλ, αν και το ποσοστό των ανδρών που το παραδέχονται είναι μικρότερο από αυτό του γενικού πληθυσμού (67%), τη στιγμή που μόνο το 5% των γυναικών διστάζουν να το πουν, κι αυτό μερικές φορές.

Πρόσληψη

Σε σχέση με άλλα σήριαλ

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα με τα ερωτηματολόγια δηλώνουν ότι μάλλον διαφωνούν με το ότι «τα τουρκικά σήριαλ είναι τηλεοπτικά σκουπίδια» και μάλλον να συμφωνούν με το ότι τους αρέσουν (πολύ), ενώ το 32% συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα ότι τους αρέσουν. Η πολιτική τοποθέτηση δεν φαίνεται να επηρεάζει το πόσο αρέσουν στους τηλεθεατές τα τούρκικα σήριαλ όπως ούτε και η καταγωγή.

Αν και σε σύγκριση με τα ελληνικά – τουλάχιστον με βάση τα ερωτηματολόγια – τα τουρκικά σήριαλ είναι ουσιαστικά το ίδιο καλά (ή κακά), σε σύγκριση με τις λατινοαμερικάνικες σειρές υπερισχύουν ξεκάθαρα με το 53% των ερωτηθέντων να συμφωνούν ή να συμφωνούν απόλυτα με αυτό. Σε σχέση με τα αγγλόφωνα, βέβαια, η κατάσταση αντιστρέφεται, καθώς, επίσης για το 53% των συμμετεχόντων, τα αγγλόφωνα σήριαλ φαίνεται να υπερέχουν των τουρκικών.

Τα ποιοτικά δεδομένα έρχονται ίσως να προδώσουν βάθος στην εικόνα.

Οι μισοί από τους συμμετέχοντες στην έρευνα ένιωσαν την ανάγκη να αφήσουν κάποιο ειδικό σχόλιο στο τέλος του ερωτηματολογίου. Από αυτούς το 1/3 δηλώνει απογοητευμένο από την ποιότητα των ελληνικών σειρών, κάτι που σε μεγάλο βαθμό επικυρώνουν και όσοι έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις. Τα ελληνικά σήριαλ χαρακτηρίζονται «προχειροδουλειές» και μερικά κακώς κείμενα που καυτηριάζονται είναι η έλλειψη φαντασίας και δημιουργικότητας, η οποία τα οδηγεί σε «εκπληκτική ομοιομορφία», η φτηνή παραγωγή τους σε

στούντιο με χώρους που «δεν γεμίζουν το μάτι», η μη ενασχόλησή τους με κοινωνικά θέματα, η έμφαση αποκλειστικά στις ερωτικές σχέσεις και οι υπερβολικά «περιγραφικές» ερωτικές σκηνές, οι βωμολοχίες, η φαινομενική προώθηση των ομοφυλοφίλων, αλλά και το ήθος των ανθρώπων του χώρου, οι οποίοι καλούνται «να κατεβάσουν το οικονομικό καλάμι που έχουν καβαλήσει». Σημειώνεται μάλιστα με μια δόση εϊρωνας προς εκείνους που χαρακτηρίζουν τα τουρκικά σήριαλ κακής ποιότητας πως «τα πρόσφατα ελληνικά δεν υστερούν σε χαμηλό επίπεδο». Θα έλεγα πως εδώ η έρευνα επιβεβαιώνει ένα σχόλιο του Νίκου Ξυδάκη στην Καθημερινή, ότι δηλ. «η εγχώρια παραγωγή δεν παράγει ηθογραφία που να καθρεφτίζει την ελληνική κοινωνία πειστικά, με χιούμορ ή με αληθοφανείς συγκρούσεις. Ούτε δραματική ούτε κωμική.» και αυτό είναι κάτι που ενοχλεί τους Έλληνες.

Πάρ' όλ' αυτά πολύ μεγαλύτερος αριθμός συμμετεχόντων – και πολλές φορές ακόμα και οι ίδιοι οι άνθρωποι που τα κατακρίνουν – δηλώνουν πως θα προτιμούσε να έβλεπε αντίστοιχης με τα τουρκικά ποιότητας ή γενικά «αξιόλογα» ελληνικά σήριαλ στην τηλεόραση, ώστε να μην «αναγκάζεται να βλέπει τα τούρκικα» λόγω απουσίας (ελληνικών) επιλογών. Αυτή η απουσία, άλλωστε, φαίνεται με βάση τα στοιχεία πως αποτελεί την πιο βασική αιτία για την επιτυχία των τούρκικων σειρών στη χώρα μας. Το είδος, δε, που τους λείπει περισσότερο, διότι είναι αναντικατάστατο, όπως ειπώθηκε ήδη, από οποιαδήποτε σειρά εισαγωγής, είναι η κωμωδία. Για το λόγο αυτό το κοινό ελπίζει πως η «εισβολή» αυτή θα αποτελέσει ίσως έναυσμα για μια αναγέννηση της ελληνικής βιομηχανίας του είδους και όχι μία από τις αιτίες θανάτου της.

Είναι αλήθεια ότι από σχεδόν όλους τους ερωτώμενους στην ποιοτική έρευνα, αλλά και στις ανοιχτές ερωτήσεις των ερωτηματολογίων, ο μαρασμός του συγκεκριμένου τομέα καταδεικνύεται ως ένας από τους βασικούς κινδύνους των τουρκικών σήριαλ για την χώρα μας, σε αντίθεση με τα εθνικά θέματα, για το οποία δεν φαίνεται τα τουρκικά σήριαλ να αποτελούν απειλή στο μυαλό των περισσότερων συμμετεχόντων. Η ανεργία, η οποία έπληττε ανέκαθεν τον χώρο των επαγγελματιών του πολιτισμού και της ψυχαγωγίας και η οποία έχει αυξηθεί δραματικά με την κρίση είναι αυτή τη στιγμή, όπως φάνηκε και από την παρούσα έρευνα, το Νο 1 πρόβλημα των ελλήνων. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να σχετιστούν και να «συμπονέσουν» κάθε πληττόμενο

κλάδο. Η μεγάλη στεναχώρια και δυσαρέσκεια που έχουν εκφράσει γνωστοί και αγαπημένοι δημιουργοί και ηθοποιοί στον τύπο σχετικά με τούρκικα σήριαλ (Moore 2013) φαίνεται να έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό το ελληνικό κοινό, το οποίο βρίσκει σ' αυτά έναν αποδιοπομπαίο τράγο για την κατάσταση της ελληνικής τηλεόρασης σήμερα. Σε κάθε περίπτωση όμως, υπενθυμίζουμε πως η βιβλιογραφική έρευνα αποδεικνύει, μέσα από τις δηλώσεις υπευθύνων προγραμματισμού των καναλιών, πως τα τουρκικά σήριαλ είναι το αποτέλεσμα και όχι η αιτία της κρίσης του ελληνικού συστήματος τηλεοπτικής παραγωγής.

Σε σχέση με τα λατινοαμερικάνικα σήριαλ, οι ερωτώμενοι που είχαν μέτρο σύγκρισης ανέφεραν ότι, αν και τα ήθη και οι αξίες που παρουσιάζονται σ' αυτά είναι πολύ πιο κοντά στα δικά μας, το επίπεδο παραγωγής στα τούρκικα είναι σαφώς καλύτερο. Αυτό, σε συνδυασμό με το υποτιτλισμό των τουρκικών σε αντιδιαστολή προς τη μεταγλώττιση των λατινοαμερικάνικων, τους κάνει να προτιμούν τα τούρκικα.

Οι αγγλόφωνες σειρές, τις οποίες οι ερωτώμενοι ταυτίζουν με τις αμερικάνικες, φαίνεται πως είναι για τη μεγάλη τους πλειοψηφία μια «διαφορετική κατηγορία», εξ ορισμού καλύτερη. Βέβαια αυτό αποτελεί ως ένα σημείο αδικία προς τα τούρκικα σήριαλ, καθώς οι αγγλόφωνες σειρές τις οποίες δήλωσαν ότι παρακολουθούν οι Έλληνες τηλεθεατές δεν ανήκουν στην κατηγορία της σαπουνόπερας, παρά περιέχουν ενδεχομένως μόνο κάποια στοιχεία της. Αυτό το γεγονός πράγματι τις κατατάσσει σε μια άλλη κατηγορία σε σχέση με τα τούρκικα σήριαλ, των οποίων η πλοκή μπορεί να διαφέρει, αλλά η γενικότερη σύλληψη εντάσσεται με μεγαλύτερη άνεση στις συμβάσεις της σαπουνόπερας και κυρίως της τηλενουβέλας. Αυτό σημαίνει ότι τούρκικες σαπουνόπερες και αμερικάνικα σήριαλ έχουν σχεδιαστεί με διαφορετικό κοινό – στόχο υπ' όψιν και, κατ' ακολουθία, λειτουργούν με άλλους κώδικες και θα πρέπει να κρίνονται διαφορετικά. Η αμερικανική αγορά είναι πιο διαφοροποιημένη και έτσι είναι καλύτερα σε θέση να εξυπηρετήσει πιο ειδικά γούστα, ενώ η τούρκικη σαπουνόπερα είναι πιο μαζικό προϊόν, το οποίο μπορεί να μην απαντά στα συγκεκριμένα γούστα των τηλεθεατών τόσο άμεσα.

Ως παραγωγές

Κρίνοντας τα τούρκικα σήριαλ στο σύνολό τους ως παραγωγές οι συμμετέχοντες στην έρευνα παρατηρούν τα εξής: Ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν κατά μέσο όρο σχετικά με την άποψη ότι τα σενάρια τους τους αρέσουν, αλλά η τάση τους είναι μάλλον θετική απέναντί τους. Στα θέματα της σκηνοθεσίας των κοστούμιών και των σκηνικών η άποψη των ερωτηθέντων γίνεται ακόμα πιο θετική, καθώς κατά μέσο όρο μάλλον συμφωνούν ότι τους αρέσουν, ενώ πάνω από το 45% συμφωνεί απόλυτα με αυτό. Αυτό που αρέσει στους Έλληνες στις τουρκικές σειρές, ωστόσο, περισσότερο από κάθε άλλο στοιχείο τους είναι οι τοποθεσίες. Το 75% συμφωνούν ότι τους αρέσουν εκ των οποίων το 47% (35% του γενικού δείγματος) συμφωνεί απόλυτα με αυτό.

Οι Τούρκοι ηθοποιοί εκτιμώνται μάλλον περισσότερο από άποψης εμφάνισης παρά υποκριτικής από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, με το 50% του δείγματος να συμφωνεί και να συμφωνεί απόλυτα ότι του αρέσουν ως παρουσίες και το 30% να δηλώνει ότι του αρέσει η υποκριτική τους. Ωστόσο, δεν την βρίσκουν και κακή καθότι για το 49% του δείγματος είναι από αδιάφορη έως μάλλον καλή. Στην ερώτηση αν έχουν αγαπημένους Τούρκους ηθοποιούς των οποίων παρακολουθούν κάθε σήριαλ οι ερωτώμενοι απαντούν πως διαφωνούν, αλλά υπάρχει ένα ποσοστό της τάξης του 6 - 10% περίπου που το κάνει και αυτό.

Σε σχέση με την «πολιτισμική εγγύτητα» των δύο λαών

Όσον αφορά στις ερωτήσεις τις σχετικές με την πολιτισμική εγγύτητα συνάγεται μάλλον το συμπέρασμα ότι οι Έλληνες δεν θεωρούν τις καταστάσεις και τους ανθρώπους που βλέπουν στις σειρές κοντά στα δικά τους, σε αυτά που ζουν και γνωρίζουν. Αυτό ισχύει λίγο περισσότερο για τους ανθρώπους, παρά για τις καταστάσεις και τις ιστορίες των τούρκικων σήριαλ πάντως, απέναντι στις οποίες στέκονται πιο ουδέτεροι.

Το 30% των ερωτηθέντων ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με τη δράση «τα τούρκικα σήριαλ προσομοιάζουν την πραγματικότητα». Το 33% όμως είτε διαφωνεί είτε διαφωνεί απόλυτα με αυτήν την φράση. Βέβαια, η

διατύπωση αυτής της ερώτησης είναι ίσως προβληματική ως έναν βαθμό σε σχέση με το θέμα της πολιτισμικής εγγύτητας. Η ερμηνεία της μπορεί να θεωρηθεί θολή, καθώς τίθεται πιθανώς το ερώτημα προσομοιάζουν με «ποια πραγματικότητα;»: την πραγματικότητα της καθημερινότητας των τηλεθεατών ή την πραγματικότητα που φαντάζονται ή γνωρίζουν για την Τουρκία; Ίσως η απάντηση και στις δύο ερωτήσεις που προκύπτει, βέβαια, είναι «με καμία», τουλάχιστον για το 33% των συμμετεχόντων οι οποίοι δήλωσαν ότι διαφωνούν ή διαφωνούν απόλυτα με αυτή τη φράση. Ταυτόχρονα, οι ερωτώμενοι, κατά μέσο, όρο ούτε συμφωνούν ούτε διαφωνούν με τη φράση «Οι ιστορίες που παρουσιάζονται στα τούρκικα σήριαλ θα μπορούσαν να διαδραματίζονται και στην Ελλάδα.»

Σε σχέση με τους χαρακτήρες και τον τρόπο που συμπεριφέρονται, οι συμμετέχοντες στην έρευνα απάντησαν ότι μάλλον διαφωνούν με τη φράση «Οι χαρακτήρες στα τούρκικα σήριαλ μοιάζουν με ανθρώπους που γνωρίζω.» και τη φράση «Οι οικογένειες στα τούρκικα σήριαλ μοιάζουν με τις οικογένειες που γνωρίζω.», ενώ η διαφωνία τους γίνεται ακόμα πιο έντονη όταν το θέμα έρχεται στις γυναίκες και τη φράση «Οι γυναίκες στα τούρκικα σήριαλ συμπεριφέρονται όπως οι γυναίκες που γνωρίζω.». Το γεγονός ότι το 50 – 57% των ερωτηθέντων διαφωνεί ή να διαφωνεί απόλυτα με αυτές τις φράσεις δείχνει πως για πολλούς τηλεθεατές η εικόνα που παίρνουν για την τουρκική κοινωνία και τον τρόπο που αυτή λειτουργεί από τα σήριαλ δεν παρουσιάζει ομοιότητες με το δικό του πολιτισμικό παράδειγμα τη δεδομένη στιγμή.

Αυτό επιβεβαιώνεται και παρακάτω, με το 89% να δηλώνει ότι οι τουρκικές σειρές δεν το βοηθούν να σκεφτεί τα προβλήματά του (αλλά ούτε και να τα ξεχάσει) και το 93% να δηλώνει ότι δεν το εκφράζουν οι αξίες που αναγνωρίζει να αναπαρίστανται στα τουρκικά σήριαλ. Εκ πρώτης όψεως οι αξίες που αναγνωρίζονται, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, έχουν αμιγώς θετική χροιά. Συγκεκριμένα οι ερωτηθέντες απάντησαν πως βλέπουν στα τούρκικα σήριαλ την αξία της οικογένειας (43%), θρησκευτική πίστη (24%), πατριωτισμό (15%), σεβασμό στην ιεραρχία (20%), τιμή (15%), παράδοση (8%), αγάπη (8%), ευγένεια (8%), «ηθική» (6%), φιλία (6%), γειτονιά (4%), υπομονή, αγώνα κατά της αδικίας, θάρρος, συναίσθημα, ρομαντισμό, σεμνότητα, συνοχή, συμπαράσταση, αλληλεγγύη... Τρεις ερωτηθέντες μόνο

(6%) βρήκαν αποκλειστικά αρνητικές αξίες στα τούρκικα σήριαλ, σημειώνοντας τις: αυταρχισμός, πουριτανισμός, μίσος, εκδικητικότητα, εγκλήματα πάθους και χρήμα και 2 (4%) σημείωσαν ότι δεν αναγνωρίζουν καμία αξία. Αυτό ωστόσο σημαίνει ότι το 90% όσων απάντησαν «αρνούνται» αξίες οι οποίες θεωρείται ότι αποτελούν και για την ελληνική κοινωνία πραγματικούς πυλώνες όπως π.χ. και κυρίως την αξία της οικογένειας. Από τις συνεντεύξεις το γεγονός αυτό διασαφηνίζεται και αποδεικνύεται λογικό και ήδη αναμενόμενο.

Δεν είναι ότι οι αξίες αυτές δεν αντιπροσωπεύουν καθ' αυτές την ελληνική κοινωνία, αλλά ότι ο τρόπος με τον οποίο οι αξίες αυτές παρουσιάζονται είναι πεπαλαιωμένος και υπερβολικά συντηρητικός για τα ελληνικά ήθη πια. Δηλ., ενώ και οι Έλληνες θεωρούν την οικογένεια σημαντική, βρίσκουν υπερβολική την προσκόλληση των Τούρκων στην ιεραρχία και την πατριαρχία. Ή, ενώ και για τους Έλληνες η θρησκεία είναι σημαντική, η θρησκευτικότητα των Τούρκων – πιθανόν λόγω του ότι ο «Αλλάχ» αναφέρεται πολύ συχνότερα μέσα στη γλώσσα από τον «Θεό» στα ελληνικά και λόγω των αυστηρών ηθών που ερμηνεύονται κι αυτά ως ένδειξη θρησκευτικότητας – τους φαίνεται υπερβολική. Αυτή η εντύπωση συντηρητισμού και καταπίεσης ακόμα φαίνεται και από τη διατύπωση των αξιών αυτών ως «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια» από μερικούς συμμετέχοντες στα ερωτηματολόγια, με όλες τις αρνητικές συνυποδηλώσεις που έχει για τους Έλληνες η φράση αυτή.

Τα μόνα σημεία «συντηρητισμού» των τούρκικων σήριαλ που κρίνονται θετικά στις συνεντεύξεις και από νεώτερους και από μεγαλύτερους σε ηλικία ερωτηθέντες είναι εκείνα τα οποία αντισταθμίζουν τις «αδυναμίες» των ελληνικών σειρών όπως αυτές περιγράφηκαν παραπάνω. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι προτιμούν τον τρόπο που παρουσιάζεται ο έρωτας στις τουρκικές σειρές σε σχέση με τις δικές μας, στις οποίες κατά τη γνώμη τους ο ρομαντισμός έχει χαθεί ενώ αντίθετα δίνεται υπέρ του δέοντος έμφαση στο σεξ. Ο έρωτας παρουσιάζεται πιο συναισθηματικός και πιο αθώος στα τούρκικα σήριαλ και αυτό είναι κάτι που αρέσει και μοιάζει να λείπει από την ελληνική τηλεόραση για το ελληνικό κοινό. Επίσης, η «σεμνότητα», θα λέγαμε, με την οποία αντιμετωπίζονται οι ερωτικές σχέσεις, αλλά και οι ερωτικές σκηνές, και η έλλειψη βωμολοχίας σχολιάζονται θετικά στις

συνεντευξεις και από γονείς, οι οποίοι παρουσιάζουν το θέμα από τη δική τους σκοπιά και παρατηρούν πως αισθάνονται κάποιες φορές αμήχανα να παρακολουθούν ελληνικά σήριαλ με τα παιδιά τους ενώ δεν αντιμετωπίζουν την ίδια δυσκολία με τα τούρκικα σήριαλ. Ωστόσο είναι υπό αίρεση κατά πόσο το στοιχείο αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί πραγματικό δείγμα πολιτισμικής εγγύτητας με την κουλτούρα που παρουσιάζεται στα τούρκικα σήριαλ.

Στο θέμα της πολιτισμικής εγγύτητας θα πρέπει να συμπληρώσουμε και μερικές επιπλέον σημαντικές παρατηρήσεις που προκύπτουν από την ποιοτική έρευνα. Το γεγονός ότι τα τουρκικά ήθη – ή έστω κάποια τουρκικά ήθη – ξενίζουν τους Έλληνες λειτουργεί θετικά για όλα τα τούρκικα σήριαλ και ιδιαίτερα για κάποιες σειρές που καταπιάνονται κατ' εξοχήν με αυτό το θέμα, δηλ. την περιγραφή των ηθών. Μάλιστα, κάποιοι θαυμάζουν τους Τούρκους παραγωγούς, οι οποίοι δεν διστάζουν «να κάνουν ήθη και έθιμα γνωστά στο ευρύ διεθνές κοινό που άλλοι δε θα τολμούσαν». Ένα παράδειγμα τέτοιου «τολμηρού» σήριαλ που παρουσιάζει όχι τόσο κολακευτικά για την Τουρκία και πολύ μακρινά από την Ελληνική πραγματικότητα ήθη και έθιμα είναι η «Sıla». Το σήριαλ αυτό, με αφορμή έναν έρωτα, εξέταζε το σύστημα των φυλών, με τους αγάδες και τους κολίγους, το οποίο είναι ακόμα, όπως φαίνεται, σε ισχύ στην Ανατολία. Για το συγκεκριμένο τηλεοπτικό προϊόν, η πολιτισμική απόσταση αποτέλεσε ακόμα και για τους λιγότερο μορφωμένους Έλληνες βασικό λόγο για την παρακολούθηση του, καθώς, πέρα από τους όμορφους πρωταγωνιστές και τα άγρια τοπία, τους κέρδισε σε σημαντικό βαθμό και η περιέργεια για τον τρόπο λειτουργίας και τις συνέπειες του συγκεκριμένου συστήματος.

Ωστόσο, η περιέργεια για την ανακάλυψη ή την «μελέτη», όπως χαρακτηριστικά γράφει στα σχόλιά της μια 29χρονη φιλόλογος, της τουρκικής κουλτούρας προβάλλεται κυρίως και αρκετά συχνά από τους πιο μορφωμένους ερωτηθέντες (μεταπτυχιακής και διδακτορικής/μεταδιδακτορικής εκπαίδευσης) ως βασικός λόγος παρακολούθησης των σειρών αυτών. Όπως αναφέρουν, μπορεί να μην τους εκφράζουν οι αξίες των τουρκικών σήριαλ και να είναι σε θέση να ξεχωρίσουν τα στοιχεία «προπαγάνδας» που περιέχουν, αλλά αυτό δεν αφαιρεί από την πολιτιστική πληροφορία που περιέχουν και την οποία μπορεί όποιος ενδιαφέρεται να την απομονώσει.

Έτσι, οι πιο «κουλτουριάρηδες» Έλληνες παρακολουθούν τα τούρκικα σήριαλ όχι παρά το ότι δεν τα νιώθουν πολιτιστικά κοντά τους, αλλά ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο, συλλέγοντας μέσα από αυτά πολιτιστικά στοιχεία τα οποία παρουσιάζουν γι' αυτούς ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Μερικά από αυτά, στα οποία γίνεται μνεία στις απαντήσεις τους, είναι τα εξής: η σημασία του πρωινού για την τουρκική κουλτούρα και το είδος των εδεσμάτων που προτιμώνται, έθιμα και συνήθειες σχετικά σημαντικές στιγμές των ανθρώπων (γεννήσεις, γάμοι, κηδείες), το τυπικό της καθημερινότητας («ευχές», η συνήθεια να βγάζει κανείς τα παπούτσια του στην πόρτα του σπιτιού του κτλ.). Τα στοιχεία αυτά συνθέτουν ένα πορτρέτο της τουρκικής κουλτούρας πέρα από σκοπιμότητες και αποτελούν «αντικειμενικά», καθημερινά δείγματα της (με μια έννοια κοντινή προς τον κοινότοπο εθνικισμό του Billig (1995)).

Τέλος, για να μην παραλείψουμε και αυτήν την διάσταση της πολιτισμικής εγγύτητας, είναι πιθανόν, αυτό που τώρα που βλέπουμε στα τούρκικα σήριαλ ως πολιτισμικά «ξένο» να είναι ή να υπήρξε και δικό μας και να το έχουμε απλά «ξεχάσει» ή «απωθήσει» και στο επίπεδο της καθημερινής κουλτούρας, εκτός από το επίπεδο της ηθικής και των αξιών. Μια 64χρονη από την Θεσσαλονίκη καταθέτει πως τα τουρκικά σήριαλ «[μου θύμισαν]...έθιμα που είχαμε στο σπίτι όταν ήμουνα μικρή, π.χ. ο χαλβάς ως γλυκό του μνημόσυνου κυρίως. Επιπλέον μου υπενθύμισαν πολιτιστικά στοιχεία που ξέρω, αλλά έχω απωθημένα στο μυαλό μου, διότι κατά κύριο λόγο τα πολιτιστικά στοιχεία που φθάνουν στα μάτια μας μέσω της τηλεόρασης είναι του δυτικού κόσμου.»

Με αυτήν την έννοια θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι ίσως τα τουρκικά σήριαλ σε μερικούς μεγαλύτερης ηλικίας τηλεθεατές δημιουργούν ένα είδος νοσταλγίας, όχι εθνικής/ εθνικιστικής φύσης, η οποία αφορά όπως θα δούμε άτομα με καταγωγή από την σημερινή Τουρκία, αλλά περισσότερο για τη νιότη τους, για έναν τρόπο ζωής και για ήθη που χάθηκαν. Ίσως μπορούμε να αναγνωρίσουμε δηλαδή πως υπάρχει σ' αυτά για μια μεγαλύτερη ηλικιακά μερίδα τηλεθεατών όχι μια πραγματική, αλλά μια «ευκαΐα» πολιτισμική εγγύτητα, με την έννοια ότι ξέρουν πως τα πράγματα γύρω τους δεν είναι όπως στα σήριαλ, αλλά τα θυμούνται να είναι και θα ήθελαν ίσως να είναι ακόμα. Παρ' όλ' αυτά, και για να κλείσουμε το κεφάλαιο αυτό, η «ευκαΐα» αυτή πολιτισμική εγγύτητα την είναι κάτι προσωπικό και

ορίζεται για τον κάθε ερωτώμενο με βάση τα βιώματά του. Οι αναφορές που την ορίζουν δηλ δεν είναι ευρύτερες για να μπορεί να γενικευτεί. Π.χ. δεν αφορούν τελικά εγχώρια πολιτισμικά προϊόντα όπως ο παλιός ελληνικός κινηματογράφος.

Εθνική ταυτότητα

Τουρκία - Ευρώπη

Το 45% των συμμετεχόντων στην έρευνα δηλώνουν ότι διαφωνούν απόλυτα με τη φράση «Τα τουρκικά σήριαλ με κάνουν να αισθάνομαι πιο ευρωπαίος.», ενώ άλλο ένα 20% απλά διαφωνεί με την ίδια φράση. Σε αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται επίσης και οι απαντήσεις σχετικά με τη φράση «Τα τουρκικά σήριαλ με κάνουν να αισθάνομαι λιγότερο ευρωπαίος.». Ακόμα και αυτοί που δηλώνουν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα με τις φράσεις αυτές, ωστόσο, είναι μοιρασμένοι στο δείγμα με 11% αυτού να υποστηρίζει την πρώτη και 11% να υποστηρίζει τη δεύτερη. Από τις συνεντεύξεις προκύπτει πως γενικά οι ερωτώμενοι όταν παρακολουθούν τούρκικα σήριαλ δεν σκέφτονται την Ευρώπη καθόλου και, κατ' ακολουθία, δεν την σκέφτονται ούτε με αρνητικό ούτε με θετικό τρόπο. Σε επόμενη ερώτησή μου σχετικά με το αν η εικόνα της Τουρκίας όπως την προσλαμβάνουν μέσα από τις σειρές τους κάνουν να νιώθουν περισσότερο ή λιγότερο ευρωπαίοι οι περισσότεροι απάντησαν και πάλι αρνητικά: «Ούτε το ένα, ούτε το άλλο.»

Όπως ειπώθηκε χαρακτηριστικά σε μία συνέντευξη από έναν τριαντάχρονο, μπορεί τα τουρκικά ήθη να μας κάνουν να νιώθουμε πιο ευρωπαίοι, αλλά η οικονομική τους ευημερία αντισταθμίζει την κατάσταση εις βάρος μας. Αυτή θα μπορούσε να είναι μια αποδεκτή αιτιολόγηση του φαινομένου. Θα αποτολμήσω και μία ακόμη.

Από την ανάλυση του πλαισίου της έρευνας φαίνεται ότι η ελληνική εθνική ταυτότητα αυτή τη στιγμή βρίσκεται ίσως σε διαφορετική σχετική θέση ως προς την Ευρώπη από την τουρκική. Οι Τούρκοι αγωνίζονται να βρουν τρόπους να συμμορφωθούν με το ευρωπαϊκό ή το δυτικό ιδεώδες ή να πείσουν πως το έχουν ήδη κατορθώσει, ώστε να γίνουν αποδεκτοί ως «όμοιοι»

στην μεγάλη οικογένεια της Ευρώπης. Σαν αποτέλεσμα, εκείνο που παρουσιάζεται στα τούρκικα σήριαλ είναι η μεθόδευση μιας σταδιακής προσαρμογής των τουρκικών ηθών σε αυτά που η Δύση ορίζει πως πρέπει να είναι, αν και όχι άνευ όρων. Στην Ελλάδα, εκείνο που βιώνουμε είναι η αντίθετη κατάσταση θα μπορούσαμε να πούμε. Οι Έλληνες είναι ήδη μέλη της ευρωπαϊκής οικογένειας και αυτό τους δίνει το δικαίωμα να απαιτούν να γίνονται αποδεκτοί από τους ευρωπαίους εταίρους τους χωρίς να αναγκαστούν να αλλάξουν και να προσαρμόσουν τις συνήθειές τους σε αυτό που ορίζει η Δύση. Το θέμα λοιπόν για την Ελλάδα σήμερα είναι ότι, θεωρητικά, έχει εφαρμόσει για χρόνια το μοντέλο προσαρμογής των ηθών της στα ευρωπαϊκά, που εφαρμόζει τώρα η Τουρκία, αλλά και πάλι φαίνεται πως έχει βρεθεί στο περιθώριο της Ευρώπης. Αυτή τη φορά, λοιπόν, επιθυμία των Ελλήνων, όπως φαίνεται και από την παρούσα έρευνα, είναι μάλλον να μπορέσει η χώρα να γίνει αποδεκτή στην Ευρώπη χωρίς να χρειαστεί να υποκύψει σ' αυτό που θεωρεί ως τους εκβιασμούς και τις ταπεινώσεις των Ευρωπαίων, χωρίς να αλλάξει δηλαδή τίποτα από την ταυτότητά της.

Με αυτά τα δεδομένα, ίσως δεν είναι περίεργο που τελικά οι Έλληνες δεν καταφέρνουν να διαπραγματευτούν την ταυτότητά τους σε σχέση με την Ευρώπη μέσα από τα τούρκικα σήριαλ, όπως φαινόταν πιθανό να γίνεται με μια πρώτη εκτίμηση.

Χαμένες πατρίδες

Σε σχέση με το κατά πόσο τα τούρκικα σήριαλ θυμίζουν στους Έλληνες την καταγωγή τους ή τον παλιό ελληνισμό φαίνεται πως το θέμα της καταγωγής παίζει σημαντικό ρόλο. Ο γενικός μέσος όρος συμφωνίας με την αντίστοιχη φράση του ερωτηματολογίου τοποθετείται στο 2,87 πράγμα που τον φέρνει πιο κοντά στην απάντηση «διαφωνώ λίγο ή μάλλον διαφωνώ». Ωστόσο, ενώ μόλις το 66% του πληθυσμού χωρίς καταγωγή από τη σημερινή Τουρκία διαφωνεί ότι τα τούρκικα σήριαλ του θυμίζουν τον παλιό ελληνισμό και μόλις το 9% συμφωνεί με την άποψη αυτή, η κατανομή για αυτούς που κατάγονται από περιοχές της σημερινής Τουρκίας είναι εντελώς διαφορετική. Εδώ τα πράγματα αγγίζουν τα άκρα με το 35% να διαφωνεί με την άποψη

αυτή και το 42% να συμφωνεί, ενώ ο μέσος όρος συμφωνίας διαμορφώνεται στο 4,14, είναι δηλ. διπλάσιος από αυτόν του γενικού πληθυσμού.

Για τον μέσο Έλληνα, λοιπόν, φαίνεται ότι «η μεγάλη ιδέα της μεγάλης Ελλάδας» είναι μάλλον μια σκέψη που έχει μείνει στο παρελθόν. Βλέποντας στις σειρές τις εικόνες της Πόλης, της Καππαδοκίας, των παράλιων της Μικράς Ασίας ή ακόμα και τη Βόρεια Κύπρο δεν νιώθει στην πλειοψηφία τους ότι βλέπουν εικόνες από ένα ελληνικό χαμένο παρελθόν, αλλά μάλλον από μια εξωτική ξένη χώρα. Για όσους έχουν καταγωγή από περιοχές που σήμερα ανήκουν γεωγραφικά στην Τουρκία, όμως, το θέμα είναι πολύ πιο ευαίσθητο και συναισθηματικά φορτισμένο, αν κρίνουμε τόσο από τη μεγάλη διάσταση απόψεων, όσο και από το μεγάλο ποσοστό, σχεδόν 50%, στο οποίο τα σήριαλ προκαλούν νοσταλγία για την καταγωγή τους. Μια γυναίκα πενήντα τριών (53) ετών, η οποία έφυγε από την Πόλη σε παιδική ηλικία και της οποίας οι γονείς ζουν ακόμα, είπε στην συνέντευξη ότι δεν θα άντεχε συναισθηματικά να επισκεφτεί την Κωνσταντινούπολη ακόμα και σήμερα, ωστόσο μέσα από τα σήριαλ μπορεί να δει τον τόπο που άφησε και αυτό την κάνει να νιώθει καλύτερα. Μια άλλη γυναίκα, τριάντα (30) ετών, με καταγωγή της γιαγιάς της από τη Μικρά Ασία, επίσης εξέφρασε την άποψη ότι βλέποντας τις περιοχές αυτές στα σήριαλ δεν μπορεί να μην σκέφτεται ότι κάποτε ήταν δικές μας και ότι πολλοί Έλληνες, όπως και η γιαγιά της, εκδιώχθηκαν από αυτές «άδικα και με βίαιο τρόπο».

Σαν παλιά ελληνική ταινία (Eski Türk filmleri gibi...)

Η υπόθεση ότι τα τούρκικα σήριαλ θυμίζουν στους Έλληνες παλιό ελληνικό κινηματογράφο καταρρίπτεται τόσο από το ερωτηματολόγιο όσο και από τις συνεντεύξεις. Ο μέσος όρος των απαντήσεων στα ερωτηματολόγια μας δίνει 2,94, το οποίο τείνει στην απάντηση «διαφωνώ λίγο/ μάλλον διαφωνώ». Καθαρή διαφωνία δηλώνει το 53% των ερωτηθέντων σε αντίθεση με το σημαντικά μικρότερο 12% που δηλώνει καθαρή συμφωνία.

Και πάλι εδώ, όπως παραπάνω με το ζήτημα των αξιών, δεν είναι το «τι» παρουσιάζεται, δηλ. τα θέματα των ταινιών – όχι όλων προφανώς - τα οποία διαφέρουν δραματικά κατά την άποψη των συμμετεχόντων, αλλά ο τρόπος που αυτά παρουσιάζονται. Οι ελληνικές ταινίες αποπνέουν κατά τις

συνεντεύξεις μια αθωότητα και μια εκλέπτυνση διαφορετική από αυτήν των τούρκικων σήριαλ. Παρουσιάζουν τα πράγματα με πιο ήπιο μάλλον τρόπο και αναφέρονται σε μια εποχή απομακρυσμένη από το σήμερα, γεγονός που διευκολύνει τους συμμετέχοντες να αποδεχτούν ευκολότερα ακραίες συμπεριφορές που ίσως παρουσιάζονται. Μια κοπέλα τριάντα (30) ετών ανέφερε λόγου χάρη ότι και στις ελληνικές ταινίες υπήρχε η τιμή της αδερφής ως θέμα, αλλά οι γυναίκες σ' αυτές δεν κακοποιούνταν στην οθόνη στο βαθμό και με τη βία που αυτό γίνεται στα τούρκικα σήριαλ. Επίσης, ότι, ακόμα κι αν ένα από τα θέματα κάποιων ταινιών, έστω του είδους των μελό όπου πρωταγωνιστούσε συνήθως ο Νίκος Ξανθόπουλος, ήταν η τιμή της αδερφής, η πλοκή έδινε το βάρος στον «φτωχό – πλην – τίμιο βιοπαλαιστή» που θα προσπαθούσε με τον ιδρώτα του προσώπου του να την κερδίσει και γενικά αναφερόταν σε έναν κόσμο πολύ πιο απλό, αθώο και μανιχαϊστικό, ο οποίος δεν συγκρίνεται με την σύγχρονη πραγματικότητα είτε της Τουρκίας είτε της Ελλάδας. Ακόμα, επειδή οι πιο πολλοί, παρόλο που τα βλέπουν, θεωρούν τα τούρκικα σήριαλ, όπως θα δούμε και πιο κάτω, στο αντίστοιχο υποκεφάλαιο, προϊόν προπαγάνδας, δεν μπορούν παρά να κρατούν μέσα τους διαρκώς μια επιφύλαξη απέναντί τους. Αυτό δεν τους επιτρέπει να συνδεθούν μαζί τους με την ολοκληρωτική παράδοση με την οποία παρακολουθούν παλιό ελληνικό κινηματογράφο. Τέλος, ένας άντρας τριάντα (30) ετών ανέφερε ότι στις ελληνικές ταινίες όλα παίζονταν στην «αίγλη της γλώσσας» και πως στα τούρκικα σήριαλ, φυσικά, αυτό δεν υπάρχει καθόλου.

Συνολικά, για τους περισσότερους, ανάμεσα στα τούρκικα σήριαλ και τον παλιό ελληνικό κινηματογράφο απλά «δεν υπάρχει σύγκριση».

Ελληνοτουρκική «φιλία»

Οι συμμετέχοντες στην έρευνά βρίσκονται ανάμεσα στο «μάλλον διαφωνώ» και το «ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ» όσον αφορά στη φράση «τα τούρκικα σήριαλ συμβάλλουν στην ανάπτυξη ειλικρινούς φιλίας μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού λαού». Ο λόγος για αυτή την δυσπιστία μπορεί να κρύβεται στο γεγονός ότι μάλλον συμφωνούν με τη φράση «τα τούρκικα σήριαλ αποτελούν προϊόντα τουρκικής προπαγάνδας», με το 36%

αυτών που απάντησαν στα ερωτηματολόγια και σχεδόν όλα τα υποκείμενα των συνεντεύξεων να συμφωνούν ξεκάθαρα μ' αυτό.

Το ζήτημα είναι ότι τα τούρκικα σήριαλ σίγουρα δεν αποτελούν πολιτισμικά προϊόντα που προέρχονται από τη βάση του τουρκικού λαού, αλλά έχουν συγκεκριμένους παραγωγούς, οι οποίοι μπορεί να εξυπηρετούν οποιαδήποτε συμφέροντα. Συν τοις άλλοις, οι ειδήσεις οι οποίες φτάνουν κατά καιρούς και αποσπασματικά στα αφτιά των Ελλήνων σχετικά με την υποστήριξη της τουρκικής κυβέρνησης προς τη συγκεκριμένη βιομηχανία και την εξάπλωσή των εξαγωγών της ενισχύουν τα σενάρια συνομωσιολογίας κάποιων ερωτηθέντων, καθώς οι Έλληνες έχουμε μάθει, όπως φάνηκε και μέσω της παρούσας έρευνας, να μην εμπιστευόμαστε την τουρκική διπλωματία και σίγουρα να μην θεωρούμε πως ο «αντίπαλος» παίζει το παιχνίδι με έντιμα μέσα.

Πολύ μορφωμένοι και λιγότερο μορφωμένοι συμμετέχοντες, δεξιοί και αριστεροί, ακόμα και αν δεν ενστερνίζονται απόλυτα το ενδεχόμενο τα τούρκικα σήριαλ να αποτελούν προϊόντα προπαγάνδας, δεν βιάζονται να το απορρίψουν, αλλά το αντιμετωπίζουν ως πιθανότητα και τουλάχιστον με σκεπτικισμό. Παρά το ότι, όπως θα δούμε, για ελάχιστους από αυτούς τα τούρκικα σήριαλ αποτελούν πραγματικό εθνικό κίνδυνο ή με οποιονδήποτε τρόπο κίνδυνο για την Ελλάδα, η δυσπιστία τους παραμένει.

Η δυσπιστία αυτή έχει να κάνει από τη μία με τις προθέσεις της γείτονας για διείσδυση στα σπίτια και τη συνείδησή μας, άποψη την οποία εκφράζουν ακόμα και άνθρωποι που θεωρούν ότι δεν θα το πετύχει, και από την άλλη με την (μη) αλήθεια της «ευρωπαϊκής», προηγμένης εικόνας της χώρας που θεωρούν ότι δεν αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα της χώρας. Το κύριο στοιχείο της προπαγάνδας που αναγνωρίσουν οι Έλληνες στις τουρκικές σειρές είναι άλλωστε ακριβώς αυτή η εξευρωπαϊσμένη προβολή της χώρας. Η ψευδής εικόνα της τουρκικής κοινωνίας που προβάλλεται μέσα από τα σήριαλ, λοιπόν, δε θα πρέπει να μας κατακτήσει ως πρότυπο κοινωνίας. Η Τουρκία δεν είναι – και ως ένα βαθμό δεν μπορεί να είναι, για την εθνική μας υπερηφάνεια – αυτή που φαίνεται από σειρές όπως το «Χίλιες και μία νύχτες» ή ο «Πειρασμός». Δεν πρέπει να ξεχνάμε «τη μεγάλη ύπαιθρο της χώρας, την αγραμματοσύνη και το θρησκευτικό και εθνικιστικό φανατισμό που επικρατεί εκεί, το γεγονός ότι Τουρκία δεν είναι μόνο η

Κωνσταντινούπολη ή τα μικρασιατικά παράλια, τα οποία, αν έχουνε σήμερα πολιτισμό σε αντίθεση με την υπόλοιπη βάρβαρη Τουρκία, (κατά την γνώμη μια 29χρονης μητέρας από τον Πειραιά και πιθανώς όχι μόνο) είναι επειδή εμείς τους τον δώσαμε με τον κοσμοπολιτισμό μας και χάρη στην πρότερη παρουσία μας στην περιοχή».

Αυτή η άποψη δεν είναι μονολιθική φυσικά. Μια άλλη γυναίκα, 65 ετών, με καταγωγή από την Κομοτηνή, η οποία είχε ζήσει την τουρκική κοινότητα της πόλης ως τα 20 της, οπότε και μετακόμισε στην Αθήνα και η οποία συνεχίζει να επισκέπτεται κατά καιρούς την γενέτειρά της μέσα στα χρόνια, ερωτώμενη για το αν πείθεται από το ευρωπαϊκό πρόσωπο της σημερινής Τουρκίας όπως προβάλλεται από τα σήριαλ απάντησε ότι πείθεται και ότι σ' αυτό την βοηθά τόσο η μόρφωσή της (ανώτατη εκπαίδευση) που της επιτρέπει να είναι ανοιχτόμυαλη, όσο και η εμπειρία της με τους Τούρκους της Κομοτηνής μέσα στα χρόνια, των οποίων η κοινωνία έχει αλλάξει δραματικά, κατά τα λεγόμενά της, από την εποχή που η ίδια ήταν παιδί, έχοντας γίνει πολύ πιο ανοιχτή, ανεκτική και διαφοροποιημένη. Υπό τις συνθήκες αυτές, θεωρεί ότι και η τουρκική κοινωνία της Τουρκίας θα έχει φυσικά αλλάξει και «προοδεύσει» (με την έννοια του «εκδυτικιστεί») και ότι, ακόμα κι αν το προτεινόμενο από τα σήριαλ πρόσωπο της χώρας δεν είναι το μόνο, σίγουρα πρέπει να είναι ένα υπαρκτό της πρόσωπο.

Σε κάθε περίπτωση, με αυτήν την «σκιά» να αιωρείται για τους περισσότερους τηλεθεατές πάνω από τις τουρκικές σειρές και την τάση να αμφισβητούνται τα πάντα είναι δύσκολο να δει κανείς πώς θα μπορούσαν πράγματι να αποτελέσουν βάση για μια ουσιαστική φιλία και πραγματική βάθυνση των σχέσεων μεταξύ των δύο λαών.

Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί λυπηρό. Εκείνο το οποίο το ελληνικό κοινό αγνοεί σε μεγάλο βαθμό και στο οποίο αποδίδει επεκτατικές και προπαγανδιστικές με την κακή έννοια βλέψεις είναι πως, αν τα τούρκικα σήριαλ διαθέτουν έναν συχνά καταφανή, όχι μόνο υποβόσκοντα, διδακτικό χαρακτήρα και προσπαθούν όντως να περάσουν συγκεκριμένα «προοδευτικά» μηνύματα για μια τουρκική κοινωνία που αλλάζει προς το ευρωπαϊκότερο, στόχος των μηνυμάτων αυτών είναι πρώτα και κύρια ο ίδιος ο τουρκικός λαός. Πρώτα και κύρια στόχος του διδακτισμού μάλλον, παρά ακριβώς της «προπαγάνδας», της τουρκικής σαπουνόπερας είναι ο ίδιος ο

τουρκικός λαός, που επιδιώκεται να αρχίσει να βλέπει τον εαυτό του αλλιώς, να δημιουργήσει μια νέα ταυτότητα μέσα από νέες ταυτίσεις και να αρχίσει να βλέπει διαφορετικά ζητήματα όπως η εκπαίδευση και η κακοποίηση των γυναικών, η δημοκρατία, η έννοια της τιμής κοκ.. Την ίδια δυνατότητα αλλαγής της κοινωνίας μέσα από άτυπη μάθηση ή και απλά πρότασης συγκεκριμένων ζητημάτων στην κοινωνία προς συζήτηση την έχουν άλλωστε όλες οι σαπουνόπερες ως είδος, όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος του παρόντος δοκιμίου, και δεν αποτελεί ιδιονόμο του τουρκικού μοντέλου. Από αυτήν την άποψη είναι μάλλον λανθασμένο ως Έλληνες να φορτώνουμε με τόση καχυποψία «εσωτερικής κατανάλωσης» ωραιοποιήσεις και «διδασκικά» μηνύματα, ενώ θα μπορούσαμε χάρη σ' αυτά να σταθούμε με πολύ μεγαλύτερη και βαθιά κατανόηση απέναντι στην πραγματικότητα και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει αυτήν την στιγμή η τουρκική κοινωνία και ο τουρκικός λαός, αν βλέπαμε τις σειρές αυτές υπό αυτό το πρίσμα, αντιλαμβανόμενοι τις ελλείψεις και τις ανάγκες τους. Και, όταν κατανοείς το γείτονά σου, δε σημαίνει ότι του παραδίνεσαι, αλλά ότι αρχίζεις να επικοινωνείς πραγματικά μαζί του και μπορείς έτσι να αρχίσεις να ονειρεύεσαι ένα από κοινού σχεδιασμένο μέλλον μαζί του.

«Ζώντας επικίνδυνα»

Έχοντας πει όλα τα παραπάνω, οφείλουμε να τονίσουμε ότι το 62% των ερωτηθέντων διαφωνούν κατηγορηματικά με το ότι «τα τουρκικά σήριαλ είναι επικίνδυνα για την Ελλάδα». Οι τηλεθεατές παρατηρούν ότι τα τουρκικά σήριαλ δεν μπορεί να είναι πιο επικίνδυνα από τα αμερικάνικα (αγγλόφωνα) από τα οποία η ελληνική τηλεόραση βρίθει και κανείς δε φαίνεται να ενοχλείται. Ακόμα, πιστεύουν ότι, αν δεν ανησυχήσαμε με την εισβολή των λατινοαμερικάνικων λίγα χρόνια πριν, άλλο τόσο δε θα πρέπει να ανησυχούμε και με την μαζική προβολή των τουρκικών τώρα, τα οποία δεν είναι κι αυτά παρά μια περαστική μόδα που όπως ήρθε θα φύγει. Αρκετά συχνά απαντάται σε συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια η φράση «τους δίνουμε περισσότερη σημασία από αυτήν που αξίζουν» ή «δεν καταλαβαίνω προς τι τόσος ντόρος με τα τουρκικά». Εξηγήσεις που δίνονται αφορούν προκαταλήψεις λόγω παλιών στερεοτύπων, έλλειψη παιδείας των Ελλήνων

αλλά και ένα οικονομικό παιχνίδι των μέσων. Κατά κάποιον τρόπο τα ίδια μέσα, τα οποία για λόγους οικονομίας παραγωγής κατακλύζουν τους τηλεθεατές με τούρκικα σήριαλ, τους βομβαρδίζουν έπειτα με κινδυνολογικές «ειδήσεις» σχετικά με τα προϊόντα αυτά, με σκοπό να τα εκμεταλλευτούν για το κέρδος και μέσα από την ειδησεογραφία, εφόσον και τα ελληνοτουρκικά και η λαϊκή κουλτούρα είναι θέματα που γενικά «πουλάνε» στην ελληνική πραγματικότητα.

Μόνο το 7% βλέπει τα τούρκικα σήριαλ ξεκάθαρα ως απειλή, κι αυτό όμως όχι σε σχέση με τα εθνικά μας ζητήματα, αλλά όπως έχει ήδη αναφερθεί, κυρίως σε σχέση με την κακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται η ελληνική τηλεοπτική παραγωγή στην Ελλάδα, αλλά και θέματα όπως ζημιά στον τουρισμό μας.

Το ζήτημα της Ελληνικής τηλεόρασης εξετάστηκε παραπάνω και η αβασμιότητα του ισχυρισμού πως η ελληνική παραγωγή κινδυνεύει από την τουρκική θέλουμε να πιστεύουμε ότι καταδείχτηκε. Η επιτυχία, όμως, των τουρκικών σειρών στην αύξηση του τουρισμού της Τουρκίας στις περιοχές όπου διαδραματίζονται οι σειρές είναι δεδομένη με βάση τα στοιχεία που δόθηκαν στο πρώτο μέρος του παρόντος δοκιμίου. Έτσι, και λαμβάνοντας υπόψη και ότι τα σήριαλ παρουσιάζονται σε πάρα πολλές χώρες, θα μπορούσε πράγματι η προβολή τους να μας «κλέβει» τουρίστες τόσο από εξωτερικό όσο και από εσωτερικό τουρισμό προς όφελος της γείτονας. Όμως, σε καμία περίπτωση η προβολή τους δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ο μοναδικός παράγοντας για κάτι τέτοιο, καθώς η Τουρκία αποτελούσε ανέκαθεν δημοφιλή τουριστικό προορισμό, διαθέτει πολύ φτηνότερη αγορά από την ελληνική και παρέχει συχνά καλύτερες υπηρεσίες. Όλοι αυτοί οι παράγοντες δεν μπορούν να αγνοηθούν όσον αφορά στην τελική επιλογή τουριστικού προορισμού των ανθρώπων.

Από την άλλη, δεν λείπουν εντελώς και οι εθνικές ανησυχίες ακόμα και χωρίς να έχουν συγκεκριμένη μορφή. «Ό,τι και να επιδιώκει, αν επιδιώκει κάτι, η Τουρκία με αυτά τα τηλεοπτικά προϊόντα στην Ελλάδα δεν θα το πετύχουν», σπεύδουν να τονίσουν κάποιοι. Άλλοι εκφράζουν πιο σαφείς ανησυχίες για «άκριτη λήθη των αρνητικών σημείων και πολιτικών της χώρας» και για «δημιουργία συντηρητικών προτύπων ως σημείων εξομοίωσης», φράση που μάλλον σημαίνει ότι οι Έλληνες θα αρχίσουν λόγω

των σειρών να υιοθετούν πιο συντηρητικά πρότυπα συμπεριφοράς για να μοιάσουν ή επειδή νομίζουν ότι μοιάζουν στους Τούρκους. Η παραποίηση της ιστορίας και η πιθανότητα να την ξεχάσουμε προκύπτει συχνά ως κίνδυνος κυρίως σε σχέση με το σήριαλ «Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής», αλλά η ανάγκη να μην ξεχνάμε και να μην παρασυρθούμε από τα τουρκικά πρότυπα είναι γενικότερο αίτημα. Κατά την άποψη μιας φιλόλογου, είκοσι εννέα (29) ετών, κάτοχου μεταπτυχιακού τίτλου, από τα Γρεβενά, και οι μαθητές κινδυνεύουν από «κακές ταυτίσεις» λόγω των τουρκικών σήριαλ.

Η ίδια στις παρατηρήσεις του ερωτηματολογίου της γράφει: «[Θ]α μπορούσα να αναφέρω πως καλό θα ήταν να παρουσιαστεί σε κάποια τηλεοπτική εκπομπή ή ακόμη και εκπομπές μία έρευνα, αλλά και μία εκ βάθρων ενημέρωση για την τουρκική κουλτούρα και το παρελθόν, έτσι ώστε όλοι να γνωρίζουν ορισμένα βασικά ζητήματα και να μπορέσουν να αποκτήσουν προσωπική άποψη και κρίση για ό,τι τους δίνεται έτσι ακατέργαστο από τα ΜΜΕ. Και αναφέρω εκπομπές γιατί δύσκολα ως λαός ψάχνουμε να βρούμε κάτι από μόνοι μας ή αναφερόμαστε σε άλλες πηγές ενημέρωσης εκτός της τηλεόρασης. Βέβαια απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί αυτές οι εκπομπές να μην υπηρετούν συμφέροντα και πολιτικές παρατάξεις ώστε να γίνει αντικειμενική ενημέρωση.» Η άποψη αυτή εκφράζει ξεκάθαρα μια βαθιά αγωνία για πιθανούς κρυφούς κινδύνους των σειρών για τη χώρα μας.

Μια άλλη πολύ ενδιαφέρουσα και απρόβλεπτη άποψη, η οποία απαντάται σε 2 ερωτηματολόγια, αλλά δεν επιβεβαιώθηκε από τα υποκείμενα των συνεντεύξεων, είναι ότι ένας κίνδυνος από τα τουρκικά σήριαλ θα μπορούσε να είναι «η ενίσχυση του εθνικισμού μιας μερίδας Ελλήνων (κυρίως των επικριτών τους) λόγω της ευρείας αποδοχής τους.» Την άποψη αυτή εκφράζει μια αρχιτεκτόνισσα τριάντα (30) ετών από το Μαρούσι. Ταυτόχρονα, μια δεύτερη γυναίκα, μια εικοσιεπτάχρονη ιδιωτική υπάλληλος πανεπιστημιακής μόρφωσης, η οποία δηλώνει ως τόπο κατοικίας της την «ΕΛΛΑΔΑ», προειδοποιεί για «την αύξηση του εθνικισμού των Ελλήνων και του ρατσισμού κατά οτιδήποτε τουρκικής προέλευσης». Προφανώς, είναι λογικό πως όποτε οι άνθρωποι αισθάνονται ότι η ταυτότητά τους συλλογική ή ατομική απειλείται σπειρώνονται γύρω από την ταυτότητα αυτή και προσπαθούν να την περιφρουρήσουν σε σχέση με κάθε τι ξένο, το οποίο

αντιλαμβάνονται ως εχθρικό. Έχουμε δει ήδη στο πρώτο μέρος ότι τα τούρκικα σήριαλ έχουν εκληφθεί ως απειλή από πολλά «επίσημα» χείλη (βουλευτές της Χρυσής Αυγής, τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο, τον Μίκυ Θεοδωράκη, τον Μανούσο Μανουσάκη και άλλους καλλιτέχνες). Το ερώτημα που τίθεται εδώ και με δεδομένη την γενικότερη καταρράκωση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας αυτή τη στιγμή είναι αν πράγματι τα τούρκικα σήριαλ αποτελούν αιτία ή μόνο αφορμή για το ξέσπασμα των ήδη αναβράζοντων εθνικιστικών αισθημάτων κάποιων Ελλήνων, τα οποία έχουν αναζωπυρωθεί για άλλους λόγους. Ή, μήπως, εφόσον αρκετοί από αυτούς που έχουν εκφράσει επιφυλάξεις εναντίον των σήριαλ ανήκουν σε συγκεκριμένους πολιτικούς χώρους και έχουν συγκεκριμένες απόψεις, γίνεται προσπάθεια καπηλείας τους από επιτήδειους για τη δημιουργία φανταστικών εχθρών προς εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων τους.

Το «εμπόδιο» της γλώσσας

Το 71% των συμμετεχόντων δεν γνωρίζει τούρκικα. Το 25% όμως υποστηρίζει ότι γνωρίζει λίγο τη γλώσσα, το 4% τη γνωρίζει μέτρια και το 1,5% καλά. Κανένας από τους συμμετέχοντες δεν υποστήριξε ότι έχει πολύ καλή γνώση της τουρκικής. Η γνώση της τουρκικής φαίνεται να έχει σχέση με την καταγωγή, αλλά όχι με τον τόπο κατοικίας του δείγματος. Το 30% των συμμετεχόντων που κατοικούν στη Βόρεια Ελλάδα γνωρίζουν λίγα τουρκικά. Το ποσοστό αυτό είναι παρόμοιο με το αντίστοιχο για τους «νότιους», το οποίο ανέρχεται στο 28%. Αντίθετα, η καταγωγή φαίνεται να παίζει ρόλο, καθώς το 42% των ερωτηθέντων που έχει καταγωγή από περιοχές της σημερινής Τουρκίας γνωρίζει τουρκικά σε σχέση με μόνο το 25% των ερωτηθέντων που δεν έχει καταγωγή από εκεί.

Και πάλι, το γεγονός ότι το 30% του δείγματος δηλώνει ότι γνωρίζει λίγα τουρκικά φαίνεται αρκετά μεγάλο ποσοστό, χωρίς ωστόσο να υπάρχει γνωστή επίσημη στατιστική για το πόσοι έλληνες μιλούν πραγματικά αυτή τη γλώσσα και επίσης χωρίς να είναι ξεκάθαρο το πώς ορίζει το «λίγο» που ισχυρίζεται ότι μιλά τη γλώσσα αυτό το 25% που απάντησε με αυτόν τον τρόπο. Κάτι που διαφάνηκε από τις συνεντεύξεις είναι ότι οι περισσότεροι από αυτούς που παρακολουθούν τις σειρές έχουν μάθει κάποιες τουλάχιστον

λέξεις ή φράσεις στα τούρκικα και κυρίως ότι η παρακολούθηση των σειρών τους έχει βοηθήσει να συνειδητοποιήσουν την τουρκική προέλευση αρκετών από τις ελληνικές λέξεις τις οποίες ήδη χρησιμοποιούσαν στην καθημερινότητά τους.

Παρά ταύτα, για τους συνεντευξιαζόμενους για τους οποίους η τουρκική δεν τούς ήταν οικεία ως άκουσμα λόγω καταγωγής ή τόπου κατοικίας, ο ήχος της τούς ήταν μάλλον απωθητικός, τουλάχιστον αρχικά. Δύο μόνο συνεντευξιαζόμενοι που δεν γνώριζαν τουρκικά χαρακτήρισαν τη γλώσσα εύηχη. Αντίθετα, για τις δύο γυναίκες από τους συνεντευξιαζόμενους, οι οποίες γνώριζαν ήδη τη γλώσσα, ήταν σε μεγάλο βαθμό αυτή ακριβώς το αρχικό κίνητρο το οποίο τις έσπρωξε να παρακολουθήσουν τα σήριαλ. Τα σήριαλ ήταν γι' αυτές μια ευκαιρία να την ξαναθυμηθούν, όπως είπαν, καθώς και οι δύο είχαν χάσει την επαφή τους με αυτήν εδώ και δεκαετίες. Στους υπόλοιπους πήρε χρόνο να την συνηθίσουν και να μάθουν να μην τους ενοχλεί ο ήχος της, ενώ επιπλέον δήλωσαν ότι ήταν η πρώτη φορά που παρακολουθούσαν σήριαλ σε μια γλώσσα που δεν γνώριζαν καθόλου και θα έπρεπε να στηρίζονται ολοκληρωτικά στους υπότιτλους για να το καταλάβουν, γεγονός που χαρακτήρισαν κουραστικό ως έναν βαθμό.

Εδώ βέβαια πρέπει να τονίσουμε ότι, παρά τα όποια «παράπονα», η συντριπτική πλειοψηφία των τηλεθεατών, τόσο στο ερωτηματολόγιο όσο και στις συνεντεύξεις, αποφάνθηκαν ότι δεν θα προτιμούσαν σε καμία περίπτωση την μεταγλώττιση. Η μεταγλώττιση είναι κάτι στο οποίο οι Έλληνες έτσι κι αλλιώς δεν είμαστε συνηθισμένοι και οι πιο πολλοί υποστήριξαν ότι τη θεωρούν μια η διαδικασία που μειώνει την ποιότητα του τελικού τηλεοπτικού προϊόντος. Ένας άντρας τριάντα (30) χρονών μόνο αιτιολόγησε την απάντησή του λέγοντας ότι θα του φαινόταν περίεργο Τούρκοι να μιλάνε ελληνικά και ότι δε θα ταίριαζαν τα ελληνικά ως γλώσσα σε άτομα τα οποία δρουν όπως οι χαρακτήρες των τούρκικων σήριαλ, διότι «εμείς δε φερόμαστε έτσι». Στον συγκεκριμένο άντρα, οποιαδήποτε ταύτιση των δύο λαών φαινόταν προφανώς αδύνατη ή τουλάχιστον εντελώς ανεπιθύμητη, αλλά για τους υπολοίπους τα κριτήρια που διαμόρφωναν την επιλογή τους ήταν αμιγώς «τηλεοπτικά» ή έστω πρακτικά και όχι «ιδεολογικά» θα λέγαμε. Ακόμα και μία γυναίκα εξήντα πέντε (65) χρονών, η οποία ήταν η μόνη από τους συνεντευξιαζόμενους που υποστήριξε την μεταγλώττιση, είπε ότι θα την

προτιμούσε για να μπορεί να κάνει και άλλα πράγματα την ώρα που παίζονται τα αγαπημένα της σήριαλ και γιατί, λόγω προβλημάτων όρασης, δυσκολεύεται κάποιες φορές να τα παρακολουθήσει.

Η στάση αυτή των Ελλήνων απέναντι στην μεταγλώττιση, ωστόσο, δε σημαίνει πως βλέπουν και τον υποτιτλισμό θετικά ή πως δεν θεωρούν δυνητικά εθνικά επικίνδυνη μια πιθανή διάδοση της τουρκικής γλώσσας στη χώρα μας λόγω των σήριαλ. Η άποψη αυτή εκφράστηκε ξεκάθαρα από ένα ερωτηματολόγιο και πέντε τουλάχιστον συνεντευξιαζόμενους. Συγκεκριμένοι απτοί κίνδυνοι, όμως, που θα μπορούσαν να προκύψουν από την αύξηση της τουρκοφωνίας στην Ελλάδα δεν αναφέρθηκαν. Πιο πολύ διακρινόταν στο λόγο των υποκειμένων μια διάχυτη γενική ανησυχία μήπως πάψουμε να μισούμε τους Τούρκους μαθαίνοντας τη γλώσσα τους, ενώ προέβαλαν ως επιχείρημα πως έβλεπαν με καχυποψία τη μη μεταγλώττιση των σήριαλ, διότι την θεωρούσαν κατευθυνόμενη από την Τουρκία για τη διάδοση της γλώσσας της. Προς υποστήριξη της άποψης αυτής έφερναν φήμες που είχαν ακούσει, χωρίς όμως να δηλώνουν συγκεκριμένη πηγή, έγκυρη ή μη. Κατά τη συλλογιστική τους, όμως, ο,τιδήποτε προωθεί η Τουρκία, επειδή την συμφέρει, λογικά δεν θα μπορούσε να είναι καλό για μας.

Ειδικές περιπτώσεις επιτυχίας

Σ' αυτό το σημείο και πριν ανακεφαλαιώσουμε κανείς τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν έχουν απολαύσει όλες οι τουρκικές σειρές στη χώρα μας τον ίδιο βαθμό επιτυχίας. Αν και η συγκεκριμένη εργασία γενίκευσε για λόγους έρευνας τη προσέγγισή της, θα είχε ενδιαφέρον σε μια δεύτερη φάση να διερευνήσει κανείς επιπλέον το γιατί κάποιες από αυτές γνώρισαν μεγαλύτερη επιτυχία από άλλες μέσα από ανάλυση περιεχομένου των ίδιων των σήριαλ ή και έρευνα κοινού. Εδώ θεωρούμε ότι είναι ίσως σκόπιμο να αναλύσουμε λίγο παραπάνω πιθανούς λόγους επιτυχίας δύο σειρών οι οποίες, όπως μαρτυρά ο πίνακας των σελ.61 – 62, έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο στην διαμόρφωση της γνώμης του κοινού για το είδος, αν κρίνουμε από την επιτυχία τους.

Τα ευρήματα των ερωτηματολογίων συμφωνούν με τη γενικότερη αίσθηση για τις τηλεθεάσεις και οι σειρές «Χίλιες και μία νύχτες» και «EZEL»

είναι εκείνες οι οποίες, χωρίς να είναι με κάποιο τρόπο «ειδικού περιεχομένου», όπως «Τα σύνορα της αγάπης» και ο «Σουλεϊμάν ο μεγαλοπρεπής» που εξετάσαμε παραπάνω, είχαν την καλύτερη υποδοχή από το ελληνικό κοινό, αλλά και αποτέλεσαν και αυτές «εισαγωγή» στο είδος για πολλούς τηλεθεατές. Το ότι οι σειρές αυτές δεν παρουσιάζουν εξόφθαλμες σεναριακές και υφολογικές ιδιαιτερότητες, αλλά παρ' όλ' αυτά κατάφεραν να αιχμαλωτίσουν τόσο έντονα το ενδιαφέρον του ελληνικού κοινού ήταν κάτι που θεώρησα ότι έχρηζε περαιτέρω διερεύνησης και για το λόγο αυτό στις συνεντεύξεις όποτε μου δόθηκε η ευκαιρία το έθιξα. Όσον αφορά στις «Χίλιες και μία νύχτες», πέρα από την ομορφιά των πρωταγωνιστών, την αξιολογη υποκριτική τους, το αδιαμφισβήτητο υψηλό επίπεδο της παραγωγής, τη σχετική χλιδή και την έμφαση που δινόταν στην απεικόνιση όμορφων τοπίων της Πόλης, εκείνο που φαίνεται να άγγιξε τους τηλεθεατές ήταν το πανανθρώπινο θέμα μιας μάνας η οποία είναι διατεθειμένη να κάνει τα πάντα για να σώσει το άρρωστο παιδί της. Το θέμα αυτό, δε, φαίνεται πως άγγιξε στον ίδιο βαθμό άντρες και γυναίκες τηλεθεατές που είδαν τη σειρά, όπως προκύπτει από τις συνεντεύξεις, αν και συχνά οι άντρες τηλεθεατές άρχισαν να την παρακολουθούν λόγω της συντρόφου τους. Όσον αφορά τώρα στον «EZEL», και εδώ οι παραπάνω λόγοι ισχύουν, αλλά η ιδιαιτερότητά του έγκειται μάλλον στο είδος του. Ο «EZEL» δεν μπορεί να καταταγεί πραγματικά στο είδος της σαπουνόπερας. Το σενάριο του σήριαλ είχε ως κεντρικό πρωταγωνιστή έναν άντρα και η πλοκή ξέφευγε από την κλασική ιστορία αγάπης για να αφηγηθεί μια ιστορία εκδίκησης με στοιχεία περιπέτειας, γρήγορο ρυθμό, αρκετή βία και πολλές εκπλήξεις.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης, αλλά δευτερευόντως, και οι περιπτώσεις των σειρών «Sila», «Ασί», «Φατμαγκιούλ», «Κισμέτ» και «Πειρασμός», οι οποίες σημειώνουν και αυτές στο ερωτηματολόγιο αρκετή «επιτυχία», αλλά μοιάζει να κίνησαν το ενδιαφέρον του κοινού για άλλους λόγους από τις παραπάνω δύο. (Π.χ. περιέργεια για τη ζωή στην ύπαιθρο της Ανατολίας, περιέργεια για την αντιμετώπιση του βιασμού από την τουρκική κοινωνία, έμφαση στη χλιδή...)

Ωστόσο, θεωρούμε ότι περαιτέρω ανάλυση αυτού του θέματος ξεφεύγει από τα πλαίσια αυτής της εργασίας και αφήνουμε ανοιχτό το ερευνητικό αυτό ερώτημα για κάποια άλλη επιστημονική εργασία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Το ελληνικό κοινό άρχισε να παρακολουθεί τούρκικα σήριαλ το 2010, οπότε και, λόγω της κρίσης, κατέκλυσαν σταδιακά την ελληνική τηλεόραση. Οι περισσότεροι άντρες και μορφωμένοι τηλεθεατές, ωστόσο, οι οποίοι τους αντιστέκονταν μέχρι πρόσφατα, υπέκυψαν και αυτοί στη γοητεία τους το 2012 χάρη στην ιστορική σειρά «Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής», η οποία άρχισε να προβάλλεται τη χρονιά αυτή από τον ANT1. Για τους άντρες και τους μορφωμένους η παρακολούθηση τούρκικων σήριαλ παραμένει ακόμα μια «ένοχη απόλαυση», την οποία περίπου οι μισοί διστάζουν να παραδεχτούν.

Παρ' όλ' αυτά, τα τούρκικα σήριαλ δεν αποτελούν «ηθελημένη» επιλογή για την πλειοψηφία του ελληνικού κοινού, αλλά μάλλον λύση ανάγκης σε μια εποχή όπου το ελληνικό τηλεοπτικό τοπίο χαρακτηρίζεται από ξηρασία όσον αφορά ελληνικές ή άλλες, ακριβότερες ξένες παραγωγές. Η απουσία εναλλακτικών «καταγγέλλεται» από τους πιο πολλούς ως ο βασικότερος λόγος που τα παρακολουθούν. Αν και η ύπαρξή τους στην ελληνική τηλεόραση είναι αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, πολλοί τους αποδίδουν την αιτία που δεν βλέπουν πια τις αγαπημένες τους ελληνικές κωμωδίες και περιμένουν την ώρα που τα κανάλια θα αρχίσουν ξανά να τους προσφέρουν ελληνικά προγράμματα. Οι αμερικανικές σειρές, ωστόσο, δεν λείπουν από τους τηλεθεατές γιατί, ακόμα και αν έχουν εκλείψει νέες αγγλόφωνες παραγωγές από την ελληνική ιδιωτική τηλεόραση, αυτοί είτε στρέφονται προς τα κρατικά κανάλια, τα οποία φέτος επένδυσαν κυρίως σε σειρές εποχής του BBC, είτε παρακολουθούν νέες αμερικανικές παραγωγές από το διαδίκτυο.

Για τις τούρκικες σειρές, κύριο μέσο πρόσβασης του ελληνικού κοινού σε αυτές παραμένει η τηλεόραση, ενώ δεύτερο έρχεται το web tv των καναλιών που τις προβάλλουν, κυρίως για την αναπλήρωση των «χαμένων» επεισοδίων. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, περίπου οι μισοί τηλεθεατές βλέπουν τα τούρκικα σήριαλ περιστασιακά και κάνοντας και άλλα πράγματα ταυτόχρονα ενώ οι άλλοι μισοί είναι «φαν» του είδους και τα παρακολουθούν προσεκτικά και πιστά. Η παρακολούθησή τους αποτελεί αρκετές φορές οικογενειακή συνήθεια με τις μητέρες να συγκεντρώνουν συνήθως γύρω τους τα λοιπά μέλη της οικογένειας για να τις δουν. Οι συζητήσεις που προκύπτουν

πάνω στις σειρές είναι συνήθως περιστασιακές και ενδοοικογενειακές, αλλά κάποιες φορές αποτελούν θέμα συζήτησης τόσο στον κοινωνικό όσο και στον εργασιακό χώρο.

Παρόλο που, ίσως, αν είχε εναλλακτική, δεν θα τις επέλεγε, οι τουρκικές σειρές αρέσουν σε γενικές γραμμές στο ελληνικό κοινό και μόνο το 3% θα τις χαρακτήριζε «σκουπίδια». Οι τουρκικές σειρές κρίνονται περίπου ισάξιες με τις ελληνικές, καλύτερες από τις λατινοαμερικάνικες και χειρότερες από τις αγγλόφωνες.

Ως παραγωγές θεωρούνται το λιγότερο αξιοπρεπείς, με αποδεκτά επίπεδα σκηνοθεσίας και σεναρίου, καλά κοστούμεια και σκηνικά και πολύ όμορφες τοποθεσίες. Οι ηθοποιοί τους θεωρούνται μάλλον όμορφοι με περισσότερο από αποδεκτές υποκριτικές ικανότητες και υπάρχουν κάποιοι λίγοι που ακολουθούν το αγαπημένο τους τούρκικό αστέρι σε οποιαδήποτε δουλειά κι αν πρωταγωνιστεί.

Αν και η θεωρία της πολιτισμικής εγγύτητας ορίζει ότι το κοινό προτιμά προγράμματα τα οποία νιώθει πολιτισμικά κοντά του και οι αιώνες κοινής ιστορικής διαδρομής των δύο λαών υπαγόρευαν ότι η επιτυχία των σειρών θα είχε πολύ να κάνει με το γεγονός πως οι σειρές αντιπροσωπεύουν για το ελληνικό κοινό κάτι οικείο και όχι ξένο, η έρευνα δείχνει ότι το «εξωτικό» υπερτερεί μάλλον του οικείου στους λόγους για τους οποίους παρακολουθούν τις σειρές οι Έλληνες τηλεθεατές. Οι Έλληνες κρίνουν ότι τα σενάρια των τούρκικων σήριαλ είναι στο όριο του να είναι ρεαλιστικά και στο όριο του να μπορούσαν να συμβούν και στην Ελλάδα. Οι χαρακτήρες, οι οικογένειες και κυρίως οι γυναίκες των τούρκικων σήριαλ μάλλον δεν μοιάζουν με ανθρώπους που είναι γύρω τους και γνωρίζουν, ενώ οι αξίες τις οποίες αναγνωρίζουν στα τούρκικα σήριαλ δεν τους εκφράζουν. Οι αξίες αυτές, τις οποίες συνοψίζουν στο τρίπτυχο «πατρίς – θρησκεία – οικογένεια», αντιπροσωπεύουν μια κοινωνία πολύ πιο συντηρητική και προσκολλημένη σε παραδόσεις και τύπους από την σύγχρονη ελληνική. Μόνο καλό αυτού του συντηρητισμού είναι η πιο ρομαντική εξιστόρηση του έρωτα, την οποία το κοινό φαίνεται να προτιμά από την υπερβολική σεξουαλικότητα των ελληνικών σειρών. Σε κάθε περίπτωση, όμως, φαίνεται πως μόνο οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ή όσοι έχουν καταγωγή από περιοχές της σημερινής Τουρκίας αναγνωρίζουν πολιτιστικά στοιχεία ως πραγματικά οικεία σε αυτές. Ιδιαίτερα για τους πιο μορφωμένους

τηλεθεατές, όμως, η πολιτισμική απόσταση με την Τουρκία αποτελεί ισχυρό κίνητρο για την παρακολούθησή των σήριαλ.

Κίνητρο για την παρακολούθηση τους, πάντως, τουλάχιστον όχι ισχυρό, δεν φαίνεται να αποτελεί η φυγή των Ελλήνων από τα προβλήματα τους μέσω της βύθισής τους στον κόσμο των σήριαλ και σίγουρα αυτά δεν τους βοηθούν να τα επεξεργαστούν και να τα λύσουν. Αυτό συνδέεται πιθανώς με την παραπάνω πολιτισμική απόσταση η οποία καταγράφηκε, με το γεγονός δηλαδή ότι τα τούρκικα σήριαλ αναφέρονται μάλλον σε προβλήματα που είναι ξένα προς τη σημερινή πραγματικότητα των Ελλήνων. Ανάμεσα, δε, στα προβλήματα των Ελλήνων που δεν τους βοηθούν να λύσουν τα τούρκικα σήριαλ συγκαταλέγεται τελικά, αντίθετα από της υποθέσεις της έρευνας, και η περίπλοκη σχέση της ελληνικής με την ευρωπαϊκή ταυτότητα, καθώς οι Έλληνες δεν νιώθουν ούτε λιγότερο ούτε περισσότερο Ευρωπαίοι όταν παρακολουθούν τούρκικα σήριαλ. Οι πιο πολλοί λένε ότι ποτέ δεν έχουν σκεφτεί τα δύο μαζί και ο λόγος ίσως είναι πως, ενώ η Τουρκία αγωνίζεται αυτή τη στιγμή να μοιάσει στην Ευρώπη για να γίνει αποδεκτή, η Ελλάδα δίνει μια διαφορετική μάχη, αυτή του να γίνει αποδεκτή από την Ευρώπη όπως ακριβώς είναι, χωρίς να αλλάξει ή να «υποταχθεί» στις «άδικες απαιτήσεις των Ευρωπαίων». Από αυτήν την άποψη τα τούρκικα σήριαλ διαπραγματεύονται και σ' αυτό το επίπεδο μια «άλλη» πραγματικότητα.

Γενικά φαίνεται ότι η μη ταύτιση των Ελλήνων με την Τουρκία φτάνει ακόμα και μέχρι τις «χαμένες» μας «πατρίδες». Μόνο όσοι έχουν καταγωγή από περιοχές της σημερινής Τουρκίας είναι αυτοί που νιώθουν κατά τεκμήριο και νοσταλγία για τον παλιό ελληνισμό και τις χαμένες πατρίδες παρακολουθώντας τούρκικα σήριαλ στην τηλεόραση. Η «μεγάλη ιδέα» φαίνεται πως δεν ζει πια και, βλέποντας την Κωνσταντινούπολη στις οθόνες μας, βλέπουμε μια ξένη μεγαλούπολη μάλλον, παρά τα απομεινάρια του Βυζαντίου. Η έρευνα δείχνει επίσης ότι ούτε ο συσχετισμός του παλιού ελληνικού κινηματογράφου με τις τουρκικές σειρές του σήμερα ευσταθεί για τους περισσότερους Έλληνες. Η καχυποψία τους απέναντι στο περιεχόμενο των σειρών λόγω της προέλευσής τους, αλλά και το γεγονός ότι αυτά τα σχετικά «ανοίκεια» ή «παλιομοδίτικα» και «ξεπερασμένα» περιστατικά συμβαίνουν στις τουρκικές σειρές στον περίπλοκο κόσμο του σήμερα, τους

απομακρύνει από την αθωότητα των παλιών ελληνικών ταινιών και τους εμποδίζει να τα δικαιολογήσουν και να τα αποδεχτούν.

Η προαναφερθείσα καχυποψία σχετικά με τα τούρκικα σήριαλ έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι περισσότεροι Έλληνες αναγνωρίζουν σ' αυτά στοιχεία προπαγάνδας, κυρίως σε ό,τι αφορά το ευρωπαϊκό πρόσωπο της χώρας. Ρόλο σ' αυτήν την ανησυχία έχει σε μικρό βαθμό παίζει και η επιρροή από μια κινδυνολογία των μέσων σχετικά με πιθανές κρυμμένες σκοπιμότητες. Η καχυποψία αυτή έχει ως αποτέλεσμα τα σήριαλ να μη δύνανται να λειτουργήσουν – και κατά την γνώμη του κοινού – ως γέφυρες ελκρινούς φιλίας μεταξύ των δύο λαών. Παρ' όλ' αυτά πιθανότατα η όποια «προπαγάνδα» ενυπάρχει στα τούρκικα σήριαλ είναι πρώτα και κύρια εσωτερικής κατανάλωσης, γεγονός που, για όποιον είναι ικανός να το δει, μπορεί να αποκαλύψει πολλά για την πραγματική Τουρκία σήμερα και να γίνει όντως αυτό ένα βήμα για την προσέγγιση των δύο λαών.

Παρά την καχυποψία τους σχετικά με την τουρκική προπαγάνδα, όμως, οι Έλληνες δεν φοβούνται τα τούρκικα σήριαλ. Δεν αναγνωρίζουν σ' αυτά μεγαλύτερους κινδύνους από ότι εγκυμονούν όλα τα ξένα σήριαλ και πιστεύουν ότι ο ντόρος που γίνεται γι' αυτά στα μέσα είναι μάλλον «πολύ κακό για το τίποτα».

Εκτός από μια αδικαιολόγητη, όπως εξηγήθηκε, ενοχοποίηση για την ανεργία του κλάδου της τηλεοπτικής παραγωγής στην Ελλάδα, μια σημαντική ανησυχία που εκφράζεται σχετικά με τα τούρκικα σήριαλ ως κίνδυνος αφορά στον ελληνικό τουρισμό. Εκείνο που εικάζεται είναι η πιθανή διαρροή του προς την γείτονα λόγω της επιρροής των σειρών. Η πιθανότητα αυτή σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αβάσιμη, αλλά ούτε μπορεί και να αποδοθεί η όποια ελληνική απώλεια τουριστών προς την Τουρκία αμιγώς στα σήριαλ.

Ξεχωριστό θέμα αποτελεί η γλώσσα. Τα τουρκικά είναι μια γλώσσα η οποία στην αρχή δυσκόλεψε ως ήχος εκείνους που δεν την είχαν ως βίωμα από καταγωγή. Στους πρώτους πήρε ένα διάστημα να τη συνηθίσουν ενώ για τους δεύτερους αποτέλεσε από την αρχή κίνητρο να δουν τις σειρές «για να την ξαναθυμηθούν». Όλοι σχεδόν υποστηρίζουν, πάντως, ότι προτιμούν τον υποτιτλισμό της μεταγλώττισης, ακόμα και όταν δεν βλέπουν με καλό μάτι την

πιθανή διάδοση της τουρκικής γλώσσας λόγω των σήριαλ στη χώρα μας, χωρίς όμως να κατονομάζουν και συγκεκριμένους κινδύνους από αυτήν.

Όσον αφορά στην εθνική μας υπόσταση, ως σημαντικότεροι κίνδυνοι προβάλλουν η παραποίηση της ιστορίας, ο κίνδυνος να ξεχάσουμε τις επικίνδυνες πολιτικές του τουρκικού κράτους και το παρελθόν μας και ο κίνδυνός να ταυτιστούμε με το συντηρητικό τουρκικό πολιτισμικό πρότυπο ή να επηρεαστεί αρνητικά η νεολαία μας από πρότυπα κυρίως βίας που προβάλλονται στις σειρές αυτές. Παρ' όλ' αυτά, ακόμα και κάποιοι από όσους αναγνωρίζουν τους κινδύνους αυτούς παραδέχονται πως θα είναι δύσκολο για τους Τούρκους να πετύχουν στην Ελλάδα μέσω των σήριαλ τυχόν ύποπτους σκοπούς τους. Εκείνους που θα έπρεπε ίσως περισσότερο να φοβούνται οι Έλληνες στην παρούσα φάση σχετικά με τα τούρκικα σήριαλ είναι τους επιτήδειους από το εσωτερικό της χώρας οι οποίοι τα χρησιμοποιούν για να ανακινήσουν περαιτέρω τα ήδη ευαίσθητα εθνικιστικά αισθήματα των ελλήνων στους καιρούς εθνικής ντροπής που βιώνουμε με στόχο να τα κατευθύνουν στους δικούς τους ύποπτους σκοπούς με άγνωστες συνέπειες για το μέλλον της χώρας.

Επίλογος

Τα τουρκικά σήριαλ αποτελούν φαινόμενο της οικονομικής κρίσης για την ελληνική τηλεόραση. Οι Έλληνες τα παρακολουθούν γιατί η κρίση ως ένα βαθμό τους τα έχει επιβάλλει, αναγνωρίζουν σ' αυτά αξία παραγωγής, αλλά δεν ταυτίζονται με τις αξίες ή τους ανθρώπους ή τα προβλήματα ή τους τόπους που προβάλλουν, παρόλο που η θεωρία της πολιτισμικής εγγύτητας ορίζει ότι προτιμούμε να παρακολουθούμε τα προγράμματα που νιώθουμε πιο κοντινά μας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει πως, παρά τη φαινομενική προσέγγιση, οι δύο κοινωνίες βρίσκονται ακόμα αντιμέτωπες με ένα χάσμα ανάμεσά τους και πως οι Έλληνες, λόγω των συνθηκών ή από επιλογή, σ' αυτήν την δύσκολη συγκυρία που δοκιμάζει την εθνική τους ταυτότητα, δεν μπορούν να βρουν βαθύτερα σημεία σύνδεσης με τους προς Ανατολάς γείτονές τους, παρά μόνο στο βαθμό που αυτά υπάρχουν εκεί ως προσωπικές καταβολές και μνήμες λόγω καταγωγής σε ατομικό επίπεδο. Αυτή η έλλειψη πολιτιστικής εγγύτητας σημαίνει μάλλον πως, όταν οι επιλογές της

τηλεόρασης πληθύνουν ή όταν η περιέργειά μας για το «εξωτικό» και το «άλλο» που αντιπροσωπεύει η Τουρκία κορεστεί, η επιτυχία αυτών των σήριαλ θα περιοριστεί δραστικά, καθιστώντας τα μια μόδα που πέρασε.

Αυτό που μας τραβάει στα τούρκικα σήριαλ ως λαό δεν είναι ότι ταυτιζόμαστε μ' αυτά, είναι το «ωραίο» και το «άγνωστο/ εξωτικό» θα μπορούσαμε να πούμε. Τα όμορφα, εξωτικά τοπία, οι όμορφοι ηθοποιοί, οι διαφορετικές από αυτές που έχουμε συνηθίσει ιστορίες, όπου αυτές υπάρχουν, αλλά μέχρι εκεί. Τα σήριαλ παραμένουν απλά σήριαλ. Παραμένουν «ξένα» και μας βοηθούν απλά να περνάμε την ώρα μας, χωρίς να μας αγγίζουν ιδιαίτερα σε βαθύτερο επίπεδο και χωρίς να αλλάζουν ριζικά τις απόψεις μας για τους Τούρκους και την Τουρκία. Έτσι, είναι λογικό και να μην τα φοβόμαστε, παρά τις όποιες εθνικιστικές κορώνες ακούγονται γι' αυτά στα μέσα από καιροσκόπους οι οποίοι εποφθαλμιούν την εθνική μας ευαισθησία και απέναντι στους οποίους θα πρέπει πραγματικά να επαγρυπνούμε.

Στο “*Nous et les autres*” του Tzvetan Todorov (1989) διαβάζουμε σε μια παραπομπή από τον Claude Lévi – Strauss (*Anthropologie structurale deux*, p. 319 – 320):

«Η γνωριμία με τους άλλους δεν είναι απλά μια πιθανή διαδρομή προς τη γνωριμία του εαυτού: είναι η μόνη. «Κανένας πολιτισμός δεν μπορεί να συλλάβει το εαυτό του αν δεν διαθέτει άλλους ως σημεία σύγκρισης.»

«[...] και το ίδιο και κανένας άνθρωπος», συμπληρώνει ο συγγραφέας. Οι Τούρκοι συνεχίζουν να είναι για μας αυτό που ήταν πάντα: σημεία σύγκρισης πάνω στα οποία οικοδομούμε τη διαφορά της δικής μας ταυτότητας. «Το περιεχόμενο της ταυτότητάς του ο ηττημένος το αποχτά από την αντιδιαστολή του με το νικητή», γράφει ο Σαρρής (1992), και συνεχίζει: «Η ιδιαιτερότητα του Έλληνα είναι το αντίθετο του Τούρκου. Κατά συνέπεια η ύπαρξη του νεοελληνικού φαινομένου δικαιολογείται και δικαιώνεται από τη μαχητική συνύπαρξή της προς τον τουρκικό παράγοντα.»

Αυτή την περίοδο που ανακατασκευάζουμε και πάλι την ταυτότητά μας και που η τύχη το έφερε να γνωρίσουμε λίγο καλύτερα μέσα από τα τούρκικα σήριαλ τα ήθη, τα έθιμα, την καθημερινότητα και τη γλώσσα του γείτονά μας, φαίνεται ότι χρησιμοποιούμε και πάλι αυτή τη γνώση για να επιβεβαιώσουμε αυτό που πάντα ξέραμε, πώς δεν είμαστε ίδιοι μαζί του και, αναγνωρίζοντας τι

δεν είμαστε, να μπορέσουμε για άλλη μια φορά να ορίσουμε με θετικό τρόπο, και έχει σημασία η λέξη «θετικός» σήμερα, το τι είμαστε. Φαίνεται πώς όσο υπάρχουν οι Τούρκοι θα μπορούμε να επανεφευρίσκουμε τους εαυτούς μας αέναα. Παραφράζοντας και αλλοιώνοντας λίγο το νόημα του Καβάφη: «Ευτυχώς που υπάρχουν οι βάρβαροι. Οι άνθρωποι αυτοί είναι μια κάποια λύσις.»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Ερωτηματολόγιο:

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού

Π.Μ.Σ. Πολιτιστική Διαχείριση

ΕΡΕΥΝΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΗΡΙΑΛ ΑΠΟ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΙΝΟ

στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας
στο ως άνω Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε για τη συνεργασία σας σε αυτήν την έρευνα. Βασικός στόχος αυτής, είναι η διερεύνηση του τρόπου που το ελληνικό κοινό δέχεται και κατανοεί τα τουρκικά σήριαλ.

Σχετικά με το παρόν ερωτηματολόγιο θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι **συμπληρώνεται εθελοντικά. Όλες οι απαντήσεις είναι εμπιστευτικές και η ταυτότητά σας θα παραμείνει ανώνυμη.** Αν κάποια από τις ερωτήσεις σας κάνει να αισθάνεστε άβολα, μπορείτε να μην απαντήσετε. Μπορείτε να εγκαταλείψετε την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή θέλετε και για οποιοδήποτε λόγο. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου διαρκεί περίπου 15-20 λεπτά.

Τέλος, η συμπλήρωση και η επιστροφή του ερωτηματολογίου, συνεπάγεται την αποδοχή σας να συμμετάσχετε στην έρευνα.

Σας ευχαριστούμε προκαταβολικά για τη συνεργασία και τη βοήθειά σας.

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια

Γεωργία Ψυχογιού

georgiapsy@yahoo.gr

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Κωδικός ερωτώμενου (Συμπληρώνεται από τον ερευνητή.).....

A. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ:

2. Φύλο (Κυκλώστε ένα.) Α Γ

3. Ηλικία σε έτη

4. Μορφωτικό επίπεδο (Κυκλώστε ένα.) ΠΕ ΔΕ ΑΕ ΜΕ ΔΡ

Άλλο (Συμπληρώστε).....

(ΠΕ – Πρωτοβάθμια Εκπ., ΔΕ – Δευτεροβάθμια Εκπ, ΑΕ – Ανώτερη/-τατη Εκπ., ΜΕ – Μεταπτυχιακή Εκπ., ΔΡ – Διδακτορικό)

5. Επάγγελμα (Αν είστε συνταξιούχος ή άνεργος διευκρινίστε.).....

.....

6. Οικογενειακή κατάσταση.....

7. Περιοχή κατοικίας.....

8. Κατάγομαι από μια περιοχή που σήμερα ανήκει γεωγραφικά στην Τουρκία. (Κυκλώστε ένα.) ΝΑΙ ΟΧΙ

9. Ποιο είναι το τωρινό σας κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον; (Κυκλώστε ένα)

Ανώτερο Ανώτερο – Μεσαίο Μεσαίο Μεσαίο – Χαμηλό Χαμηλό

10. Ποια είναι η πολιτική σας τοποθέτηση; (Κυκλώστε ένα.)

 Α ΚΑ Κ ΚΔ Δ

(Α – Αριστερά, ΚΑ – Κεντροαριστερά, Κ – Κέντρο, ΚΔ – Κεντροδεξιά, Δ – Δεξιά)

ΓΕΝΙΚΑ

11. Περιγράψτε την Ελλάδα σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

12. Περιγράψτε τους Έλληνες σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

13. Περιγράψτε την Ευρώπη σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

14. Περιγράψτε την Ευρώπη σε σχέση με την Ελλάδα σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

15. Περιγράψτε την Ε. Ε. σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

16. Περιγράψτε την Ε. Ε. σε σχέση με την Ελλάδα σήμερα με 3 λέξεις.....

.....

17. Περιγράψτε την Τουρκία σήμερα με 3 λέξεις.....
.....
18. Περιγράψτε την Τουρκία σε σχέση με την Ελλάδα σήμερα με 3 λέξεις.....
.....
19. Περιγράψτε τους Τούρκους με 3 λέξεις.....
.....
20. Γνωρίζετε την τουρκική γλώσσα; (Κυκλώστε ένα.)

Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Καλά	Πολύ καλά
1	2	3	4	5

B. ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΓΕΝΙΚΑ

21. Πόσες ώρες την βδομάδα βλέπετε τηλεόραση κατά μέσο όρο περίπου;.....
22. Τι είδους εκπομπές παρακολουθείτε κυρίως; (Σημειώστε με x δίπλα.)
- α. Ειδήσεις.....
 - β. Πρωινά μαγκαζίνο.....
 - γ. Μεσημεριανά μαγκαζίνο.....
 - δ. Τηλεπαιχνίδια.....
 - ε. Ντοκυμαντέρ.....
 - στ. Ενημερωτικές εκπομπές –Τοκ Σόου.....
 - ζ. Ταινίες.....
 - η. Ελληνικές σειρές.....
 - θ. Ξένες σειρές.....
 - ι. Άλλο

Γ. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ

23. Βλέπετε; (Κυκλώστε ένα.) ΝΑΙ ΟΧΙ
24. Ποιο/α είδος/η προτιμάτε; (Πχ. Κωμωδίες, δραματικές, αστυνομικές, καθημερινές κτλ).....
.....
25. Ποια/ ες παρακολουθείτε αυτή την εποχή;.....
.....
26. Ποια είναι η αγαπημένη σας;.....

Δ. ΞΕΝΕΣ ΣΕΙΡΕΣ (Εκτός τουρκικών.)

27. Βλέπετε ξένες σειρές; (Κυκλώστε ένα.) ΝΑΙ ΟΧΙ
28. Ποιο/α είδος/η προτιμάτε; (Π.χ. Κωμωδίες, δραματικές, αστυνομικές, καθημερινές κτλ).....

29. Ποια/ ες παρακολουθείτε αυτή την εποχή;.....

.....

30. Ποια είναι η αγαπημένη σας;.....

Ε. ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΗΡΙΑΛ

31. Από πότε τα βλέπετε; (Έτος).....

32. Ποια έχετε δει και με τι συχνότητα; Επιλέξτε από τη λίστα. (Σημειώστε με x στην κατάλληλη θέση. Αν υπάρχουν τούρκικα σήριαλ που έχετε παρακολουθήσει κάπου και λείπουν από τη λίστα συμπληρώστε στο τέλος του πίνακα.)

	Τίτλος	Ποτέ	Σπάνια	Συχνά	Πολύ συχνά	Ανελλιπώς
1	Ασημένια Φεγγάρια					
2	Έρωτας και τιμωρία					
3	Έρωτας στην Εξορία					
4	Η νύφη					
5	Κισμέτ					
6	Λαλέ, έρωτας στην Κων/πολη					
7	Μενεξέ					
8	Μοιραίος έρωτας					
9	Πειρασμός					
10	Ρώτα την αγάπη					
11	Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής					
12	Στα βάθη της Ανατολής					
13	Τα σύνορα της αγάπης					
14	Το αγιάζι του έρωτα					
15	Το κορίτσι που αγάπησα					
16	Φατμαγκιούλ					
17	Χίλιες και μία νύχτες					
18	Adanali					
19	Asi					
20	EZEL					
21	Karadayi					
22	Sila					
23	SON					

24	Starfish					
25						
26						
27						
28						
29						
30						

33. Ποιο είναι το πιο αγαπημένο σας από όσα έχετε δει;.....

34. Τα παρακολουθείτε (μόνο) από την ελληνική τηλεόραση; (Κυκλώστε ένα.)
 ΝΑΙ ΟΧΙ

35. Αν ΟΧΙ, από πού αλλού τα παρακολουθείτε; (Σημειώστε με x.)
 DVD.....
 WEB TV.....
 Δορυφορική τηλεόραση.....
 Εξειδικευμένες ιστοσελίδες.....

Άλλο (Συμπληρώστε).....

36. Κατά τεκμήριο τα παρακολουθείτε μόνος; (Κυκλώστε ένα.) ΝΑΙ ΟΧΙ

37. Αν ΟΧΙ, με ποιους τα παρακολουθείτε; (Σημειώστε).....

38. Τα παρακολουθείτε με προσοχή ή κάνοντας και άλλα πράγματα ταυτόχρονα ή πώς;
 Διευκρινίστε.....

39. Οργανώνετε το πρόγραμμα σας ώστε να μπορείτε να τα παρακολουθήσετε; (Κυκλώστε ένα.)

Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πάντα
1	2	3	4	5

40. Αν χάσετε κάποιο επεισόδιο σας πειράζει; (Κυκλώστε ένα.)

Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
1	2	3	4	5

41. Αναπληρώνετε το επεισόδιο που χάσατε και πώς;.....

42. Τα συζητάτε; Πότε; Πόσο; Με ποιους;.....

.....
.....
43. Επισκεπτεστε διαδικτυακές κοινότητες, φόρουμ, αφιερωμένες στις τουρκικές σειρές;
(Κυκλώστε ένα.)

Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
1	2	3	4	5

44. Συμμετέχετε σε διαδικτυακές κοινότητες, φόρουμ, αφιερωμένες στις τουρκικές σειρές;
(Κυκλώστε ένα.)

Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
1	2	3	4	5

45. Αν σας ρωτήσουν παραδέχεστε ότι τα βλέπετε; (Κυκλώστε ένα.)

Ποτέ	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Πολύ συχνά
1	2	3	4	5

Στις προτάσεις που ακολουθούν κυκλώστε έναν αριθμό της κλίμακας από το 1 έως το 7
ανάλογα με το πόσο συμφωνείτε με αυτές ως εξής:

Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Διαφωνώ κάπως	τε συμφωνώ τε διαφωνώ	μφωνώ λίγο	Συμφωνώ	Συμφωνώ απολύτως
1	2	3	4	5	6	7

46. Πιστεύω ότι τα τουρκικά σήριαλ είναι τηλεοπτικά σκουπίδια.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

47. Μου αρέσουν πολύ τα τουρκικά σήριαλ.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

48. Τα τουρκικά σήριαλ είναι καλύτερα από τα ελληνικά.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

49. Τα τουρκικά σήριαλ είναι καλύτερα από τα λατινοαμερικάνικα.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

50. Τα τουρκικά σήριαλ είναι καλύτερα από τα αγγλόφωνα.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

51. Μου αρέσει το σενάριο στα τουρκικά σήριαλ.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

52. Μου αρέσει η σκηνοθεσία στα τουρκικά σήριαλ.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

53. Μου αρέσουν τα κοστούμια στα τούρκικα σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

54. Μου αρέσουν τα σκηνικά στα τουρκικά σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

55. Μου αρέσουν οι τοποθεσίες στα τουρκικά σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

56. Μου αρέσουν εμφανισιακά οι ηθοποιοί στα τουρκικά σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

57. Μου αρέσει η υποκριτική των ηθοποιών στα τουρκικά σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

58. Έχω αγαπημένους Τούρκους ηθοποιούς των οποίων παρακολουθώ κάθε σήριαλ.

1 2 3 4 5 6 7

59. Τα τουρκικά σήριαλ είναι ρεαλιστικά. (Προσμοιάζουν την πραγματικότητα.)

1 2 3 4 5 6 7

60. Οι ιστορίες που παρουσιάζονται στα τουρκικά σήριαλ θα μπορούσαν να διαδραματίζονται και στην Ελλάδα.

1 2 3 4 5 6 7

61. Οι χαρακτήρες στα τουρκικά σήριαλ μοιάζουν με ανθρώπους που γνωρίζω.

1 2 3 4 5 6 7

62. Οι γυναίκες στα τουρκικά σήριαλ συμπεριφέρονται όπως οι γυναίκες που γνωρίζω.

1 2 3 4 5 6 7

63. Οι οικογένειες στα τουρκικά σήριαλ μοιάζουν με τις οικογένειες που γνωρίζω.

1 2 3 4 5 6 7

64. Ποιες αξίες αναγνωρίζετε στα τουρκικά σήριαλ;.....

.....

.....

.....

.....

65. Οι αξίες που αναγνωρίζω στα τουρκικά σήριαλ με εκπράζουν.

1 2 3 4 5 6 7

66. Τα τουρκικά σήριαλ με βοηθούν να σκεφτώ (να κατανοήσω καλύτερα, να λύσω) τα προβλήματά μου.

1 2 3 4 5 6 7

67. Τα τουρκικά σήριαλ με βοηθούν να ξεχάσω τα προβλήματά μου.

1 2 3 4 5 6 7

68. Τα τουρκικά σήριαλ με κάνουν να αισθάνομαι πιο ευρωπαίος.

1 2 3 4 5 6 7

69. Τα τουρκικά σήριαλ με κάνουν να αισθάνομαι λιγότερο ευρωπαίος.

1 2 3 4 5 6 7

70. Τα τουρκικά σήριαλ μου δημιουργούν νοσταλγία για τον ελληνισμό/ την καταγωγή μου.

1 2 3 4 5 6 7

71. Τα τουρκικά σήριαλ μου θυμίζουν ταινίες από τον παλιό ελληνικό κινηματογράφο.

1 2 3 4 5 6 7

72. Τα τουρκικά σήριαλ συμβάλλουν στην ανάπτυξη ειλικρινούς φιλίας μεταξύ του ελληνικού και του τουρκικού λαού.

1 2 3 4 5 6 7

73. Τα τουρκικά σήριαλ αποτελούν προϊόντα τουρκικής προπαγάνδας.

1 2 3 4 5 6 7

74. Τα τουρκικά σήριαλ είναι επικίνδυνα για την Ελλάδα.

1 2 3 4 5 6 7

75. Ποιους κινδύνους αναγνωρίζετε, αν αναγνωρίζετε, για την Ελλάδα από τα τουρκικά σήριαλ;.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

76. Θα προτιμούσα τα τουρκικά σήριαλ να ήταν μεταγλωττισμένα.

1 2 3 4 5 6 7

77. Στις παρακάτω γραμμές σημειώστε οτιδήποτε άλλο σχετικά με τα τούρκικα σήριαλ, τους λόγους για τους οποίους τα παρακολουθείτε, τον τρόπο που τα κατανοείτε κτλ. που θεωρείτε σημαντικό να ειπωθεί στα πλαίσια της συγκεκριμένης μελέτης και κατά τη γνώμη σας δεν καλύπτεται από το παραπάνω ερωτηματολόγιο.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Ερωτήσεις συνέντευξης:

Στις συνεντεύξεις ερωτήθηκαν τελικά οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου με την προσθήκη 2,3 ερωτήσεων διευκρινιστικών σχετικά με απόψεις που εκφράστηκαν στα ερωτηματολόγια όπως:

1. Πιστεύετε ότι η μαζική προβολή τουρκικών σήριαλ στην ελληνική τηλεόραση μπορεί να ενισχύσει το ελληνικό εθνικιστικό ρεύμα;
2. Πιστεύετε ότι η βία και η σκληρότητα που απεικονίζεται στα τούρκικα σήριαλ αντικατοπτρίζει την σκληρότητα της εποχής που ζούμε στην Ελλάδα ή ότι εκφράζει το θυμό που νιώθουν σήμερα οι Έλληνες;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Πίνακες απαντήσεων ερωτηματολογίων που δεν περιλαμβάνονται στον κύριο κορμό του κειμένου:

4.	
Πρωτοβάθμια	3
Δευτεροβάθμια	8
Ανώτερη/Ανώτατη	30
Μεταπτυχιακή	14
Διδακτορικό και πάνω	13

6.	
Έγγαμοι	30
Άγαμοι	34
Διαζευγμένοι	3
Δεν απαντώ	2

7. Περιοχή κατοικίας	
Αττική	41
Κεντρική Μακεδονία	17
Δυτική Μακεδονία	2
Άλλο (Βοιωτία, Ημαθία, Ηλεία, Ήπειρος, Θράκη, Κιλκίς, «Επαρχία»)	8

8. Από τους συμμετέχοντες 14 κατάγονται από τόπους που ανήκουν σήμερα γεωγραφικά στην Τουρκία και 55 δεν κατάγονται.

9. Κοινωνικό - οικονομικό περιβάλλον	
Χαμηλό	5
Μεσαίο – χαμηλό	6
Μεσαίο	43
Ανώτερο – μεσαίο	13
Ανώτερο	2

10. Πολιτική Τοποθέτηση	
Δεξιά	5
Κεντροδεξιά	23
Κέντρο	11
Κεντροαριστερά	4
Αριστερά	10
Δεν απαντώ	4
Τίποτα	11

11. ΕΛΛΑΔΑ
ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ, ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑ, ΑΝΑΡΧΙΑ, ΑΝΟΡΓΑΝΩΤΗ, ΑΠΟΔΙΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ, ΖΟΥΓΚΛΑ, ΜΠΑΧΑΛΟ, ΣΥΓΧΥΣΗ, ΧΑΟΣ, ΧΑΜΕΝΗ, ΟΧΛΑΓΩΓΙΑ, ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
ΑΒΟΥΛΗ, ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ, ΑΔΡΑΝΗΣ, ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΛΛΑΓΗΣ, ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ, ΑΝΗΜΠΟΡΗ, ΔΟΥΛΟΠΡΕΠΕΙΑ, ΡΑΓΙΑΔΙΣΜΟΣ, ΞΕΝΗ, ΥΠΟΤΑΓΜΕΝΗ, ΠΛΗΡΩΣ ΕΞΑΡΤΩΜΕΝΗ
ΑΓΑΝΑΚΤΗΣΗ, ΑΔΙΕΞΟΔΗ, ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ, ΑΠΕΛΠΙΣΙΑ, ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ, ΔΥΣΟΙΩΝΗ, ΚΑΤΑΡΡΑΚΩΣΗ, ΚΑΤΗΦΟΡΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ, ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΗ, ΜΟΥΝΤΗ, ΞΕΦΤΙΛΑ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ, ΤΕΛΜΑ, ΦΤΩΧΟΠΟΙΗΣΗ, ΧΑΛΙΑ, ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΦΟΒΟΣ,
ΑΔΙΚΗΜΕΝΗ, ΒΙΑΣΜΕΝΗ, ΑΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΗ, ΜΙΚΡΗ, ΠΡΟΔΟΜΕΝΗ, ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΕΝΗ, ΖΟΡΙΣΜΕΝΗ, ΤΑΛΛΑΙΠΩΡΗΜΕΝΗ, ΑΔΙΚΟΧΑΜΕΝΗ, ΠΛΗΓΩΜΕΝΗ, ΤΑΠΕΙΝΩΜΕΝΗ
ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΚΡΙΣΗ
ΑΝΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΗ
ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΗ, ΑΦΕΡΕΓΓΥΟΤΗΤΑ, ΑΣΕΒΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΗ, ΕΛΛΕΙΨΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, ΔΙΑΦΘΟΡΑ, ΛΑΜΟΓΙΑ, ΜΙΖΕΣ, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΟΚΡΑΤΙΑ, ΤΡΙΤΟΚΟΣΜΙΚΗ, ΑΜΝΗΣΙΑ
ΑΝΕΡΓΙΑ
ΑΚΡΙΒΗ, ΑΝΕΧΕΙΑ, ΕΞΑΘΛΙΩΣΗ, ΠΑΡΑΚΜΗ, ΥΦΕΣΗ, ΦΤΩΧΕΙΑ, ΧΡΕΩΜΕΝΗ, ΧΡΕΟΚΟΠΗΜΕΝΗ
ΔΥΝΑΤΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΗ, ΥΠΕΡΗΦΑΝΗ
ΕΚΤΟΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ,
ΗΛΙΟΣ, ΘΑΛΑΣΣΑ, ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ, ΟΜΟΡΦΗ, ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΞΕΝΗ
ΘΑΥΜΑΣΤΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ, ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΗ, ΠΑΙΔΕΙΑ, ΠΑΡΑΔΟΣΗ, ΠΕΖΟΤΗΤΑ

12 – ΕΛΛΗΝΕΣ
ΑΒΟΥΛΟΙ, ΑΔΙΟΡΘΩΤΟΙ, ΔΙΣΤΑΚΤΙΚΟΙ, ΕΘΕΛΟΥΤΥΦΛΟΥΝ, ΕΧΘΡΙΚΟΙ ΣΤΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ, ΠΡΟΒΑΤΑ, ΕΥΘΥΝΟΦΟΒΟΙ, ΕΥΚΟΛΟΠΙΣΤΟΙ, ΘΥΜΑΤΑ, ΜΑΛΑΚΕΣ, ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΟΙ, ΠΡΟΒΛΕΨΙΜΟΙ, ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ, ΠΕΖΟΙ, ΧΩΡΙΣ ΙΔΑΝΙΚΑ
ΑΓΑΝΑΚΤΙΣΜΕΝΟΙ, ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ, ΑΠΕΓΝΩΣΜΕΝΟΙ, ΑΠΕΛΠΙΣΜΕΝΟΙ, ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΜΕΝΟΙ, ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΟΙ, ΑΤΥΧΟΙ, ΔΥΣΑΡΕΣΤΗΜΕΝΟΙ, ΔΥΣΤΥΧΕΙΣ, ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΕΝΟΙ, ΗΤΤΟΠΑΘΕΙΣ, ΚΑΗΜΕΝΟΙ, ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ, ΜΙΖΕΡΟΙ, ΠΙΚΡΑΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΔΟΜΕΝΟΙ, ΤΑΛΛΑΙΠΩΡΗΜΕΝΟΙ, ΤΣΑΚΙΣΜΕΝΟΙ, ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΟΙ
ΑΓΕΝΕΙΣ, ΑΠΟΛΙΤΙΣΤΟΙ, ΣΤΕΝΟΜΥΑΛΟΙ, ΡΑΤΣΙΣΤΕΣ, ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΙ, ΑΓΝΩΜΟΝΕΣ, ΑΤΟΜΙΣΜΟΣ, ΕΑΥΤΟΥΛΗΔΕΣ, ΤΟΜΑΡΙΣΤΕΣ,

ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ, ΑΙΣΙΟΔΟΞΟΙ, ΔΥΝΑΜΙΚΟΙ, ΚΟΥΡΑΓΙΟ, ΠΡΟΣΧΑΡΟΙ, ΥΠΟΜΟΝΕΤΙΚΟΙ, ΧΑΡΟΥΜΕΝΟΙ, ΝΕΟΙ, ΩΡΑΙΟΙ
ΑΔΡΑΝΕΙΣ, ΑΠΡΑΓΟΙ, ΑΔΥΝΑΜΟΙ, ΑΝΗΜΠΟΡΟΙ, ΑΝΟΡΓΑΝΩΤΟΙ,
ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΣ, ΦΟΒΙΣΜΕΝΟΙ, ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΟΙ, ΠΑΝΙΚΟΣ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ, ΣΚΕΠΤΙΚΟΙ,
ΑΝΕΡΓΟΙ, ΦΟΥΚΑΡΑΔΕΣ, ΦΤΩΧΟΙ, ΜΙΖΕΡΟΙ.
ΒΟΛΕΨΑΚΗΔΕΣ, ΚΑΛΟΠΕΡΑΣΑΚΗΔΕΣ, ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ
ΔΙΧΑΣΜΕΝΟΙ
ΕΚΝΕΥΡΙΣΜΕΝΟΙ, ΘΡΑΣΥΔΕΙΛΟΙ, ΘΥΜΩΜΕΝΟΙ, ΟΡΓΙΛΟΙ
ΕΞΥΠΝΟΙ, ΕΥΡΗΜΑΤΙΚΟΙ, ΚΟΜΠΙΝΑΔΟΡΟΙ, ΛΑΜΟΓΙΑ, ΠΟΛΥΜΗΧΑΝΟΙ, ΠΟΝΗΡΟΙ, ΕΡΓΑΤΙΚΟΙ, ΦΙΛΟΤΙΜΟΙ
ΖΕΣΤΟΙ, ΤΑΞΙΔΙΑΡΗΔΕΣ, ΦΙΛΟΞΕΝΟΙ, ΚΑΛΟΙ,
ΙΣΧΥΡΟΓΝΩΜΟΝΕΣ, ΞΕΡΟΚΕΦΑΛΟΙ, ΠΕΙΣΜΑΤΑΡΗΔΕΣ
ΚΑΛΟ ΕΠΙΠΕΔΟ
ΚΑΚΟΙ, ΚΟΜΠΛΕΞΙΚΟΙ, ΦΘΟΝΕΡΟΙ,
ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

13 – ΕΥΡΩΠΗ
ΑΒΑΣΙΜΗ, ΑΔΥΝΑΜΗ, ΑΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΗ, ΑΝΘΕΝΩΤΙΚΗ, ΑΝΙΣΟΡΡΟΠΗ, ΑΝΟΛΟΚΛΗΡΩΤΗ, ΑΜΦΙΒΟΛΟ ΜΕΛΛΟΝ, ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΗ, ΑΣΤΑΘΕΙΑ, ΔΙΧΑΣΜΕΝΗ, ΑΝΙΣΧΥΡΗ, ΑΠΕΛΠΙΣΜΕΝΗ, ΑΧΡΗΣΤΗ, ΓΗΡΑΙΑ, ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ, ΚΡΙΣΗ, ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ, ΜΙΚΡΗ, ΜΟΥΧΛΙΑΣΜΕΝΗ, ΠΑΡΑΠΑΙΟΥΣΑ, ΠΑΡΗΚΜΑΣΜΕΝΗ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ, ΣΤΡΙΜΩΓΜΕΝΗ, ΤΑΛΑΝΙΖΩΜΕΝΗ, ΑΣΘΕΝΗΣ
ΑΔΙΑΦΟΡΗ, ΑΔΡΑΝΗΣ, ΑΡΓΟΚΙΝΗΤΗ, ΑΜΗΧΑΝΙΑ, ΑΤΟΛΜΗ, ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΗ, ΔΙΣΤΑΚΤΙΚΗ, ΕΠΙΦΥΛΑΚΤΙΚΗ, ΕΣΩΣΤΡΕΦΗΣ, ΣΥΝΝΕΦΙΑ, ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ, ΧΩΡΙΣ ΦΑΝΤΑΣΙΑ
ΑΔΙΚΗ, ΑΛΥΠΗΤΗ, ΑΜΕΤΑΚΙΝΗΤΗ, ΑΝΗΛΕΝΣ, ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ, ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗ, ΕΠΗΡΜΕΝΗ, ΙΣΧΥΡΟΓΝΩΜΩΝ, ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΑ, ΜΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΤΙΚΗ, (ΚΑΤΑ)ΠΙΕΣΤΙΚΗ, ΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΜΜΕΝΗ, ΣΚΛΗΡΗ, ΣΝΟΜΠ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΛΟΓΑ, ΤΙΜΩΡΟΣ, ΦΟΒΙΚΗ, ΑΙΣΧΟΣ
ΑΜΕΡΙΚΗ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΔΝΤ, ΕΠΙΡΡΟΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΣΤΗΜΙΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ, ΚΑΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΣΠΑΤΑΛΗ
ΑΝΑΣΤΑΤΩΜΕΝΗ, ΑΝΗΣΥΧΗ, ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΗ, ΣΥΓΚΕΧΥΜΕΝΗ, ΧΑΩΔΗΣ, ΑΝΕΡΓΙΑ
ΔΥΝΑΜΗ, ΕΙΡΗΝΗ, ΕΛΠΙΔΑ, ΕΞΕΛΙΞΗ, ΕΝΩΜΕΝΗ, ΕΥΗΜΕΡΙΑ, ΗΛΙΟΛΟΥΣΤΗ, ΟΜΟΡΦΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΠΡΟΟΔΟΣ, ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ, ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ, ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ, ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ, ΕΥΚΑΙΡΙΑ, ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΖΩΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ-ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΗ, ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ, ΠΕΙΘΑΡΧΗΜΕΝΗ,
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΜΕΝΗ, ΠΟΙΚΙΛΙΑ, ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΜΙΚΟΤΗΤΑ,

14- ΕΥΡΩΠΗ/ΕΛΛΑΔΑ
ΑΒΟΛΗ, ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ, ΕΝΟΧΛΗΜΕΝΗ, ΚΑΧΥΠΟΠΤΗ, ΜΑΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΛΙΓΟ, ΝΕΥΡΙΚΗ, ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΗ, ΦΟΒΙΚΗ, ΑΚΕΦΗ, ΑΦΙΛΟΞΕΝΗ
ΑΓΝΩΜΟΣΥΝΗ, ΑΔΙΚΗ, ΑΝΕΥΘΥΝΗ, ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ, ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΗ ΜΗΤΕΡΑ, ΑΣΤΟΡΓΗ, ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΚΑΤΑΚΤΗΤΕΣ, ΕΓΩΙΣΤΕΣ, ΕΓΩΚΕΝΤΡΙΚΗ, ΕΙΡΩΝΙΚΗ, ΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΡΙΑ, ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ, ΕΧΘΡΙΚΗ, ΖΗΛΟΦΘΟΝΗ, ΚΑΤΑΠΙΕΣΤΙΚΗ, ΜΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΜΗ, ΜΙΚΡΟΦΘΑΛΜΗ, ΞΕΔΙΑΝΤΡΟΠΗ, ΠΡΟΔΟΣΙΑ, ΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΜΜΕΝΗ, ΣΚΛΗΡΗ, ΣΤΕΙΡΑ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΛΟΓΑ, ΤΙΜΩΡΗΤΙΚΗ, ΥΠΕΡΟΠΤΙΚΗ, ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ
ΑΚΑΜΠΤΗ, ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ, ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΗ, ΑΜΕΤΑΚΙΝΗΤΗ, ΑΠΑΘΗΣ, ΑΠΟΛΥΤΗ, ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΗ, ΑΥΣΤΗΡΗ, ΤΥΠΙΚΗ, ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ, ΟΜΟΙΟΓΕΝΕΙΑ, ΟΡΙΟΘΕΤΗΜΕΝΗ, ΣΥΝΕΠΗΣ, ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΚΗ,
ΑΚΡΑ, ΝΟΤΟΣ
ΑΝΑΓΚΑΙΑ, ΒΟΗΘΕΙΑ, ΕΞΑΡΤΗΣΗ, ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ, ΠΛΑΙΣΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΗ, ΑΝΩΤΕΡΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ, ΠΕΙΘΑΡΧΗΜΕΝΗ, ΠΙΟ

ΠΡΟΗΓΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ-ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ
ΒΛΑΚΑΣ
ΔΙΑΚΟΠΕΣ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΔΝΤ, ΜΝΗΜΟΝΙΟ
ΔΥΝΑΤΗ, ΙΣΧΥΡΗ, ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ, ΜΠΡΟΣΤΑ, ΠΛΟΥΣΙΟΤΕΡΗ
ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗ, ΜΕΓΑΛΟΣΤΟΜΗ, ΥΠΟΚΡΙΤΙΚΗ, ΨΕΥΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΚΕΡΜΑΤΙΣΜΟΣ
ΛΑΜΟΓΙΑ, ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΜΕ ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ
ΜΠΕΡΔΕΜΕΝΗ, ΟΜΙΧΛΩΔΗΣ,
ΜΟΡΦΩΜΕΝΗ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΣΥΜΠΟΝΕΤΙΚΗ

15 – Ε.Ε.
ΑΒΑΣΙΜΗ, ΑΔΥΝΑΜΗ, ΑΝΙΣΧΥΡΗ, ΑΝΥΠΑΡΚΤΗ, ΑΠΟΤΥΧΗΜΕΝΗ, ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΗ, ΑΣΥΝΔΕΤΗ, ΑΝΘΕΝΩΤΙΚΗ, ΔΙΑΛΥΣΗ, ΚΑΚΟΣΤΗΜΕΝΗ, ΚΑΤΑΡΡΕΟΥΣΑ, ΚΡΙΣΗ, ΛΑΘΟΣ, ΠΑΡΗΚΜΑΣΜΕΝΗ, ΠΟΛΩΜΕΝΗ, ΑΠΕΛΠΙΣΜΕΝΗ, ΑΣΘΕΝΗΣ, ΑΣΤΑΘΗΣ
ΑΔΙΑΦΟΡΗ, ΑΔΙΚΗ, ΑΣΦΥΚΤΙΚΗ, ΑΚΑΜΠΤΗ, ΑΛΥΠΗΤΗ, ΑΝΑΛΓΗΤΗ, ΑΚΑΡΔΗ, ΑΦΙΛΟΤΙΜΗ, ΑΝΑΔΕΛΦΗ, ΑΝΕΥΘΥΝΗ, ΑΥΣΤΗΡΗ, ΑΥΤΑΡΧΙΣΜΟΣ, ΑΝΙΣΟΝΟΜΙΑ, ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΠΙΒΛΗΤΙΚΗ, ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ, ΚΑΤΑΚΤΗΤΕΣ, ΞΕΔΙΑΝΤΡΟΠΗ, ΞΕΡΟΚΕΦΑΛΗ, ΠΕΙΣΜΑΤΑΡΑ, ΤΙΜΩΡΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ, ΨΥΧΡΗ, ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΕΙΡΗΝΗ, ΕΛΠΙΔΟΦΟΡΑ, ΕΥΗΜΕΡΟΥΣΑ, ΜΟΡΦΩΜΕΝΗ, ΕΥΕΛΙΚΤΗ, ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ, ΣΤΑΘΕΡΗ
ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ, ΑΝΟΡΓΑΝΩΤΗ, ΑΠΟΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΗ, ΑΠΟΣΥΝΤΟΝΙΣΜΕΝΗ, ΑΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΗ, ΑΣΤΑΘΗΣ, ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΚΗ, ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΗ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ, ΣΠΑΤΑΛΗ, ΧΑΟΣ
ΑΝΤΙΛΑΪΚΗ, ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΕΣ, ΜΑΣΟΝΟΙ, ΠΛΟΥΤΟΚΡΑΤΙΚΗ, ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΦΟΒΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΩΝ, ΤΟΚΟΓΛΥΦΟΣ, ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ, ΥΛΙΣΤΙΚΗ, ΥΠΟΔΟΥΛΗ, ΦΙΛΟΧΡΗΜΑΤΗ, ΑΠΛΗΣΤΗ, ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ, ΠΟΝΗΡΗ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΛΟΓΑ, ΒΕΡΟΛΙΝΟ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ, ΔΝΤ, ΝΤΟΜΙΝΟ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΑΙΣΧΡΟΚΕΡΔΕΙΑ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ, ΦΙΛΟΔΟΞΗ
ΒΟΗΘΟΣ, ΚΑΘΟΔΗΓΗΤΗΣ,

16 – Ε.Ε./ΕΛΛΑΔΑ
ΑΒΕΒΑΙΑ, ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΗ, ΑΝΕΠΑΡΚΗΣ, ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΜΕΝΗ, ΑΤΕΛΗΣ, ΜΗ ΕΥΕΛΙΚΤΗ, ΜΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ, ΑΝΟΜΟΙΟΓΕΝΗΣ
ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ, ΑΜΕΛΕΙΑ, ΧΑΜΕΝΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΑΔΙΚΗ, ΑΔΙΣΤΑΚΤΗ, ΑΚΑΜΠΤΗ, ΑΛΥΠΗΤΗ, ΑΜΕΤΑΚΙΝΗΤΗ, ΑΝΑΔΕΛΦΗ, ΑΝΑΛΓΗΤΗ, ΑΚΑΡΔΗ, ΑΠΑΝΘΡΩΠΗ, ΑΝΗΛΕΗΣ, ΑΝΤΛΗΣΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟΥ, ΑΠΑΙΤΗΤΙΚΗ, ΑΥΣΤΗΡΗ, ΑΦΑΙΜΑΚΤΙΚΗ, ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΔΥΝΑΣΤΗΣ, ΕΙΣΠΡΑΚΤΟΡΑΣ. ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΤΡΙΑ, ΕΛΕΓΧΟΣ, ΕΝΤΟΛΕΑΣ, ΕΞΑΘΛΙΩΣΗ. ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ, ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗ, ΕΠΙΒΛΗΤΙΚΗ. ΕΠΙΚΡΙΤΙΚΗ, ΕΧΘΡΙΚΗ, ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ, ΚΑΤΑΚΡΙΣΗ, ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ, ΚΑΤΑΠΙΕΣΤΙΚΗ, ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ, ΜΗ ΒΟΗΘΗΤΙΚΗ, ΞΕΡΟΚΕΦΑΛΗ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΗ, ΠΙΕΣΤΙΚΗ, ΣΚΛΗΡΗ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΛΟΓΑ, ΤΙΜΩΡΟΣ, ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΗ, ΥΠΕΡΟΠΤΙΚΗ, ΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ. ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ, ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ, ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΗ, ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ, ΠΑΤΡΟΝΑΡΙΣΤΙΚΗ,
ΑΝΑΓΚΑΙΑ, ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ, ΣΩΣΙΒΙΑ ΛΕΜΒΟΣ, ΥΠΟΜΟΝΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ, ΙΣΧΥΡΗ, ΜΟΡΦΩΜΕΝΗ, ΔΥΝΑΜΙΚΗ
ΔΙΑΠΛΕΚΩΜΕΝΗ, ΛΑΜΟΓΙΑ, ΜΑΣΟΝΟΙ, ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΕΣ, ΤΡΑΠΕΖΙΤΕΣ, ΤΟΚΟΓΛΥΦΟΣ, ΔΑΝΕΙΑ, ΔΝΤ
ΕΝΟΧΛΗΜΕΝΗ, ΕΠΙΦΥΛΑΚΤΙΚΗ, ΚΑΧΥΠΟΠΤΗ, ΜΑΣ ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ, ΠΡΟΚΑΤΕΙΛΗΜΜΕΝΗ,

17 – ΤΟΥΡΚΙΑ
ΑΔΙΑΦΟΡΗ, ΓΕΙΤΟΝΙΚΗ
ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ, ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΗ, ΑΝΕΡΧΟΜΕΝΗ, ΑΧΑΝΗΣ, ΔΥΝΑΜΗ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, ΕΞΥΠΝΗ, ΙΣΧΥΡΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΙΣΧΥΡΗ, ΕΞΕΛΙΞΗ, ΔΥΝΑΜΙΚΗ, ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ, ΕΥΕΛΙΚΤΗ, ΜΕ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ, ΣΙΓΟΥΡΗ, ΜΕΓΑΛΑ ΑΝΟΙΓΜΑΤΑ ΣΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ,
ΑΝΑΧΡΟΝΙΣΤΙΚΗ, ΑΠΟΛΙΤΙΣΤΗ, ΒΑΡΒΑΡΗ, ΝΟΜΑΔΙΚΗ, ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗ, ΣΕΞΙΣΤΙΚΗ, ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΗ, ΦΑΝΑΤΙΚΗ, ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΤΙΚΗ, ΦΤΩΧΕΙΑ. ΑΝΤΙΕΥΡΩΠΑΪΣΤΕΣ, ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ, ΒΑΘΥ ΚΡΑΤΟΣ, ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΗ, ΘΕΟΚΡΑΤΙΚΗ, ΙΣΛΑΜΙΚΗ, ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΗ, ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ. ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ (ΣΤΡΟΦΗ),
ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ, ΚΡΙΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ, ΣΕ ΔΥΣΚΟΛΗ ΘΕΣΗ, ΤΑΞΙΚΗ,
ΔΙΑΡΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗ, ΔΙΕΙΣΔΥΟΥΣΑ, ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΔΙΠΡΟΣΩΠΗ. ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΕΠΙΠΕΔΟΥ, ΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗ. ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ. ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ, ΜΑΧΙΜΗ, ΜΕΓΑΛΟΪΔΕΑΤΙΣΜΟΣ, ΟΝΕΙΡΟΠΑΡΜΕΝΗ, ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ, ΠΟΛΥ ΦΙΛΟΔΟΞΗ, ΚΑΛΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΗ. ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΗ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ
ΓΟΗΤΕΥΤΙΚΗ, ΜΑΓΙΚΗ, ΟΙΚΕΙΑ/ΟΜΟΙΑ, ΟΜΟΡΦΗ, ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΣ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΦΤΗΝΟΤΕΡΗ ΑΓΟΡΑ, ΠΟΛΟΣ ΕΛΞΗΣ,

18 - ΤΟΥΡΚΙΑ/ΕΛΛΑΔΑ
ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΗ, ΑΔΙΣΤΑΚΤΗ, ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΕΙΛΗΤΙΚΗ, ΑΣΕΒΗΣ, ΔΙΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΚΔΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΗ, ΕΠΙΘΕΤΙΚΗ, ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ, ΕΠΟΦΘΑΛΜΙΟΥΣΑ, ΕΠΙΜΟΝΗ, ΖΗΛΟΦΘΟΝΗ, ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ, ΘΡΑΣΥΣ, ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ, ΚΑΚΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ, ΚΑΤΑΠΙΕΣΤΙΚΗ, ΚΑΧΥΠΟΠΤΗ, ΛΥΚΟΦΙΛΙΑ, ΠΑΤΡΟΝΑΡΙΣΜΑ, ΜΕΓΑΛΟΪΔΕΑΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΔΟΞΗ, ΠΟΝΗΡΗ, ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΗ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΛΟΓΟΣ, ΤΥΡΑΝΝΙΚΗ, ΨΕΥΤΟΘΥΜΑ. ΥΠΕΡΟΠΤΙΚΗ, ΥΠΟΥΛΗ,
ΑΙΣΙΟΔΟΞΗ, ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΗ, ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ, ΔΙΟΙΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ, ΔΥΝΑΜΙΚΗ, ΕΞΥΠΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΑ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ, ΕΠΙΡΡΟΗ, ΕΡΓΑΤΙΚΗ, ΕΥΚΑΙΡΙΟΔΟΧΟΣ, ΙΣΧΥΡΗ, ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΗ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΙΚΑ, ΜΕΓΑΛΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΥΝΟΗΜΕΝΗ, ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ, ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ, ΠΟΛΥ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΗ ΔΥΝΑΜΗ, ΠΟΛΥΠΛΗΘΗΣ, ΠΡΑΚΤΙΚΟΤΕΡΗ, ΣΤΟΧΕΥΜΕΝΗ, ΤΑΧΥΤΕΡΑ ΠΡΟΟΔΕΥΜΕΝΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΠΡΟΟΔΟΣ, ΕΥΗΜΕΡΙΑ, ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ
ΑΜΟΡΦΩΤΗ, ΑΠΟΛΙΤΙΣΤΗ, ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΝΑΤΙΣΜΕΝΗ, ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΗ, ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΗ.
ΚΟΙΝΗ, ΟΜΟΙΑ
ΛΑΘΗ
ΠΟΛΥΚΟΙΝΟΤΙΚΗ
ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ, ΦΙΛΙΚΟΙ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΧΕΙΡΟΤΕΡΑ ΑΠΟ ΕΛΛΑΔΑ

19 – ΤΟΥΡΚΟΙ
ΑΓΝΩΣΤΟΙ, ΑΔΙΑΦΟΡΟΙ, ΓΕΙΤΟΝΕΣ,
ΑΓΑΘΟΙ, ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΑΠΛΟΙ, ΕΥΓΕΝΙΚΟΙ, ΘΕΛΟΥΝ ΤΗ ΦΙΛΙΑ ΜΑΣ, ΚΑΛΟΣΥΝΗ, ΜΑΣ ΑΓΑΠΑΝΕ, ΤΙΜΙΟΙ, ΦΙΛΙΚΟΙ, ΦΙΛΟΞΕΝΟΙ, ΓΛΕΝΤΖΕΔΕΣ, ΧΑΛΑΡΟΙ, ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΙ, ΠΟΛΥ ΩΡΑΙΟΙ
ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ, ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΟΙ, ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΙ, ΕΞΥΠΝΟΙ, ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟΙ, ΕΡΓΑΤΙΚΟΙ, ΚΑΤΑΦΕΡΤΖΗΔΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ, ΜΕΡΑΚΛΗΔΕΣ, ΠΑΘΙΑΣΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΝΟΗΤΙΚΟΙ ΠΕΙΣΜΑΤΑΡΗΔΕΣ, ΠΕΙΘΑΡΧΗΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΙ, ΦΙΛΟΤΙΜΟΙ, ΕΝΩΜΕΝΟΙ, ΜΕ ΟΜΑΔΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ, ΣΥΣΠΕΙΡΩΜΕΝΟΙ, ΕΞΕΥΡΩΠΑΪΣΜΕΝΟΙ, ΠΑΤΡΙΩΤΕΣ
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΟΙ, ΑΜΟΡΦΩΤΟΙ, ΑΠΟΛΙΤΙΣΤΟΙ, ΗΜΙΜΑΘΕΙΣ, ΜΕ ΠΑΡΩΠΙΔΕΣ,
ΑΝΑΤΟΛΙΤΕΣ, ΑΝΤΙΕΥΡΩΠΑΪΣΤΕΣ, ΘΡΗΣΚΟΙ, ΟΠΙΣΘΟΔΡΟΜΙΚΟΙ, ΠΑΛΙΟΜΟΔΗΤΕΣ, ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ, ΠΡΟΓΟΝΟΠΛΗΚΤΟΙ, ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΙ, ΤΥΡΑΝΝΙΚΟΙ, ΥΠΑΝΑΠΤΥΚΤΟΙ, ΦΑΛΛΟΚΡΑΤΕΣ, ΦΑΝΑΤΙΚΟΙ, ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΤΕΣ
ΑΝΘΕΛΛΗΝΕΣ, ΕΚΔΙΚΗΤΙΚΟΙ, ΜΕΓΑΛΟΜΑΝΕΙΣ, ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ, ΑΛΑΖΟΝΕΣ,

ΠΡΟΚΛΗΤΙΚΟΙ, ΠΟΝΗΡΟΙ
ΑΥΣΤΗΡΟΙ, ΔΥΣΚΟΛΟΙ, ΚΑΤΑΠΙΕΣΜΕΝΟΙ,
ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
ΙΔΙΟ ΦΑΝΤΑΣΙΑΚΟ, ΟΙΚΕΙΟΙ, ΟΜΟΙΟΙ, ΣΑΝ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΡΗ, ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΚΑΖΑΝΙ ΒΡΑΖΟΥΜΕ,
ΙΣΧΥΡΟΙ

21. Οι ερωτώμενοι βλέπουν κατά μέσο όρο 14 ώρες την εβδομάδα τηλεόραση που ανάγεται σε 2 ώρες περίπου ημερησίως. Ωστόσο 19 άτομα βλέπουν πάνω από 20 ώρες εκ των οποίων τα δέκα, κυρίως συνταξιούχοι και άνεργοι, πάνω από 30 ώρες την εβδομάδα.

23. Ελληνικές σειρές: 44 «ναι», 25 «όχι»

25. Σειρά	(29)
Κλεμμένα όνειρα	14
Με τα παντελόνια κάτω	8
Πίσω στο σπίτι	8
Βαλς με 12 θεούς	1
Επαναλήψεις (διάφορα)	6

26. Αγαπημένο των περισσότερων (7), τα «κλεμμένα όνειρα». Δήλωσαν προτίμηση 25, τα υπόλοιπα ήταν παλιά σήριαλ (κωμωδίες).

27. 54 βλέπουν ξένες σειρές, 15 δεν βλέπουν

31. Οι περισσότεροι άρχισαν να τα βλέπουν το '10 (18), ενώ αρκετοί άρχισαν και το '12 (12), λόγω Σουλεϊμάν.

Αρ. Ερ.	ΔΞ/ ΔΑ	1	2	3	4	5	6	7	Μ.Ο.
20		49	17	2	1	0			1,35
39		35	9	8	7	10			2.25
40		40	17	0	3	9			1.9
43		57	7	3	1	1			1,29
44		64	4	1	0	0			1,09

45		1	2	3	22	41			4,45
46		11	17	15	11	6	7	2	3,19
47		6	5	7	17	11	18	4	4,32
48	1	10	13	1	23	6	9	6	3,78
49	1	5	4	1	16	5	17	20	5,1
50		24	13	7	17	2	4	0	2,73
51	1	6	11	3	13	22	6	7	4,18
52		5	3	2	20	14	16	9	4,72
53	1	5	4	2	9	16	19	13	5
54		4	4	1	13	16	18	13	5
55		4	3	0	5	9	27	24	5,82
56	1	0	2	4	12	16	20	14	5,32
57		4	7	3	22	12	16	5	4,43
58	1	39	12	2	3	5	3	4	2,24
59		10	13	9	21	6	6	4	3,49
60	1	7	11	5	19	14	8	4	3,91
61		14	20	6	14	7	5	3	3,1
62		19	20	8	12	3	4	3	2,77
63	5	14	19	8	13	4	4	2	2,9
65		57	7	3	1	1	0	0	1,39
66		41	19	0	5	3	0	1	1,75
67		18	13	5	8	9	7	9	3,49
68	1	31	14	3	8	4	3	5	2,54
69	1	28	12	3	15	2	2	6	2,72
70	2	24	16	3	9	4	6	5	2,87
71	1	20	16	9	5	10	5	3	2,94
72	0	11	17	1	18	10	5	7	3,61
73	3	7	8	4	15	8	12	12	4,41
74	2	22	20	8	8	4	2	3	2,55
76	1	40	8	2	5	6	1	6	2,35

75.
υποχρεωτική εκμάθηση της τουρκικής γλώσσας, πλύση εγκεφάλου, συνήθεια της Τουρκίας στην καθημερινότητα των Ελλήνων
οι έλληνες έρχονται πιο εύκολα κάτω από τον έλεγχο των τούρκων
Προπαγάνδα, παραχάραξη ιστορίας
Προπαγάνδα, αμάθεια, παραπληροφόρηση
κακές ταυτίσεις μαθητών
Σε κάνουν να ξεχνάς την πολιτική συμπεριφορά των Τούρκων προς την Ελλάδα
Προπαγάνδα, εμποδίζουν ελληνική παραγωγή
παρουσιάζουν μία ρετουσαρισμένη και ευρωπαϊκή όψη της Τουρκίας, πράγμα που δεν είναι και απόλυτα αληθινό
ανεργία ηθοποιών, ζημιά στον τουρισμό
ανεργία ηθοποιών
ενίσχυση ελληνικού εθνικισμού
κρίση αντίστοιχου κλάδου εδώ
ανεργία ελληνικού κλάδου
Υπερβάλλον ενθουσιασμός για Τουρκία και Τούρκους
λήθη των αρνητικών της Τουρκίας, συντηρητικά πρότυπα ως σημεία εξομοίωσης
ανεργία ελλήνων του κλάδου
προβάλουν τη δική τις άποψη για την Τουρκία
Προπαγάνδα
διαστρέβλωση της πραγματικότητας
Το να αισθανόμαστε πιο Ευρωπαίοι από τους Τούρκους δε μας κάνει όντως Ευρωπαίους, θέλουμε προσπάθεια ακόμη. Επίσης, θεωρώ ότι οι Έλληνες παραγωγοί με τη δικαιολογία της κρίσης και με την ευκολία του «έτοιμου», χάνουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Παύουν να προσπαθούν και να ενεργοποιούνται με αποτέλεσμα τα τηλεοπτικά προγράμματα να παρουσιάζουν εκπληκτική ομοιομορφία, γεγονός που προτρέπει τους τηλεθεατές σε δύο λύσεις: πρώτον, να βλέπουν όλοι τα ίδια προγράμματα (στην περίπτωση αυτή τα τουρκικά σήριαλ) ή να πληρώνουν για δορυφορική συνδρομή, ώστε να έχουν περισσότερες επιλογές. Συνεπώς, οι κίνδυνοι είναι: αιθεροβασία Ελλήνων, μαρasmus φαντασίας και δημιουργικότητας, μονομέρεια στην ψυχαγωγία, επιπλέον έξοδα για την ψυχαγωγία.
Δεν νομίζω ότι υπάρχει κανένας κίνδυνος από τα τουρκικά σήριαλ. Θα υπήρχε κίνδυνος στην περίπτωση εκείνη κατά την οποία θα μας επιβαλλόταν να παρακολουθούμε μόνο τουρκικά σήριαλ. Αλλά ο ίδιος κίνδυνος θα υπήρχε εάν μας επιβαλλόταν να παρακολουθούμε μόνο αμερικανικά σήριαλ. Και στις δύο περιπτώσεις θα επρόκειτο για ωμή προπαγάνδα. Υπό τον όρο όμως ότι υπάρχει πολυφωνία στην τηλεόραση, δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος. Αντίθετα, μας δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσουμε μια άλλη κουλτούρα με τα καλά της και με τα κακά της.
την τούρκικη προπαγάνδα, την πλύση εγκεφάλου στους έλληνες, την αύξηση του εθνικισμού των ελλήνων και του ρατσισμού κατά οτιδήποτε τούρκικης προέλευσης
Πιθανή αποδοχή της τουρκικής υπόστασης ως μόνο θετικής και άκριτη λήθη των αρνητικών σημείων και πολιτικών της. Δημιουργία συντηρητικών προτύπων ως σημείων εξομοίωσης
Δεν αναγνωρίζω κίνδυνο. Η έλλειψη παιδείας προκαλεί καχυποψία και αντιδράσεις. Όπως δέχτηκε η ελληνική τηλεόραση την επιδρομή των μεξικάνικων σειρών το ίδιο γίνεται και με τις τουρκικές. Στη δεύτερη περίπτωση απλώς τα γεγονότα του παρελθόντος εξακολουθούν να «στοιχειώνουν». Κάποια στιγμή θα τελειώσει κι αυτή η «μόδα».
Κατακτούν τον κόσμο και περνάνε τα μηνύματά τους.

77.
πολύ προσεγμένα ποιοτικώς, μη ρεαλιστικές υποθέσεις, έλλειψη ελληνικών καλογυρισμένα, έλλειψη ελληνικών, να περνάει η ώρα
τα παρακολουθώ για να διαπιστώσω το βαθμό της προπαγάνδας και το πόσο κοιμισμένοι είναι σήμερα οι έλληνες αλλά και πόσο εύκολα μπορούν να ξεχάσουν την ιστορία και τις ρίζες τους
Παρακολουθώ σπάνια για να έχω σφαιρική γνώση και να μπορώ να εκφέρω άποψη. Τα βλέπω για να μπορώ να τα απορρίψω.
Παρακολουθώ τον Σουλεϊμάν γιατί μου αρέσουν τα έργα εποχής γενικά, τα κοστούμια και η υπόθεση
Δεν υπάρχει νόημα να ασχολούμαστε με το εμπορικό παιχνίδι των καναλιών.
Έχω παρακολουθήσει τουρκικό σήριαλ μόνο λόγω συγκεκριμένου ηθοποιού. Δεν τα παρακολουθώ, δεν μου προσφέρουν κάτι, αλλά ούτε με ενοχλούν.
Όπως φαίνεται και από τις απαντήσεις μου θα μπορούσα να πω ότι παρακολούθησα/θώ 2 σήριαλ. Το <i>Σουλεϊμάν</i> και το <i>Μία και Χίλιες Νύχτες</i> . Τα άλλα δύο τα έβλεπα ευκαιριακά, δεν νομίζω να είδα περισσότερο από 10 επεισόδια από το καθένα. Το <i>Χίλιες και Μία Νύχτες</i> , το έβλεπα διότι παίζονταν το βράδυ του καλοκαιριού, όταν η τηλεόραση δεν είχε τίποτα άλλο, και μετά όταν συνεχίστηκε το φθινόπωρο μια φορά την εβδομάδα το παρακολούθησα να δω το τέλος αν και στο τέλος είχε γίνει πολύ κουραστικό, σαν τα μελοδράματα του '50 στην Ελλάδα. Τον <i>Σουλεϊμάν</i> το παρακολουθώ διότι με τράβηξε από την αρχή, η ζωή στο χαρέμι και ο τρόπος που αναγκάζονται οι γυναίκες να λειτουργήσουν. Οι χαρακτήρες των γυναικών έχουν ενδιαφέρον, και φυσικά τα κοστούμια είναι ωραία, και τέλος τα ελάχιστα πολιτιστικά στοιχεία έχουν ενδιαφέρον, επίσης. Και στα δύο σήριαλ επίσης με τράβηξε η γλώσσα, διότι μου θύμιζε εκφράσεις που οι παππούδες μου χρησιμοποιούσαν στο σπίτι, μου υπενθύμιζε πόσες πολλές λέξεις χρησιμοποιούμε σήμερα και είναι τουρκικής προέλευσης. Επίσης έθιμα που είχαμε στο σπίτι όταν ήμουν μικρή, πχ. ο χαλβάς ως γλυκό του μνημόσυνου κυρίως. Επιπλέον μου υπενθύμιζε πολιτιστικά στοιχεία που ξέρω αλλά έχω απωθημένα στο μυαλό μου διότι κατά κύριο λόγο τα πολιτιστικά στοιχεία που φθάνουν στα μάτια μας μέσω της τηλεόρασης είναι του δυτικού κόσμου. Δεν θεωρώ ότι τα Τούρκικα σήριαλ είναι χειρότερα από τις αμερικάνικες σαπουνόπερες που παίζονταν χρόνια στην Ελλάδα και Αμερική και παίζονται ακόμα, ούτε και από τα διάφορα αστυνομικά που παίζονται και τα οποία παρακολουθώ για να ηρεμήσει το κεφάλι μου και να πάω να κοιμηθώ. Επίσης δεν θεωρώ ότι τα Ελληνικά έχουν να χάσουν κάτι αν ο κόσμος παρακολουθεί τα Τούρκικα. Λίγο ανταγωνισμός, ίσως να καταφέρει να ανεβάσει το επίπεδο των Ελληνικών ταινιών και σήριαλ, και να κατεβάσει λίγο και το οικονομικό καλάμι που έχουν καβαλήσει οι δικοί μας ηθοποιοί και παρουσιαστές. Απορώ προς τι ο τόσος ντόρος με τα τούρκικα.
Τα παρακολουθώ μόνο για να περνάει η ώρα μου αφού δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο στην ελληνική τηλεόραση
Είναι καλογυρισμένες και προσεγμένες σειρές τη στιγμή που στην ελληνική τηλεόραση δεν υπάρχει κάτι καλύτερο για να δεις
Παρακολουθώ τα τουρκικά σήριαλ αφενός λόγω των πρότερων σπουδών μου (προπτυχιακών και μεταπτυχιακών). Τα τουρκικά σήριαλ σου δίνουν την δυνατότητα να μπορέσεις να γνωρίσεις αλλά και να μελετήσεις έναν άλλο «πολιτισμό». Μέσω των τουρκικών σήριαλ μπορούμε να διαγράψουμε πολλές από τις αξίες που διέπουν τον τουρκικό λαό αλλά παράλληλα να μάθουμε για την κουζίνα τους, για τους χορούς τους, για την θέση της γυναίκας, για την θρησκεία τους, να δούμε τοπία φυσικής ομορφιάς κτλ. Επίσης, ασχολούνται με κοινωνικά θέματα που απασχολούν την κοινωνία – την κάθε κοινωνία – και θεωρώ ότι είναι προτιμότερο να τα παρακολουθώ από τα ελληνικά σήριαλ, τα οποία το μόνο που

αναπαριστούν και πραγματεύονται είναι το πώς το ένα ζευγάρι δημιουργεί σχέσεις με το άλλο κοκ, γυρίζονται μέσα σε ένα στούντιο – μη δείχνοντας τις φυσικές ομορφιές της Ελλάδας, και σαφώς δεν αναδεικνύουν κανένα κοινωνικό φαινόμενο της εποχής. Αφετέρου για εμένα ήταν πολύ καλό μάθημα για την βελτίωση των τουρκικών, σε προφορά, άκουσμα και ομιλία.
τα μόνα που αξίζουν είναι τα ιστορικά στοιχεία που αποτυπώνουν
θα μπορούσα να αναφέρω πως καλό θα ήταν να παρουσιαστεί σε κάποια τηλεοπτική εκπομπή ή ακόμη και εκπομπές μία έρευνα, αλλά και μία εκ βάθρων ενημέρωση για την τούρκικη κουλτούρα και το παρελθόν έτι ώστε όλοι να γνωρίζουν ορισμένα βασικά ζητήματα και να μπορέσουν να αποκτήσουν προσωπική άποψη και κρίση για ό,τι τους δίνεται έτσι ακατέργαστο από τα ΜΜΕ. Και αναφέρω εκπομπές γιατί δύσκολα ως λαός ψάχνουμε να βρούμε κάτι από μόνοι μας ή αναφερόμαστε σε άλλες πηγές ενημέρωσης εκτός της τηλεόρασης. Βέβαια απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί αυτές οι εκπομπές να μην υπηρετούν συμφέροντα και πολιτικές παρατάξεις ώστε να γίνει αντικειμενική ενημέρωση.
Παρακολούθησα το πρώτο που προβλήθηκε από περιέργεια, δε μου άρεσε, δεν το είδα ολόκληρο, γι' αυτό και δεν παρακολούθησα άλλο ποτέ ξανά
Το πρώτο τουρκικό σήριαλ («Τα σύνορα της αγάπης», 2005) το παρακολούθησα σε περίοδο καλοκαιριού, από περιέργεια και λόγω έλλειψης τηλεοπτικών επιλογών, μαζί με την οικογένειά μου. Δε θυμάμαι αν το είδα μέχρι και το τελευταίο επεισόδιο και δε θυμάμαι το τέλος της πλοκής του σήριαλ. Ήταν ερωτική κομεντί. Μου είχαν κάνει εντύπωση τα ήθη και τα έθιμα των τουρκικών οικογενειών και το ότι Τούρκοι ηθοποιοί έκαναν μεγάλη προσπάθεια να υποκριθούν τους Έλληνες χρησιμοποιώντας «σπαστά» ελληνικά. Το δεύτερο σήριαλ («Μενεξέ», 2011 νομίζω) το παρακολούθησα γιατί την ώρα που προβαλλόταν έκανα γυμναστική ή κάποια οικιακή δουλειά και ήθελα με κάτι να ξεχνιέμαι. Ήταν δραματικό. Το είδα μέχρι το τέλος και με εντυπωσίασε επίσης το πόσο αυστηρά παρουσιάζονται τα τουρκικά ήθη. Τέλος το τουρκικό σήριαλ «Ezel» (2011) «άντεξα» να το παρακολουθήσω μέχρι και το τέταρτο επεισόδιο (να σημειώσω ότι τα επεισόδια που προβάλλονταν στην Ελλάδα είναι διπλά). Δεν άντεξα το πόσο αργή είναι η πλοκή των σειρών αυτών και δε νομίζω ότι θα ξαναπροσπαθήσω να δω κάποιο τουρκικό σήριαλ ξανά.
Γενικά δεν τα προτιμώ, διότι αυτό που συνηθίζουν να προβάλλουν είναι φόνους και εκδικητικές πράξεις. Αυτό ισχυρίζεται ο περίγυρός μου που τα παρακολουθεί.
Περνάω την ώρα μου
Ο λόγος για τον οποίον μου αρέσουν τα τουρκικά σήριαλ είναι ότι μας δίνουν την ευκαιρία να γνωρίσουμε έναν άλλον πολιτισμό και ένα διαφορετικό τρόπο σκέψης. Με το ίδιο σκεπτικό, όταν έχω την ευκαιρία, παρακολουθώ κάποια κινεζική ή ιαπωνική ταινία. Η ελληνική τηλεόραση μιλά μόνο αγγλικά και δείχνει ως επί το πλείστον αμερικανικά έργα, έτσι όταν έχω την ευκαιρία να δω ένα σήριαλ ή μια ταινία άλλης κουλτούρας δεν τη χάνω. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης μπορούμε κάπως να επικοινωνήσουμε μεταξύ μας εάν είμαστε πρόθυμοι να κατανοήσουμε την κουλτούρα των άλλων λαών και εάν συγχρόνως είμαστε πρόθυμοι να προβάλουμε και να δείξουμε τη δική μας κουλτούρα και πολιτισμό προς αυτούς. Μόνο με τον τρόπο αυτό υπάρχει ίσως η πιθανότητα να επέλθει ένα στάδιο συνεννόησης και επικοινωνίας μεταξύ των λαών – όσο ιδεαλιστικό κι αν ακούγεται αυτό.
Ανιάρá
Πιστεύω ότι τα τούρκικα σήριαλ σέβονται το κοινό που τα παρακολουθεί και ανταποκρίνονται στις προσδοκίες του, σε αντίθεση με τα ελληνικά που πια είναι προχειροδουλειές
Κάθε σήριαλ είναι διαφορετικό . Μου αρέσουν τα σήριαλ που είναι γρήγορα, που δε κάνουν κοιλιά και που είναι ευφάνταστα
Ο λόγος που παρακολουθώ αυτήν την εποχή ένα τουρκικό σήριαλ είναι ότι αφενός

από τη μια την ώρα εκείνη δεν έχει κάποιο αξιόλογο ελληνικό, κι αφετέρου διότι η ιστορία, η πλοκή και η εξέλιξη του σήριαλ μου διατηρεί το ενδιαφέρον. Δεν πιστεύω ότι υπάρχει κάποιος κίνδυνος όσον αφορά στην ελληνικότητά μας, μόνο ότι υπάρχει αδράνεια και έλλειψη δημιουργικότητας από μεριά μας. Η καλή δουλεία αναγνωρίζεται και δεν έχει να κάνει με ποια γλώσσα μιλούν οι ηθοποιοί.
Τα τουρκικά σήριαλ είναι περιπετειώδη μελό και αυτό τραβάει τον κόσμο πάντοτε. Μπορείς να κολλήσεις. Αυτό δεν σημαίνει ούτε ότι συμφωνείς με τις αξίες τους ούτε ότι δεν καταλαβαίνεις ότι έχουν στοιχεία προπαγάνδας. Είναι ένα κατώτερο αισθητικά τηλεοπτικό προϊόν αλλά πάντοτε υπάρχουν τέτοια. Κάνουν τον κόσμο να ξεχνιέται. Ειδικά όταν δεν υπάρχουν πολλές καλύτερες διαθέσιμες επιλογές. Η ΕΡΤ που ξεκίνησε βρετανικά σήριαλ πολύ ανώτερα, τώρα τελείωσαν. Νομίζω ότι τους δίνουμε περισσότερη σημασία από όση έχουν.
Α) Δεν απάντησα στα ερωτήματα που ζητούν με 3 λέξεις να προσδιοριστούν έννοιες και σχέσεις. Με δυσκολεύουν οι αφορισμοί, περιορίζουν ασφυκτικά τη σκέψη. Λυπάμαι αν αυτή η παράλειψη ακυρώνει τη συμμετοχή μου. Β) Ίσως δεν είμαι αντιπροσωπευτικό δείγμα φίλου τουρκικών σήριαλ: παρακολούθησα μέσω διαδικτύου τις Χίλιες και μια νύχτες (2009; 2010;) και αγοράζω το περιοδικό <i>Τηλέραμα</i> εδώ και ένα χρόνο, παρακολουθώντας το ιστορικό σήριαλ Σουλεϊμάν. (Σημειωτέον ότι αρκετές από τις ερωτήσεις σας υπ' αριθμ. 46 έως 63 δεν αντιστοιχίζονται καθόλου με το ιστορικό περιεχόμενο αυτού του σήριαλ.) Με άλλα λόγια,, ουδέποτε παρακολούθησα τουρκικό σήριαλ από την τηλεόραση. Μάλιστα, όταν σε ζάπινγκ είδα σκηνές κάποιων, η γνώμη που σχημάτισα ότι ήταν απείρως κατώτερα των δύο που έχω υπόψη μου. Γνώμη επιφανειακή, βεβαίως, δεδομένου ότι δεν τα παρακολούθησα. (Μοναδική στα χρονικά περίπτωση που καθηλώθηκα κάθε Δευτέρα στον «καναπέ» ήταν για το Downton Abbey!) Γα) Οι Χίλιες και μια νύχτες ήταν ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον, κατά τη γνώμη μου, από την άποψη του σεναρίου και της υποκριτικής, σήριαλ. Επικεντρωμένο στα ανθρώπινα «λάθη» και τις συνέπειές τους, διέθετε υποβόσκοντα διδακτικό χαρακτήρα, δοσμένο με πολύ έξυπνο τρόπο. Παρακολουθούσα με ενδιαφέρον τον τρόπο με τον οποίο οι Τούρκοι αφενός θέλουν να διδάξουν αξιοπρεπείς συμπεριφορές στους θεατές τους και αφετέρου επιδιώκουν προπαγανδιστικά να περάσουν την εικόνα της σύγχρονης ευρωπαϊκής Τουρκίας, αυτής που είναι άξια να μπει στην ευρωπαϊκή ένωση... Με θαυμάσιους ηθοποιούς και άφθονα ποιητικά αποσπάσματα στους διαλόγους. Αρχικό κίνητρο για την παρακολούθηση στάθηκε ο επιπλέον «τουριστικός» χαρακτήρας του σήριαλ που είχε άπειρα πλάνα της Κωνσταντινούπολης. Γβ) Ο Σουλεϊμάν τράβηξε την προσοχή μου ως αφορμή κάποιας γνώσης σχετικά με την ιστορία της Τουρκίας. Συμπλήρωσα τις γνώσεις μου με βιβλία γύρω από την οθωμανική περίοδο και άφθονο γκουγκλάρισμα στο διαδίκτυο. Οπωσδήποτε προπαγανδιστικό σήριαλ, παρουσιάζει με μειωτικό τρόπο τους Ευρωπαίους ηγέτες της εποχής. Ωστόσο, με εντυπωσιάζει το γεγονός ότι οι Τούρκοι δεν αποκρύπτουν και τις αγριότητες που λάβαιναν χώρα. Στην Ελλάδα ουδέποτε δημιουργήθηκε κάτι αντίστοιχο για το Βυζάντιο. Το σενάριο είναι εξαιρετικά επιδέξια γραμμένο, καθώς προετοιμάζει, από καιρό, με λεπτότητα τις αγριότητες του Σουλεϊμάν (θανάτωση του βεζύρη, δηλ. του καλύτερου φίλου του και, στη συνέχεια, του ίδιου του γιου του: δεν γνωρίζω εάν αυτά τελικώς θα δειχθούν στην μικρή οθόνη, το σήριαλ συνεχίζεται). Με θαυμάσια σκηνικά και κοστουμιά, με δύο έξοχους άνδρες ηθοποιούς και μία κακή πρωταγωνίστρια, είναι ένα εντυπωσιακό σήριαλ, το οποίο, βέβαια, έχει αρχίζει να με κουράζει, καθώς μακρηγορεί με άχρηστα επεισόδια.
Μουσική επένδυση με ήχους που με συγκινούν.
Θεωρώ ότι τα τουρκικά σήριαλ προάγουν τον τουρκικό τουρισμό, πολιτισμό, την τουρκική ιστορία, αναδεικνύουν τις αξίες της οικογένειας, της φυλής, της φιλίας, της θρησκείας, των εθίμων, ανεξάρτητα αν ορισμένες φορές οδηγούνται στο

φανατισμό.
δεν υπάρχουν ελληνικές εναλλακτικές
Έλλειψη ελληνικών εναλλακτικών
Τα τουρκικά σήριαλ (τουλάχιστον όσα παρακολούθησα) έχουν καλούς-πολύ καλούς έως και εξαιρετικούς ηθοποιούς (π.χ. Σουλεϊμάν, όπου και το ντεκόρ και τα κοστούμια δε θυμίζουν «κουρέλια» αλλά μας ταξιδεύουν με την αληθοφάνειά τους) και η σκηνοθεσία είναι ικανοποιητική. Αυτό δε σημαίνει ούτε ότι συμφωνείς με τις αξίες τους ούτε ότι δεν καταλαβαίνεις ότι έχουν στοιχεία προπαγάνδας. Και αν μερικές φορές είναι ένα κατώτερο αισθητικά τηλεοπτικό προϊόν δεν είναι τα μόνα (π.χ. τα πρόσφατα ελληνικά δεν υστερούν σε χαμηλό επίπεδο !). Συχνά είναι και ενημερωτικά για ήθη και έθιμα που άλλοι δε θα τολμούσαν να κάνουν γνωστά στο ευρύ διεθνές κοινό (π.χ. Σιλά ή, γενικά, η θέση και το περιεχόμενο του πρωινού φαγητού). Νομίζω ότι τους δίνουμε περισσότερη σημασία από όση έχουν, αν και διεθνώς έχει αναγνωριστεί ο προπαγανδιστικός ρόλος τους (π.χ. στη Γαλλία άρχισαν να μαθαίνουν τουρκικά !)
η υπερβολή και η μαζικότητα των τουρκικών σήριαλ δεν έχει τα αποτελέσματα που θέλουν να δουν οι τούρκοι
καταγωγή, τόποι επίσκεψης
Πολλές ευχές, τυπικότητες κοινωνικές, υποκρισία της τουρκικής κοινωνίας στο θρησκευτικό κομμάτι. Υποκρισία που υπάρχει κι εδώ.
προσπάθεια διείσδυσης
Ότι είναι αξιοθαύμαστη η προσπάθεια των Τούρκων για διείσδυση μέσω του κινηματογράφου σε έναν ευρύτερο γεωγραφικό χώρο. Αντίστοιχα, είναι πολύ κακό το ότι η Ελλάδα, λόγω έλλειψης παιδείας, δεν προωθεί την παραγωγή καλών ιστορικών ταινιών. Με την πλούσια ιστορία της, η Ελλάδα θα μπορούσε να είναι κέντρο δημιουργίας σοβαρών ιστορικών ταινιών ή σειρών. Δυστυχώς, πάρα πολλοί μορφωμένοι Έλληνες θεωρούν το Βυζάντιο ως σχεδόν μη υπάρχουσα σκοτεινή περίοδο συνδεδεμένη αποκλειστικά με τις πιο οπισθοδρομικές ιδέες και παραδόσεις της Εκκλησίας. Έτσι η άντληση σεναρίων από αυτό δεν είναι ελκυστική και είναι ανύπαρκτη. Η ενασχόληση με την κλασσική αρχαιότητα στα εικαστικά θεωρείται κιτς, οπότε μας μένει μόνο η νεοελληνική περίοδος στην οποία έχουν γίνει καλές προσπάθειες αλλά είναι λίγες και εσωστρεφείς.
Τα τουρκικά σήριαλ είναι όλα σήριαλ όπως αγγλικές ή ξένες παραγωγές. Μερικά είναι καλύτερα από αγγλόφωνα. Κάποια έχουν ιστορικές αναφορές σε γνωστά γεγονότα (πχ Αδαναλί) που έγιναν το '22 ή το '55 μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων. Γενικά δεν τα θεωρώ απειλή για τη χώρα μου, δεν νομίζω ό,τι δεν κατάφερε η οθωμανική αυτοκρατορία να το κάνουν κάποια σήριαλ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Οι τουρκικές σειρές στην τουρκική τηλεόραση:

	Kanal D	STAR TV	SHOW TV	ATV	FOX
2002 – 3				Asmalı Konak	
2003 – 4			Gurbet Kadını	Asmalı Konak	
2004 – 5	Yabancı Damat		Gurbet Kadını		
2005 – 6	Yabancı Damat Gümüş		Acı Hayat		

2006 – 7	Yabancı Damat Gümüş 1001 Gece		Acı Hayat Ezo gelin	Sıla	
2007 – 8	1001 Gece Menekşe ile Halil Asi		Ezo gelin Dudalktan Kalbe	Sıla	
2008 – 9	1001 Gece Aşk – 1 memnu Asi		Ezo gelin Dudalktan Kalbe	Adanalı	
2009 - 10	EZEL Aşk – 1 memnu			Adanalı Unutulmaz	Deniz Yıldızı
2010 - 11	EZEL Fatmagül'ün suçu ne?		Muhteşem Yüzyıl	Aşk ve Ceza Unutulmaz	Yer Gök Aşk Lale devri
2011 - 12	SON Fatmagül'ün suçu ne?	Bir çocuk sevdim Muhteşem Yüzyıl			Yer Gök Aşk Lale devri
2012 - 13		Bir çocuk sevdim Muhteşem Yüzyıl		Karadayı	

Ευρετήριο:

1. 1001 Gece (Χίλιες και μία νύχτες)
2. Acı Hayat (Το αγιάζι του έρωτα)
3. Adanalı
4. Asi (Ασί)
5. Asmalı Konak (Στα βάθη της Ανατολής)
6. Aşk – 1 memnu (Πειρασμός)
7. Aşk ve Ceza (Έρωτας και τιμωρία)
8. Bir çocuk sevdim (Το κορίτσι που αγάπησα)
9. Deniz Yıldızı (Starfish)
10. Dudalktan Kalbe (Κισμέτ)
11. EZEL
12. Ezo gelin (Η νύφη Εζό)
13. Fatmagül'ün suçu ne? (Φατμαγκιούλ)
14. Gurbet Kadını (Έρωτας στην Εξορία)
15. Gümüş (Ασημένια Φεγγάρια)
16. Karadayı
17. Lale devri (Λαλέ, έρωτας στην Κωνσταντινούπολη)

18. Menekşe ile Halil (Μενεξέ)
19. Muhteşem Yüzyıl (Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής)
20. Sila
21. SON
22. Unutulmaz (Ρώτα την αγάπη)
23. Yabancı Damat (Τα σύνορα της αγάπης)
24. Yer Gök Aşk (Μοιραίος έρωτας)

Οι τουρκικές σειρές στην ελληνική τηλεόραση:

	ANT1	MEGA	ALPHA
2005 – 6		Τα σύνορα της αγάπης	Στα βάθη της Ανατολής
2006 – 7		Τα σύνορα της αγάπης	
2007 – 8		Τα σύνορα της αγάπης	
2008 – 9			
2009 – 10			
2010 – 11	1001 Nύχτες Κισμέτ Ασημένια Φεγγάρια EZEL		Το αγιάζι του έρωτα Μενεξέ
2011 – 12	Πειρασμός Starfish	Έρωτας και τιμωρία Μοιραίος έρωτας	Ρώτα την αγάπη Λαλέ: Έρωτας στην Πόλη
2012 – 13	Ασί Σουλειμάν ο Μεγαλοπρεπής Adanah Karadayi	Σιλά Το κορίτσι που αγάπησα SON Φατμαγκιούλ	

Συνόψεις υποθέσεων:

1. **1001 Gece (Χίλιες και μία νύχτες)** Η Σεχραζάτ παντρεύεται με τον Αχμέτ, γιο μιας πατριαρχικής οικογένειας, παρά τη βίαιη αντίδραση της δικής της οικογένειας και αποκτά μαζί του ένα παιδί. Ο Αχμέτ πεθαίνει σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα όταν ο γιος του είναι ακόμα ενός έτους. Όμως η ατυχία της νέας γυναίκας δε σταματά εκεί και η γυναίκα μαθαίνει ότι ο γιος της έχει

λευχαιμία. Αρχίζει να προσπαθεί να τον θεραπεύσει ψυχή τε και σώματι. Η ιστορία ξεκινά με το γεγονός ότι για τη θεραπεία του γιου της η Σεχραζάτ είναι υποχρεωμένη να βρει 200.000 δολάρια. Η θεραπεία έχει οριστικοποιηθεί, ο δότης που θα δώσει μυελό στον Καάν βρέθηκε στο Αζερμπαϊτζάν και το θέμα κολλάει μόνο στα χρήματα. Η Σεχραζάτ απευθύνεται πρώτα στον εύπορο πεθερό της. Δεν βλέπει αποτέλεσμα. Η νεαρή γυναίκα, που δοκιμάζει κάθε μέσο για να παρατείνει τη ζωή του γιου της, απευθύνεται σε έναν από τους δύο όμορφους και νεαρούς διευθυντές της εταιρείας όπου εργάζεται. Η πρόταση που έρχεται από το αφεντικό της θα της αλλάξει τη ζωή και θα είναι αρκετή για να κάνει τη Σεχραζάτ άνω κάτω.

- 2. Aci Hayat (Το αγιάζι του έρωτα)** Το «Πικρή Ζωή», ένα ορόσημο για το τουρκικό μελόδραμα, δεν είναι μια απλή ερωτική ιστορία. Είναι η σπαραξικάρδια ιστορία δυο ερωτευμένων που υποχρεώνονται να ζήσουν μέσα στην πάλη των κοινωνικών τάξεων, που γίνονται μάλιστα θύματα της πάλης αυτής. Όπως η «Πικρή Ζωή» του 1962 δημιούργησε αστέρες και έκανε αστέρες να λάμπουν ακόμα περισσότερο, το ίδιο στοχεύει να κάνει και η σημερινή «Πικρή Ζωή». Ο ηλεκτροσυγκολλητής Μεχμέτ και η μανικουρίστα Νερμίν που ζουν σε μια γειτονιά των προαστίων της Κωνσταντινούπολης είναι δύο νέοι που αγαπιούνται μέχρι θανάτου. Παρόλο που θέλουν να παντρευτούν και ν' ανοίξουν σπιτικό, λόγω έλλειψης χρημάτων αντιμετωπίζουν διαρκώς δυσκολίες. Η φτώχεια μοιάζει εφιάλτης γι' αυτούς. Η μοίρα σα να υφαίνει τα δίκτυα της για να χωρίσει τους δυο ερωτευμένους. Η Νερμίν όσο περνούν οι μέρες κλείνεται στην απελπισία στην οποία τη σπρώχνει η φτώχεια. Πάρ' όλη την προσπάθεια του Μεχμέτ να πείσει τη Νερμίν για ένα μέλλον που θα την κάνει ευτυχισμένη, εκείνη δεν πείθεται. Σε μια περίοδο που αρχίζουν να γκρεμίζονται όλες οι ελπίδες της Νερμίν για το ότι θα γίνει ευτυχισμένη, ένα γνωστό όνομα της κοινότητας, ο Μπελκίς Οζμερμερτζιογλου, καλεί τη Νερμίν στην πολυτελή του έπαυλη για

να κάνει μανικιούρ. Ο Μπελκίς, σ' αυτήν την πολυτελή έπαυλη ζει με την γυναίκα του Σεφά, την κόρη του Φιλίζ και τον playboy γιο του τον Ενντέρ. Ο Ενντέρ, λόγω μιας διένεξης με την αδερφή του πάνω στον έρωτα, για να αποδείξει το επιχείρημά του βάζει στο μάτι την Νερμίν. Αυτό το γεγονός αλλάζει τη μοίρα της Νερμίν που παλεύει με έναν έρωτα χωρίς ελπίδα. Ο Ενντέρ, που στην αρχή μοιάζει ακίνδυνος, αλλά αργότερα θα κάνει τη ζωή της Νερμίν κόλαση με τις μηχανορραφίες του, αρχίζει να μπαίνει στη ζωή της νέας κοπέλας με σκοπό να μην ξαναβγεί. Η Νερμίν αρχίζει να πλησιάζει έναν πλούσιο και λαμπερό κόσμο και να πληρώνει το τίμημα γι' αυτό: την απομάκρυνσή της από τον έρωτα της ζωής της, τον Μεχμέτ. Για τον Μεχμέτ, αντίθετα, το μόνο σημαντικό που υπάρχει πια στη ζωή του είναι η εκδίκηση. Θα πάρει εκδίκηση για τον έρωτα που έχασε λόγω της φτώχειας του. Και γι' αυτό υπάρχει μόνο ένας δρόμος: να γίνει πλούσιος! Και μάλιστα να μπορέσει να γίνει τόσο πλούσιος ώστε να γονατίσει την οικογένεια του Ενντέρ που είναι από τις σημαντικότερες και πλουσιότερες οικογένειες της χώρας...

3. **Adanali** Και στην Κωνσταντινούπολη προχωρά η αχαλίνωτη εγκληματικότητα. Εγκλήματα όπως οι κλεψιές, οι ληστείες, το λαθρεμπόριο, οι απάτες γίνονται μέρος της καθημερινής ζωής. Για να σωθεί η Κωνσταντινούπολη, η οποία μετατρέπεται προοδευτικά σε πόλη του εγκλήματος δεν μένει άλλη επιλογή από το να κληθεί ο Ανταναλί, δηλ. ο Γιαβούζ, ένας από τους επιθεωρητές του Σώματος Πάταξης Οργανωμένου Εγκλήματος. Ο Μαράζ Αλί είναι ο αρχηγός μιας από τις μεγαλύτερες συμμορίες της Πόλης. Ο Μαράζ Αλί, που φαίνεται εξωτερικά στο λαό της Κωνσταντινούπολης να είναι ο ιδιοκτήτης ενός ανοικτού πλυντηρίου αυτοκινήτων που μπορεί να πλένει πέντε με έξι αυτοκίνητα ταυτόχρονα, στην πραγματικότητα, με το ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό του, ευθύνεται για το 60% των ληστειών που συμβαίνουν στην πόλη. Ως σήμερα κανείς δεν κατάφερε να βρει καμιά μαρτυρία ή απόδειξη για να συλλάβει τον

Μαράζ Αλί ούτε και να τον πιάσει έπ’ αυτοφώρω. Ο Διευθυντής Ασφαλείας της Κωνσταντινούπολης, ξέροντας ότι ο Ανταναλί είναι ένας αστυνομικός που είναι αδύνατο να ελεγχθεί, ορίζει ως προϊστάμενο του ένα από τα πιο λαμπρά μέλη της δύναμης επιβολής του νόμου, την Ιντίλ. Η Ιντίλ, έχει προσωπικούς λόγους να επιθυμεί τη σύλληψη του Μαράζ Αλί. Ταυτόχρονα, η Ιντίλ, που αποφοίτησε με αριστείο από την ακαδημία, που ξέρει τουλάχιστον τέσσερις ξένες γλώσσες και που σέβεται τους κανόνες και τους νόμους, είναι μια γυναίκα ανοιχτή στις καινοτομίες και με δυτική σκέψη. Με άλλα λόγια, είναι ένας χαρακτήρας εντελώς αντίθετος από τον Ανταναλί. Με την επιστροφή του Ανταναλί δεν θα αναστατωθούν μόνο οι εγκληματίες που σκορπούν το φόβο σε κάθε γωνιά της Κωνσταντινούπολης, αλλά και ολόκληρο το Σώμα Ασφαλείας Κωνσταντινούπολης. Οι διευθυντές και προϊστάμενοι του Ανταναλί θα αναγκαστούν να κυνηγούν και τον ίδιο, αφού είναι ανυπότακτος σε διαταγές και παραινήσεις, θυμώνει εύκολα και, όταν κυνηγά εγκληματίες, δεν βγαίνει από ένα μέρος, αν δεν το έχει ισοπεδώσει. Στην πραγματικότητα, ο άνθρωπος του νόμου Ανταναλί και ο εγκληματίας Μαράζ Αλί μεγάλωσαν στην ίδια γειτονιά και υπήρξαν κάποτε κολλητοί φίλοι. Μάλιστα, αποφοίτησαν μαζί και από την σχολή της αστυνομίας και υπηρέτησαν μαζί για λίγο, πριν ο Μαράζ Αλί εκδιωχθεί από το Σώμα. – Μια σεναριακή λεπτομέρεια σχετική με το θέμα της παρούσας εργασίας είναι ότι ο Ανταναλί μαθαίνει στην αρχή της σειράς ότι έχει μια κόρη, τη Σοφία, της οποίας την κηδεμονία καλείται να αναλάβει μετά τον φαινομενικά μυστηριώδη και βίαιο θάνατο της μητέρας της, της ελληνίδας και θεσσαλονικιάς Μαρίας, η οποία υπήρξε ο έρωτας της ζωής του. Η διαφορά κουλτούρας πατέρα – κόρης αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές χιουμοριστικών στιγμιotypών της σειράς. Ακόμα, μαθαίνουμε ότι η Μαρία είναι και η ίδια αστυνομικός που εκπαιδεύτηκε μαζί με τον Ανταναλί και τον Μαράζ Αλί στη σχολή της αστυνομίας και ότι το ενδιαφέρον και των δύο γι’ αυτήν υπήρξε η αφορμή για την παρακμή της φιλίας τους.

4. **Asi** Το «Ασί» είναι μια ιστορία για τη μπουρζουαζία, για μια γη που αλλάζει χέρια και για τον έρωτα. Εδώ και τρεις γενιές μια οικογένεια προσπαθεί να κρατηθεί όρθια μαζί με τη γη που της ανήκει, την οποία καλλιεργεί και η οποία δίνει και παίρνει τη ζωή. Ένας πατέρας που δεν χρησιμοποίησε ποτέ το δίπλωμά του μόνο και μόνο για να αφιερωθεί στη γη που κληρονόμησε από τους προγόνους του. Τα παιδιά του είναι όλη η χαρά και η περηφάνια στη ζωή αυτού του πατέρα. Ανάμεσα στα παιδιά του η κόρη του, όμορφη, δεμένη όσο ο πατέρας της με τη γη, που ξέρει πολύ καλά τη γλώσσα της φύσης. Με το όνομά της είναι Ασιγιέ, αυτή η κοπέλα που ζωογονεί σαν ποτάμι τη γη πήρε το όνομα Ασί (επαναστάτρια) λόγω αυτών των αρετών της, της δύναμης της και της επιβλητικότητάς της. Ένας νεαρός άνδρας που επιστρέφει μετά από χρόνια στη γη που γεννήθηκε: Ο Ντεμίρ. Πλούσιος, όμορφος, περήφανος. Σ' αυτή τη γη είναι θαμμένο ένα μεγάλο μυστικό του Ντεμίρ και της οικογένειάς του. Αυτό το μυστικό θα γίνει αιτία μονομαχιών, πολέμων δύναμης και αναστάτωσης της ζωής των δύο οικογενειών. Αυτό το μυστικό θα καταστήσει αδύνατο τον έρωτα ανάμεσα στην Ασί και τον Ντεμίρ, οι οποίοι θα προσπαθήσουν να χαλιναγωγήσουν τα δυνατά τους συναισθήματα.

5. **Asmalı Konak (Στα βάθη της Ανατολής)** Η Μπαχάρ, κόρη μιας οικογένειας γραφειοκρατών της Κωνσταντινούπολης, έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές της στη Νέα Υόρκη, γνωρίζεται με τον Σεϋμέν. Το ερωτευμένο ζευγάρι πηγαίνει με σκοπό να παντρευτεί στην Καππαδοκία. Ο Σεϋμέν είναι τέκνο μιας οικογένειας ριζωμένης στην Καππαδοκία και δεμένης με την παράδοση. Η οικογένειά του ζει σε μια μεγαλοπρεπή κατοικία που ονομάζεται «Asmalı Konak». Η Μπαχάρ ερχόμενη στην περιοχή ως νύφη, μένει άναυδη από το σεβασμό του Σεϋμέν για την περιοχή του. Με όλον τον έρωτα, τις ίντριγκες, τις αντιζηλίες, τη δύναμη και την αγωνία της, αυτή η 54^{ων} επεισοδίων σειρά πήρε

τον τίτλο της σειράς με την μεγαλύτερη τηλεθέαση όλων των εποχών. Επίσης είναι η μόνη σειρά για την οποία στήθηκε μνημείο στο Ürgüp, την περιοχή στην οποία έγιναν τα γυρίσματα.

- 6. Aşk – ı memnu (Πειρασμός)** Η Φιρντέρβς είναι παντρεμένη με τον Μελίχ. Έχει δυο κόρες, την Πεϋκέρ και την Μπιχτέρ. Αυτή και οι δύο τις κόρες είναι γνωστές ως «Η συμμορία του Κυρ - Μελίχ» κυρίως λόγω του χαρακτήρα της Φιρντέρβς, που είναι μια γυναίκα που αρνείται να γεράσει, αγαπάει τα λούσα και απατά τον άντρα της. Λόγω της ανήθικης συμπεριφοράς της ο σύζυγός της πεθαίνει κάποια μέρα από καρδιά, αλλά αντί να κληρονομήσει από αυτόν μια μεγάλη περιουσία η Φιρντέρβς κληρονομεί ένα τεράστιο χρέος. Μετά τη χηρεία της και για ελευθερωθεί από τα χρέη της αποφασίζει να παντρευτεί τον Αντνάν, έναν πλούσιο χήρο με δύο παιδιά – την Νιχάλ 17 χρονών και τον Μπουλέντ 13 χρονών – ο οποίος έχει χάσει χρόνια τη γυναίκα του. Μόνο που ο Αντνάν την προλαβαίνει και ζητάει σε γάμο την κόρη της την Μπιχτέρ. Με την κοπέλα έχουν αρχίσει να μιλούν στο νεκροταφείο μετά την κηδεία του πατέρα της και βλέπει σ' αυτόν ασφάλεια και την πατρική φιγούρα που έχασε. Αρχικά η Φιρντέρβς αντιδρά σ' αυτό το γάμο, αλλά αργότερα τον αποδέχεται. Το ίδιο ισχύει και για την κόρη του Αντνάν, τη Νιχάλ, η οποία υπεραγαπά τον πατέρα της. Ο γάμος της Μπιχτέρ και του Αντνάν γίνεται. Η Μπιχτέρ προσπαθεί να φερθεί ως μητέρα στα παιδιά του Αντνάν και να έχει έναν πετυχημένο γάμο, γιατί το τελευταίο πράγμα που θέλει είναι να γίνει σαν τη μητέρα της. Όμως, γρήγορα καταλαβαίνει ότι η διαφορά ηλικίας της με τον Αντνάν είναι μεγάλη, δεν είναι ερωτευμένη μαζί του και βαριέται στο γάμο της. Η μοίρα τη σπρώχνει στην αγκαλιά του Μπεχλούλ, του νέου και όμορφου μακρινού ανιψιού του Αντνάν, τον οποίο ο Αντνάν έχει μεγαλώσει από τα 7 του χρόνια σαν παιδί του και μένει μαζί τους στο ίδιο σπίτι. Όταν αργότερα η Φιρντέρβς εγκαθίσταται κι αυτή στην έπαυλη του Αντνάν, καταλαβαίνει τη σχέση της κόρης της με τον Μπεχλούλ και για να την προστατέψει

από μια μελλοντική ντροπή αποφασίζει να στηριχτεί στον έρωτα της Νιχάλ για τον Μπεχλούλ, ώστε οι δυο νέοι να παντρευτούν και η παράνομη σχέση της κόρης της να λάβει οριστικά τέλος. Στην αρχή κάτι τέτοιο φαίνεται αδύνατο, αλλά, όταν ο Μπεσίρ, ο σοφός της οικογένειας, ο οποίος είναι κρυφά ερωτευμένος με τη Νιχάλ και γνωρίζει επίσης για τη σχέση του Μπεχλούλ με τη Μπιχτερ, απειλεί τον τελευταίο ότι θα αποκαλύψει όλα όσα ξέρει, αν αυτός πληγώσει τη Νιχάλ, Μπεχλούλ και Νιχάλ αρραβωνιάζονται. Η Μπιχτέρ τρελαίνεται με αυτή την κατάσταση και προσπαθεί να ξανακερδίσει τον Μπεχλούλ. Εκείνος όμως δεν την εμπιστεύεται πια, ενώ ταυτόχρονα έχει αδυναμία στη Νιχάλ και βασανίζεται και από ενοχές απέναντι στο θείο του. Όλα αυτά τον κρατούν μακριά της. Την ημέρα του γάμου του Μπεχλούλ με τη Νιχάλ, η Φιρντέρβς, που φοβάται ότι η Μπιχτερ θα αποκαλύψει τα πάντα, καλεί κρυφά στο σπίτι τον Μπεχλούλ για να την εμποδίσει, όμως, τελικά, το μυστικό το ομολογεί στον Αντνάν ο Μπεσίρ, ο οποίος πεθαίνει από πνευμονία. Η Μπιχτέρ αυτοκτονεί, ο Μπεχλούλ το σκάει καταδικασμένος σε μια ζωή μέσα στις τύψεις και τη ντροπή, η Νιχάλ παθαίνει νευρικό κλονισμό, ο Αντνάν απογοητεύεται οικτρά. Μετά από καιρό πατέρας και κόρη προσπαθούν να ξαναμαζέψουν τα κομμάτια τους και να επιστρέψουν σε μια κανονικότητα κάνοντας μια νέα αρχή.

7. **Aşk ve Ceza (Έρωτας και τιμωρία)** Μια νέα διαφημιστρια με το όνομα Γιασεμίν λόγω του ότι η μεγαλύτερη αδερφή της έκανε μια σχέση εκτός γάμου, έμεινε έγκυος και πέθανε κατά τη διάρκεια της συνακόλουθης έκτρωσης, υπόσχεται στον πατέρα της να μην έχει προγαμιαίες σχέσεις και αρραβωνιάζεται. Όμως, αργότερα, πιάνει τον αρραβωνιαστικό της και την καλύτερή της φίλη στο κρεβάτι. Πηγαίνει σε ένα μπαρ και πέφτει στην αγκαλιά του Σαβάς, του πρώτου άντρα που βλέπει μπροστά της. Εκείνη τη νύχτα κάνουν έρωτα. Το πρωί η Γιασεμίν εξαφανίζεται. Ο Σαβάς έχει ρίζες από το Βαν, όμως, παρά τις ισχυρές παραδόσεις της γενέτειράς του, είναι απόφοιτος

του τμήματος διοίκησης επιχειρήσεων του πανεπιστημίου Μπογάζιτσι και έχει κάνει καριέρα στις επιχειρήσεις. Προσπαθεί να μείνει όσο μπορεί μακριά από την οικογένειά του. Μετά τον μυστηριώδη θάνατο του πατέρα του, ενώ προσπαθεί να βγάλει την εταιρεία που κληρονόμησε από τις βρώμικες δουλειές στην οποία την είχε βυθίσει ο πατέρας του και να την μετατρέψει σε μια μοντέρνα επιχείρηση, πρέπει να παντρευτεί λόγω εθίμων και την χήρα του θείου του, ο οποίος πεθαίνει σε μια πυρκαγιά. Και μια μέρα οι δρόμοι του Σαβάς και της Γιασεμίν, η οποία την επόμενη μέρα μετάνιωσε που το 'σκασε και αποφάσισε να αφιερώσει όλη της τη ζωή στην καριέρα της, διασταυρώνονται στην εταιρεία της Γιασεμίν. Όμως ανάμεσά τους υπάρχει ήδη ένας δεσμός. Ένας μικρός κι όμως μεγάλος δεσμός: Η Γιασεμίν είναι έγκυος από εκείνη τη νύχτα.

8. **Bir çocuk sevdim (Το κορίτσι που αγάπησα)** Από τη μία πλευρά η Μινέ, κόρη μιας οικογένειας που ζει σε μια μεσοαστική γειτονιά της Κωνσταντινούπολης... Από την άλλη πλευρά ο Σινάν, μοναχογιός και μοναχοπαίδι μιας πλούσιας οικογένειας, που ό,τι και να ήθελε στη ζωή του τού δινόταν, απόφοιτος πανεπιστημίου και έτοιμος να φύγει για μεταπτυχιακά στο εξωτερικό... Δεμένοι με ένα εξαιρετικό πάθος μεταξύ τους, αυτοί οι δύο νέοι, παρά τις διαφορετικές οικογενειακές δομές και το διαφορετικό κοινωνικό περιβάλλον, ζουν χωρίς φραγμούς τον πρώτο τους έρωτα. Χωρίς να γνωρίζουν το παιχνίδι που θα τους παίξει η ζωή δίνουν την υπόσχεση να μη χωρίσουν ποτέ, να γεράσουν μαζί. Ο πατέρας της Μινέ, ο Τουράν, εξαρτά την τιμή και την περηφάνια του, οι οποίες έρχονται γι' αυτόν πρώτα απ' όλα, από την ηθική αξία που πιστεύει ότι έχουν τα 3 παιδιά του και η γυναίκα του. Γι' αυτό και μ' αυτά που κάνει η μικρότερη κόρη του ο κόσμος του καταρρέει. Ο Τουράν, είναι διευθυντής σέρβις της έκθεσης αυτοκινήτων του Τιμούρ, που κατάφερε σε μικρή ηλικία να γίνει αφεντικό της δικής του δουλειάς. Ο Τιμούρ, που κανείς δε μπορεί να προβλέψει τι θα κάνει και πότε, δεν είναι

απόμακρος μόνο απέναντι στους εργαζομένους του, αλλά και απέναντι στη δεκατριάχρονη κόρη του, την οποία μεγαλώνει μόνος του και υπεραγαπά. Είναι σαν ένα κλειστό κουτί. Όμως αυτά που βρίσκουν τον μάστορο - Τουράν, τον οποίο εδώ και χρόνια μετρά στους δικούς του ανθρώπους, γίνονται αιτία να μισανοίξει απροσδόκητα και στη ζωή του Τιμούρ μια πόρτα. Ο παραμυθένιος έρωτας που βιώνουν με θάρρος η Μινέ με τον Σινάν, φτάνοντας σε ένα σημείο όπου ξεπερνά τον έλεγχό τους και εξελίσσεται πέρα από αυτούς, μετατρέπεται σε έναν εφιάλτη ο οποίος κάνει άνω κάτω τις ζωές και των δύο οικογενειών.

9. **Deniz Yıldızı (Starfish)** Μια ιστορία ανθρώπων γεμάτων μυστικά. Η Ντενίζ, που έρχεται στην Άγκυρα από ένα χωριό της Ανατολίας για να σπουδάσει ιατρική, εγκαθίσταται από τους συγγενείς της μητέρας της στους συγγενείς του πατέρα της. Μόνο που η Ντενίζ γνωρίζει τον πατέρα της ως οικογενειακό φίλο. Εκτός από τη μητέρα και τον πατέρα της Ντενίζ αυτό το μυστικό δεν το ξέρει κανείς. Η Ντενίζ που γνωρίζει μια διαφορετική οικογένεια, ένα διαφορετικό περιβάλλον και πλούσιους νέους, προσπαθεί με την καθαρή καρδιά της να εξασφαλίσει αρμονία στη νέα της ζωή. Έρωτας, ψέματα, μυστικά, ζήλια, ενδοοικογενειακές ίντριγκες....

10. **Dudaktan Kalbe (Κισμέτ)** Ο διάσημος μουσικός Χουσεΐν Κενάν Γκιουν πέρασε τα παιδικά του χρόνια μέσα σε δυσκολίες στο πλευρό και υπό την επιρροή του θείου του, αδερφού της μητέρας του, Σαίμπ Πασά. Ο κύριος Σαίμπ δεν συγχώρεσε ποτέ την αδερφή του Μελέκ, η οποία παντρεύτηκε χωρίς την έγκρισή του. Η κυρία Μελέκ, όταν ο σύζυγός της πέθανε στη φυλακή καταδικασμένος για ληστεία, έμεινε ξεκρέμαστη με το γιο της Κενάν και την κόρη της Αφιφέ και βρήκε καταφύγιο στον αδερφό της. Ο κύριος Σαίμπ, ακόμα κι αν φαινομενικά τους δέχτηκε με ανοιχτές αγκάλες λόγω υποχρέωσης απέναντι στον περίγυρό του, χτυπώντας συνέχεια κατάμουτρα στην αδερφή του το λάθος της

και καταπιέζοντάς τους διαρκώς με το ότι τους έκανε μεγάλο καλό προσφέροντάς τους καταφύγιο μετέτρεψε τις ζωές τους σε φυλακή. Ο Κενάν, τον οποίο ο θεός του διαρκώς περιφρονούσε, κακομεταχειριζόταν και τον οποίο κατηγόρησε μέχρι και για κλεψιά, γνωρίζοντας τον παππούλη Σεμ, που ζούσε μακριά από τους ανθρώπους σα δερβίσης, και ακούγοντας το νεί του, άρχισε να ενδιαφέρεται για τη μουσική και κατάλαβε ότι έχει ταλέντο σ' αυτήν. Ο θεός του αντιτάχθηκε βίαια στο να πάρει μουσική παιδεία και επέμενε μετά το λύκειο να σπουδάσει μηχανικός. Πίσω από τον μηχανικό Κενάν υπήρχε μια κρυφή ερωτική ιστορία. Αγάπησε πάρα πολύ τη συμμαθήτριά του από το λύκειο Λεϊλά, αλλά η Λεϊλά ήταν κόρη μιας πλούσιας οικογένειας, ενώ ο Κενάν ήταν ένας φτωχός νεαρός που μεγάλωσε δίπλα στο θείο του σαν παράσιτο. Ο Κενάν, επειδή δε θεωρούσε τον εαυτό του αντάξιό της, αναγκάστηκε να αρνηθεί την νεαρή κοπέλα και μετά από ένα χρόνο έμαθε ότι αρραβωνιάστηκε με το γιο του θείου του, τον Τζεμίλ. Ο Κενάν πόνεσε πολύ και κλείστηκε στον εαυτό του. Πίστευε ότι θα περάσει όλη του τη ζωή στη φτώχεια και την αποτυχία. Αυτός ο έρωτας που έμεινε μισός άνοιξε στην ψυχή του αγιάτρευτες πληγές και κατέστρεψε την πίστη του στην αγάπη. Όταν ολοκληρώνει τη εκπαίδευσή του ως μηχανικός χωρίς να έχει κόψει ποτέ τη σχέση του με τη μουσική, αντί να ασχοληθεί με το επάγγελμα που σπούδασε, αρχίζει να δουλεύει ως δάσκαλος μουσικής. Με τη συμβουλή ενός φίλου του αποφασίζει να πάει στην Ευρώπη να εξελίξει τη μουσική του παιδεία. Σ' αυτό το διάστημα η αδερφή του η Αφιφέ παντρεύεται. Η κυρία Μελέκ, πουλώντας το τελευταίο της περιουσιακό στοιχείο, ένα μικρό μαγαζάκι, στέλνει το γιο της στην Ευρώπη. Μετά από χρόνια η επιστροφή του Χουσεϊν Κενάν στο σπίτι που μεγάλωσε είναι μεγαλοπρεπής. Πια είναι διάσημος μουσικός και τα τραγούδια του είναι συνεχώς στο στόμα του κόσμου. Ο θεός του, που είναι υποψήφιος δήμαρχος, είναι τώρα περήφανος γι' αυτόν, παίρνει μερίδιο από τη δόξα του, στήνει τον Κενάν σε βάθρο. Η Λεϊλά, που έχει ένα δυστυχισμένο γάμο με το γιο του θείου του, τον Τζεμίλ,

τον αγαπάει ακόμα. Ο Τζεμίλ με τον καιρό μαθαίνει αυτήν την ερωτική ιστορία που έχει μείνει στο παρελθόν και ζηλεύει τον Κενάν και για τη θέση του στην καρδιά της γυναίκας του και για την επιτυχία του. Και ο Κενάν έχει αλλάξει πολύ. Επωφελείται από όλα τα καλά της διασημότητάς του. Ανταποδίδει το ενδιαφέρον της παντρεμένης γειτόνισσάς του κυρίας Νιμέτ. Η κυρία Νιμέτ, για να μην τραβήξει την προσοχή πηγαίνοντας να τον συναντήσει, παίρνει μαζί της και τη Λάμια. Η Λάμια είναι μια ορφανή νεαρή κοπέλα, η οποία μεγαλώνει ζώντας με μακρινούς της συγγενείς και θαυμάστρια του Χουσεϊν Κενάν. Περιμένει να τελειώσει το στρατιωτικό του ο νεαρός με τον οποίο οι συγγενείς της την αρραβώνιασαν χωρίς να ζητήσουν καν τη συγκατάθεσή της. Κάνει όλες τις δουλειές του σπιτιού. Παρόλο που ξέρει γιατί την παίρνει μαζί της η κυρία Νιμέτ, της κάνει καλό να απομακρύνεται πού και πού από τις δουλειές και την κούραση ενός σπιτιού όπου δεν την συμπαθούν και πολύ. Όμως αυτή η κατάσταση με τον καιρό αρχίζει να πονάει τη Λάμια. Η Λάμια ερωτεύτηκε τον Κενάν.

- 11. EZEL** Όλοι αγαπούν κάποιον, αλλά κάθε προδοσία αρχίζει με την αγάπη... Στην αρχή ήταν ο Ομέρ. Ο Ομέρ ζούσε μια μικρή, ήρεμη ζωή με την οικογένειά του. Ήταν ευτυχισμένος. Μετά αγάπησε μια κοπέλα. Όταν γύριζε από στρατιώτης θα την παντρευόταν. Όλα ήταν στη θέση τους, όλα ήταν όπως έπρεπε. Όμως ο Ομέρ βρέθηκε ξαφνικά στη φυλακή για φόνο. Σε μια στιγμή εξαφανίστηκαν η ζωή που ήξερε και οι άνθρωποι που εμπιστευόταν. Στη θέση τους συνέχιζε να τον πληγώνει σαν πυρωμένο σίδερο για δέκα ολόκληρα χρόνια μία και μόνη ερώτηση: Γιατί; Του είχαν παίξει ένα φοβερό παιχνίδι. Η κοπέλα που αγαπούσε, η Εϊσάν, ο καλύτερός του φίλος, ο Τζενγκίζ, και αυτός που λογάριάζε αδερφό του, ο Αλί, ήταν με κάποιο τρόπο μέσα σ' αυτό το παιχνίδι. Ο Ομέρ δε μπορούσε να βρει απαντήσεις, ήταν απελπισμένος. Μέχρις ότου γνωρίστηκε με έναν άνθρωπο που θα του άλλαζε την ζωή του μέσα στη φυλακή. --Ο Ομέρ

αλλάζει πρόσωπο με μια χειρουργική επέμβαση και επιστρέφει ως άλλος στις ζωές όσων των πρόδωσαν για να εκδικηθεί.

- 12. Ezo gelin (Η νύφη)** Η Εζό έχει χάσει τους γονείς της σε μικρή ηλικία. Μεγαλώνει κοντά σε μια οικογένεια με πολλά παιδιά λίγο σαν ψυχοκόρη. Είναι μια κοπέλα αρκετά έξυπνη, με θερμό ταμπεραμέντο και επαναστατική φύση. Μετά το δημοτικό και το γυμνάσιο δεν της δίνεται η άδεια να σπουδάσει. Αρχίζει κι αυτή να δουλεύει στα χωράφια και τα περιβόλια καταβάλλοντας μεγάλο κόπο. Κανείς όμως δε μπορεί με κάποιο τρόπο να πλησιάζει την Εζό, που όσο μεγαλώνει ομορφαίνει και τραβάει το ενδιαφέρον των παλικάριών του χωριού. Φαίνεται πως την καρδιά της Εζό, που όταν χάνει τη ψυχραιμία της δεν ξέρει κανείς τι θα κάνει, την έχει κλέψει εδώ και καιρό ο Ομέρ, το πιο όμορφο παλικάρι του χωριού. Την έβαλε στην τσέπη του και έφυγε στρατιώτης. Η Εζό, που τον περιμένει να γυρίσει, μετράει πια με λαχτάρα τις τελευταίες μέρες της αναμονής της μέχρι να επιστρέψει ο Ομέρ, να τη ζητήσει από τον πατριό της και να την κάνει γυναίκα του. Ο πιο εύπορος άντρας του χωριού, ο Μπιλάλ Αγά, ο οποίος επιθυμεί την Εζό, αν και προκαλεί δυσκολίες, δεν καταφέρνει να εμποδίσει την ένωσή τους. Ο Ομέρ και η Εζό παντρεύονται με έναν ευτυχισμένο γάμο. Οι δυο νέοι βρίσκονται στο απόγειο της ευτυχίας τους. Αρχίζουν μια ευτυχισμένη ζωή στο σπίτι του Ομέρ με τον πατέρα του, τον σιδερά Ντινάρ, τη μητέρα του Χατζέρ και τον μικρότερο αδερφό του Τζιν Αλί. Πια τόσοι άνθρωποι αρχίζουν να ζούνε από το καμίνι του σιδερά. Όμως ο Ομέρ έχει όνειρα και ιδανικά για την νέα του ζωή με την Εζό. Τελικά, ο Ομέρ, πείθοντας και την Εζό, δέχεται την πρόταση για δουλειά του φίλου του από το στρατό Ρετζέπ και αρχίζει τα μεγάλα ταξίδια ως οδηγός σε νταλίκες. Στην αρχή όλα πηγαίνουν καλά, το νεαρό ζευγάρι αρχίζει να εξασφαλίζει άνετα τα προς το ζην, όμως στη συνέχεια ο χρόνος τους φέρνει εμπρός τους αρκετές πικρές εκπλήξεις. Το φορτηγό που οδηγεί ο Ομέρ δέχεται κάποια μέρα επίθεση και ολόκληρο το χωριό πονάει από το νέο του

θανάτου του Ομέρ. Περισσότερο από όλους πονάει η Εζό, η οποία δεν πιστεύει με κανένα τρόπο ότι ο Ομέρ πέθανε. Μέρα νύχτα συνεχίζει να περιμένει τον σύζυγό της να γυρίσει. Ακόμα κι αν οι άνθρωποι λένε γι' αυτό το λόγο ότι τρελάθηκε, η Εζό δεν παραιτείται ποτέ από τον Ομέρ. Έρχεται μια μέρα που η Εζό, με την καρδιά πληγωμένη και μια χούφτα αναμνήσεις, παίρνει τους δρόμους. Τώρα πια είναι υποχρεωμένη να κρατηθεί μόνη της όρθια απέναντι και στα έθιμα και στη ζωή και στον πόνο του χωρισμού. Η Εζό, παίρνοντας δύναμη από τον Ομέρ, που ζει στη φαντασία της και την καρδιά της, στέκεται όρθια απέναντι σε κάθε δυσκολία. Κι ενώ πιστεύει ότι κανείς άνεμος δε θα τη λυγίσει πια, η ζωή της γίνεται άνω κάτω. Εκείνη η ημέρα είναι η ημέρα που ξαναεμφανίζεται μπροστά της με σάρκα και οστά ο Ομέρ, ο άντρας που αγαπούσε και νόμιζε νεκρό και για τον οποίο θα έδινε και τη ζωή της.

13. Fatmagül'ün suçu ne? (Φατμαγκιούλ)

Η

Φατμαγκιούλ είναι μια νέα κοπέλα από την επαρχία. Κάποια μέρα βιάζεται από τέσσερις άντρες, εκ των οποίων οι τρεις είναι πλουσιόπαιδα. Η κοπέλα εκτός από έναν διανοητικά καθυστερημένο αδερφό δεν έχει κανέναν. Ωστόσο, η πολιτεία συλλαμβάνει τους δράστες και τους προφυλακίζει. Οι οικογένειες των πλουσιόπαιδων βρίσκουν ως μόνη λύση να αναλάβει την ευθύνη για το γεγονός το φτωχόπαιδο. Κατά την τουρκική νομοθεσία, αν κάποιος από τους βιαστές παντρευτεί το θύμα, η υπόθεση κλείνει. Του υπόσχονται χρήματα για να μείνει ένα χρόνο παντρεμένος με την κοπέλα. Μετά θα τους βγάλουν αμέσως διαζύγιο. Η κοπέλα, αντιμέτωπη με την κατακραυγή της τοπικής κοινωνίας που τη θεωρεί πια μίasma και τουλάχιστον συνυπεύθυνη για ό,τι πέρασε, αναγκάζεται να αποδεχτεί αυτό το γάμο. Έτσι ξεκινά μια περίεργη συμβίωση ανάμεσα σε θύμα και θύτη με απρόβλεπτο τέλος.

- 14. Gurbet Kadını (Έρωτας στην Εξορία)** Σε μια απλή γειτονιά της Κωνσταντινούπολης ζει μια απλή γυναίκα που προσπαθεί να τα βγάλει πέρα. Η Ελίφ, που έχει χωρίσει χρόνια από τον σύζυγό της κατάφερε να κρατήσει μόνη της από τότε την οικογένεια της όρθια. Από τότε που χώρισαν ούτε η ίδια ούτε τα παιδιά της είχαν νέα από τον σύζυγό της. Πια συνήθισε τη μοναξιά και αποδέχτηκε ότι δεν υπάρχει κάποιος άντρας στη ζωή της. Παρόλο που έχει παρατήσει τον εαυτό της και έχει ξεχάσει τους καθρέφτες για να σκεφτεί τα προβλήματα των παιδιών της, είναι μια πολύ όμορφη κι ελκυστική γυναίκα. Και η ζωή αλλάζει... Οι κανόνες αλλάζουν... Ταξίδι στη νότια Ανατολία... Με την παράδοση και τα έθιμά της, τη φύση της και τους όρους ζωής της αντιπροσωπεύει μια εντελώς διαφορετική ζωή... Ενώ η Ζεϋνόν, που θα παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη ζωή της, προσπαθεί να την υποστηρίξει την Ελίφ, ο Μουράτ – με ποια συναισθήματα άραγε; – θα την παρασύρει σε μια γεωγραφία που δε γνωρίζει.
- 15. Gümbüş (Ασημένια Φεγγάρια)** Μια φτωχή κοπέλα χρησιμοποιεί σωστά το φιλί που της έδωσε η τύχη για να εξελιχθεί... Δημιουργεί μόνη τη μοίρα της και επιθυμεί την κορυφή... Η συναρπαστική περιπέτεια μιας δυνατής και έξυπνης σύγχρονης «Σταχτοπούτας»... -- Η Γκιουμούς είναι μια φτωχή, αλλά όμορφη κοπέλα από το Αφιόν. Έχει χάσει τους γονείς της σε μικρή ηλικία και ζει από τότε με τη γιαγιά της. Τα έξοδα για την επιβίωση και τη μόρφωσή της έχει αναλάβει μια πλούσια οικογένεια με ρίζες από την περιοχή, η οποία ζει στην Κωνσταντινούπολη. Ο Μεχμέτ, ο νέος και όμορφος γόνος της εν λόγω οικογένειας, έχει σχέση με τη Νιχάν, μια κοπέλα της μέσης τάξης. Ο ίδιος την υπεραγαπά, αλλά ξέρει ότι η οικογένειά του δε θα την εγκρίνει, γι' αυτό και κρατά το δεσμό τους κρυφό. Η ιστορία ξεκινά με την Νιχάν να ανακοινώνει στον Μεχμέτ ότι είναι έγκυος και να χτυπιέται από νταλικά το αμέσως επόμενο δευτερόλεπτο. Ο Μεχμέτ καταρρέει από τον καημό του για το θάνατο της Νιχάν και του αγέννητου παιδιού του και περνά τον

επόμενο χρόνο πνίγοντας τον πόνο του στο ποτό και καταστρέφοντας τη ζωή του. Για να τον συμμαζέψει, ο παππούς του και αρχηγός της οικογένειας Μεχμέτ Φικρί κανονίζει να τον παντρέψει με προξενιό με τη Γκιουμούς, η οποία, έχοντας μεγαλώσει με τις αρχές και τα έθιμα και τις αρχές του τόπου του, είναι «κορίτσι για σπίτι». Η Γκιουμούς χαίρεται με την ανέλπιστη αυτή εξέλιξη, καθώς πιστεύει ότι αυτός που τη ζητά σε γάμο είναι ο ίδιος ο Μεχμέτ, με τον οποίο είναι ερωτευμένη από τα παιδί, από τότε που εκείνος ερχόταν να παραθερίσει τα καλοκαίρια στο Αφιόν. Με την άφιξή της στην Κωνσταντινούπολη καταλαβαίνει ότι τα πράγματα δεν είναι έτσι. Ο Μεχμέτ στην αρχή επαναστατεί και το σκάει από το γάμο τους, όμως, όταν ο πατέρας του μπαίνει στο νοσοκομείο με την καρδιά του λόγω της απερισκεψίας του, συνθηκολογεί και παντρεύεται. Από το σημείο αυτό αρχίζει ο αγώνας της Γκιουμούς να κάνει επιτυχημένο και πραγματικό αυτό το γάμο και να κερδίσει στ' αλήθεια την αγάπη και το σεβασμό του Μεχμέτ.

- 16. İki Yaka Bir İsmail (Δυο όχθες, ένας Ισμαήλ)** Ο Ισμαήλ, που έχει μείνει σε παιδική ηλικία και θεόφτωχος και ορφανός από πατέρα, αναθρέφεται από μια από τις επιφανείς προσωπικότητες του Αϊβαλίου, τον Τσικίκ Καμίλ. Όταν ο Ισμαήλ φτάνει σε ηλικία γάμου, την καρδιά του «ψαρεύει» η κόρη του Τσικίκ Καμίλ, η Χατζέρ. Η Χατζέρ και ο Ισμαήλ, παρ' όλες τις αντιρρήσεις του Καμίλ, αποφασίζουν να παντρευτούν. Μόνο πού, έναν μήνα πριν το γάμο, το σκάφος του Ισμαήλ, που ψαρεύει ανάμεσα στο Αϊβαλί και τη Μυτιλήνη, ανατρέπεται. Έτσι, ο Ισμαήλ αναγκάζεται να μείνει κάποιες μέρες στη Μυτιλήνη. Ο Ισμαήλ, έχοντας πάθει προσωρινή αμνησία, ερωτεύεται στη Μυτιλήνη μια ελληνίδα χήρα ονόματι Καλλιόπη και παντρεύεται μαζί της. Αργότερα, και με τη μνήμη του να επιστρέφει, ο Ισμαήλ δε μπορεί να παραιτηθεί από την Χατζέρ, την οποία αγαπάει σαν τρελός, και μετά από δέκα μέρες παντρεύεται και μαζί της. Ο ψαράς Ισμαήλ, θρέφοντας δυο αγάπες σε μία καρδιά, αρχίζει να πηγαινοέρχεται ανάμεσα στις

δύο του οικογένειες, που ζουν η μία στη Μυτιλήνη και η άλλη στο Αϊβαλί.

17. Karadayi Η ζωή του Μαχίρ, που δουλεύει μαζί με τον πατέρα του ως υποδηματοποιός, αναστατώνεται με την κατάρρευση της στοάς που βρίσκεται το μαγαζί τους. Ο Μαχίρ, που πρόκειται να αρραβωνιαστεί με την παιδική του φίλη την Αϋτέν, σαν να μην έφτανε η κατάρρευση της στοάς, σοκάρεται και από την φυλάκιση του πατέρα του. Ο πατέρας του κατηγορείται ότι σκότωσε τον αρχιεπισκοπικό. Ο Μαχίρ που αρχικά σκέφτεται πως πρόκειται για παρεξήγηση, σύντομα βλέπει πως πρόκειται για συννομωσία. Αν μέσα σε τριάντα ημέρες δεν αποδείξει ότι ο Ναζίφ είναι αθώος, ο πατέρας του θα εκτελεστεί. Του έχει μείνει μόνο μια λύση. Θα αντιμετωπίσει τον δικαστή Φερντέ και θα τον πείσει για την αθωότητα του πατέρα του.

18. Kayıp Şehir (Πόλη της Απώλειας) Η οικογένεια Τοπτάς είναι μια τυπική οικογένεια από την Μαύρη Θάλασσα, δυνατή και δεμένη μεταξύ της. Οι απώλειες αυτής της οικογένειας αρχίζουν με την πρώτη πικρή απώλεια του συζύγου της Μερνέμ και αγαπημένου πατέρα των παιδιών της. Η Μερνέμ μένει ξαφνικά χήρα με τα έξι παιδιά της, πέντε αγόρια και ένα κορίτσι. Επιπλέον μαζί τους ζει και η πεθερά της, η οποία πατάει τα ογδόντα. Από τα έξι αδέρφια, ο μεγαλύτερος, ο Ισμαήλ, είναι 25, ο Ιρφάν, ένα τρελόπαιδο, είναι 23, ο υπεύθυνος Καντίρ 22, η μοναχοκόρη Σεχέρ 18, ο Σαντίκ, που δεν αγαπάει καθόλου το διάβασμα, 16, ενώ ο πιο μικρός, ο Χασάν, είναι 8 ετών. Τα απρόσμενα γεγονότα και οι καταστροφές που ζουν σπρώχνουν σιγά – σιγά τους Τοπτάς στην υποχρεωτική μετανάστευση. Η οικογένεια, που έρχεται άρον – άρον στην Κωνσταντινούπολη, βρίσκει αρχικά καταφύγιο στο σπίτι του μεγαλύτερου γιου, του Ισμαήλ, ο οποίος έχει έρθει πριν απ' όλους σ' αυτή τη μεγαλούπολη.

- 19. Lale devri (Λαλέ, έρωτας στην Κωνσταντινούπολη)**
Κάποτε οι δρόμοι της ευτυχίας και της αγάπης διασταυρώνονται... Μπορεί η αγάπη να βγει νικήτρια ξεπερνώντας το μίσος και τις ίντριγκες; Θα μπορέσουν οι Τασκιράν και οι Ιλγκάζ να λύσουν τα μεταξύ τους προβλήματα και να γίνουν μια πραγματική οικογένεια;
- 20. Menekşe ile Halil (Μενεξέ)** Η Μενεξέ είναι μια εικοσάχρονη κοπέλα. Γεννήθηκε στην Ουφρά και μετά μετακόμισαν οικογενειακά στη Γερμανία. Αγαπιούνται με τον Χαλίλ, με τον οποίο δουλεύουν στο ίδιο ζαχαροπλαστείο. Όμως, ο πατέρας της Μενεξέ την παντρεύει με το ζόρι με τον Μουσταφά, που είναι κι αυτός από την Ουφρά. Αμέσως μετά, η Μενεξέ και ο Χαλίλ το σκάνε μαζί στην Κωνσταντινούπολη. Ο σύζυγος της Μενεξέ, ο Μουσταφά, και ο μεγαλύτερος αδερφός της, ο Καντίρ έρχονται κι αυτοί στην Κωνσταντινούπολη για να τους βρουν και να τους σκοτώσουν. Στη συνέχεια, ερχόμενοι επίσης στην Κωνσταντινούπολη, ο πατέρας, η μητέρα και η γιαγιά της Μενεξέ πίνουν ένα σπίτι. Ο καιρός περνάει και η οικογένεια της Μενεξέ δέχεται τελικά να παντρευτεί η Μενεξέ με τον Χαλίλ, παίρνοντας διαζύγιο από τον Μουσταφά. Ο Χαλίλ δεν είναι ένα φτωχό ορφανό αγόρι από τη Βοσνία, όπως έλεγε, αλλά γόνος πλούσιας οικογένειας από την Κωνσταντινούπολη, ο οποίος το είχε σκάσει στη Γερμανία με πλαστά χαρτιά μετά το θάνατο της μητέρας του φοβούμενος για τη ζωή του και αντιμετωπίζοντας ψευδείς κατηγορίες για απάτη. Με την επιστροφή του στην Τουρκία, ξεκινά γι' αυτόν και ο αγώνας να βρει ξανά την ταυτότητά του. Ταυτόχρονα ο Μουσταφά χρησιμοποιεί κάθε μέσο για να πάρει εκδίκηση για τη γυναίκα που δεν έγινε ποτέ δική του.
- 21. Muhteşem Yüzyıl (Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής)** Μια ερωτική ιστορία η οποία καθορίζει την μοίρα μιας αυτοκρατορίας... Οι ίντριγκες και τα παιχνίδια πίσω από τις κλειστές πόρτες του παλατιού της πιο λαμπρής εποχής της

Οθωμανικής περιόδου... Τα καθοριστικά για τη μοίρα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, όταν φτάνει τη μέγιστη έκτασή της, έργα και ο αγώνας για να ανεβάσει το γιο της στο θρόνο μιας νέας κοπέλας – της Μοσκόφ Τζαριγιέ Χιουρρέμ - η οποία ξεκίνησε από την Κριμαία για να γίνει παλλακίδα... Μέσα στον εκθαμβωτικό πλούτο και τα παλάτια των Οθωμανών ο ισχυρός έρωτας, η φιλοδοξία και οι ίντριγκες μιας γυναίκας...

- 22. Sila** Τα εύφορα χώματα της Μεσοποταμίας. Στα χώματα αυτά, όπου κανένα παράθυρο δεν κοιτάει κάποιο άλλο, τα σπίτια έχουν ψηλόφραχτες αυλές, οι δρόμοι είναι στενοί και τα έθιμα δεν αναγνωρίζουν το νόμο, ένας έρωτας ενάντια στα έθιμα! Η παθιασμένη ερωτική ιστορία του Μποράν, ο οποίος ταλαντεύεται ανάμεσα στην καρδιά του και τα έθιμα, με μια κοπέλα που αναγκάζεται να τρέφει πάντα κρυφά τον πόθο μέσα στην καρδιά της! Το γραφτό της την ξεκόβει στα τρία της χρόνια από την βιολογική της οικογένεια και την παρασύρει στην Κωνσταντινούπολη. Η Σιλά, που έχει ρίζες στην Ανατολή, αλλά ανήκει στη Δύση, μεγαλώνει με ένα ψέμα. Η Σιλά, προσπαθώντας να ελευθερωθεί από έναν άλλο κόσμο, δε γνωρίζει ότι σ' αυτά τα χώματα τη μοίρα των κοριτσιών τη γράφουν άλλοι. Η λέξη «Berdel» (προξενιό από την κούνια), την οποία η Σιλά δεν έχει ακούσει ποτέ, αλλάζει ολόκληρη την πορεία της ζωής της. Για να σωθεί η ζωή του μεγαλύτερου αδερφού της, τον οποίο δεν γνωρίζει καθόλου, την παντρεύουν με το ζόρι με τον αρχηγό της φυλής, τον Μποράν, τον οποίο δεν έχει δει ποτέ. Τώρα η Σιλά είναι φυλακισμένη σε ένα τεράστιο σπίτι από τους ακατάλυτους κανόνες ενός εθίμου. Η Σιλά κάνει κάθε μέρα σχέδια να δραπετεύσει, αλλά δεν ξέρει ότι στην πραγματικότητα αυτό από το οποίο προσπαθεί να ξεφύγει είναι το συναίσθημα του απελπισμένου έρωτα που μεγαλώνει σιγά – σιγά μέσα της για τον Μποράν.

23. SON Στην πραγματικότητα τίποτα δεν είναι όπως φαίνεται. Ένας ευτυχισμένος γάμος... Ένα ερωτευμένο αντρόγυνο... Δυο γονείς που λατρεύουν τα παιδιά τους... Μια σχέση γεμάτη εμπιστοσύνη, χωρίς ψέματα, χωρίς υποψίες... Μια μέρα η αλήθεια ότι όλη σας η ζωή είναι ένα ψέμα μπορεί να σας χτυπήσει κατάμουτρα σαν χαστούκι... Υπάρχουν τρία είδη γυναικών: Αυτές που είναι παντρεμένες με το σπίτι τους, αυτές που είναι παντρεμένες με τα παιδιά τους, αυτές που είναι παντρεμένες με τους συζύγους τους... Η Αϋλίν από την πρώτη μέρα έγινε μια γυναίκα παντρεμένη με το σύζυγό της. Καθ' όλη τη διάρκεια του γάμου της ούτε μια μέρα δεν είχε υποψιαστεί τον Σελίμ... Ούτε μια μέρα δεν είχε σκεφτεί ότι θα μπορούσε να της λέει ψέματα, δεν είχε περάσει από το μυαλό της ότι θα την απατούσε. Μέχρι εκείνη την ημέρα... Μέχρι να γίνει η ζωή της άνω κάτω με την είδηση ενός αεροπορικού ατυχήματος. Πώς θα είναι το «ΤΕΛΟΣ» όλων αυτών;

24. Unutulmaz (Πρώτα την αγάπη) Ο Χαρούν είναι γιος ενός πλούσιου επιχειρηματία. Ζει μια ρομαντική σχέση με τη Μελντά, μια κοπέλα που εργάζεται στην εταιρεία του. Ωστόσο, ο Χαρούν αρχίζει να είναι μαζί και με μια άλλη κοπέλα, την Εντά, την οποία γνωρίζει τυχαία. Μετά από μερικές ρομαντικές εβδομάδες, όμως, την εγκαταλείπει, επειδή ο πατέρας του θέλει ο γιος του να παντρευτεί την Μελντά. Ο Χαρούν αποφασίζει πράγματι να παντρευτεί την Μελντά, για την οποία νιώθει ενδιαφέρον. Όλοι μαζί πάνε να ζητήσουν την Μελντά. Όμως, στο σπίτι που πάνε, έρχονται αντιμέτωποι με μια έκπληξη που δεν περιμένουν καθόλου. Η Μελντά και η Εντά, με τις οποίες ο Χαρούν ήταν ταυτόχρονα μαζί, είναι αδερφές. Παρά το σοκ που περνάνε, ο Χαρούν και η Εντά καταφέρνουν να αποφύγουν το σκάνδαλο, προσποιούμενοι πως δεν γνωρίζονται. Η Εντά θάβει μέσα της τον πόνο της για την ευτυχία της αδερφής της. Όμως, όταν καταβαίνει ότι είναι έγκυος από τον Χαρούν, τα πράγματα μπερδεύονται.

25. Yabancı Damat (Τα σύνορα της αγάπης) Πρόκειται για την αφήγηση του αδύνατου έρωτα δυο νέων από τις δυο πλευρές του Αιγαίου, μιας Τουρκάλας και ενός Έλληνα, των οποίων η γνωριμία είναι σαν παραμύθι. Η Ναζλί, κόρη του φημισμένου μπακλαβατζή Καχραμάν από το Γκαζιαντεπ, έχει τελειώσει την πανεπιστημιακή της εκπαίδευση στην Άγκυρα και έχει γυρίσει στην ιδιαίτερη πατρίδα της. Η οικογένειά της, που περίμενε με λαχτάρα την πολυαγαπημένη της κόρη, είναι πολύ ευτυχισμένη. Αλλά τη Ναζλί την περιμένει μια έκπληξη. Ο μάστρο - Καχραμάν έχει υποσχεθεί την κόρη του για γάμο στον Καντίρ, το γιο του συνεταίρου του, του μάστρο – Οκκές. Η Ναζλί αντιδρά βίαια σ' αυτό. Στην αρχή είναι αντίθετοι με τον τρόπο σκέψης της Ναζλί και ο μέλλον πεθερός της, η μητέρα της, ο παππούς της, η μεγαλύτερη αδερφή της και ο γαμπρός της. Αφού δόθηκε λόγος, ο γάμος πρέπει να γίνει. Η Ναζλί, που το σκάει από το σπίτι την ημέρα που έρχονται ο Οκκές και ο Καντίρ να τη ζητήσουν, πηγαίνει στο Μποντρούμ, στη Ζεϋνέπ, φίλη της από τη σχολή. Η Ναζλί βρίσκει εκεί δουλειά σε ένα ξενοδοχείο και αρχίζει να εργάζεται. Η οικογένειά της ψάχνει παντού τη Ναζλί. Ταυτόχρονα η Ναζλί γνωρίζει στο Μποντρούμ έναν όμορφο ξένο νεαρό. Η Ναζλί νομίζει ότι ο νεαρός είναι άγγλος. Όμως ο νεαρός είναι ένας Έλληνας που τον λένε Νίκο και του οποίου η οικογένεια έχει μετακομίσει από την Κωνσταντινούπολη στην Αθήνα. Πώς θα γίνει να είναι μαζί ένας νεαρός Έλληνας και μια κοπέλα από το Αντέπ, όταν οι λαοί των δύο χωρών τρέφουν εδώ και χρόνια έχθρα; Η Ναζλί και ο Νίκος είναι τρελά ερωτευμένοι. Όμως, η οικογένεια του Νίκου μισεί τους τούρκους και η οικογένεια της Ναζλί τους Έλληνες! Επιπλέον, δε, σ' αυτό τον έρωτα είναι μεγάλο εμπόδιο και η σταρ τραγουδίστρια πρώην κοπέλα του Νίκου.

26. Yer Gök Aşk (Μοιραίος έρωτας) Η σπασμένη καρδιά δυο αδερφών για έναν έρωτα... Η μία αδερφή γεμάτη μελαγχολία, η άλλη περήφανη και θερμόαιμη... Ποιος μπορεί να ξέρει τι θα τους φέρει η ζωή; Αν το θέλει η μοίρα δεν μπορούν να

ξεφύγουν οι άνθρωποι... Η καρδιά δε μπορεί ούτε να παραιτηθεί από τον έρωτα ούτε και να του πει «σταμάτα». Αν σε μια καρδιά πέσουν δυο πυρκαγιές γίνεται «γη, ουρανός και έρωτας»...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναστασιάδης, Η. (21/9/2011) «Γιατί τα τούρκικα σήριαλ είναι η ένοχη τάση της ελληνικής TV», online στο <http://www.cosmo.gr/Entertainment/Tileorasi/opinions-tv/mh-fovou-mariam-ta-tourkika-shrial-einai-mazi-soy.1378729.html>

Ανδριωτάκης, Μ. (2005) «Η αντίσταση στις δύο πλευρές του Αιγαίου», στα Πρακτικά του Συμποσίου «Ελληνοτουρκικός Διάλογος Πολιτών: Η Επιρροή των ΜΜΕ στην Μη Επίσημη Ιστορία», Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, σσ. 290 – 2.

Ανυπόγραφο, (21/2/2012) «Γιατί τα τούρκικα σήριαλ κέρδισαν τους Έλληνες;», αναπαραγμένο από το ΑΠΕ – ΜΠΕ online στο <http://nooz.gr/page.ashx?pid=9&cid=153&aid=1197703>

Ανυπόγραφο (12/10/2010) «Ο εκτουρκισμός της ελληνικής τηλεόρασης», αναπαραγμένο online στο <http://www.epikaira.gr/epikairo.php?id=272> από δημοσίευμα του περιοδικού «Επίκαιρα» της 07/10/2010.

Άντερσον, Μπ. (1997) *Φαντασιακές κοινότητες, Στοχασμοί για τις απαρχές και τη διάδοση του Εθνικισμού*, Μτφ. Ποθητή Χαντζάρουλα, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.

Abu – Lughod, L. (ed.) (1998) *Remaking Women: Feminism and Modernity in the Middle East*, Princeton & New Jersey: Princeton University Press.

Allen, R. C. (ed.) (1995) *To be continued... Soap operas around the world*, London and New York: Routledge.

Anholt, S. (2009) “The media and national image”, *Place Branding and Public Diplomacy*, Vol. 5, 3, 169 – 179.

Apikian, J. H. (2010) The perception of Turkey in the Middle East: Soap Opera Diplomacy, Centre for International Private Enterprise, 28 April, in Issa, D. (2011) “Situating the imagination: Turkish soap operas and the lives of women in Qatar”, *Media@LSE*, online at <http://webfirstlive.lse.ac.uk/media@lse/research/mediaWorkingPapers/MScDissertationSeries/2010/Dissa.pdf>

Aras, B. (May 2009) “The Davutoğlu Era in Turkish Foreign Policy”, *SETA Policy Brief No. 32*, online at http://www.setadc.org/pdfs/SETA_Policy_Brief_No_32_Davutoglu_Era_Bulent_Aras.pdf

Βερέμης, Θ. & Ντόκος, Θ. Π. (επίμ.) (2002) *Η Σύγχρονη Τουρκία: Πολιτικό Σύστημα, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Βώβου, Ι. (2009) *Οι διάτρητοι καθρέφτες της τηλεόρασης: Από τον Ξένο Γαμπρό στα Σύνορα της Αγάπης, Μεθοδολογία τηλεοπτικού λόγου σε μια περιπτωσιολογική ανάλυση*, Αθήνα: Ηρόδοτος.

Baldwin, K. (1995) “Montezuma’s revenge: Reading *Los Ricos también lloran* in Russia”, in R.C. Allen (ed.) *To be continued... Soap operas around the world*, London and New York: Routledge.

Baran, Z. & Lesser, I.O. (December 2008) “Turkey’s Identity and Strategy – A Game of Three-Dimensional Chess”, The Stanley Foundation “Powers and Principles” Project: International Leadership in a Shrinking World.

Barysch, K. (September 2006) “What Europeans think about Turkey and why, Centre for European Reform”, online at http://www.ata.boun.edu.tr/scanneddocuments/Course_Material/ATA_682

[final/3D6%20What%20Europeans%20think%20about%20Turkey%20Barys ch.pdf](#)

Baumann, G (1996) *Contesting culture: discourses of identity in multi – ethnic London*, Cambridge: CUP

Baumann, G (1997) “Dominant and demotic discourses of culture: their relevance to multi – ethnic alliances”, στο Werner, P και Modood T (επίμ.), *Debating cultural hybridity*, Zed Books, 209 – 25

Bhabha, H. K. (1990) *Nation and narration*, Burns & Oates.

Billig, M. (1995) *Banal Nationalism*, London: Sage.

Biltereyst, D. & Meers, Ph. (2000) “The international telenovela debate and the contra – flow argument: a reappraisal”, *Media, Culture & Society*, SAGE Publications (London, Thousand Oaks and New Delhi), Vol. 22: 393 – 413

Bolin, G. (2006) “Cultural technologies of Nation states”, *International Journal of Cultural Studies*, Volume 9 (2): 189 – 206.

Bozdoğan, S. & Kasaba, R. (eds) (1997) *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, Seattle and London: University of Washington Press.

Brooks, P. (1995) *The melodramatic imagination: Balzac, Henry James, melodrama and the mode of excess*, New Haven & London: Yale University Press.

Buccianti Alexandra (2010) “Dubbed Turkish soap operas conquering the Arab world: social liberation or cultural alienation?”, online at http://www.arabmediasociety.com/articles/downloads/20100330130359_Buccianti_-_for_PDF.pdf

Ilgaz Büyükbaykal, C. (2011) “Günümüzde Türkiye’deki Televizyon Yayıncılığının Genel Görünümü”, online at http://sbd.aydin.edu.tr/makaleler/cilt1sayi9/7_veyda_ilgaz_buyukbaykal.pdf

Γιανναράς, Χ. (1989) *Η νεοελληνική ταυτότητα*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Castelló, E. (2007) “The production of television fiction and nation building: the catalan case”, *European Journal of Communication* 22(1): 49 – 68

Castelló, E. (2010) “Dramatising proximity: Cultural and social discourses in soap operas from production to reception”, *European Journal of Cultural Studies*, SAGE Publications (London, Thousand Oaks and New Delhi), Vol. 13: 207 – 223

Çandar, C. (December 2009) “Turkey’s “Soft Power” Strategy: A New Vision for A Multi – Polar World”, SETA Policy Brief No. 38

Διαμαντάκου, Π. (13/4/2012) «Η διπλωματία της Σεχραζάτ και του Ονούρ», online στο <http://www.tanea.gr/politismos/article/?aid=4711169>

Διαμαντούρος, Ν. (2002) *Οι απαρχές της συγκρότησης σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα 1821 - 1828*, Αθήνα: ΜΙΕΤ,

Dayan, D. (2009) «Τηλεόραση, το κατά προσέγγιση κοινό», στο Ι. Βώβου (διευ.) *Ο Κόσμος της Τηλεόρασης: θεωρία, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα*, σσ. 45 – 73, Αθήνα: Ηρόδοτος.

de Moragas M. & B. López (2000) “Decentralisation processes and proximate television”, in G. Wang, G. Servaes & A. Gnasekera (eds) *The new Communication Landscape: Demystifying media globalisation*, pp. 19 – 32. London & New York: Routledge.

Dhoest, A. (2003) “Reconstructing Flanders: The representation of the nation in Flemish period drama”, *Communications* 28: 253 – 74

Dunleavy, T. (2005) “Coronation Street, Neighbours, Shortlands Street, Localness and Universality in the Primetime Soap”, *Television and New Media* 6 (4): 370 – 82

Edensor, T. (2002) *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*, Oxford & New York: BERG.

Geraghty C. (1991) *Women and Soap Opera: A Study of Prime Time Soaps*, Cambridge UK: Polity Press

Geraghty C. (2005) “The study of the soap opera”, in Wasko J (Eds) *Companion to television*, Chapter 16, pp. 308 – 323, Malden, MA.: Blackwell Publishing

Gitlin, T. (ed.) (1986) *Watching Television: A Pantheon Guide to popular culture*, New York: Pantheon Books,

Goffmann, E. (1997) *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, New York: Touchstone Books.

Griffiths, A. (1993) “Pobol y Gwm: The construction of national and cultural identity in a welsh – language soap opera” in P. Drummond, R. Paterson & J. Willis (eds) *National identity and Europe: The television revolution*, pp. 9 – 24. London: British Film Institute.

Gourgouris, S. (1996) *Dream Nation*, Stanford, CA: Stanford University Press

Güllüoğlu Özlem (2012) “Bir kitle iletişim olarak televizyonun popüler kültür ürünleri benimsetme ve yayma işlevi üzerine bir değerlendirme”, online at http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_4._sayi_Bahar_2012/pdf/Gulluoglu.pdf

Hagedorn, R. (1995) “Doubtless to be continued: A brief history of serial narrative”, in R. C. Allen (ed) *To be continued...*, London: Routledge, pp. 27 – 48.

Hall, S. (1996) “Introduction: who needs identity”, in S. Hall & P. du Gay (eds) *Questions of Cultural Identity*, London: Sage.

Heraclides, A. (October 2011) “The essence of the Greek – Turkish Rivalry: National Narrative and Identity”, GreeSE Paper No. 51, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe

Hobsbawm E (1994[1990]) *Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα. Πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα* (μτφρ. Χ. Νάντρις), Αθήνα: Ιστιντούτο του Βιβλίου – Μ. Καρδαμίτσα

Hürriyet Daily News (12/10/2012) “Works continue to give TV series to foreigners for free” και αναπαραγωγή με αυθαίρετη ερμηνεία του άρθρου από tanea-london.net την 16/10/2012 με τον τίτλο «Το τουρκικό κράτος δίνει ΔΩΡΕΑΝ τις τηλεοπτικές σειρές στον ANT1 και στα άλλα κανάλια των “νταβατζήδων”».

Ilgaz Büyükbaykal Ceyda (2011) “Günümüzde Türkiye’deki televizyon yayıncılığın genel görünümü”, online στο http://sbd.aydin.edu.tr/makaleler/cilt1sayi9/7_neyda_ilgaz_buyukbaykal.pdf

İkizler, A. (2007) “Gender role representations in Turkish television programs”, St Mary’s College of Maryland, USA, online at https://www.smcm.edu/psyc/_assets/documents/SMP/Showcase/0607-AIkizler.pdf

Issa, D. (2011) “Situating the imagination: Turkish soap operas and the lives of women in Qatar”, Media@LSE, online at <http://webfirstlive.lse.ac.uk/media@lse/research/mediaWorkingPapers/MScDissertationSeries/2010/Dissa.pdf>

Jenkins, R. (1996) *Social Identity*, London: Routledge.

Κασιμάτη, Κ. (επ.) (2004) *Εθνική και Ευρωπαϊκή Ταυτότητα, Συγκλίσεις και Αποκλίσεις*, Συλλογικός τόμος, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Κοκοσαλάκης Ν. (2004) «Εθνική ταυτότητα και Ευρώπη. Στάσεις και διαθέσεις των ελλήνων πολιτών» στο Κ. Κασιμάτη (επ.) *Εθνική και Ευρωπαϊκή Ταυτότητα, Συγκλίσεις και Αποκλίσεις*, Συλλογικός τόμος, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα: Εκδόσεις Γκούτενμπεργκ,

Kalın, İ. (Autumn 2011) “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey, Perceptions”, Volume XVI, Number 3, pp. 5 – 23.

Kellner, D. (May – June 1979) “TV, Ideology and Emancipatory Popular Culture”, *Socialist Review*, No. 45.

Kellner, D. (1980) “Television Images, Codes and Messages”, *Televisions*, Vol. 7, No. 4, pp. 2 – 16

Kieser, H-L (ed.) (2006) *Turkey beyond Nationalism: Towards Post – Nationalist Identities*, London – New York: I.B. Tauris.

Kimmelman, M. (17/6/2010) “Turks Put Twist in Racy Soaps”, *The New York Times*, online at <http://www.nytimes.com/2010/06/18/arts/18abroad.html>

Kissinger, H. (2000) *Years of Renewal*, New York: Simon and Schuster.

Kokosalakis, N. & Psimmenos I. (2002) “Modern Greece: A profiler of Identity and Nationalism”, EURONAT project, Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

Koukoutsaki, A. (2003) “Greek television drama: Production policies and genre diversification”, *Media, Culture & Society*, SAGE Publications (London, Thousand Oaks and New Delhi), Vol. 25: 715 – 735

Λουκίσσα, Ντ. (15/2/2013): «Κανείς δε θέλει τη Φατμαγκιούλ»,
Ελευθεροτυπία, ηλεκτρονική έκδοση,
<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=343871>

Legg, K. & Roberts, J. (1997) *Modern Greece: A civilization in the periphery*,
Oxford: Westview Press.

Liebes, T & Katz, E (1993[1990]) *The export of meaning: cross – cultural readings of Dallas*, NY: OUP.

Livingstone, S. (1991) “Audience Reception: The role of the audience in retelling romantic drama” [online]. London: LSE Research Online. Available at: <http://eprints.lse.ac.uk/999>

Lopez, A. M. (1995) “Our welcomed guests: telenovelas in Latin America”, in R. C. Allen (ed.) (1995) *To be continued... Soap operas around the world*, London and New York: Routledge, pp. 256 – 275.

Μαδιανού, Μ. (2007) *Έθνος, ταυτότητες και τηλεόραση στη σύγχρονη Ελλάδα, Μελέτη πάνω στη θεωρία της διαμεσολάβησης, μετάφραση Δημήτρης Καγιαλάρης και Κωνσταντίνος Παπαδάκης, Εκδόσεις Πατάκη.*

Μακρής, Ε. (2005) «Ο άλλος (μονό)δρομος», στα Πρακτικά του Συμποσίου «Ελληνοτουρκικός Διάλογος Πολιτών: Η Επιρροή των ΜΜΕ στην Μη Επίσημη Ιστορία», Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, σσ. 321 – 4.

Μιαρίτη, Χ. (2005) «Πολιτισμικές Απεικονίσεις στα ΜΜΕ: Η Ελλάδα και η Τουρκία των Ιδεών και της Ρακής», στα Πρακτικά του Συμποσίου «Ελληνοτουρκικός Διάλογος Πολιτών: Η Επιρροή των ΜΜΕ στην Μη Επίσημη Ιστορία», Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, σσ. 334 – 6.

Μπουγκντάισι, Σ. (32/7/2011) «Η «ήπια ισχύς» της Τουρκίας», Istanbul Southeast European Times, online στα ελληνικά στο <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/el/features/setimes/feature-s/2011/07/23/feature-02>

Martín – Barbero, J. (1995) “Memory and form in the Latin American soap opera” in R. C. Allen, (ed.) *To be continued... Soap operas around the world*, London and New York: Routledge, pp. 276 – 84.

Medina, M. & Barron, L. (2011) “Latin American Telenovelas on a Global Scales”, *Journal of Spanish Language Media*, Vol. 4: 125 – 149

Melissen, J. (May 2005) “Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy”, *Clingenael Diplomacy Papers No. 2*, online at http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Clingendael_20050500_cdsp_paper_diplomacy_2_melissen.pdf

Millas, H. (2004) “National Perception of the “Other” and the Persistence of Some Images” in M. Aydın & K. Ifantis (eds) *Turkish Greek Relations: The security Dilemma in the Aegean*, London: Routledge.

Millas, H. (2005) “The imagined “Other” as National Identity: Greeks and Turks”, Ankara: Turkish – Greek Civic Dialogue Project, online at <http://www.herkulmillas.com/pdf/the-imagined-other.pdf>

Mokhtar, H. (2008) “Kingdom’s grand mufti condemns “malicious” Turkish soap operas”, *Arab News*, 28 July, <http://archive.arabnews.com/?page-1§ion=0&article=112178> in D. Issa, (2011) “Situating the imagination: Turkish soap operas and the lives of women in Qatar”, *Media@LSE*, online at <http://webfirstlive.lse.ac.uk/media@lse/research/mediaWorkingPapers/MScDissertationSeries/2010/Dissa.pdf>

Moore, R. (Tuesday February 12, 2013) “Soap Opera Diplomacy: Turkish Tv in Greece”, *The International*, <http://www.theinternational.org/articlese/339-soap-opera-diplomacy-turkish-tv-in-greec> (1/3/2013)

Ευδάκης, Ν. Γ. (15/1/2012) «Πώς οι έλληνες έπεσαν στα τούρκικα σήριαλ», *Η Καθημερινή*.

O'Donnell, H. (2008) *Noticias y ciudadanía. El telespectador, el poder y el debate público*. Madrid: Ediciones de la Torre.

Özmen, S. & Yıldızhan, Y. (2004) “Hikayeyi yeniden anlatmak Asmalı Konak'ta ilksel metinlerin izleri ve seriyal özelliği”, online at <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2004/1130847166.pdf>

Παπαθανασόπουλος, Σ. (1997) *Η δύναμη της τηλεόρασης, η λογική του μέσου και η αγορά*, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, Σειρά Επικοινωνία και Κοινωνία.

Πεσματζόγλου, Σ. (1973) *Ευρώπη – Τουρκία: Ιδεολογία και ρητορεία*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Πλατσατούρα Φ. (6/1/2012) «Πανάκεια της κρίσης τα τουρκικά σήριαλ», Το έθνος, online στο <http://www.e-magazino.gr/endiiferonta/panakeia-tis-krisis-ta-tourkika-sirial.html>

Robson, C. (2007) *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*, Αθήνα: Gutenberg.

Rosen, R. (1986) "Soap Operas: Search for Yesterday." in T. Gitlin, (ed.) *Watching Television*, New York: Pantheon.

Rosin, H. (2005) “Life lessons: How soap operas can change the world, *Annals of Broadcasting*”, *The New Yorker*, June 5, 2006

Σαρρής, Ν. (1992) *Ελληνική κοινωνία και τηλεόραση*, τόμος 1, Αθήνα: Εκδόσεις Γόρδιος.

Σερέτη Ν. (2004) «Μια ποσοτική ανάλυση της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας στην Ελλάδα» στο Κ. Κασιμάτη (επ.) *Εθνική και Ευρωπαϊκή Ταυτότητα, Συγκλίσεις και Αποκλίσεις*, Συλλογικός τόμος, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα: Εκδόσεις Γκούτενμπεργκ,

Saltık, I., Coşar, Y. & Kozak, M. (2010) “Televizyon Dizilerinin Destinasyon Pazarlaması Açısından Olası Sonuçları (Potential Consequences of TV Series for Destination Marketing)”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, Bahar: 41 – 50.

Saz, G. (2011) “Turkophobia and Rising Islamophobia in Europe: A Quantification for the Negative Spillovers on the EU Membership Quest of Turkey”, *European Journal of Social Sciences*, Volume 19, Number 4: 479 – 491

Séguir, C. (2009) «Τι ορίζουμε ως τηλεοπτική πρόσληψη;», στο στο Ι. Βώβου (διευ.) *Ο Κόσμος της Τηλεόρασης: θεωρία, ανάλυση προγραμμάτων και ελληνική πραγματικότητα*, σσ. 75 – 89, Αθήνα: Ηρόδοτος.

Simonin, B. L. (2008) “Nation branding and public diplomacy: challenges and opportunities”, *Fletcher F. World Aff.*, 32, 19.

Simpson, M. (November 2009) “Traveling Soap operas, Brazil to Kyrgyzstan: Meaning – making and Images of the “Muslim Woman””, *Journal of International Women’s Studies*, Vol. 11 #1

Smith, A. D. (2000) *Εθνική ταυτότητα*, μτφ. Εύα Πέππα, Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Süleymanov, A. (2010) “Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*

Τσαούσης, Δ. Γ. (1983) *Ελληνισμός και Ελληνικότητα: Το πρόβλημα της νεοελληνικής ταυτότητας*, Αθήνα: Εστία.

Tank, P. (December 2006) “Dressing for the occasion: Reconstructing Turkish Identity?”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 6, No. 4, pp. 463 – 478

Todorov, T. (1989) *Nous et les autres, La réflexion française sur la diversité humaine*, Paris: Editions du Seuil.

Tsoukalas, C. (1999) “European Modernity and Greek National Identity”, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 1, 1.

Turam, E. (2002) «Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην Τουρκία» σε Θ. Βερέμης & Θ. Π. Ντόκος (επίμ.) (2002) *Η Σύγχρονη Τουρκία: Πολιτικό Σύστημα, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Van Gent, A. (2011) *Τουρκικά Ρήγματα: Μια χώρα σε αναζήτηση ταυτότητας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Volkan, V. D. (1988) *The Need to Have Enemies and Allies*, Northvale: Jason Aronson.

Wittebols, J. H. (2004) *The Soap Opera Paradigm, Television Programming and Corporate Priorities*, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, INC.

Yolcu, E. & İri, M. (2003) “Representation of class and gender conflict in Turkish rural film genre and current popular television”, online at <http://cim.anadolu.edu.tr/pdf/2003/9.pdf>

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.diziler.com>

ΤΕΛΟΣ

Σημ.: Συνοδεύεται από ψηφιακό δίσκο ο οποίος περιέχει τα ηχητικά αρχεία των συνεντεύξεων, Το αρχείο Excel με αναλυτικά τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων και το αρχείο Excel της Nielsen Hellas με στοιχεία των τηλεθεάσεων.

